

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

« Ο ρόλος του τουρισμού στην οργάνωση του αγροτικού χώρου:
Η περίπτωση των Τζουμέρκων του Νομού Ιωαννίνων ».

Σπουδάστρια: Ιωάννα Κ. Γεροδήμου

A.M: 0804M014

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κα. Στέλλα Χιωτίνη - Κυβέλου

Μέλη Επιτροπής: Σ. Χιωτίνη-Κυβέλου, Κ. Μπίθας, Εμ. Χριστοφάκης.

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο τουρισμός στην Ελλάδα.....	5
1.1 Επιπτώσεις του τουρισμού στους φυσικούς πόρους.....	7
1.2 Επιδράσεις του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον.....	13
1.3 Οι επιπτώσεις του τουρισμού στις περιοχές με ιδιαίτερη πολιτισμική και ιστορική αξία.....	15
1.4 Θετικές επιδράσεις του τουρισμού στο περιβάλλον.....	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εισαγωγή στο σύγχρονο τουρισμό και ο αγροτουρισμός.....	19
2.1 Τουρισμός – Ανάλυση κλάδου.....	19
2.2 Κοινωνική και πολιτιστική σημασία του τουρισμού.....	24
2.3 Αγροτουρισμός.....	24
2.4 Αγροτουρισμός ως νέο ελκυστικό «προϊόν».....	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο Τουρισμός στην Ήπειρο.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η περιοχή των Τζουμέρκων.....	32
4.1 Εισαγωγή.....	32
4.2 Η γεωγραφική θέση.....	32
4.3 Η γεωμορφολογία και το κλίμα.....	33
4.4 Η φύση της περιοχής.....	33
4.5 Η Ανεμότρυπα.....	34
4.6 Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων.....	35
4.7 Τα Τζουμέρκα και επίσημα Εθνικό Πάρκο.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Έκθεση ΟΟΣΑ για τα Τζουμέρκα: Αξιολόγηση και προτάσεις.	
Ορεινές περιοχές στις περιφέρειες του ΟΟΣΑ.....	39
5.1 Ευκαιρίες και θέματα πολιτικής.....	39
5.2 Η ορεινή περιοχή στα Τζουμέρκα.....	46
5.3 Εισαγωγή – Έκθεση ΟΟΣΑ.....	48
5.4 Περιορισμένοι πόροι για την προσαρμογή στην κρίση.....	50
5.5 Οι τοπικοί πόροι αποτελούν τη βάση για την οικονομική αναζωογόνηση της περιοχής.....	51
5.6 Μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την οικονομική αναζωογόνηση της περιοχής.....	53

5.7 Η εφαρμογή της στρατηγικής.....	57
5.8 Προοπτικές Αγροτικού Τομέα ΟΟΣΑ 2004-2013.....	58
5.9 Προτάσεις για αναπτυξιακό μοντέλο των Τζουμέρκων.....	60
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Περιβαλλοντική προστασία και βιωσιμότητα.....	64
6.1 Πολιτικές για περιβαλλοντική προστασία και βιωσιμότητα.....	64
6.2 Φορείς σχεδιασμού και εφαρμογής περιβαλλοντικά βιώσιμων πολιτικών στον τουρισμό.....	66
6.3 Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	67
6.4 Ευρωπαϊκό πρόγραμμα Natura, βιωσιμότητα και τουρισμός.....	69
6.5 Γνώμη της ΟΚΕ: Αειφόρος ανάπτυξη και τουρισμός.....	70
6.5.1 Επικαιροποίηση της ανάλυσης του Διεθνούς πλαισίου και της Ελληνικής υφιστάμενης κατάστασης.....	73
6.5.2 Τουρισμός – Άξονας δράσης της Νέας Ελληνικής Στρατηγικής	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Σχέδιο της ΚΥΑ του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό.....	75
7.1 Θέση του WWF Ελλάς επί του Σχεδίου ΚΥΑ του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδιασμού για τον τουρισμό.....	79
7.2 Νέο «ΟΧΙ» οργανώσεων στο χωροταξικό σχέδιο για τον τουρισμό...82	
7.3 Περιβαλλοντικές οργανώσεις ζητούν την απόσυρση Χωροταξικού για τον τουρισμό.....	83
7.4 Επιστημονική κριτική του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου.....	84
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	92
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ & ΧΑΡΤΕΣ.....	95

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται στην Ελλάδα μια σημαντική αύξηση του τουρισμού και ταυτόχρονα αυξημένη επιστημονική προσέγγιση, η οποία διερευνά τα χαρακτηριστικά και τις δυνατότητες του φαινομένου αυτού. Στο πλαίσιο αυτό έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ο τρόπος που αναπτύσσεται ο τουρισμός. Ιδιαίτερα για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας, ο ρόλος που διαδραματίζει στην οργάνωση του χώρου και ιδιαίτερα του αγροτικού χώρου, με δεδομένη την περίπτωση των Τζουμέρκων του Νομού Ιωαννίνων, καθώς και η σημασία των επιδράσεων του στο φυσικό και δομημένο περιβάλλον, στην κοινωνία και τον πολιτισμό.

Η παρούσα εργασία διαρθρώνεται σε επτά κεφάλαια εκ των οποίων τα τρία πρώτα αφορούν τον τουρισμό στην Ελλάδα, τον σύγχρονο τουρισμό καθώς και τον τουρισμό της Ηπείρου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο δίνονται βασικά στοιχεία της περιοχής των Τζουμέρκων και του Εθνικού Πάρκου. Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην Έκθεση του ΟΟΣΑ καθώς και για τις προοπτικές του αγροτικού Τομέα ΟΟΣΑ 2004-2013.

Στο έκτο με τη σειρά μέρος παρουσιάζονται στοιχεία σχετικά με την περιβαλλοντική προστασία και τη βιωσιμότητα. Τη γνώμη της ΟΚΕ για την αειφόρο ανάπτυξη και τον τουρισμό και στο τελευταίο μέρος, κεφάλαιο έβδομο, δίδεται το άρθρο 9 από το Σχέδιο ΚΥΑ του Ειδικού Χωροταξικού Σχεδιασμού για τον τουρισμό καθώς και κριτικές επί του Χωροταξικού Σχεδίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Ο Τουρισμός στην Ελλάδα.

Η ραγδαία ανάπτυξη του τουρισμού, σε παγκόσμιο επίπεδο, καταγράφεται ως ένα από τα σπουδαιότερα κοινωνικά φαινόμενα της μεταπολεμικής περιόδου. Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επηρέασαν θετικά την εξέλιξη αυτή ήταν:

- Η σταθερή οικονομική ανάπτυξη των περισσότερων χωρών
- Η αύξηση του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων τους.
- Η δημιουργία κοινωνικού κράτους (άδειες, συντάξεις κλπ), που έδινε την οικονομική και χρονική δυνατότητα σε περισσότερες ομάδες να ταξιδεύουν για τουρισμό.
- Οι τεχνολογικές εξελίξεις, ιδιαίτερα στους τομείς των μεταφορών και επικοινωνιών, που επέτρεπαν την πραγματοποίηση άνετων, ασφαλών και φθηνών ταξιδιών καθώς και εύκολη επικοινωνία και πληροφόρηση.
- Η ανάπτυξη και εξειδίκευση του τουριστικού κλάδου και η συνεχής οργανωτική βελτίωσή του.
- Η δημιουργία, συμπληρωματικών του τουρισμού, γενικών και ειδικών υποδομών και διευκολύνσεων.

Στη χώρα μας ο τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες οικονομικές δραστηριότητες και κατέχει κυρίαρχη θέση στον τριτογενή τομέα. Η Ελλάδα, από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε στην οργανωμένη τουριστική αγορά, καθιερώθηκε ως μία από τις περισσότερο αξιόλογες περιοχές υποδοχής του τουριστικού ρεύματος και ως παραδοσιακός προορισμός του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Παρά το γεγονός ότι ο τουριστικός τομέας είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος και επηρεάζεται άμεσα από τις διεθνείς πολιτικές και οικονομικές συνθήκες, τις διακρατικές σχέσεις, τον ανταγωνισμό κλπ. διεκδικεί μια από τις πρώτες θέσεις στις συναλλαγματικές πηγές της χώρας αλλά και σύνολο των οικονομικών μεγεθών του ΑΕΠ, των τουριστικών εισπράξεων σε συνάλλαγμα αλλά και στην απασχόληση επί του ενεργού πληθυσμού.

Η Ευρωπαϊκή τουριστική βιομηχανία αντιμετωπίζει τα τελευταία χρόνια οξύ ανταγωνισμό και προσπαθεί να ανακόψει τη μείωση του μεριδίου της στην αγορά, ανακηρύσσοντας τον τουρισμό σε στρατηγική προτεραιότητα οικονομικής ανάπτυξης και απασχόλησης.

Το έτος 1990 είχε ανακηρυχθεί έτος τουρισμού και το γεγονός αυτό έγινε αφορμή να προβληθούν τόσο τα οφέλη όσο και τα προβλήματα του τουριστικού τομέα.

Επιπλέον, τα αρμόδια όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεσμοθέτησαν σειρά μέτρων και δράσεων με σκοπό την άμεση και αποτελεσματική ενίσχυση του τουρισμού γενικότερα αλλά και ειδικότερα του αγροτουρισμού και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού με σκοπό τη συγκράτηση και την οικονομική ενίσχυση του πληθυσμού των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών των χωρών – μελών.

Στον ελληνικό χώρο, ο τουρισμός παρουσιάζει σταθερή ανοδική τάση. Ωστόσο, παρά τις ευνοϊκές προοπτικές, ο τομέας αυτός αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα όπως:

- Τον έντονα εποχικό χαρακτήρα της δραστηριότητας αυτής, κυρίως την περίοδο Ιουνίου –Σεπτεμβρίου.
- Την άνιση γεωγραφική κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων, με μεγάλη συγκέντρωση σε ορισμένες περιοχές π.χ Ρόδος, Μύκονος, Πάρος κ.τ.λ, στις οποίες υπάρχει υπερβολικά μεγάλος αριθμός κλινών.
- Τη χαμηλή ποιότητα του τουριστικού προϊόντος και ιδίως της στέγασης.

Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές, οι οποίες θεωρούνται και οι πιο βασικές, η τουριστική πολιτική έχει ως βασικό στόχο τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας του προϊόντος, ώστε να αυξηθεί η διεθνής ζήτηση και η ποιοτική αναβάθμιση του τομέα. Οι παράγοντες που θα συμβάλλουν στη βελτίωση του τουριστικού προϊόντος, συνοπτικά μπορεί να είναι:

- Εκσυγχρονισμός των υφιστάμενων τουριστικών επιχειρήσεων.
- Ισόρροπη ανάπτυξη ενός αριθμού νέων τουριστικών πόλων, σύμφωνα με μια ολοκληρωμένη προσέγγιση.
- Αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του φυσικού περιβάλλοντος.
- Ανάπτυξη εθνικού δικτύου πληροφορικής για τη καταγραφή των τουριστικών πόρων.
- Ενέργειες επαγγελματικής κατάρτισης και ενημέρωσης των ατόμων που ασχολούνται με τον τουρισμό.

- Προβολή – προώθηση και ενημέρωση του τουριστικού προϊόντος μέσω των ΜΜΕ, εκθέσεων, εντύπων κ.τ.λ.
- Εκσυγχρονισμός των μεταφορικών μέσων και των οδικών δικτύων.

Η ελληνική πολιτεία, αναγνωρίζοντας την σημαντικότητα του τουριστικού τομέα για την εθνική οικονομία και ευρύτερα για την ελληνική κοινωνία και τη συμβολή του στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ατόμων, στην αύξηση εισοδήματος και στην επαφή με άλλους πολιτισμούς, τον ενίσχυσε με τη διοχέτευση στον τομέα αυτό μεγάλου μέρους των ευρωπαϊκών επιχορηγήσεων.

Υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη του τουρισμού καθορίζεται από το περιβάλλον (φυσικό, πολιτιστικό) αλλά ταυτόχρονα, ο τουρισμός όπως όλες οι οικονομικές δραστηριότητες ασκεί σημαντική επίδραση στο περιβάλλον στο οποίο δραστηριοποιείται και όχι μόνο. Οι επιπτώσεις αυτές αφορούν στο φυσικό περιβάλλον (φυσικά οικοσυστήματα και τους φυσικούς πόρους: έδαφος, χλωρίδα, πανίδα, τοπίο, αέρας θάλασσα, νερά), στο δομημένο περιβάλλον (αρχιτεκτονική κληρονομιά αλλά και στη δομή, λειτουργία και δυναμική των ανθρώπινων οικισμών), στο κοινωνικό περιβάλλον (θεσμοί, ήθη και έθιμα) και στο οικονομικό περιβάλλον (τοπική, περιφερειακή και εθνική κλίμακα). Παρακάτω δίνεται μια συνοπτική αναφορά στις επιπτώσεις αυτές.

1.1 Επιπτώσεις του τουρισμού στους φυσικούς πόρους

Οι επιπτώσεις του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον μπορεί να είναι άμεσες ή έμμεσες, αλλά επίσης μπορούν να έχουν τοπική (ηχορύπανση, πλημμύρες), περιφερειακή (καταστροφή βιοτόπων) ή και παγκόσμια εμβέλεια (ρύπανση μεταφορών, εκτεταμένη καταστροφή δασών). Ως φυσικό περιβαλλοντικό πόρο στο χώρο του τουρισμού εννοούμε το σύνολο των γνωρισμάτων του φυσικού υποδοχέα που διαμορφώνουν την εικόνα μιας περιοχής και υποστηρίζουν τις λειτουργίες των ανθρωπίνων κοινωνιών. Ειδικότερα:

▪ Νερό

Η σχέση του τουρισμού με το νερό είναι πολύ στενή, αφού ο τουρισμός έχει ανάγκη μεγάλων ποσοτήτων νερού. Σύμφωνα με τους Χ. Κοκκώση και Π. Τσάρτα, αντιστοιχούν κατά μέσο όρο 450 λίτρα νερού ανά τουρίστα σε ξενοδοχεία

πολυτελείας και περίπου 280 λίτρα σε ξενοδοχεία άλλων κατηγοριών. Το νερό χρησιμοποιείται για να καλύψει τις ανάγκες για καθαριότητα και πόση, για τη συντήρηση κήπων και άλλες εξυπηρετήσεις όπως πισίνες και δεξαμενές. Παρατηρείται συχνά το φαινόμενο να φυτεύονται στους κήπους των ξενοδοχείων καλλωπιστικά φυτά που δεν είναι κατάλληλα για το κλίμα της περιοχής με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μεγάλες ανάγκες για πότισμα τους θερμούς μήνες του καλοκαιριού. Ένα πρώτο λοιπόν πρόβλημα που προκύπτει εξαιτίας του τουρισμού είναι η υπερεξάντληση των υδάτινων πόρων.

Το φαινόμενο αυτό πλήττει κυρίως τα νησιά και τις παραθαλάσσιες περιοχές που στερούνται υδατικών αποθεμάτων και αδυνατούν να καλύψουν τη μεγάλη ζήτηση που εμφανίζεται τους καλοκαιρινούς μήνες. Για το λόγο αυτό καταφεύγουν σε νέες γεωτρήσεις και τελικά δημιουργούνται προβλήματα υφαλμύρωσης και υποβάθμισης της ποιότητας του υδροφόρου ορίζοντα αυτών των περιοχών.

Παράλληλα, η μόλυνση του νερού που προέρχεται από τις τουριστικές εγκαταστάσεις είναι πολύ μεγάλη και μπορεί να συγκριθεί με τις καταστροφές που προκαλούν τα αστικά και βιομηχανικά απόβλητα. Γενικότερα, πρέπει να τονιστεί ότι οι χρήσεις του νερού από τον τουρισμό έρχονται συχνά σε σύγκρουση με τις ανάγκες για άλλες χρήσεις όπως τη γεωργία, την κτηνοτροφία και τους φυσικούς υγροτόπους.

Χαρακτηριστική είναι η μελέτη της WWF με τίτλο «Η Μεσόγειος αφυδατώνεται». Από το Γιβραλτάρ έως τη Βηρυτό και το Μαρόκο, οι μεσογειακές ακτές κατακλύζονται από 200.000.000 και πλέον τουρίστες ετησίως. Κορύφωση καταγράφεται φυσικά το καλοκαίρι, οπότε τα υδάτινα αποθέματα βρίσκονται στο χαμηλότερο σημείο. Εφόσον, λοιπόν, υπολογίσει κανείς ότι κάθε τουρίστας καταναλώνει κατά μέσο όρο 350-850 λίτρα νερού ημερησίως, είναι προφανές ότι βρισκόμαστε ενώπιον ενός σοβαρότατου προβλήματος. Εάν συνυπολογίσουμε, δε, ότι μέχρι το 2025 ο συνολικός αριθμός τουριστών στη λεκάνη της Μεσογείου αναμένεται να αυξηθεί στα 235-355 εκατομμύρια, τότε το πρόβλημα προσλαμβάνει διαστάσεις εφιάλτη! «Ο τουριστικός τομέας απαιτεί ολοένα και περισσότερες εγκαταστάσεις, κάτι που συνεπάγεται κατανάλωση τεράστιων ποσοτήτων νερού, όπως υδάτινα πάρκα, πισίνες, γήπεδα γκολφ και κήποι, με αποτέλεσμα να καταστρέφονται οι φυσικοί πόροι, από τους οποίους εξαρτάται η ανάπτυξη του», αναφέρεται στην έκθεση του διεθνούς οργανισμού. Ενδεικτικά, η άρδευση ενός γηπέδου γκολφ απαιτεί περί το 1.000.000 κυβικά μέτρα νερού ανά δέκα στρέμματα

ετησίως -την ίδια δηλαδή ποσότητα που καταναλώνει ο πληθυσμός μίας πόλης 12.000 κατοίκων μέσα σε ένα χρόνο! Η τουριστική έκρηξη απειλεί να αποστραγγίσει τους υδάτινους πόρους μας, προειδοποιεί το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Φύση (WWF). Μπορεί μεν ο τουρισμός να αποτελεί βασικό άξονα ανάπτυξης των μεσογειακών χωρών, όπως επισημαίνει η μελέτη, όμως η ανεξέλεγκτη δόμηση και η έλλειψη περιβαλλοντικού σχεδιασμού έχουν προκαλέσει σημαντικά προβλήματα, όπως αποψίλωση δασών, ρύπανση θαλασσών και υπερκατανάλωση πόσιμου νερού. Ήδη, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία έχουν απολέσει το ήμισυ των υδροβιότοπων τους. Συνέπεια δεν είναι μόνον η εξαφάνιση, ειδών της τοπικής χλωρίδας και πανίδας, αλλά και η μείωση και υποβάθμιση των διαθέσιμων ποσοτήτων πόσιμου νερού.

Στην Ελλάδα, τα ποτάμια αποξηραίνονται, η επιφάνεια των υπόγειων αποθεμάτων χαμηλώνει, οι υδάτινοι πόροι αποστραγγίζονται. Εκτιμάται ότι μόνον το 2000 κατέφθασαν από το εξωτερικό 12.000.000 τουρίστες. Στην πλειονότητα τους αφίχθησαν την καλοκαιρινή περίοδο και κατέκλυσαν περιοχές όπου υπάρχει λειψυδρία, όπως π.χ. τα νησιά του Αιγαίου. Σήμερα -επισημαίνει το WWF- περίπου το 85% του συνόλου του πόσιμου νερού αντλείται από την επιφάνεια των υδάτινων πόρων της Ελλάδας, την ώρα που το σύστημα ύδρευσης θεωρείται σχετικά πεπαλαιωμένο και όχι επαρκώς συντηρημένο. Το αποτέλεσμα είναι να καταγράφονται διαρροές, που κατά καιρούς φθάνουν έως και το 35% των διαχειριζόμενων υδάτινων ποσοτήτων! Και το χειρότερο, σε αντίβαρο, τα τελευταία 20 χρόνια έχουν διπλασιαστεί η εκμετάλλευση και κατανάλωση των υπόγειων αποθεμάτων, κυρίως στις παράκτιες περιοχές, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η παρείσδυση αλμυρού νερού.

▪ Έδαφος

Σύμφωνα με τους Χ. Κοκκώση και Π. Τσάρτα η κυριότερη βλαβερή συνέπεια του τουρισμού στο έδαφος είναι η μείωση των στερεοπαροχών στο θαλάσσιο αποδέκτη ως αποτέλεσμα της παρεμπόδισης του φυσικού υδρογραφικού δικτύου που μεταφέρει ιζήματα από ανώτερα μέρη της λεκάνης απορροής. Παρατηρείται δηλαδή διάβρωση στις ακτές. Τα διορθωτικά έργα που εφαρμόζονται προκαλούν με τη σειρά τους νέα προβλήματα.

Ταυτόχρονα, όπως υποστηρίζουν οι παραπάνω συγγραφείς, ο κακός σχεδιασμός και η χωροθέτηση στα λιμενικά και άλλα παρεμβατικά έργα στην

παράκτια ζώνη επηρεάζει τις διαδικασίες μορφοποίησης της ακτής. Επιπλέον, επιπτώσεις επιφέρουν οι εκτεταμένες αμμοληψίες καθώς και οι τουριστικές δραστηριότητες ψυχαγωγίας στην άμμο.

Επίσης, μια σοβαρή επίπτωση του τουρισμού στο έδαφος αποτελεί η ανεξέλεγκτη απόρριψη σκουπιδιών, πράγμα που αποτελεί και αισθητική ρύπανση, αλλά συγχρόνως και εστία μόλυνσης. Σε πολλές τουριστικές περιοχές η διαχείριση στερεών αποβλήτων δεν επαρκεί ούτε για τις ανάγκες του μόνιμου πληθυσμού, πολύ περισσότερο μάλλον του πολλαπλάσιου πληθυσμού που συγκεντρώνεται εκεί για παραθερισμό.

▪ **Αέρας**

Μια σημαντική περιβαλλοντική επίπτωση του τουρισμού αποτελεί η επίδραση στον αέρα. Με μια πρώτη ματιά είναι δύσκολο να τις αντιληφθούμε, ωστόσο αν λάβουμε υπόψη τις μεταφορές μπορούμε να διαπιστώσουμε την επίδραση αυτή. Είναι αρκετό να αναφερθεί ότι οι μεταφορές που συνδέονται με τον τουρισμό εκτιμάται ότι καταναλώνουν το 3% της συνολικής κατανάλωσης ενέργειας στην Ευρώπη. Οι μεταφορές (αυτοκίνητα, αεροπλάνα, τρένα, πλοία) συμβάλουν στην αύξηση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης (αύξηση εκπομπών CO και οξειδίων του αζώτου) αλλά και στο μικροκλίμα της περιοχής, ενώ επηρεάζουν και το κλίμα γενικότερα.

Η ηχορύπανση επίσης, από τα αεροπλάνα, τα αυτοκίνητα, και τα λεωφορεία, καθώς επίσης και τα ψυχαγωγικά μέσα όπως τα ταχύπλοα και τα αεριωθούμενα σκι, είναι ένα πρόβλημα της σύγχρονης ζωής στις τουριστικές περιοχές. Εκτός από την πρόκληση της ενόχλησης, της πίεσης, και ακόμη και της απώλειας ακοής για τον άνθρωπο, εκδηλώνεται κίνδυνος στην άγρια φύση, ειδικά στις ευαίσθητες περιοχές. Παραδείγματος χάριν, ο θόρυβος που παράγεται μπορεί να αναγκάσει τα ζώα να αλλάξουν τα φυσικά σχέδια της δραστηριότητάς τους.

▪ **Ενέργεια**

Η ενέργεια αυτή καθ' αυτή δεν αποτελεί φυσικό πόρο, ωστόσο η παραγωγή ενέργειας συνήθως απαιτεί την κατανάλωση κάποιου μη ανανεώσιμου φυσικού πόρου όπως οι υδρογονάνθρακες. Η αύξηση του πληθυσμού κατά τους θερινούς μήνες στις τουριστικές περιοχές αυξάνει κατακόρυφα τη ζήτηση για ενέργεια (π.χ. για τη λειτουργία κλιματιστικών εστιατορίων, κέντρων αναψυχής κ.α.). Η ανάγκη για περισσότερη ενέργεια συνεπάγεται τη χρησιμοποίηση μεγαλύτερων ποσοτήτων μη ανανεώσιμων πόρων και ταυτόχρονα η αυξημένη παραγωγή

ενέργειας δημιουργεί ατμοσφαιρική ή άλλη ρύπανση που επιβαρύνει την περιβαλλοντική ποιότητα της περιοχής.

▪ **Οικοσυστήματα**

Οι άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης στα φυσικά οικοσυστήματα διακρίνονται σύμφωνα με τους Χ. Κοκκώση και Π. Τσάρτα, σε τρεις κατηγορίες διαταραχών που αφορούν στη λειτουργία των οικοσυστημάτων, στη δομή των οικοσυστημάτων και βιοκοινοτήτων ή στη μείωση της βιολογικής ποικιλίας και, τέλος αυτές που αφορούν συγκεκριμένους πληθυσμούς σπανίων ειδών.

Πιο συγκεκριμένα, η κατασκευή τουριστικών μονάδων και σχετικών εγκαταστάσεων, αφενός καταλαμβάνει συνήθως χώρο σε εξωαστικές περιοχές όπου αναπτύσσονται τα φυσικά οικοσυστήματα και αφετέρου, παρεμβαίνει στο μικροκλίμα, τον υδρολογικό κύκλο, τη διακίνηση και επικοινωνία των ειδών. Με αυτό τον τρόπο, περιορίζεται ο ζωτικός χώρος τόσο με φυσική διακοπή λόγω της δόμησης, όσο και με λειτουργικές διαταραχές λόγω θορύβου, παρουσία ανθρώπων, διακίνησης οχημάτων κ.τ.λ.

Η κατασκευή των ξενοδοχείων, και άλλων εγκαταστάσεων αναψυχής οδηγεί συχνά στην αυξανόμενη ρύπανση λυμάτων. Παραδείγματος χάριν, τα σκάφη κρουαζιέρας στις Καραϊβικές Θάλασσες υπολογίζονται για να παραγάγουν περισσότερους από 70.000 τόνους των αποβλήτων κάθε έτος. Τα απόβλητα, έχουν μολύνει τις θάλασσες και τις λίμνες που περιβάλλουν τα τουριστικά αξιοθέατα, και βλάπτουν τη χλωρίδα και την πανίδα. Η απορροή λυμάτων προκαλεί σοβαρή ζημιά στις κοραλλιογενείς υφάλους επειδή υποκινεί την αύξηση των αλγών, τα οποία καλύπτουν τα κοράλλια. Οι αλλαγές επίσης στην αλμυρότητα της θάλασσας μπορούν να ασκήσουν εκτεταμένες επιδράσεις στα παράκτια περιβάλλοντα. Τελικά, η ρύπανση λυμάτων μπορεί να απειλήσει την υγεία των ανθρώπων και των ζώων. Παράλληλα, στην αύξηση των στερεών αποβλήτων μπορεί να αποδοθεί το φαινόμενο του ευτροφισμού το οποίο συνεπάγεται μείωση της διαφάνειας του θαλασσινού νερού, αποτέλεσμα της υπερβολικής αύξησης του φυτοπλαγκτού και της παρουσίας οργανικών αιωρούμενων.

Στις περιοχές ακτών, καθώς και στις ορεινές περιοχές, όπως η ορεινή περιοχή των Τζουμέρκων, οι τουρίστες οδοιπορίας παράγουν πολλά απορρίμματα. Τέτοιες πρακτικές υποβιβάζουν το περιβάλλον, με όλα τα αντικείμενα - χαρακτηριστικά του αναπτυγμένου κόσμου, στις απομακρυσμένες περιοχές που έχουν λίγες

εγκαταστάσεις συλλογής ή διάθεσης απορριμμάτων. Έτσι, δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο να βρίσκουμε σε φυσικά τοπία σπασμένα γυαλιά, πλαστικά μπουκάλια αναψυκτικών, χαρτιά υγείας, σακούλες και άλλα σκουπίδια που δύσκολα αποσυντίθενται στη φύση και επιπλέον μπορούν να προκαλέσουν πυρκαγιές ή ατυχήματα στα ζώα της περιοχής.

▪ Πανίδα

Η αλλαγή των οικοσυστημάτων μπορεί να προκληθεί όπως προαναφέρθηκε από τις δραστηριότητες τουρισμού. Παραδείγματος χάριν, η επίσκεψη στην άγρια φύση μπορεί να επιφέρει πίεση για τα ζώα και να αλλάξει τη φυσική συμπεριφορά τους όταν πλησιάζουν οι τουρίστες πάρα πολύ κοντά. Τα σαφάρι και οι δραστηριότητες παρατήρησης της άγριας φύσης ασκούν αρνητική επίδραση στο βιότοπο αφού συχνά συνοδεύονται από το θόρυβο και την αναταραχή που δημιουργούνται από τους τουρίστες καθώς ενοχλούν τα άγρια ζώα με τα φορτηγά και τα αεροσκάφη τους. Αυτό ασκεί την υψηλή πίεση στις ζωικές συνήθειες και τις συμπεριφορές και τείνει να επιφέρει αλλαγές στη συμπεριφορά τους. Σε μερικές περιπτώσεις, όπως στην Κένυα, η κατάσταση αυτή έχει προκαλέσει στα ζώα διαταραχές με αποτέλεσμα κατά περιόδους να παραμελούν τα μικρά τους ή να αποτυγχάνουν να ζευγαρώσουν. Επίσης, τα στερεά απόβλητα και η ρύπανση μπορούν να υποβιβάσουν τη φυσική υπόσταση του ύδατος και της ακτής και να προκαλέσουν το θάνατο των θαλασσίων ζώων.

Παραδείγματα διατάραξης των ζώων στην Ελλάδα αποτελεί η παραθέριση σε παραλίες όπου εναποθέτουν τα αυγά τους οι σπάνιες θαλάσσιες χελώνες *caretta-caretta*, η επίσκεψη τουριστών σε θαλάσσιες σπηλιές που ζουν οι απειλούμενες με εξαφάνιση φώκιες *monachus-monachus*, καθώς και η ανάπτυξη μαζικού τουρισμού σε περιοχές της Μήλου και της Κιμώλου που ενδημεί το μοναδικό στον κόσμο είδος οχιάς *vipera-lebetina*.

▪ Χλωρίδα

Άλλη μια σημαντική επίπτωση που προκαλείται στη φύση από τον τουρισμό αποτελεί η ζημιά στη χλωρίδα ενός τουριστικού προορισμού. Οι βλαβερές συνέπειες είναι κυρίως απόρροια της συμπεριφοράς των τουριστών. Ειδικότερα, δραστηριότητες όπως η συλλογή λουλουδιών, φυτών και μυκήτων, η απρόσεκτη χρήση της φωτιάς, το σκόπιο κλάδεμα των δέντρων, η υπερβολική ρίψη απορριμμάτων, η οδήγηση οχημάτων και η κατασκήνωση, μπορούν να προκαλέσουν μείωση ή ακόμα και εξαφάνιση της τοπικής χλωρίδας.

1.2 Επιδράσεις του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον

Ένα θέμα που συγκεντρώνει όλο και περισσότερο ενδιαφέρον τα τελευταία χρόνια είναι οι επιπτώσεις από την ανάπτυξη του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον, ιδίως στις περιοχές με ιδιαίτερη ιστορική και πολιτισμική αξία, καθώς η προστασία των περιοχών αυτών επιβάλλεται όχι μόνο για εθνικούς, ιστορικούς, κοινωνικούς και άλλους λόγους, αλλά γιατί αποτελεί συχνά τη βάση και προϋπόθεση για τη συνέχιση της τουριστικής ανάπτυξης στις περιοχές αυτές. Στο πλαίσιο παρουσιάζουν ενδιαφέρον οι επιπτώσεις του τουρισμού στην οικιστική δομή, ανάπτυξη και λειτουργία των οικισμών. Βέβαια, κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα έχει επιπτώσεις στο δομημένο περιβάλλον, απλά όμως ο τουρισμός, σε αντιδιαστολή ίσως με τις υπόλοιπες δραστηριότητες, βασίζεται συχνά στο δομημένο περιβάλλον ως τουριστικό πόρο που προσελκύει επισκέπτες αλλά και εξυπηρετεί ως τουριστικός πόλος. Με την προοπτική αυτή, ιδιαίτερο ενδιαφέρον αποκτούν οι επιπτώσεις του τουρισμού στους «πολιτιστικούς πόρους των οικισμών», ιδίως στις περιοχές με ιδιαίτερη ιστορική και πολιτιστική αξία, στην τεχνική υποδομή που αποτελεί τη βάση των εξυπηρετήσεων των κατοίκων και των επισκεπτών και στην οικιστική ανάπτυξη της περιοχής γενικότερα.

Στην αναζήτηση των επιπτώσεων του τουρισμού στο δομημένο περιβάλλον απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή καθώς υπεισέρχονται και άλλοι παράγοντες που προκαλούν επιπτώσεις. Τις περισσότερες φορές, οι διάφορες επιπτώσεις είναι αποτέλεσμα συνεργασίας, δηλαδή της ταυτόχρονης δράσης πολλών παραγόντων (πολιτισμικοί, θεσμικοί, οικονομικοί, κοινωνικοί και άλλοι) οι οποίοι συμβάλλουν στην όποια αλλαγή λαμβάνει χώρα στο δομημένο περιβάλλον. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για την πολιτική του τουρισμού, καθώς οι όποιες σχεδιαζόμενες δράσεις θα πρέπει να αφορούν παρεμβάσεις σε πολλαπλό επίπεδο.

Είναι προφανές ότι το φαινόμενο του τουρισμού είναι σύνθετο, δυναμικό, πολυδιάστατο και ως τέτοιο θα πρέπει να αντιμετωπίζεται στο σχεδιασμό και τη διοίκηση του τουρισμού.

Ένα πρώτο πρόβλημα που επιφέρει η τουριστική ανάπτυξη στο δομημένο περιβάλλον είναι η υπερσυγκέντρωση επισκεπτών σε μικρούς παραδοσιακούς οικισμούς, ιστορικά κτίρια, πολιτιστικά μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους. Αυτή η

παρουσία πλήθους τουριστών προκαλεί στα προαναφερθέντα μέρη κυκλοφοριακή συμφόρηση, θόρυβο, φθορά από τη χρήση, και ρύπανση από την αυξημένη παραγωγή απορριμμάτων.

Άλλη μια επίπτωση του τουρισμού αφορά στη χρήση της υφιστάμενης υποδομής, όπου λόγω του τουρισμού προκαλείται επιβάρυνση των δικτύων (π.χ. ύδρευση, αποχέτευση, ηλεκτρισμός) αλλά και των αποδεκτών (π.χ. υδάτινοι αποδέκτες), ιδιαίτερα κατά την περίοδο της τουριστικής αιχμής. Έτσι, συνήθως η υφιστάμενη υποδομή που έχει σχεδιαστεί για την κάλυψη των αναγκών του περιορισμένου αριθμού των ντόπιων κατοίκων, αποδεικνύεται ανεπαρκής για την ικανοποίηση των πρόσθετων αναγκών που προκύπτουν. Με αυτό τον τρόπο, προκαλούνται προβλήματα όπως συνεχείς διακοπές ρεύματος από την υπερφόρτωση του δικτύου, δυσάρεστες οσμές, ρύπανση και αισθητική υποβάθμιση.

Σημαντική αρνητική συνέπεια αποτελεί επίσης το γεγονός της αστικοποίησης των τουριστικών προορισμών (π.χ. αγροτικός χώρος, μικρά ψαροχώρια), αλλά και η αυθαίρετη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων και παραθεριστικών κατοικιών που αποτελεί το πιο σημαντικό πρόβλημα για τις περισσότερες παράκτιες αλλά και πολλές ορεινές και αγροτικές περιοχές.

Ταυτόχρονα, η αρχιτεκτονική των ξενοδοχειακών και άλλων τουριστικών κτιρίων και υποδομών αποτελούν σημαντικό παράγοντα αλλοίωσης της εικόνας μιας περιοχής. Αυτό συμβαίνει, γιατί η αρχιτεκτονική αυτή δε συνάδει με τη φυσιογνωμία, την ιδιαιτερότητα και το περιβάλλον του τόπου με αποτέλεσμα να βλέπουμε π.χ. πολυώροφα ξενοδοχεία αστικού τύπου σε μικρούς παραθαλάσσιους οικισμούς όπου οι παραδοσιακοί οικισμοί, οι οποίοι αποτελούν άλλωστε και έναν σημαντικό παράγοντα έλξης τουριστών, δεν υπερβαίνουν σε καμία περίπτωση τους δύο ορόφους.

Επιπρόσθετα, η τουριστική ανάπτυξη ενός τόπου συνεπάγεται πολλές φορές σύγκρουση των χρήσεων γης στον τόπο αυτό. Σε πολλές τουριστικές περιοχές τα τουριστικά καταλύματα «εισβάλλουν» στη γη η οποία είναι περισσότερο χρήσιμη σε άλλες χρήσεις, ασύμβατες με τον τουρισμό, όπως είναι η γεωργική παραγωγή, η ιχθυοτροφία, δασική εκμετάλλευση ή άλλη απασχόληση του πρωτογενούς τομέα.

1.3 Οι επιπτώσεις του τουρισμού στις περιοχές με ιδιαίτερη πολιτισμική και ιστορική αξία

Τα μνημεία όλων των εποχών (προϊστορικά, κλασσικής αρχαιότητας, μεσαιωνικά, βυζαντινά και νεότερα), τα παραδοσιακά κτίσματα και οι οικισμοί αλλά και τα σύγχρονα κτίσματα ή τόποι θεωρούνται τουριστικοί πόροι.

Ο τουρισμός θεωρείται συχνά ως η κύρια αιτία υποβάθμισης του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και κυρίως εκείνου του τμήματος που είναι ταυτόχρονα και φορέας ιστορικής μνήμης (μνημεία, παραδοσιακά κτίρια και οικισμοί, ιστορικοί χώροι). Η αναγνώριση όμως του τουρισμού ως το κύριο αίτιο για τις διάφορες αλλαγές του δομημένου περιβάλλοντος είναι συχνά εσφαλμένη καθώς ανάλογα προβλήματα συμβαίνουν συχνά και εκεί όπου καμία τουριστική δραστηριότητα δεν αναπτύσσεται.

Το δομημένο περιβάλλον με ιστορική, πολιτιστική αξία, λόγω του ενδιαφέροντος που παρουσιάζει, δέχεται συχνά σημαντικές πιέσεις από τον τουρισμό. Στις άμεσες επιπτώσεις θα πρέπει να προστεθούν και οι έμμεσες που προκύπτουν από τις ανάγκες εξυπηρέτησης των επισκεπτών όπως π.χ. από έργα πρόσβασης, χώρους στάθμευσης, χώρους και υποδομές υγιεινής κ.λ.π.

Το τοπίο έχει ιδιαίτερη αξία ως αναπόσπαστο τμήμα της ταυτότητας μιας περιοχής που μαζί με πολλά άλλα στοιχεία, όπως οι αξίες, οι συμπεριφορές, τα ήθη και τα έθιμα, οι ιστορικές αναμνήσεις, η τέχνη και η αρχιτεκτονική διαμορφώνουν την ταυτότητα μιας περιοχής και προσδιορίζουν τη μοναδικότητά της. Σημαντικό μέρος αυτής κληρονομιάς αποτελεί γενικά το δομημένο περιβάλλον, αλλά ειδικότερα οι οικισμοί, ιδιαίτερα αυτοί με ιστορικό και παραδοσιακό χαρακτήρα. Αρχικά η έμφαση της προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς ήταν εντοπισμένη στα μοναδικά μνημεία με ιδιαίτερη ιστορική αξία και αργότερα στην προσπάθεια των οικιστικών συνόλων. Όμως όλο και περισσότερο αποκτά ιδιαίτερη σημασία και η διαφύλαξη του τοπίου από την αυθαίρετη και διάσπαρτη δόμηση, την αστικοποίηση, χωροθέτηση και την κατασκευή τουριστικών μονάδων και υποδομών εκτός κλίμακας που δεν λαμβάνουν υπ' όψιν τους τις τοπικές, φυσικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες.

Εκτός από τους ιστορικούς τόπους, τα μνημεία κ.λ.π. τα οποία αποτελούν πόλους έλξης πολλών επισκεπτών ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι πιέσεις που

δέχονται μικρά και μεγαλύτερα οικιστικά σύνολα και αστικά κέντρα με αξιόλογη ιστορική και αρχιτεκτονική κληρονομιά. Είναι γνωστό άλλωστε πως η οικονομία των περισσότερων ευρωπαϊκών πόλεων όπως η Ρώμη, το Παρίσι, η Βενετία και πολλές άλλες στηρίζονται σε ένα σημαντικό βαθμό στον τουρισμό.

Η επίσκεψη στα αστικά αυτά κέντρα δεν περιορίζεται στην ξενάγηση στα ιστορικά μνημεία και στη γνωριμία με τη πολιτισμική γενικότερα κληρονομιά μιας περιοχής, αλλά επιδιώκει και την επαφή με τη σύγχρονη καλλιτεχνική δημιουργία (θέατρο, ζωγραφική κ.ά.) και τον πολιτισμό. Η επαφή με την ιστορία ενός τόπου αλλά και με την σύγχρονη δημιουργία βοηθά στην κατανόηση και βαθύτερη γνώση των συνηθειών, τάσεων, τρόπων σκέψης των άλλων ανθρώπων, συμβάλλει στην πνευματική ανάσταση, στη συνειδητοποίηση τελικά ότι ο κόσμος δεν περιορίζεται στον προσωπικό μας χώρο δράσης.

Εξ' αιτίας της ελκυστικότητας αυτών των περιοχών, ο αριθμός των επισκεπτών είναι ιδιαίτερα μεγάλος με αποτέλεσμα οι πιέσεις που ασκούνται και κατ' επέκταση οι κίνδυνοι για περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι ιδιαίτερα αυξημένοι. Τα περισσότερα από αυτά τα προβλήματα δεν προκύπτουν κατ' ανάγκη από την έλλειψη περιβαλλοντικής ευαισθησίας των επισκεπτών αλλά κυρίως από τον υπερβολικά μεγάλο αριθμό των επισκεπτών σε έναν δεδομένο χώρο, κάποιες συγκεκριμένες χρονικές στιγμές. Η υπερσυγκέντρωση επισκεπτών συνιστά απειλή για τους πολιτισμικούς πόρους (μνημεία και κτίρια) τόσο λόγω της φθοράς και χρήσης των χώρων και από τη ρύπανση που προκαλείται. Άλλα σημαντικά προβλήματα που συνήθως αντιμετωπίζουν οι περιοχές με πολιτισμική αξία είναι η κυκλοφοριακή συμφόρηση, ο θόρυβος, προβλήματα στάθμευσης, το πρόβλημα της αυξημένης παραγωγής απορριμμάτων κ.ά. Προβλήματα δημιουργούνται όχι μόνο από την ανεπάρκεια των οικοδομών αλλά και από την ανάγκη δημιουργίας νέων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, για παράδειγμα χώρων στάθμευσης κοντά σε σημαντικούς ιστορικούς αρχαιολογικούς χώρους, μουσεία κ.ά. Από τα πλέον σύνθετα προβλήματα είναι οι αλλαγές στις χρήσεις και στην αστικοποίηση γύρω από την περιοχή προκειμένου να ικανοποιηθεί η ζήτηση σε ξενοδοχειακά καταλύματα, χώρους αναψυχής καθώς και σε εστιατόρια.

Εκτός από τους οικισμούς, το αγροτικό περιβάλλον, είτε ως τοπίο είτε ως περιβάλλον όρος, αποτελεί επίσης τουριστικό πόρο, μέρος της ταυτότητας της κάθε περιοχής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ιδιαίτερου τοπίου συναντά κανείς στα περισσότερα νησιά με τις αναβαθμίδες, τις πέτρινες μάντρες, τα δρομάκια, τα

ξωκλήσια, τις αγροικίες, τους ανεμόμυλους, τους περιστερώνες. Το αγροτικό τοπίο αποτελεί τμήμα του δομημένου και περιβάλλοντος καθώς έχει προκύψει ως αποτέλεσμα ανθρώπινων παρεμβάσεων που αποσκοπούσαν στην καλλιέργεια μιας περιοχής και γενικότερα στην αξιοποίηση φυσικών πόρων για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Ο τουρισμός δεν έχει μόνο αρνητικές επιπτώσεις αλλά μπορεί να συμβάλλει και θετικά στην ανάπτυξη και προστασία ορισμένων ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων, δημιουργώντας πιέσεις για την ανάληψη δράσεων σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο από δημόσιους φορείς και ιδιώτες.

Πολλές φορές η ανάπτυξη του τουρισμού και το ενδιαφέρον για την ιστορία και την αξία των παραδοσιακών οικισμών ενθάρρυνε τους κατοίκους να προχωρήσουν στην ανακαίνιση κτιρίων, τα οποία στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν είτε από τους ίδιους ως κατοικία είτε ως τουριστικοί ξενώνες, καταστήματα κ.ά. Βέβαια, οι επιπτώσεις είναι σύνθετες και μεικτές, με την έννοια ότι αφορούν και κοινωνικές – οικονομικές διαστάσεις αλλά εμπεριέχουν τόσο θετικές όσο και αρνητικές πλευρές. Για παράδειγμα, σε πολλές περιοχές στην Ελλάδα όπως στην Σαντορίνη, το Γαλαξίδι κ.ά, η αναγνώριση της αξίας των περιοχών αυτών συνοδεύτηκε από μία υπέρογκη αύξηση της τιμής των ακινήτων και συνεπακόλουθες εμφανίσεις φαινομένων κερδοσκοπίας. Αποτέλεσμα αυτού ήταν ότι πολλές ιδιοκτησίες σε παραδοσιακούς οικισμούς αγοράστηκαν είτε από αλλοδαπούς είτε γενικότερα από ανθρώπους που δεν κατάγονταν ή δεν είχαν κάποια προηγούμενη σχέση με τον τόπο (π.χ. Μονεμβασιά). Είναι προφανές ότι η αλλαγή αυτή συνέβαλε μεν στη διατήρηση και κυρίως αναβάθμιση του χώρου μέσω εκτεταμένων ανακαινίσεων, ταυτόχρονα όμως αλλοίωσε ή άλλαξε ριζικά την κοινωνική σύνθεση του οικισμού με ό,τι θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις μπορεί αυτό να σημαίνει στο μέλλον. Μία άλλη διάσταση ως προς τις επιπτώσεις στην τοπική κοινωνία είναι το αυξημένο κόστος διαβίωσης, ως αποτέλεσμα της αυξημένης ελκυστικότητας της περιοχής. Επιπλέον, σε αρκετές περιπτώσεις παρατηρείται ότι διάφορες υπηρεσίες προσανατολίζονται κυρίως στην εξυπηρέτηση επισκεπτών και τουριστών και όχι τόσο των μόνιμων κατοίκων. Τα τελευταία χρόνια αναγνωρίστηκε ευρύτατα η αναγκαιότητα διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς ως μέρος της ταυτότητας ενός λαού αλλά και των ατόμων μεμονωμένα, που τους εξασφαλίζει το αίσθημα της συνέχειας στο χώρο και το χρόνο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την προστασία των πολιτισμικών πόρων από τις πιέσεις της τουριστικής ανάπτυξης. Στο πλαίσιο αυτό, σε αρκετές περιπτώσεις υιοθετούνται

και ακραίοι περιορισμοί: όπως π.χ. η απαγόρευση ή ο περιορισμός εισόδου σε διάφορα μνημεία και ο αποκλεισμός κατ' επέκταση της δυνατότητας ο επισκέπτης να έχει μία αυθεντική βιωματική εμπειρία. Σε αντιπαράθεση αξιοποιούνται οι δυνατότητες που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία, μέσω των διάφορων οπτικοακουστικών μέσων της εικονικής πραγματικότητας κ.ά., προκειμένου να υποκατασταθεί η αμεσότητα στην επαφή και εμπειρία στους χώρους αυτούς. Ακόμα και όταν επιτρέπεται η είσοδος, η ξενάγηση γίνεται σε ικανή απόσταση από τα μνημεία η οποία συνήθως ανέρχεται σε μερικές δεκάδες μέτρα.

1.4 Θετικές επιδράσεις του τουρισμού στο περιβάλλον

Ο τουρισμός, όταν σχεδιάζεται και διαχειρίζεται σωστά μπορεί να συμβάλει στην διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος με πολλούς τρόπους. Με αυτό τον τρόπο και ο τουρισμός επωφελείται και το περιβάλλον διαφυλάσσεται.

Κατά πρώτο λόγο, μπορεί να βοηθήσει στην προστασία σημαντικών φυσικών περιοχών. Ειδικότερα, μπορεί να αιτιολογήσει και να χρηματοδοτήσει τη δημιουργία φυσικών πάρκων και υπαίθριων κέντρων ψυχαγωγίας, την προστασία περιοχών που αποτελούν «ατραξιόν» και οι οποίες διαφορετικά ενδεχομένως να επιτρεπόταν να υποβαθμιστούν οικολογικά.

Ακόμη, ο τουρισμός μπορεί να πρωτοστατήσει στην προστασία αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων. Πιο συγκεκριμένα, δίνει τα κίνητρα και χρηματοδοτεί τη διαφύλαξη και ανάδειξη περιοχών ιδιαίτερης πολιτισμικής αξίας που λειτουργούν ως πόλοι έλξης για τους τουρίστες. Τέτοιοι χώροι είναι πιθανό να μην τύχαιναν αντίστοιχης φροντίδας χωρίς την ύπαρξη τουριστικής δραστηριότητας στην περιοχή.

Η βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας επίσης, μπορεί να υποβοηθηθεί από τον τουρισμό. Αναλυτικότερα, η τουριστική ανάπτυξη είναι σε θέση να δώσει ερεθίσματα, για τον «καθαρισμό» του περιβάλλοντος μέσω του ελέγχου της μόλυνσης του αέρα, του νερού, της ηχορύπανσης, του εκσυγχρονισμού διαχείρισης των απορριμμάτων. Συγχρόνως, μπορεί να ενισχύσει την περιβαλλοντική αισθητική με χωροταξικά προγράμματα, κατάλληλο σχεδιασμό κτιρίων και καλύτερη συντήρηση των ήδη υπαρχόντων καθώς και την υιοθέτηση

οικολογικών σημάτων ή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης στα τουριστικά καταλύματα.

Μια σημαντική συμβολή του τουρισμού είναι η εν δυνάμει συνεισφορά του στη βελτίωση του περιβάλλοντος αυτού καθ' αυτού. Παρόλο που αυτό το όφελος μπορεί να είναι υποκειμενικό, εντούτοις η ανάπτυξη καλά σχεδιασμένων τουριστικών υπηρεσιών μπορούν να βελτιώσουν το επίπεδο του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, το οποίο χωρίς κάποιες αναμορφώσεις δε θα ήταν εξίσου ελκυστικό.

Τέλος, αναμφίβολα ο τουρισμός αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη βελτίωση των υποδομών μιας περιοχής. Συγκεκριμένα, οι τοπικές υποδομές σε αεροδρόμια, οδικά δίκτυα, δίκτυα ύδρευσης και αποχέτευσης, τηλεπικοινωνίες κ.α., συνήθως αναπτύσσονται ικανοποιητικά χάρη στην τουριστική δραστηριότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οικονομικά αλλά και περιβαλλοντικά οφέλη για τον τουριστικό προορισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Εισαγωγή στο σύγχρονο τουρισμό και ο αγροτουρισμός

2.1 Τουρισμός –Ανάλυση Κλάδου

Ο τουρισμός συμβάλλει καθοριστικά στην ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη και στη δραστική μείωση της ανεργίας στη χώρα μας. Δεν είναι τυχαίο ότι συνεισφέρει περίπου το 18% του ΑΕΠ, αν ληφθούν υπόψη και οι πολλαπλασιαστικές επιδράσεις του στο σύνολο της οικονομίας. Το σύνολο των εσόδων της Ελλάδας από τον Τουρισμό είναι μεγαλύτερο από το σύνολο των εξαγωγών της, τόσο προϊόντων όσο και υπηρεσιών, και καλύπτει περίπου το 40% του ελλείμματος του ισοζυγίου των εξωτερικών μας πληρωμών. Στον ελληνικό τουρισμό απασχολούνται άμεσα ή έμμεσα περίπου 800.000 εργαζόμενοι, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων δραστηριοποιείται στην περιφέρεια και σε μικρού ή μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις.

Η Ελλάδα αποτελεί αυτή τη στιγμή μία από τις μικρότερες σε γεωγραφικό και πληθυσμιακό επίπεδο χώρες που απαρτίζουν την Ευρωπαϊκή ένωση. Η Ελλάδα βρίσκεται σε αρκετά προνομιακή θέση, γιατί αποτελεί το σταυροδρόμι της Ασίας με την Ευρώπη. Από τα μέσα του περασμένου αιώνα η Ελλάδα διαφημίστηκε σε

ολόκληρο τον κόσμο για τα πολυάριθμα νησιά και τις υπέροχες παραλίες της. Τουρίστες από κάθε απομακρυσμένη μεριά του κόσμου έρχονται στην Ελλάδα για να απολαύσουν τον υπέροχο ήλιο και τα πεντακάθαρα γαλάζια νερά της. Η Ελλάδα προσφέρει πολλές μορφές τουρισμού γιατί συνδυάζει βουνό, θάλασσα και Αρχαίο Πολιτισμό.

Ο τουρισμός αποτελεί ένα αυτοδύναμο φαινόμενο, συνώνυμο της κατανάλωσης και του ελεύθερου χρόνου. Παρουσίασε μια ταχύτατη ανάπτυξη, μια εξάπλωση και μια κοινωνική αποδοχή σε παγκόσμιο επίπεδο, ώστε να θεωρείται αναπόσπαστο τμήμα της σύγχρονης καθημερινότητας.

Στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η μορφολογία του τουρισμού μεταβλήθηκε και ο τουρισμός αναψυχής των αριστοκρατών και των εισοδηματιών μετατράπηκε σε μαζικό τουρισμό. Ο μαζικό τουρισμός αναφέρεται στον κύριο όγκο των ατόμων που πηγαίνουν σε μια χώρα για να απολαύσουν τις ανέσεις που προσφέρει, είτε πρόκειται για ορεινή περιοχή είτε για θάλασσα. Για την Ελλάδα όταν λέμε μαζικό τουρισμό εννοούμε αυτούς που έρχονται να απολαύσουν ήλιο, θάλασσα καθώς και τα μνημεία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Έτσι, παρατηρήθηκε το φαινόμενο της «διεύρυνσης» των διακοπών η οποία πλέον εκδηλώνεται με τη δυνατότητα συμμετοχής και κοινωνικών ομάδων που πριν χαρακτηριζόταν αποκλεισμένες από διακοπές και κάθε είδους τέτοιες απολαύσεις.

Οι παράγοντες οι οποίοι συνέβαλαν στη μαζικοποίηση του τουρισμού και προήλθαν μέσα από μια σειρά κοινωνικό -πολιτικό-οικονομικών αλλαγών είναι οι ακόλουθοι:

- Πολλαπλασιασμός των ταξιδιωτικών οργανώσεων με τη δημιουργία μεγάλων ταξιδιωτικών οργανώσεων.
- Δημιουργία τουριστικής Νομοθεσίας.
- Αύξηση του εισοδήματος και του ελεύθερου χρόνου και αστικοποίηση του πληθυσμού.
- Ανάπτυξη της αυτοκινητοβιομηχανίας και μείωση του κόστους ταξιδιού.
- Πολλαπλασιασμός των τουριστικών προϊόντων.
- Βαθμιαία προσαρμογή των τουριστικών καταλυμάτων στις μεταβολές της ζήτησης.

Η σύγχρονη διάσταση του τουρισμού και η ενσωμάτωση του στο κοινωνικό – οικονομικό σύστημα μιας πληθώρας χωρών αποτελεί φυσικό επακόλουθο της

εξελικτικής του πορείας, καθώς και μιας ακολουθίας φάσεων που διάνυσε από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Στη συνέχεια, αναπτύχθηκαν οι ειδικές μορφές τουρισμού, οι οποίες συνδέονται κατά πρώτον με τον κορεσμό του μαζικού τουρισμού και κατά δεύτερον με τις ιδιαίτερες περιβαλλοντικές συνθήκες κάθε περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, ο χειμερινός τουρισμός έχει παράδοση αιώνων στην Κεντρική Ευρώπη, είτε με τη μορφή αγροτουρισμού, είτε με τη μορφή αθλητικού, περιηγητικού τουρισμού. Ο τουρισμός έχει περιληπτικά τις παρακάτω μορφές¹:

1. **Συνεδριακός τουρισμός:** Αφορά την εκπόνηση συνεδριακών συγκεντρώσεων σε ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις σε διάφορες περιοχές μιας χώρας.
2. **Περιηγητικός τουρισμός:** Ο περιηγητικός τουρισμός αναφέρεται περισσότερο σε εκδρομές ατόμων τα οποία επισκέπτονται μία αρχαιολογικής σημασίας περιοχή, όπως είναι η Ακρόπολη και η Ρώμη. Μπορεί επίσης, να συνδέεται και με μουσεία, τεχνικά μνημεία και άλλα.
3. **Αθλητικός τουρισμός:** Είναι ο τουρισμός που απευθύνεται αποκλειστικά σε ανθρώπους που έχουν σκοπό να επιδοθούν σε καλοκαιρινά ή χειμερινά αθλήματα-σπορ. Ως παράδειγμα αναφέρεται το άθλημα σκι το χειμώνα.
4. **Θαλάσσιος τουρισμός:** Η μορφή αυτή τουρισμού αναφέρεται στην επίσκεψη και διαμονή στη θάλασσα. Ο ολιγοήμερος ή μιας μέρας τουρισμός με κρουαζιερόπλοια και θαλαμηγούς συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν την μορφή.
5. **Θεραπευτικός τουρισμός:** Ο τουρισμός αυτός συνδέεται με την ύπαρξη ιαματικών πηγών στους τόπους που αναπτύσσεται. Ακολουθείται κυρίως από άτομα τρίτης ηλικίας, αλλά και από άτομα τα που αντιμετωπίζουν προβλήματα υγείας και έχουν την ανάγκη ηρεμίας και χαλάρωσης.
6. **Επιστημονικός τουρισμός:** Αναφέρεται σε ομάδες ανθρώπων του επιστημονικού και ακαδημαϊκού χώρου, οι οποίοι επισκέπτονται μια περιοχή για καθαρά επιστημονικούς και ερευνητικούς σκοπούς. Σκοποί όπως η παρατήρηση οικοσυστημάτων, πειράματα, καταγραφή χλωρίδας και πανίδας και άλλα.

¹ Από Πανελλήνια Ομοσπονδία Επιχειρησιακού Τουρισμού.

7. **Οικολογικός τουρισμός:** Μια μορφή οικοτουρισμού είναι ο οικολογικός τουρισμός. Το είδος αυτό συνδέεται άμεσα με την προβολή και την προστασία της χλωρίδας και πανίδας που απαιτεί την δημιουργία ξενώνων σε ορεινά χωριά ή σε ψαροχώρια νησιών, όπου βέβαια δεν υπάρχουν καταλύματα. Η πρωτοτυπία του τουρισμού αυτού είναι ότι οι τουρίστες μπορούν να ασχοληθούν με γεωκτηνοτροφικές δραστηριότητες παράλληλα με τις διακοπές τους.
8. **Φυσιολατρικός τουρισμός:** Ο φυσιολατρικός τουρισμός έχει ως αντικείμενο την εξερεύνηση της πανίδας και χλωρίδας, αλλά και επισκέψεις σε σπήλαια και φυσικά αξιοθέατα. Απαιτείται η ύπαρξη σπανίων υδροβιότοπων, αξιόλογων οικοσυστημάτων και φυσικών μνημείων.
9. **Αγροτουρισμός:** Ο αγροτουρισμός συνδυάζει την παροχή καταλύματος με μικρές μονάδες παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης, οικοτεχνία, χειροτεχνία και βιοτεχνικά προϊόντα κεραμικής και ύφανσης. Η μορφή αυτή του τουρισμού προαπαιτεί την αρμονική ένταξη τουριστικών δραστηριοτήτων στην αγροτική ζωή και στις οικονομικές και κοινωνικές δραστηριότητες των αγροτών.

Οι μορφές τουρισμού που αναπτύχθηκαν παραπάνω έχουν σήμερα μεγάλη δυναμική. Αυτή η δυναμική οφείλεται στο ότι αντιμετωπίζουν τα μειονεκτήματα του μαζικού τουρισμού. Μιλάμε για μορφές που αναπτύσσονται εξίσου χειμώνα – καλοκαίρι, γιατί προσφέρουν διαφορετικές ανέσεις και προκλήσεις ανά εποχή. Επίσης, δεν κλονίζονται από τις διεθνείς κρίσεις, διότι αναφέρονται στην εσωτερική και περισσότερο αυτόνομη αγορά τουρισμού κάθε αναφερθείσας χώρας. Δεν σημαίνει πως δεν μπορούμε να έχουμε το λεγόμενο «ξένο» τουρισμό, απλώς οι ανάγκες του τουρισμού αυτού καλύπτονται από την εσωτερική αγορά (αναφερόμαστε σε έλληνες τουρίστες), βοηθάει να εξασφαλιστούν περισσότερα οικονομικά οφέλη για την ίδια την τουριστική επιχείρηση και κατ' επέκταση στη διεύρυνση της ακτίνας δράσης της, στην περιοχή που αναπτύσσεται.

Τα είδη τουρισμού που αναφέρθηκαν προηγουμένως και πιο συγκεκριμένα ο φυσιολατρικός, αγροτουρισμός, αθλητικός, οικολογικός, περιηγητικός, δίνουν μια ανάσα σε περιόδους κάμψης. Ενισχύουν την ύπαρξη πολλών επενδυτικών πακέτων και αποτρέπουν το κλείσιμο των τουριστικών επιχειρήσεων. Αυτό συμβαίνει, γιατί υπάρχει τουριστική κίνηση όλο το χρόνο, βέβαια εξαρτάται και από την περιοχή την οποία εξετάζουμε. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν τα Νησιά του

Αιγαίου και Ιονίου πελάγους, στα οποία το χειμώνα ο τουρισμός είναι ουσιαστικά νεκρός, αφού δεν προσφέρουν μία άλλη εναλλακτική μορφή τουρισμού.

Επιπλέον, πέρα από την παράθεση των παραπάνω μορφών τουρισμού και με βάση την ανάλυση των επιμέρους κινήτρων που ενεργοποιούν τα άτομα να συμμετέχουν στις τουριστικές μετακινήσεις και να καταναλώνουν τα ετερογενή τουριστικά προϊόντα που τους προσφέρονται στο εσωτερικό μιας χώρας ή στο εξωτερικό, μας δίνει τη δυνατότητα να κωδικοποιήσουμε τον τουρισμό στις ακόλουθες 3 μεγάλες κατηγορίες:

1. Τουρισμός αναψυχής:

- Τουρισμός αναζωογόνησης και ανάπαυσης
- Πολιτιστικός τουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Θρησκευτικός τουρισμός
- Ορειβατικός τουρισμός
- Κυνηγετικός τουρισμός

2. Επαγγελματικός τουρισμός:

- Επιστημονικός τουρισμός
- Τεχνικός τουρισμός
- Τουρισμός σεμιναρίων
- Τουρισμός εκθέσεων

3. Τουρισμός υγείας:

- Τουρισμός «υγιεινής και φυσικής διαβίωσης»
- Τουρισμός ιαματικός –θεραπευτικός
- Τουρισμός θαλασσοθεραπείας
- Τουρισμός για ειδικές ανάγκες

Ωστόσο τα κίνητρα του ταξιδιού δεν αποτελούν τα μοναδικά κριτήρια για να ταξινομήσουμε τους διάφορους τύπους τουρισμού. Σ' ένα ευρύτερο πλαίσιο, μπορούμε να έχουμε και διαφορετική ταξινόμηση του τουρισμού ως ακολούθως:

- Σύμφωνα με το μεταφορικό μέσο
- Σύμφωνα με τον προορισμό
- Σύμφωνα με το μέγεθος της ομάδας
- Σύμφωνα με τη διάρκεια
- Σύμφωνα με το τουριστικό κατάλυμα

- Σύμφωνα με την ηλικία
- Σύμφωνα με τον προϋπολογισμό των διακοπών.

2.2 Κοινωνική και Πολιτιστική σημασία του τουρισμού

Οι κοινωνικές και πολιτιστικές επιδράσεις του τουριστικού φαινομένου έχουν διττή μορφή. Το γεγονός ότι τουρίστες και ντόπιοι με διαφορετικά πολιτιστικά βιώματα συναντιούνται, έχει ως αποτέλεσμα τη μεταβολή των πολιτιστικών αξιών. Η μεταβολή αυτή είναι κυρίως θετική, συμπεριλαμβάνοντας όμως και κάποια αρνητικά στοιχεία. Στο πλαίσιο λοιπόν των αλλαγών που προκύπτουν, λόγω του τουρισμού, παρατηρούνται τα ακόλουθα:

- Πολιτιστική αναγέννηση. Ο τουρισμός συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με πολλούς τρόπους. Πολλά μνημεία σώθηκαν χάρη στη σημασία τους για τον τουρισμό.
- Επίδειξη και πολιτιστική υποβάθμιση. Ο τουρισμός επιδρά σημαντικά στη συμπεριφορά των νέων και εισάγει το στοιχείο του μιμητισμού, το οποίο προέρχεται από την οικονομική υπεροχή των τουριστών, ενώ ταυτόχρονα προκαλεί την εξασθένηση του τοπικού προτύπου ζωής.
- Εμπορικότητα των πολιτιστικών στοιχείων. Το παρελθόν και η πνευματική και πολιτιστική περιέργεια του τουρίστα για το περιβάλλον της χώρας υποδοχής, οδήγησαν στην εμπορευματοποίηση των πολιτιστικών στοιχείων. Επομένως, ο τουρισμός αναζωογόνησε τη λαϊκή τέχνη, δεδομένου ότι ένας μεγάλος αριθμός ειδών λαϊκής τέχνης κατασκευάζεται για τους τουρίστες.
- Διατήρηση της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής. Στο πλαίσιο των πολιτιστικών θησαυρών μπορούν να ενταχθούν η παραδοσιακή αρχιτεκτονική και η πολιτισμική μοναδικότητα του πληθυσμού της ζώνης υποδοχής.

2.3 Αγροτουρισμός

Με τη λέξη τουρισμός εννοούμε μεγάλα ξενοδοχειακά συγκροτήματα, δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, εισροή συναλλάγματος και επίτευξη υψηλών

εισοδημάτων όσων εμπλέκονται με τις τουριστικές δραστηριότητες. Σε αντίθεση ο αγροτικός τουρισμός είναι η υποδοχή και εξυπηρέτηση τουριστών σε μονάδες αγροτικής εκμετάλλευσης, ενώ στο πλαίσιο του όρου αυτού περιλαμβάνεται ο ήπιος, ο εναλλακτικός, ο τοπικός τουρισμός που συνδέεται με την ύπαιθρο. Πιο συγκεκριμένα είναι εκείνη η μορφή τουρισμού, η οποία αναπτύσσεται σε αγροτικές περιοχές που δεν έχουν κορεσθεί τουριστικά και συνδέεται με κοινωνικές, περιβαλλοντικές, πολιτιστικές και κοινωνικές αξίες οι οποίες επιτρέπουν τόσο στους οικοδεσπότες, όσο και στους φιλοξενούμενους να υφίστανται αλληλεπιδράσεις και να μοιράζονται εμπειρίες.

Ο αγροτουρισμός αφορά κυρίως τουριστικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται από άτομα που ασχολούνται κατά κύριο λόγο στον πρωτογενή τομέα, αλλά και από κατοίκους αγροτικών περιοχών και, ειδικότερα, από οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές αγροτουριστικές μονάδες παροχής υπηρεσιών και αγαθών, με σκοπό την ενίσχυση του γεωργικού εισοδήματος, τη διαφύλαξη και προώθηση της πολιτιστικής και αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του φυσικού περιβάλλοντος, καθώς και της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας.

Έτσι, ο αγροτικός τουρισμός δεν είναι απλά μια δραστηριότητα που πραγματοποιείται και εξελίσσεται στον αγροτικό χώρο, αλλά μια δραστηριότητα που δένεται αρμονικά με την κύρια απασχόληση των κατοίκων των περιοχών αυτών, που ανήκουν στον πρωτογενή τομέα. Δρα συμπληρωματικά μ αυτή και δε δημιουργεί ανταγωνισμούς σε ότι αφορά τους φυσικούς πόρους και το ανθρώπινο δυναμικό. Είναι μια μορφή τουρισμού, η οποία ενσωματώνεται στον οικολογικό και κοινωνικό ιστό των αγροτικών κοινοτήτων, προσαρμόζεται στις ανάγκες και δυνατότητες της αγροτικής οικογένειας και μπορεί να συμβάλλει, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και κυρίως των ορεινών και μειονεκτικών.

Είναι πολύ φυσικό ο αγροτικός τουρισμός να αποτελεί το μοχλό των αγροτικών περιοχών εφόσον, με τις νέες τάσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, διαφαίνεται ότι το μέλλον του αγροτικού κόσμου δεν εξαρτάται μόνο από την εξέλιξη της γεωργίας, της κτηνοτροφίας, του δάσους και της αλιείας, αλλά και από τη δημιουργία και ανάπτυξη καινούργιων δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο, μεταξύ των οποίων ο αγροτικός τουρισμός κατέχει εξέχουσα θέση.

Από τη δεκαετία του '70 στις χώρες της Ευρώπης ο αγροτικός τουρισμός θεωρείται μια στρατηγική με μέλλον, επειδή συμβάλλει στη μόνιμη εγκατάσταση

του πληθυσμού στην ύπαιθρο και ενδυνάμωση της κοινωνικής σύνδεσης του τοπικού πληθυσμού, στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και μακροπρόθεσμα στην κοινωνικοοικονομική των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών.

Συμβάλλει επιπλέον στη διατήρηση παραδοσιακού , αγροτικού τοπίου και οικιστικού στοιχείου, καθώς και στην προστασία του, στην ανάδειξη σημείων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και στην εξισορροπημένη διαχείριση φυσικών πόρων.

Η παραπάνω εξέλιξη εξηγείται μέσω πολλών στοιχείων, όπως τα ακόλουθα:

- Ο αγροτικός τουρισμός επιτρέπει την ικανοποίηση της ζήτησης σε χώρους που προσφέρονται για διοργάνωση μεγάλης ποικιλίας ψυχαγωγικών, αθλητικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Ανταποκρίνεται στο αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη φυσική κληρονομιά και τον αγροτικό πολιτισμό.
- Οι τοπικοί φορείς συνειδητοποίησαν τις δυνατότητες που προσφέρει ο αγροτικός τουρισμός, λόγω της πολλαπλασιαστικής επίδρασης του, είτε πρόκειται για δημιουργία συμπληρωματικών εσόδων, είτε για τις μορφές σύμπραξης που δημιούργησε, είτε για τη ζήτηση υποδομής και συναφών υπηρεσιών στήριξης προς τον αγροτικό τουρισμό, για το κοινό συμφέρον του τοπικού πληθυσμού και των επισκεπτών.
- Από την πλευρά των δημόσιων αρχών και των διάφορων κοινωνικοοικονομικών φορέων, παρατηρείται σήμερα μια φροντίδα για την εξασφάλιση της προώθησης του αγροτικού τουρισμού.

Πλέον των παραπάνω παραμέτρων, για την ανάπτυξη των αγροτουριστικών δραστηριοτήτων προαπαιτούνται αγροτουριστικές επιχειρήσεις που αφορούν καταλύματα και χώρους εστίασης (εστιατόρια, ταβέρνες κ.τ.λ) και αποτελούν τις βασικές υποδομές. Όμως, ο αγροτουρισμός σήμερα, στις χώρες που εδραιώθηκε, όπως η Γαλλία, η Ισπανία, η Ολλανδία κ.τ.λ, δεν περιορίζεται στο κατάλυμα και στη διατροφή. Μια σειρά επιχειρήσεων στις χώρες αυτές, αλλά και στη χώρα μας σιγά-σιγά, εντάσσονται στον Αγροτουρισμό. Στην κατηγορία των αγροτουριστικών επιχειρήσεων εντάσσονται επιχειρήσεις χιονοδρομικών κέντρων, κέντρων υγιεινής διαβίωσης, μονάδες ξυλογλυπτικής, υφαντικής, μεταποίησης και συσκευασίας αγροτικών προϊόντων. Βέβαια, όλες αυτές οι δραστηριότητες για να ενταχθούν στον αγροτουρισμό θα πρέπει να εναρμονίζονται με το περιβάλλον, χωρίς να δημιουργούν περιβαλλοντικά προβλήματα.

Συμπερασματικά:

Ο τουρισμός θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους οικονομικούς κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς και πολιτιστικούς παράγοντες που συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη των χωρών υποδοχής.

Στο πλαίσιο των μεταβολών που επιτελούνται στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη την τελευταία δεκαπενταετία, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με το μέλλον του τουριστικού προϊόντος, των χωρών υποδοχής, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, είναι και η ανάπτυξη του αγροτουρισμού.

Ο αγροτουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μεγάλη άνοδο και ζήτηση. Στηρίζεται στην προσφορά ενός διαφοροποιημένου τουριστικού προϊόντος, το οποίο είναι περισσότερο προσίτο στον επισκέπτη. Η μορφή αυτή τουρισμού συνδέεται άμεσα με το περιβάλλον, την πολιτισμική κληρονομιά της χώρας, την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία της κάθε περιοχής όπου αναπτύσσεται και ιδιαίτερα με τον τρόπο ζωής των κατοίκων στις περιοχές που εφαρμόζεται.

Η εξέλιξη του τουρισμού, στηριζόμενη στο πλαίσιο ενός σωστά δομημένου σχεδιασμού, αποτελεί ένα από τους σημαντικότερους τομείς ανάπτυξης της Ελλάδας. Σε αυτό συμβάλλει, όχι μόνο η στρατηγική ανάπτυξης και εξέλιξης του τομέα, αλλά και η ουσιαστική προσφορά και προσπάθεια που κάνουν οι άνθρωποι της υπαίθρου, οι οποίοι αποτελούν και την ισχυρή βάση για την ανάπτυξη και διαμόρφωση του αγροτουριστικού προϊόντος.

Τα τελευταία χρόνια οι δράσεις για την ανάπτυξη της υπαίθρου έχουν ενταχθεί σε Ευρωπαϊκά προγράμματα. Τα προγράμματα που αναφέρονται στην τοπική ανάπτυξη γνωρίζουν διαδοχικές ρυθμίσεις, ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες της ορεινής κληρονομιάς και κοινωνίας.

Σημαντικό στοιχείο των τοπικών αναπτυξιακών προγραμμάτων αποτελεί η **“καινοτομία”**. Θεωρητικά πρέπει να συμβαδίζει με τις αναπτυξιακές δραστηριότητες και να τις αναδεικνύει. Υπάρχει η άποψη ότι οι καινοτόμες δράσεις είναι ο ασφαλέστερος δρόμος για την επιτάχυνση της αγροτικής ανάπτυξης. Για την εφαρμογή τους όμως πρέπει να συνεκτιμηθούν τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (παραδοσιακή οικονομία, κοινωνία και αρχιτεκτονικό περιβάλλον) της περιοχής στην οποία θα εφαρμοστούν. Οι καινοτόμες δράσεις μπορεί να αφορούν αποκλειστικά στον οικονομικό τομέα, καθώς και πολιτιστικά και περιβαλλοντικά θέματα.

Ενδεικτικά μια σειρά καινοτόμων δράσεων είναι:

- Εφαρμογή νέων τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας στον αγροτικό χώρο.
- Παροχή υπηρεσιών που έχουν προσαρμοστεί ώστε να ανταποκρίνονται στη χαμηλή πυκνότητα του πληθυσμού, οι οποίες μπορούν να λάβουν και τη μορφή πολλαπλών δραστηριοτήτων.
- Σχεδιασμός και εμπορία νέων προϊόντων και υπηρεσιών.
- Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στον αγροτικό χώρο, συμπεριλαμβανομένης της ένταξης των ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες.
- Ευαισθητοποίηση του αγροτικού πληθυσμού στις προκλήσεις που αντιπροσωπεύει η ανάπτυξη και στην ανάγκη ανάληψης πρωτοβουλιών.
- Αναβίωση πολιτιστικών δραστηριοτήτων και ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας.

Όλα τα παραπάνω προϋποθέτουν τη συμμετοχή του μηχανισμού κατάρτισης και εκπαίδευσης στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Τέλος, η ανάπτυξη της υπαίθρου δεν έχει ανάγκη από υπέρογκες επενδύσεις οι οποίες συναντούσαν μεγάλα προβλήματα στην απόσβεση του κόστους, ούτε την εφαρμογή υψηλής τεχνολογίας, ούτε την επιβολή ξένων προτύπων. Αυτό που χρειάζεται είναι η ευαισθητοποίηση του αγροτικού πληθυσμού, ώστε να εκμεταλλευτεί το φυσικό περιβάλλον και να θέσει σε εφαρμογή τους μηχανισμούς για την ισόρροπη ανάπτυξή του και μέσα από αυτό να προβληθεί η ομορφιά και η δύναμη της υπαίθρου.

2.4 Αγροτουρισμός ως νέο ελκυστικό «προϊόν»

Εάν υπάρχει κάποιος τομέας του τουρισμού στον οποίο έχουν σημειωθεί θεαματικές αλλαγές αυτός είναι ο αγροτουρισμός. Με σχέδιο νόμου συστήνεται **«Οργανισμός για τον Τουρισμό Υπαίθρου και τον Αγροτουρισμό».**

Οι δραστηριότητες της Αγροτουριστική Α.Ε.

Σειρά δραστηριοτήτων υλοποιεί η Αγροτουριστική Α.Ε., με στόχο τη δημιουργία

ενός σύγχρονου και ποιοτικού τουριστικού προϊόντος, υψηλής προστιθέμενης αξίας για την ελληνική οικονομία.

Μεταξύ άλλων ολοκληρώνεται η καταγραφή των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο του εναλλακτικού τουρισμού σε ολόκληρη την Ελλάδα, με σκοπό τη δημιουργία πλήρους ηλεκτρονικής βάσης ενημέρωσης. Η δημιουργία της πρότυπης διαδικτυακής πύλης (portal) των εναλλακτικών μορφών τουρισμού θα προβάλλει τους προορισμούς της αγροτουριστικής χάρτας αλλά και τις συναφείς δραστηριότητες, τοπικά προϊόντα, υπαίθριες δραστηριότητες και πολιτιστικές εκδηλώσεις, συνοδευόμενες από γεωγραφικούς χάρτες, ενώ θα υπάρχει και online σύστημα για την πληροφόρηση των ενδιαφερόμενων επενδυτών και την ανάδειξη πρότυπων επιχειρησιακών δραστηριοτήτων στο χώρο του αγροτουρισμού.

Ένα σημαντικό βήμα για την ποιοτική αναβάθμιση του ελληνικού αγροτουρισμού αποτελεί η καθιέρωση του Σήματος Ποιότητας Αγροτουρισμού. Σύμφωνα με το Εθνικό Σύστημα Διαπίστευσης, η Αγροτουριστική είναι ο μόνος αρμόδιος εθνικός φορέας για την πιστοποίηση επιχειρήσεων εναλλακτικού τουρισμού.

Ακόμη μία καινοτόμος πρωτοβουλία της Αγροτουριστικής αφορά τη δημιουργία κινητών μονάδων, με αντικείμενο την παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών ενημέρωσης για τα εκπαιδευτικά προγράμματα, προγράμματα χρηματοδότησης του ΚΠΣ και του αναπτυξιακού νόμου. Οι μονάδες θα απευθύνονται σε υποψήφιους επενδυτές αλλά και στο ευρύ κοινό. Στόχος της Αγροτουριστικής είναι να υπάρχει μία κινητή μονάδα ανά περιφέρεια.

Η Αγροτουριστική παρέχει συμβουλευτικές υπηρεσίες για την προώθηση επενδύσεων στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και αγροτουρισμού.

Με σειρά πιλοτικών προγραμμάτων επιτυγχάνεται η διατύπωση μιας ολοκληρωμένης πρότυπης πρότασης για την ολιστική ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω του αγροτουρισμού σε όλη την Ελλάδα.

Όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση, το τμήμα εκπαίδευσης της Αγροτουριστικής οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα κατάρτισης, τα οποία απευθύνονται σε συμβούλους των επιχειρηματιών αγροτουρισμού - τουρισμού υπαίθρου, καθώς και στους ίδιους τους επιχειρηματίες και νέους επενδυτές.

Η Αγροτουριστική είναι παρούσα σε όλες τις σημαντικές διεθνείς τουριστικές εκθέσεις και σε σειρά συνεδρίων και ημερίδων ανά την Ελλάδα.

Τέλος, με τις εκδόσεις της η Αγροτουριστική επιδιώκει να ενημερώσει για τις δραστηριότητές της αλλά και να προβάλλει τον αγροτουρισμό στο ευρύ κοινό της

Ελλάδας και του εξωτερικού. Η Αγροτουριστική εκδίδει μηνιαία εφημερίδα με νέα γύρω από τον αγροτουρισμό και τις δράσεις της εταιρείας. Ετοιμάζει επίσης τον αγροτουριστικό οδηγό Πελοποννήσου, ενώ μόλις κυκλοφόρησε το βιβλίο «Επιχειρήστε... Αγροτουριστικά - Πώς να οργανώσετε τη δική σας αγροτουριστική επιχείρηση», με σκοπό την καθοδήγηση των επιχειρηματιών που ασχολούνται ήδη ή ενδιαφέρονται να επενδύσουν στον αγροτουρισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Ο Τουρισμός στην Ήπειρο

Ο τουρισμός στην Περιφέρεια της Ηπείρου στηρίχτηκε αφενός στην αξιοποίηση των παραθαλάσσιων περιοχών, κυρίως των Νομών Πρέβεζας και Θεσπρωτίας και αφετέρου στην ανάπτυξη των ορεινών και αγροτικών περιοχών, ιδιαίτερα του Νομού Ιωαννίνων, σε μικρότερη βέβαια έκταση και βαθμό. Στα παραπάνω πρέπει να προστεθεί και η μεγάλη τουριστική κίνηση που παρουσιάζουν οι πρωτεύουσες όλων σχεδόν των Νομών της Ηπείρου.

Χρονικά, η ανάπτυξη των παραθαλάσσιων περιοχών προηγείται αυτής των υπόλοιπων περιοχών της Ηπείρου. Παράλληλα, η τουριστική ανάπτυξη συνδυάστηκε με μια τάση αύξησης της τουριστικής υποδομής, κυρίως στις παράλιες περιοχές των Νομών Πρέβεζας και Θεσπρωτίας αλλά και στις περιοχές του Ζαγορίου, της Κόνιτσας, του Μετσόβου, των Τζουμέρκων κλπ του Νομού Ιωαννίνων.

Όμως, παρά τους μεγάλους ρυθμούς ανάπτυξης που εμφάνισε η Ήπειρος, κυρίως τις δύο τελευταίες δεκαετίες, σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας, παρουσιάζει σημαντική υστέρηση. Έτσι η Ήπειρος κατατάσσεται συγκριτικά στις τελευταίες περιοχές της χώρας.

Συμπερασματικά, ο τουρισμός κατατάσσεται διεθνώς μεταξύ των πλέον σημαντικών βιομηχανιών διότι με τους ταχείς ρυθμούς αύξησης του κύκλου εργασιών του και την σημαντική συμβολή στην ανάπτυξη σε Εθνικό και Περιφερειακό επίπεδο, συνέβαλε ιδιαίτερα στην απασχόληση και στις συναλλαγματικές εισπράξεις.

Οι συντελεστές που συνέβαλαν τα μέγιστα στη γρήγορη ανάπτυξη του τουρισμού είναι η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, η μείωση του χρόνου και του κόστους ταξιδιού, οι εξελίξεις στην τεχνολογία, η ασφάλεια, η ανάπτυξη νέων

εναλλακτικών μορφών τουρισμού και μια σειρά από άλλους παράγοντες. Κατά τη δεκαετία του 1990, συντελέστηκε σημαντική ποσοτική και κυρίως ποιοτική αναβάθμιση του Ελληνικού τουρισμού που αντανάκλαται στην αύξηση των εισπράξεων κατά τουρίστα μέση κατά κεφαλή δαπάνη (από 290 δολάρια το 1990 σε 737 δολάρια το 2001), αφού σημειώθηκε σημαντική αύξηση ιδιαίτερα κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του '90, τόσο των αφίξεων τουριστών όσο και των εισπράξεων από τον τουρισμό με τα αντίστοιχα μεγέθη των μεσογειακών χωρών.

Τα παραπάνω παρέχουν ενδείξεις ότι ο Ελληνικός Τουρισμός αποκτά μια σταθερή πελατειακή βάση υψηλού σχετικά εισοδήματος που τον καθιστά λιγότερο ευάλωτο στον ανταγωνισμό.

Το σημείο εκείνο που κάνει τη διαφορά στην Περιφέρεια της Ηπείρου είναι το μοντέλο της τουριστικής ανάπτυξης. Στηρίζεται σε μικρές μονάδες, που δίνουν το βάρος τους στη ζεστή φιλοξενία και στη φροντίδα καθένα τουρίστα ξεχωριστά και στη συνέπεια των ανθρώπων του κλάδου της. Όλα τα ξενοδοχεία της Περιφέρειας βρίσκονται σε ικανοποιητικό επίπεδο από άποψη εκσυγχρονισμού και τα εκτός μεγάλων πόλεων είναι προσαρμοσμένα με τον περιβάλλοντα χώρο, σύμφωνα με τα παραδοσιακά πρότυπα κατασκευή - πέτρα και ξύλο, κάτι που ευχαριστεί το μάτι του επισκέπτη.

Ο τουριστικός τύπος της περιφέρειας, τα τουριστικά θέρετρα δεν είναι ξεκομμένα από την υπόλοιπη τοπική κοινωνία, αλλά είναι ενταγμένα αρμονικά σ' αυτήν. Ελάχιστοι τόποι συνδυάζουν απέραντες ακτές με καθαρή θάλασσα, βουνά με ιστορία και φυσικές ομορφιές καλή τουριστική οργάνωση, οικονομικές τιμές και φυσικά και καλές συγκοινωνιακές υποδομές που καθιστούν τις μετακινήσεις υπόθεση όλων. Η Ήπειρος είναι τόπος που συνδυάζει διαφορετικούς τύπους διακοπών, από τον ήρεμο οικογενειακό παραθερισμό μέχρι Σαββατοκύριακα για ανήσυχους επισκέπτες.

Η Ήπειρος συνδυάζει ακόμη διαφορετικές μορφές διασκέδασης και αναψυχής, ψυχαγωγίας και πολιτιστικής ζωής, χάρη ακριβώς στη γεωγραφική ποικιλία (Ζαγοροχώρια - Κόνιτσα - Μέτσοβο – Τζουμέρκα - Παραμυθιά – Φιλιάτες - Σούλι κ.λ.π) και τα πλούσια οικολογικά ενδιαφέροντα, επιτρέποντας στον επισκέπτη να αντλήσει όλα τα οφέλη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η περιοχή των Τζουμέρκων

4.1 Εισαγωγή

Τα Τζουμέρκα, με το έντονο ανάγλυφο και τα εντυπωσιακά τοπία, αλλά και η ξεχωριστή φύση, καλούν τους επισκέπτες να εξερευνήσουν και να γνωρίσουν τον τόπο αυτό.

Η αρμονική συνύπαρξη του δομημένου με το φυσικό περιβάλλον κάνει την περιοχή των Τζουμέρκων να έχει μια εντελώς δική της προσωπικότητα. Αυτή η αρμονία σε συνδυασμό με την γνώση της ιστορίας του τόπου, μπορεί να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τον εκάστοτε επισκέπτη. Μια περιήγηση με αυτοκίνητο ή μια οδοιπορική περιπλάνηση στους οικισμούς ή στα πλούσια δάση και στα παραποτάμια οικοσυστήματα αφήνει σε όποιον θέλει να περιπλανηθεί στην περιοχή, μια γεύση ξεχωριστή και μοναδική.

4.2 Η Γεωγραφική θέση

Τα Τζουμέρκα είναι μία παρατεταμένη κορυφογραμμή με γενική κατεύθυνση από τα Β προς τα Ν. Δυσπρόσιτα και με σκληρό ανάγλυφο έχουν αρκετές κορυφές πάνω από τα 2.000 μ. σχηματίζοντας ένα απροσπέλαστο τείχος ανάμεσα στον Άραχθο (στα Δυτικά) και τον Αχελώο στα Νότιο-Ανατολικά. Η περιοχή των Τζουμέρκων εκτείνεται στους δύο Νομούς Ιωαννίνων και Άρτας. Το τμήμα του Νομού Ιωαννίνων ορίζεται βόρεια και δυτικά από τον ποταμό Άραχθο, νότια από το Νομό Άρτας και ανατολικά από το Νομό Τρικάλων. Περιλαμβάνει το Δήμο Πραμάντων με έδρα τα Πράμαντα, το Δήμο Τζουμέρκων με έδρα τούς Χουλιαράδες, και τις Κοινότητες Καλαρρυτών, Ματσουκίου και Συρράκου.

Το οικονομικό χαρακτηριστικό της περιοχής είναι η κυρίαρχη θέση που κατέχει η κτηνοτροφία, και η περιορισμένη συμμετοχή των άλλων κλάδων και τομέων λόγω της μεγάλης πληθυσμιακής συρρίκνωσης. Μαζί με τα Κατσανοχώρια στα δυτικά του Αράχθου, συνολικά 23 χωριά, καταλαμβάνουν έκταση 362 τετραγωνικών χιλιομέτρων και έχουν πληθυσμό 7.059 κατοίκους (συμφωνά με την απογραφή του 2001).

Αναλυτικά τα χωριά είναι η Αετοράχη, το Αμπελοχώρι, ο Βαπτιστής, το Ελληνικό, οι Καλαρρυτες, το Καλέντζι, ο Κέδρος, η Κορίτιανη, το Μιχαλίτσι, το Μονολίθι, το Παλαιοχώρι Συρράκου, το Πειροβουνι, τα Πηγάδια, τα Πλαίσια Μαλακασίου, το Ματσουκι, η Πλατανούσα, τα Ποτιστικά, τα Πράμαντα, το Προσήλιο, οι Ραφταναίοι, το Συρράκο, το Φορτόσι και οι Χουλιαράδες.

4.3 Η Γεωμορφολογία και το κλίμα

Η περιοχή του Αράχθου δομείται από γεωλογικούς σχηματισμούς που ανήκουν σε δυο διαφορετικές γεωτεκτονικές Ζώνες : τη Ζώνη της Πίνδου (ανατολικό τμήμα) και την Ιόνιο Ζώνη (κεντρικό-δυτικό τμήμα)

Οι όχθες του Αράχθου προσφέρουν ένα "πανόραμα" της δομής της Ιονίου Ζώνης από το χωριό Κέδρος (Δήμος Τζουμέρκων), βόρεια της περιοχής μελέτης, μέχρι το Καλέντζι (Δήμος Κατσανοχωρίων).

Το κλίμα της περιοχής χαρακτηρίζεται ως μεταβατικό από μεσογειακό σε εύκρατο, διατηρώντας τα χαρακτηριστικά του μεσογειακού τύπου, περισσότερο στα χαμηλά υψόμετρα και λιγότερο στις ορεινές περιοχές. Χαρακτηρίζεται από ψυχρό έως δριμύ χειμώνα, πλούσιο σε βροχές, και από ζεστό καλοκαίρι με αρκετές τοπικές βροχές.

4.4 Η Φύση της περιοχής

Η ποικιλομορφία του κλίματος της περιοχής, σε συνδυασμό με τις μεγάλες υψομετρικές διαφορές και την έντονη εναλλαγή της γεωμορφολογίας και του ανάγλυφου ευνοούν την ανάπτυξη αξιόλογης, πλούσιας και, σε ορισμένες περιπτώσεις, σπάνιας χλωρίδας και πανίδας.

Μεγάλες εκτάσεις με ποώδη και θαμνώδη βλάστηση που έχουν δεχθεί την επίδραση της βόσκησης, τα αποκαλούμενα "στεπόμορφα λιβάδια", παρουσιάζουν

μεγάλη αντιπροσωπευτικότητα ως προς την ορνιθοπανίδα. Ακόμη πολλά ενδημικά, σπάνια και απειλούμενα είδη ορνιθο-πανίδας φιλοξενούνται στις βραχύφιλες φυτοκοινωνίες.

Τέτοιες φυτικές διαπλάσεις μπορούμε να συναντήσουμε στις απόκρημνες πλαγιές της χαράδρας του Αράχθου.

Τα δάση δημιουργούν τοπία εξαιρετικής ομορφιάς με την εναλλαγή των χρωμάτων που παρουσιάζουν κατά το Φθινόπωρο. Χαρακτηριστικά είδη αυτών των δασών είναι η κουμαριά, η δάφνη, ο φράξος, η κουτσουπιά, η κοκορεβιθιά και οι βελανιδιές.

Η φυσιογνωμία των παρόχθιων οικοσυστημάτων χαρακτηρίζεται από ένα μωσαϊκό ειδών που συντίθεται κυρίως από ιτιές, σκλήθρα, πλατάνια κ.ά., και δημιουργεί, σε πολλά σημεία, περιοχές ιδιαίτερης αισθητικής ομορφιάς και περιβαλλοντικής σπουδαιότητας.

Η πανίδα της περιοχής παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς φιλοξενεί σπάνια και προστατευόμενα είδη ασπόνδυλων και σπονδυλωτών ζώων. Η ποικιλία αυτή, σε συνδυασμό με την παρουσία αρκετών σπάνιων ειδών πουλιών, είχε ως αποτέλεσμα την ένταξη τμημάτων της ευρύτερης περιοχής στο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών Natura 2000. Οι πολλοί και σημαντικοί τύποι ενδιαιτημάτων φιλοξενούν πλούσια ορνιθοπανίδα.

4.5 Ανεμότρυπα

Η Ιστορία του σπηλαίου ξεκινάει κάπου στο έτος 1960. Ο Αποστόλης Λάμπρης και Γεώργιος Κ. Καρακώστας διένειξαν σχισμή, η οποία εξέπεμπε δροσερό αέρα, για να εξερευνηθεί το εσωτερικό της, με την ευκαιρία της άφιξης της αείμνηστης σπηλαιολόγου **Άννας Πετροχείλου**. Έρποντας με μεγάλη δυσκολία μετά από 10 μέτρα διαπίστωσαν ευρύ κοίλωμα. Η έλλειψη φωτιστικών μέσων δεν τους επέτρεψε τη συνέχιση της έρευνας. Κατόπιν αυτών μελετήθηκε και εξερευνήθηκε τμήμα του σπηλαίου μήκους 270 μέτρων περίπου, το οποίο αξιοποιήθηκε και είναι προσβάσιμο στους επισκέπτες.

Το σπήλαιο έχει τρία επίπεδα. Το υψηλότερο και παλαιότερο, έχει καταρρεύσει στο παρελθόν και σώζονται κάποια τμήματά του. Το μεσαίο επίπεδο, έχει αξιοποιηθεί τουριστικά. Το τρίτο επίπεδο είναι η κοίτη **υπόγειου ποταμού**. Ο ποταμός φαίνεται στο τέλος του τουριστικού μονοπατιού, λίγο πριν δημιουργήσει ένα καταρράκτη 2 μέτρων, 10 μέτρα χαμηλότερα από το μονοπάτι. Το νερό του ποταμού εμφανίζεται ξανά σε πηγή που βρίσκεται στην χαράδρα, 25 μέτρα κάτω από την είσοδο της σπηλιάς.

Το τουριστικώς αξιοποιημένο τμήμα έχει μήκος 250 μ. Είσοδος και έξοδος ταυτίζονται. Κάτω από πανέμορφα χρωματισμένους σταλαγμίτες έχουν σχηματιστεί τρεις λιμνούλες σε αποχρώσεις του γκρι, ροζ και άσπρου. Στο σπήλαιο κατοικούν διάφορα έντομα όπως τα Λεπιδόπτερα.

4.6 Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων²

Η καθιέρωση καθεστώτος προστασίας σε περιοχές με σημαντική οικολογική αξία αποτελεί παγκόσμια πρακτική. Στο ευρωπαϊκό επίπεδο έχει θεσμοθετηθεί βάσει της κοινοτικής οδηγίας **92/43** το δίκτυο **Φύση 2000 (Natura)**, στο οποίο με καθυστέρηση έχει προσαρμοστεί και η χώρα μας. Ωστόσο μέχρι σήμερα η εμπειρία από τη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών έχει αντιφατικές όψεις. Το Νοέμβριο του 2006 έγινε στα Γιάννενα ένα μεγάλο συνέδριο επιστημόνων, που εμπλέκονται ή συνεργάζονται με φορείς διαχείρισης, και κατέληξε σε μάλλον αποκαρδιωτικά συμπεράσματα : απουσία χρηματοδότησης και ειδικού ταμείου για τις προστατευόμενες περιοχές, διορισμός Προέδρων χωρίς ειδικές επιστημονικές γνώσεις, ακόμη και επισχέσεις εργασίας εργαζομένων και μια σειρά από άλλα προβλήματα. Η αντίδραση της πολιτείας σ' αυτή την επισήμανση ήρθε ουσιαστικά μετά από 7 μήνες, τον Ιούνιο του 2007, με την ανακοίνωση του ΥΠΠΕΧΩΔΕ ότι θα διενεργηθεί διαγωνισμός «για την οργάνωση των φορέων διαχείρισης».

Σε αυτό το γενικότερο κλίμα εντάχθηκε η πρόταση για θεσμοθέτηση του **«Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων – Περιστερίου & χαράδρας Αράχθου»**,

² Γιάννης Παπαδημητρίου, Δικηγόρος – Πρόεδρος του Συλλόγου Προστασίας Αράχθου (Ροδανγή, 11 Αυγούστου 2007)
Εθνικό πάρκο Τζουμέρκων : Εξαιρετική η ιδέα, προβληματική η εφαρμογή

σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 1650/86. Η τοποθέτηση στην πρόταση ήταν θετική. Τα Τζουμέρκα προσφέρονται για την ένταξη σε καθεστώς προστασίας, που μπορεί να γίνει μοχλός για την αναζωογόνησή τους, μοχλός για μια ανάπτυξη διαφορετική, πιο ήπια και ανθρώπινη, για την εισαγωγή νέων αξιών στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Η πρόταση διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1996 από την «Ειδική περιβαλλοντική μελέτη ανάδειξης χαράδρας Αράχθου και ευρύτερης περιοχής», η οποία συντάχθηκε από την εταιρία «Ήπειρος Α.Ε.» για περιορισμένο όμως χώρο, δηλ. τη χαράδρα του Αράχθου εντός των διοικητικών ορίων του Νομού Ιωαννίνων. Στη συνέχεια η μελέτη αυτή «εξαφανίστηκε» - είναι χαρακτηριστικό ότι η χαράδρα του Αράχθου δεν συμπεριλήφθηκε στο δίκτυο των περιοχών Natura -, εξακολούθησε όμως να αποτελεί σταθερό αίτημα συλλογικών φορέων της περιοχής. Η επικαιροποίηση εκείνης της αρχικής μελέτης, με παράλληλη επέκταση του χώρου της, ανατέθηκε το 2004 από την Περιφέρεια Ηπείρου, πάλι στην «Ήπειρος Α.Ε.», και η νέα μελέτη παρουσιάστηκε από τον Υφυπουργό ΥΠΕΧΩΔΕ τον Μάιο του 2006. Επακολούθησε δημόσια διαβούλευση, ορισμένες αλλαγές από το ΥΠΕΧΩΔΕ και τέλος νέα παρουσίαση της μελέτης σε στάδιο φακέλου δημοσιοποίησης τον Φεβρουάριο του 2007.

Η βασική ιδέα της συγκρότησης του εθνικού πάρκου, που θα καταλαμβάνει συνολική **έκταση 892 τ.χ.** και θα εκτείνεται **σε 3 νομούς (Ιωαννίνων, Άρτας και Τρικάλων)** είναι η διαβάθμιση σε ζώνες με κλιμακούμενο βαθμό προστασίας. Προτείνονται 3 ζώνες προστασίας στο εσωτερικό του εθνικού πάρκου και 1 περιφερειακή.

Ζώνη I (μεγαλύτερος βαθμός προστασίας). Περιοχές προστασίας της φύσης – 4 περιοχές α) χαράδρα Αράχθου με μικρό τμήμα χαράδρας Καλαρρύτικου β) άνω Καλαρρύτικος με τους παραποτάμους του Χρούσια, Ματσουκιώτικο και Μελισσουργιώτικο γ-δ) δύο περιοχές στη Θεσσαλία με παραποτάμους του Αχελώου

Ζώνη II Περιοχές διατήρησης τοπίου, οικοτόπων και ειδών – 2 περιοχές α) κύριος ορεινός όγκος Τζουμέρκων και Κακαρδίτσας β) σημαντικό μέρος το όγκου του Περιστερίου

Ζώνη III (μεγαλύτερο κομμάτι). Περιοχές εθνικού πάρκου. Όλο το υπόλοιπο πάρκο πλην των οικισμών Τέλος **Ζώνη IV** (περιφερειακή – με πολύ περιορισμένο καθεστώς προστασίας) – 4 περιοχές α) ΝΔ Τζουμέρκα και Ξεροβούνι (δεν φτάνει

μέχρι τη Ροδαυγή) β) Κατσανοχώρια – μικρή γ) Δυτικό Περιστέρι δ) ΝΑ Τζουμέρκα (περιοχή Αθαμανίου)

Το περιεχόμενο της προστασίας έχει υποστεί αρκετές τροποποιήσεις στη διάρκεια των παραπάνω διαδοχικών μελετών (1996, Μάιος 2006, Φεβρουάριος 2007). Όλες οι μελέτες συνοδεύονταν από προσχέδια Π.Δ., τα οποία είναι χρήσιμα για την αξιολόγηση των αλλαγών, οι οποίες αποτυπώνονται στις προτεινόμενες ρυθμίσεις. Το γενικό συμπέρασμα από αυτή τη συγκριτική εξέταση των προσχεδίων Π.Δ. είναι μιά σταδιακή ελαστικοποίηση των προστατευτικών ρυθμίσεων και απαγορεύσεων. Η εικόνα του τελικού σχεδίου είναι κατά τη γνώμη μου αντιφατική : σε γενικές γραμμές οι ρυθμίσεις για τις ορεινές περιοχές είναι, πλην ορισμένων εξαιρέσεων, ικανοποιητικές – είναι όμως ανεπαρκής, πέραν της 1^{ης} ζώνης, η προστασία των ποτάμιων περιοχών, οι οποίες αντιμετωπίζουν το κύμα των κερδοσκοπικών επιθέσεων για την κατασκευή επιδοτούμενων υδροηλεκτρικών έργων. Οφείλουμε πάντως να αναγνωρίσουμε ότι έγινε συστηματική δουλειά από τους μελετητές.

Ο Σύλλογος Προστασίας Αράχθου έχει επεξεργασθεί, στα μέτρα των δυνατοτήτων του, τις προτεινόμενες ρυθμίσεις και οι κυριότερες παρατηρήσεις του επί του τελευταίου προσχεδίου Π.Δ. είναι οι εξής :

Α. ΦΟΡΕΑΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ Εκφράστηκε επιστημονική και πολιτική διαφωνία με την προτεινόμενη συγχώνευση του Φορέα Διαχείρισης (Φ.Δ.) με τον ήδη υφιστάμενο για τη λίμνη Παμβώτιδας, καθώς πρόκειται για περιοχές με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά, έκταση, μορφολογία και οικοσυστήματα αλλά και διαφορετικά προβλήματα (λιμναίο οικοσύστημα η πρώτη με μικρή έκταση και έντονες αστικές πιέσεις – τεράστια περιοχή η δεύτερη με ορεινά και ποτάμια στοιχεία). Το επιχείρημα ότι η συγχώνευση των φορέων εξυπηρετεί λόγους «οικονομίας» δεν αντέχει σε σοβαρή κριτική. Η ορεινή Ελλάδα με τις τεράστιες ανάγκες δημόσιων πόρων αλλά και αποκεντρωτικών πολιτικών (στις οποίες θα έπρεπε αυτονόητα να εντάσσεται και η λειτουργία των Φ.Δ. των προστατευόμενων περιοχών) είναι κυριολεκτικά το τελευταίο μέρος, στο οποίο επιτρέπεται να μιλάμε για «οικονομίες». Η έδρα του Φ.Δ. πρέπει να βρίσκεται μέσα στην προστατευόμενη περιοχή, είτε σε ένα είτε σε περισσότερους ΟΤΑ.

B. ΟΡΙΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

1. Είναι θετική η αλλαγή στην περιοχή της Πλάκας Ραφταναίων και η διεύρυνση των ορίων της 1^{ης} ζώνης, ώστε να συμπεριληφθεί σ' αυτήν η κοίτη και οι όχθες του ποταμού με την ιστορική γέφυρα και το τελωνείο.
2. Νοτίως όμως της Πλάκας η κοίτη και η παρόχθια ζώνη του Αράχθου με ιδιαίτερα σημαντικό φυσικό πλούτο (λ.χ. το παραποτάμιο μονοπάτι της Σκούπας) παραμένει ουσιαστικά εκτός καθεστώτος προστασίας – μόνο ένα κομμάτι στην περιφερειακή ζώνη. Για το λόγο αυτό ο Σύλλογος προτείνει καθεστώς προστασίας τουλάχιστον 3^{ης} ζώνης για την κοίτη και την παρόχθια ζώνη μέχρι τη γέφυρα Τζαρή.
3. Ο Σύλλογος υποστηρίζει το αίτημα του Δήμου Κατσανοχωρίων για διεύρυνση του εθνικού πάρκου στις περιοχές Ελληνικού και Αετορράχης, οι οποίες συμπεριλαμβάνονταν στη μελέτη του 1996 αλλά στην παρούσα φάση εξαιρέθηκαν, προφανώς προκειμένου να διευκολυνθεί η κατασκευή του ΧΥΤΑ.
4. Γενικά βρίσκονται σε θετική κατεύθυνση και πρέπει να ενσωματωθούν στο υπό προώθηση Π.Δ. τα αιτήματα συλλογικών φορέων, τα οποία ζητούν αυστηρότερο προσδιορισμό των ορίων, όπως λ.χ. **το αίτημα των φορέων της Κοινότητας Θεοδωριάνων για την υπαγωγή των παραποτάμων του Αχελώου στην 2^η ζώνη.**

4.7 Τα Τζουμέρκα και επίσημα Εθνικό Πάρκο

Το έτος 2008 ολοκληρώθηκε η διαδικασία υπογραφής από τα συναρμόδια υπουργεία του ΥΠΕΧΩΔΕ, Ανάπτυξης και Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για τη θεσμοθέτηση των Τζουμέρκων ως Εθνικού Πάρκου.

Το σχέδιο Π.Δ. υπεγράφη χωρίς παρατηρήσεις από τον υπουργό Ανάπτυξης, κ. Φώλια, τον υφυπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης, κ. Κιλτίδη, και τον υφυπουργό ΠΕΧΩΔΕ, Στ. Καλογιάννη. Διατυπώθηκαν μόνον επιφυλάξεις από το υπουργείο Ανάπτυξης, σχετικά με την καταβολή τέλους 1% επί των ακαθάριστων εσόδων των μικρών Υδροηλεκτρικών Έργων, εντός του Εθνικού Πάρκου, προς όφελος του Φορέα Διαχείρισης.

Περιλαμβάνονται σημαντικές ρυθμίσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη των Τζουμέρκων, καθώς και την προστασία και ανάδειξη της φυσικής και πολιτιστικής

κληρονομιάς της ευρύτερης περιοχής. Στην περιοχή μελέτης οριοθετούνται τέσσερις ζώνες προστασίας με διαφορετικές, κατά περίπτωση, χρήσεις γης, όρους και περιορισμούς δόμησης.

Παράλληλα, ιδρύεται Φορέας Διαχείρισης Εθνικού Πάρκου Τζουμέρκων, με σκοπό τη διοίκηση και διαχείριση της περιοχής, με έδρα τα Ιωάννινα. Έργο του Φορέα είναι η παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών, η εκπόνηση μελετών και η προώθηση έργων και παρεμβάσεων που είναι απαραίτητες για την προστασία και ανάδειξη του Πάρκου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Έκθεση ΟΟΣΑ για τα Τζουμέρκα: Αξιολόγηση και προτάσεις Ορεινές περιοχές στις περιφέρειες του Ο.Ο.Σ.Α.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να εξεταστεί ο ρόλος του τουρισμού στην οργάνωση του αγροτικού χώρου. Ήδη έχει γίνει εκτενής αναφορά στα γενικά στοιχεία του τουρισμού για την Ελλάδα αλλά και για την Ήπειρο. Το πλαίσιο αναφοράς αποτελεί και η Έκθεση του ΟΟΣΑ για την Ορεινή Περιοχή των Τζουμέρκων.

Εκτιμώντας τη τουριστική χωρητικότητα μιας περιοχής ή μιας χώρας συμβάλλουμε σημαντικά στη διαμόρφωση της πολιτικής χωροταξικής οργάνωσης του τουρισμού. Η εκτίμηση αυτή μπορεί να αφορά διαφορετικές χωρικές κλίμακες και τη μέγιστη χωρητικότητα μιας περιοχής σε αριθμό τουριστών, ώστε η αναλογία τους προς τους ντόπιους, να μη ξεπερνάει κάποιο όριο. Το όριο αυτό αφορά την αναλογία αριθμού τουριστών / ντόπιους την ημέρα της τουριστικής αιχμής ή άλλα περισσότερο σύνθετα μεγέθη. Για να προσδιοριστεί το όριο για κάθε συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει να παρθούν υπόψη πολλοί γενικότεροι, τοπικοί παράγοντες και μεγέθη.

5.1 Ευκαιρίες και θέματα πολιτικής

Οι ορεινές περιφέρειες, οι οποίες συνήθως θεωρούνται αυτές που βρίσκονται σε υψόμετρο πάνω από 600 μέτρα, θα παρουσιάσουν σημαντικές αλλαγές στην αρχή

του 21ου αιώνα. Η παγκοσμιοποίηση τόσο του εμπορίου όσο και των άλλων δραστηριοτήτων θα δοκιμάσει την προσαρμοστικότητα τους στην αλλαγή αλλά και την ανταγωνιστικότητά τους. Η διαφορές στα εισοδήματα και στις αποδόσεις παρουσιάζουν αυξητική τάση στις ορεινές περιφέρειες ενώ αυξητική τάση παρουσιάζει και το κόστος διατήρησης της κοινωνικής συνοχής. Την ίδια στιγμή, οι ραγδαίες τεχνολογικές αλλαγές είναι σε θέση να δημιουργήσουν νέες ευκαιρίες ανάπτυξης αυτών των περιοχών με την προϋπόθεση των επιπλέον επενδύσεων, της αναδιοργάνωσης του τρόπου εργασίας και των παραγωγικών μεθόδων αλλά και της σημαντικής βελτίωσης της τεχνογνωσίας.

Στα πλαίσια της ανάγκης αύξησης της ανταγωνιστικότητάς τους, οι ορεινές οικονομίες πρέπει να αντιμετωπίσουν μια σειρά προκλήσεων λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους:

➤ **Οικονομικά μειονεκτήματα**

Οι ορεινές περιοχές παρουσιάζουν μια σειρά μειονεκτημάτων, εκ των οποίων αναφέρουμε το επιπλέον μεταφορικό κόστος λόγω της μεγάλης απόστασης από τις αγορές και το υψηλότερο κόστος των υποδομών. Το υψηλότερο μεταφορικό κόστος αλλά και υψηλό κόστος ζωής περιορίζουν την ελκυστικότητα αυτών των περιοχών τόσο όσον αφορά τους κατοίκους αλλά και τις επιχειρήσεις. Παρουσιάζονται επίσης αντι-οικονομίες, οι οποίες οφείλονται στον διασκορπισμό των δραστηριοτήτων (δυσκολία εκμετάλλευσης των θετικών επιπτώσεων της συνύπαρξης παραγωγικών δραστηριοτήτων), στον χαμηλό βαθμό καινοτομίας και στην αδυναμία υιοθέτησης και χρήσης των νέων τεχνολογιών. Όσον αφορά την εργασία, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο μεγάλος αριθμός των εποχιακών επαγγελματιών (όπως τα τουριστικά επαγγέλματα) και η μεγάλη εξάρτηση από το δημόσιο καθιστούν ακόμα δυσκολότερη την εξασφάλιση της οικονομικής σταθερότητας σ' αυτές τις περιοχές.

➤ **Μικρής κλίμακας παραγωγικά συστήματα**

Οι βασικοί πόροι της ορεινής γεωργίας, της κτηνοτροφίας και των οικονομικών συστημάτων ικανοποιούν κυρίως την οικογενειακή κατανάλωση και κατά συνέπεια χρησιμοποιούνται μικρής κλίμακας παραγωγικά συστήματα. Τα εύθραυστα ορεινά οικοσυστήματα παρέχουν πολύ περιορισμένες δυνατότητες ανάπτυξης μεγάλων εμπορικών επιχειρήσεων ενώ οι πιθανότητες εμφάνισης των δυνατοτήτων που παρουσιάζονται στις πεδινές περιοχές είναι πολύ μικρές. Η εντατική χρήση των

φυσικών πόρων μπορεί να καταστρέψει ανεπανόρθωτα την έμφυτη παραγωγική ικανότητα της περιοχής.

➤ **Χαμηλής ποιότητας υποδομές και υπηρεσίες**

Οι υποδομές και οι παρεχόμενες υπηρεσίες είναι συνήθως ανεπαρκείς, ιδιαίτερα όσον αφορά την εκπαίδευση, την υγεία αλλά και τις άλλες παρεχόμενες υπηρεσίες προς τους πολίτες. Το υψηλό μεταφορικό κόστος, η απόσταση από τις μεγάλες αγορές αλλά και το μεγάλο κόστος επένδυσης καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη τόσο την ανάπτυξη των υποδομών αλλά και την οικονομική ανάπτυξη. Ακόμα και η χρήση των απαρχαιωμένων συστημάτων υδροδυναμικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας είναι απαγορευτικά ακριβή στις ορεινές περιοχές.

➤ **Μείωση του πληθυσμού**

Οι περισσότεροι κάτοικοι που κατοικούν σε ορεινές περιοχές αναπτυσσόμενων χωρών έχουν περισσότερα κίνητρα για να φύγουν παρά για να μείνουν σε αυτές τις περιοχές. Η μείωση του πληθυσμού στις ορεινές περιοχές οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη μεγαλύτερων οικονομικών ευκαιριών στις πεδινές βιομηχανικές περιοχές και στα αστικά κέντρα καθώς και στην αδυναμία των περιοχών αυτών να δημιουργήσουν ικανοποιητικές ευκαιρίες εργασίας και να προσφέρουν καλύτερη ποιότητα ζωής. Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών, και κυρίως οι νέοι επιζητούν το υψηλότερο επίπεδο ζωής των πεδινών περιοχών. Η μείωση του πληθυσμού των ορεινών περιοχών πρέπει να σταματήσει. Αναπόφευκτα, όταν ο πληθυσμός εγκαταλείπει τις ορεινές περιοχές, ο ιδιαίτερος πολιτισμός τους δεν μπορεί να διατηρηθεί. Σε πολλές περιοχές οι άνθρωποι έχουν δημιουργήσει μια σχέση αρμονικής συνύπαρξης με την φύση. Μερικά είδη της χλωρίδας και της πανίδας χρειάζονται τον ανθρώπινο παράγοντα για να επιζήσουν. Η συντήρηση των αγροκτημάτων εμποδίζει την κατάληψη των λιβαδιών από τα δάση και από άλλα φυτά που μπορούν να αντικαταστήσουν την παρούσα χλωρίδα, η οποία είναι απαραίτητη για τη ζωή συγκεκριμένων ζώων.

➤ **Γεωργία**

Η αγροτική ζωή δεν μπορεί να διατηρηθεί σε πολλές ορεινές περιοχές λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού με τα προϊόντα των πεδινών περιοχών. Οι δυσκολίες που παρουσιάζονται λόγω των συνθηκών καθιστούν ασύμφορη την καλλιέργεια χωρίς τη χρήση ειδικών τεχνικών εντατικής καλλιέργειας ή επιχορηγήσεων που θα αντισταθμίζουν τον ανταγωνισμό.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η εγκατάλειψη βιώσιμων συστημάτων διαχείρισης των φυσικών πόρων (π.χ. δασικά και ορεινά βοσκοτόπια). Για παράδειγμα, στην Αυστραλία, στον Καναδά, στη Νέα Ζηλανδία και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η υιοθέτηση νέων μεθόδων διαχείρισης των βοσκοτόπων έχει οδηγήσει στην απόσυρση αγροτικής ή ποιμενικής γης, η οποία είτε δεν χρησιμοποιείται πλέον ή η εκμετάλλευσή της είναι αντισυμβατική.

➤ **Τουριστικά και ορεινά οικοσυστήματα**

Ο τουρισμός μπορεί να αποφέρει σημαντικά οικονομικά έσοδα αλλά οι απαιτήσεις του από τα εύθραυστα ορεινά οικοσυστήματα και τους απομακρυσμένους πολιτισμούς είναι πολύ μεγάλες. Συνήθως ο τουρισμός συνοδεύεται από τη δημιουργία νέων δρόμων, αύξηση των θέσεων εργασίας και βελτίωση των προσβάσεων στις ορεινές περιοχές. Ο τουρισμός μπορεί επίσης να προσφέρει εναλλακτικούς τρόπους δημιουργίας εισοδήματος στους κατοίκους των ορεινών περιοχών, οι οποίοι δεν μπορούν πλέον να συντηρηθούν από την κτηνοτροφία. Από την άλλη μεριά, η δημιουργία δρόμων, η αύξηση της κυκλοφοριακής κίνησης και η συμφόρηση που προκαλεί η αύξηση της τουριστικής κίνησης μπορεί να προκαλέσουν μόλυνση του νερού και του αέρα και να επηρεάσουν αρνητικά τα ευαίσθητα οικοσυστήματα των ορεινών περιοχών. Η αύξηση των σύγχρονων τουριστικών παροχών μπορεί να απειλήσει τον παραδοσιακό τρόπο ζωής των κατοίκων της περιοχής. Η κατασκευή σύγχρονων ξενοδοχείων, η δημιουργία μεγάλων πολυκαταστημάτων και η παροχή ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων παρόμοιων με αυτές των πεδινών περιοχών εμπεριέχουν τον κίνδυνο της εγκατάλειψης των παραδοσιακών καταλυμάτων, της παραδοσιακής διατροφής και διασκέδασης, γεγονός που με την σειρά του οδηγεί στην αλλαγή του όλου περιβάλλοντος της περιοχής. Τα χιονοδρομικά κέντρα αποτελούν πρωταρχικό τρόπο οικονομικής ανάπτυξης των ορεινών περιοχών αλλά δημιουργούν περιβαλλοντικούς κινδύνους: δημιουργούν την ανάγκη κατασκευής μεγάλων ξενοδοχείων και τελεφερίκ και διαμόρφωσης των πλαγιών. Σε περιοχές όπου το χιόνι δεν είναι αρκετό, η δημιουργία τεχνητού χιονιού δημιουργεί μεγάλες πιέσεις στα αποθέματα νερού και ενέργειας. Στις βιομηχανικές χώρες ο μαζικός τουρισμός και αναψυχή μπορεί να αποτελέσουν τον μεγαλύτερο κίνδυνο των ορεινών περιβάλλοντων και κοινωνιών.

➤ **Εκροή φυσικών πόρων**

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν ιστορικά εξαγωγείς φυσικών πόρων προς τις πεδινές περιοχές. Ο πλούτος των ορυκτών, των δασών, του νερού και της φυσικής ομορφιάς θεωρείται συχνά σημαντικό εθνικό ή περιφερειακό κεφάλαιο, χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα δικαιώματα των κατοίκων αυτών των περιοχών. Οι αρνητικές περιβαλλοντικές συνέπειες των εξαγωγικών δραστηριοτήτων είναι ιδιαίτερα καταστροφικές για τα ορεινά οικοσυστήματα.

Οι τιμές της αγοράς σπάνια αντικατοπτρίζουν το οριακό κόστος των ορεινών φυσικών πόρων και προϊόντων. Οι δυνάμεις της αγοράς υποεκτιμούν την πραγματική αξία των φυσικών πόρων. Οι τιμές της αγοράς δεν αντικατοπτρίζουν την περιορισμένη φύση των φυσικών πόρων αλλά ούτε και τις αρνητικές επιπτώσεις που επιφέρει η απομάκρυνση τους από τις περιοχές αυτές ή η καταστροφή τους. Οι τιμές πρέπει να αντικατοπτρίζουν την αξία των δημόσιων αγαθών που παρέχονται από τις ορεινές κοινωνίες. Η βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών προϋποθέτει τη διόρθωση αυτής της αποτυχίας της αγοράς. Η υπερβολική εκμετάλλευση των ορεινών οικοσυστημάτων θα συνεχιστεί μέχρι το σημείο που οι τιμές θα αντικατοπτρίζουν το ακριβές οριακό κόστος.

Όλες οι προαναφερθείσες προκλήσεις απαιτούν την κατάλληλη πολιτική δράση. Αποτελεί θέμα συζήτησης το κατά πόσον είναι αναγκαία η δημιουργία ιδιαίτερων προγραμμάτων για τις ορεινές περιοχές. Ακόμα και σήμερα, σπάνια συναντά κανείς τμήματα, προγράμματα και νόμους που να ασχολούνται αποκλειστικά με θέματα ορεινών περιοχών. Συνήθως, οι ορεινές περιοχές είναι μεταξύ των τελευταίων στη λίστα προτεραιοτήτων για εθνικά προγράμματα εκπαίδευσης, υγείας, υποδομής και άλλα. Ο λόγος είναι ότι το κόστος παροχής αυτών των υπηρεσιών ανά κάτοικο των απομακρυσμένων αυτών περιοχών υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο και κατά συνέπεια η παροχή αυτών των υποδομών θεωρείται αντιοικονομική. Επίσης η αξία των ορεινών φυσικών πόρων δεν είναι αρκετά αναγνωρισμένη. Η πιθανή συνεισφορά μια εθνικής πολιτικής για τις ορεινές περιοχές θα ήταν 1) μια κοινή προσέγγιση στη διαχείριση των φυσικών πόρων των ορεινών περιοχών, 2) ο ακριβής προσδιορισμός των κριτηρίων και των αρχών της βιώσιμης διαχείρισης των ορεινών φυσικών πόρων, 3) αύξηση του εθνικού ελέγχου και της υπευθυνότητας. Βέβαια δεν πρέπει να παραβλέψουμε το γεγονός ότι η ποικιλία των ορεινών περιοχών καθιστά δύσκολο τον σχεδιασμό

αποκλειστικών για κάθε περιοχή πολιτικών, οι οποίες θα λαμβάνουν υπόψη τόσο τις συγκεκριμένες τοπικές ανάγκες όσο και τα κριτήρια της ισόρροπης οικονομικής ανάπτυξης.

Μερικά βασικά σημεία που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι τα εξής:

- Μεγαλύτερη έμφαση στις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την κυβέρνηση. Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων θα πρέπει να πραγματοποιούνται συστηματικά από όλες τις κυβερνήσεις για υποδομές και αναπτυξιακά έργα στις ορεινές περιοχές και θα πρέπει να διενεργούνται λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορετικές περιβαλλοντικές δυναμικές των ορεινών οικοσυστημάτων.
- Σφαιρικές πολιτικές και πολυτομεακή προσέγγιση. Η περιορισμένη παραγωγική βάση και η ευαισθησία του περιβάλλοντος στις ορεινές περιοχές απαιτούν τη λήψη μέτρων. Τόσο ο παραδοσιακός τρόπος παραγωγής, ο οποίος είναι προσαρμοσμένος στα τοπικά χαρακτηριστικά όσο και οι πολιτικές ήπιων μορφών μεταφορών πρέπει να ενθαρρύνονται. Θα πρέπει να αναπτυχθούν περιβαλλοντικές πρακτικές οι οποίες θα συμβάλλουν στη διατήρηση του τοπίου και της βιοποικιλότητας καθώς και στην προστασία του ευπαθούς εδάφους.
- Οι πολιτικές θα πρέπει να στοχεύουν στη διερεύνηση των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων των περιοχών αυτών. Οι κυβερνήσεις των Κρατών-Μελών έχουν πεισθεί θεωρείται η επένδυση σε μελλοντικά κερδοφόρες δραστηριότητες. Οι πολιτικές θα πρέπει να επικεντρώνονται στην ανταγωνιστικότητα παρά στην ανακατανομή, σε ολοκληρωμένες πρωτοβουλίες παρά σε αποσπασματικές και σε έμμεσα μέτρα (τα οποία ενθαρρύνουν την δημιουργία επιχειρηματικότητας) παρά σε κρατική βοήθεια. Οι ορεινές περιοχές διαθέτουν πολλές φυσικές ομορφιές, οι οποίες σε πολύ λίγες περιπτώσεις έχουν αξιοποιηθεί εμπορικά. Οι μελέτες του Ο.Ο.Σ.Α. έχουν καταλήξει στο ότι μπορούν να εφαρμοστούν πολιτικές, οι οποίες θα ενεργοποιούν τον συντονισμό μεταξύ αυτών που εκμεταλλεύονται τις φυσικές αυτές ομορφιές και εκείνων που τις απολαμβάνουν καθώς και πολιτικές οι οποίες θα ενθαρρύνουν ιδιωτικές δράσεις που θα αξιοποιούν ή θα προστατεύουν αυτές τις ομορφιές.

- Αλληλεπίδραση μεταξύ αστικών και ορεινών περιοχών. Οι ορεινές περιοχές παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές σε σχέση με τις αστικές περιοχές των πεδινών περιοχών και σημαντικά χαμηλότερη πυκνότητα πληθυσμού. Οι πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης στοχεύουν στη μείωση αυτών των διαφορών λαμβάνοντας υπόψη τις αλληλεξαρτήσεις μεταξύ αυτών των περιοχών.
- Ενδυνάμωση των επικοινωνιακών υποδομών. Η ανεπαρκής μεταφορική υποδομή θεωρείται το κυριότερο εμπόδιο στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών γενικότερα και των ορεινών περιοχών ειδικότερα. Η ύπαρξη, στις περιοχές, αυτές επαρκών τηλεπικοινωνιακών συνδέσεων αποτελεί σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και συμβάλλει στην προσέλκυση εποχικής απασχόλησης και στη ανάπτυξη τοπικών εταιρειών οι οποίες θα έχουν πρόσβαση στην διεθνή αγορά.
- Η αποκέντρωση του σχεδιασμού και του ελέγχου μπορεί να συμβάλλει στην αποτελεσματική διατήρηση και βιώσιμη ανάπτυξη των ορεινών περιοχών. Από το 1970, οι κεντρικές κυβερνήσεις έχουν αναπτύξει νέες προσεγγίσεις για τη χωρική πολιτική, ιδιαίτερα όσον αφορά τις ορεινές περιοχές. Ο ανασχεδιασμός στη διαχείριση αναφέρεται στην ανακατανομή της εξουσίας μεταξύ των διαφόρων επιπέδων δημόσιας διοίκησης. Ο στόχος ήταν να προωθηθούν λιγότερο γραφειοκρατικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων και μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα στην παροχή και στη λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών. Λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές μεταξύ των περιοχών, το τοπικό επίπεδο θεωρείται το πλέον κατάλληλο για την επίτευξη του παραπάνω σκοπού. Στο επίπεδο αυτό, η συλλογή των πληροφοριών είναι ευκολότερη ενώ είναι σε μεγαλύτερο βαθμό εφικτή η ικανοποίηση των αναγκών των πολιτών. Επίσης, αυξάνοντας τον αριθμό των κέντρων αποφάσεων μειώνεται η πιθανότητα του λάθους. Τέλος, η διαδικασία της αποκέντρωσης συμβάλλει στην αύξηση της υπευθυνότητας της τοπικής διοίκησης, καθώς αυτή θα πρέπει να λογοδοτεί στους τοπικούς ψηφοφόρους. Βέβαια, δεν μπορούν να μεταφερθούν όλες οι λειτουργίες στις τοπικές διοικήσεις ακόμα και όσον αφορά τις ορεινές περιοχές με πολλές ιδιαιτερότητες. Η καταλληλότητα για αποκέντρωση εξαρτάται από την ύπαρξη γεωγραφικής εξωτερικότητας και οικονομιών κλίμακας. Η ισότητα

απαιτεί την εφαρμογή συστημάτων εξισορρόπησης από τις κεντρικές κυβερνήσεις, καθώς αυτό θα έχει διορθωτικές επιδράσεις στα δομικά μειονεκτήματα συγκεκριμένων περιοχών. Βασικά, οι ορεινές περιοχές αποτελούν τους πρωταρχικούς δικαιούχους καθώς το εισόδημά τους είναι συνήθως χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο.

- Οριζόντια συνεργασία και νέες χωρικές δομές. Οι τοπικές διοικήσεις αντιμετωπίζουν όλο και περισσότερα προβλήματα που ξεπερνούν τα διοικητικά τους όρια. Αυτό συναντάται κυρίως στις ορεινές περιοχές, οι οποίες συνήθως εκτείνονται σε περισσότερες από μία διοικητικές περιφέρειες ή χώρες. Πολλές χώρες έχουν ψηφίσει συγκεκριμένους νόμους που αναφέρονται στις ορεινές περιοχές και λαμβάνουν υπόψη αυτά τα θέματα του συντονισμού και της προώθησης νέων χωρικών οργανωτικών δομών.

5.2 Η ορεινή περιοχή στα Τζουμέρκα

Οι ορεινές περιοχές αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες προκλήσεις σε σχέση με τις περισσότερες αγροτικές περιοχές. Τα Τζουμέρκα αντιμετωπίζουν σε μεγάλο βαθμό όλα σχεδόν τα συνήθη μειονεκτήματα των ορεινών περιοχών. Κατ' αρχήν βρίσκονται στην περιοχή της Ηπείρου, η οποία είναι η λιγότερο αναπτυγμένη περιφέρεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κατατάσσεται μεταξύ των φτωχότερων περιοχών της Ευρώπης. Η εν λόγω περιοχή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς βρίσκεται σε μια πολύ ορεινή περιοχή, σε μια χώρα της οποίας το 42% της επιφάνειάς της αποτελείται από βουνά.

Μεταξύ των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα Τζουμέρκα, οι βασικές είναι οι εξής:

Α. Υψηλή έξοδος και γήρανση πληθυσμού. Η μετανάστευση οδηγεί σε ένα φαινόμενο το οποίο παρόλο που δεν είναι μοναδικό, είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό στα Τζουμέρκα: η επιστροφή πολλών απόδημων κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτό δημιουργεί μια εποχιακή περιοδική μεταβολή του πληθυσμού, ο οποίος είναι ιδιαίτερα χαμηλός τον χειμώνα με πολλά χωριά να είναι ουσιαστικά ερημωμένα και πολλαπλασιάζεται τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτή η διακύμανση του πληθυσμού προκαλεί προβλήματα στην επαρκή παροχή υπηρεσιών αλλά δημιουργεί και

ευκαιρίες στην περιοχή καθώς οι απόδημοι που την επισκέπτονται είναι συνήθως πιο εύποροι από τους μόνιμους κατοίκους.

Β. Η πυκνότητα του πληθυσμού είναι χαμηλή και χαρακτηρίζεται από μικρούς και διασκορπισμένους οικισμούς. Ακόμα και μετά τη συγχώνευση των κοινοτήτων που εφαρμόστηκε πρόσφατα στην Ελλάδα, η τοπική αυτοδιοίκηση δεν είναι ακόμα βιώσιμη τόσο σε μέγεθος όσο και σε έκταση. Τα Τζουμέρκα, όπως και πολλές άλλες ορεινές περιοχές, δεν εκπροσωπούνται από μια τοπική αυτοδιοίκηση. Ανήκουν κατά το ήμισυ στον Νομό Ιωαννίνων και κατά το ήμισυ στον Νομό Άρτας. Αυτό σημαίνει ότι περιοχές οι οποίες βρίσκονται γεωγραφικά κοντά αλλά έχουν και την ίδια πολιτιστική ταυτότητα εκπροσωπούνται από διαφορετικές διοικήσεις. Αυτό δυσχεραίνει επίσης τη συλλογή κοινωνικών και οικονομικών στοιχείων για την περιοχή.

Γ. Έντονη απομόνωση, ελλιπής επικοινωνιακή υποδομή και ανεπαρκής παροχή δημοσίων υπηρεσιών και κοινωνικής πρόνοιας, ιδιαίτερα όσον αφορά την υγεία, την ύδρευση και την αποκομιδή των απορριμμάτων.

Δ. Η βασική οικονομική δραστηριότητα της περιοχής είναι η γεωργία, η οποία όπως και στις περισσότερες παρόμοιες περιοχές, χαρακτηρίζεται από μικρή παραγωγικότητα. Οι παραγωγικές μονάδες είναι μικρές ενώ ο ρυθμός αύξησης της επιχειρηματικότητας και των ευκαιριών εργασίας είναι χαμηλός.

Ε. Χαμηλά εισοδήματα, χαμηλότερα από αυτά της περιφέρειας και από τον εθνικό μέσο όρο, τα οποία ενισχύονται από επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που στο μέλλον ενδέχεται να μειωθούν.

Εντούτοις, η εν λόγω περιοχή διαθέτει τα περισσότερα από τα χαρακτηριστικά των ορεινών περιοχών. Τα Τζουμέρκα είναι μια περιοχή με χαρακτηριστική φυσική ομορφιά σε μια σχεδόν πρωτόγονη μορφή. Οι φυσικοί πόροι της έχουν μεγάλη περιβαλλοντική αξία και αποτελούν το βασικότερο κεφάλαιο της περιοχής. Η περιοχή διαθέτει επίσης σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, με πλήθος μνημείων όπως Βυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια καθώς και μερικές αξιοθαύμαστες γέφυρες. Ο τουρισμός και κυρίως αυτός που σχετίζεται με την περιπέτεια ή ο αγροτουρισμός, θεωρείται η κυριότερη μελλοντική οικονομική δραστηριότητα και η βιώσιμη ανάπτυξή της θα αποτελέσει τον βασικό πόρο αλλά και την πρόκληση για την περιοχή, καθώς αποτελεί χαρακτηριστικό πολλών άλλων ορεινών περιοχών.

Συμπερασματικά, τα Τζουμέρκα αποτελούν μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ορεινή περιοχή, η οποία θα πρέπει να διερευνήσει τις αναπτυξιακές τις δυνατότητες έτσι ώστε να είναι σε θέση να σταματήσει τη παρατεταμένη παρακμή της.

5.3 Εισαγωγή- Έκθεση ΟΟΣΑ

Με βάση την Έκθεση του ΟΟΣΑ (2000) για την περιοχή των Τζουμέρκων, υπήρξε μια πλήρη καταγραφή τόσο της υφιστάμενης κατάστασης των δραστηριοτήτων των κατοίκων της περιοχής, όσο και προτάσεις για την ανάδειξη των χαρακτηριστικών της και πλεονεκτημάτων της- με την κατάλληλη «φυσική» υποδομή που την χαρακτηρίζει – ώστε να αποτελέσει αναμφίβολα τουριστικό πόλο έλξης .

1. Τα Τζουμέρκα ως πολιτισμός χαρακτηρίζεται από τα σοβαρά μειονεκτήματα των ορεινών περιοχών.

Βρίσκονται στη Ν.Δ Ελλάδα και περιλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος των ανατολικών συνόρων της Περιφέρειας Ηπείρου. Η εγγύτητά τους στα Βαλκάνια κατέστησε ιστορικά την περιοχή σύνορο, αρχικά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αργότερα του ΝΑΤΟ. Πάνω από το 70% της έκτασής της χαρακτηρίζεται ορεινή, γεγονός που αποτέλεσε στο παρελθόν χρήσιμο εμπόδιο.

Τα Τζουμέρκα βρίσκονται στα σύνορα τόσο των αρχαίων όσο και των νέων αυτοκρατοριών και με το πέρασμα του χρόνου οι κάτοικοι τους απέκτησαν τον απότομο και περήφανο χαρακτήρα των ανθρώπων των συνόρων και ορεσίβιων.

Υπάρχει μια σημαντική ασυμφωνία μεταξύ της σημαντικής ιστορίας της περιοχής των Τζουμέρκων και της οικονομικής της παρακμής. Στην περιθωριοποίησή της συνέβαλαν η απομόνωση και η εξάρτησή της από την ορεινή γεωργία. Ενώ, υπάρχουν ενδείξεις ότι συνολικά η Περιφέρεια Ηπείρου συμμετέχει πιο ενεργά στη Νέα Οικονομία, η απομόνωση της συγκεκριμένης περιοχής συνέβαλε στην αδυναμία διαφοροποίησης των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Η συνεχής μετανάστευση του παραγωγικού πληθυσμού συμβάλλει στη δημιουργία γηρασμένου δημογραφικού προφίλ. Το γεγονός αυτό αποτελεί φυσική συνέπεια των ιδιαίτερα μη ανταγωνιστικών παραδοσιακών παραγωγικών τομέων και των ελάχιστων βιώσιμων οικονομικών ευκαιριών που υπάρχουν για την απορρόφηση του εργατικού δυναμικού. Σημαντική αντίθεση στη συνολική αυτή εικόνα παρακμής αποτελεί η μεγάλη εισροή μεταναστών από τα Τζουμέρκα στην

περιοχή για διακοπές, οι οποίοι επιστρέφουν το καλοκαίρι στη γενέτειρά τους για να απολαύσουν το όμορφο φυσικό περιβάλλον και τους αργούς ρυθμούς ζωής. Η εποχιακή αυτή περιστροφή εκτιμάται ότι είναι τετραπλάσια του πληθυσμού και αποτελεί σημαντική δυνατότητα ανάπτυξης της περιοχής.

Δεδομένου ότι, όλες οι ορεινές περιοχές παρουσιάζουν ενδογενή οικονομικά και περιβαλλοντικά μειονεκτήματα, στα Τζουμέρκα τα μειονεκτήματα είναι έως και ένα βαθμό συνηθισμένα. Τα προβλήματα αυξημένου κόστους μεταφορών και υποδομών, οι αντι-οικονομίες μικρής κλίμακας παραγωγικών δραστηριοτήτων που οφείλονται σε οικολογικούς και τοπολογικούς περιορισμούς ή φυσικές και πολιτιστικές απειλές του εκτεταμένου τουρισμού σε ευαίσθητα ορεινά οικοσυστήματα αποτελούν κοινά ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι ορεινές περιοχές. Στο βαθμό που αυτά τα προβλήματα είναι ενδογενή, η περιοχή μπορεί να ωφεληθεί αν υπάρξει διάλογος και συζήτηση για την επίλυση των προβλημάτων ανάμεσα σε οργανώσεις ορεινών κοινοτήτων, προκειμένου να βρεθούν τρόποι για την αντιστάθμιση ή το μετριασμό τους.

2. Τα θεμελιώδη οικονομικά απεικονίζουν μια κατάσταση κρίσης, που έχει προσωρινά επιβραδυνθεί.

Η οικονομική κρίση στα Τζουμέρκα οφείλεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και στην αδυναμία των οικονομικών κινήτρων να δώσουν ώθηση σε νέες δραστηριότητες. Οι φορείς του κυρίαρχου αγροτικού τομέα δεν έχουν καθόλου για τα διάφορα οικονομικά κίνητρα προκειμένου να εκσυγχρονίσουν τις δραστηριότητές τους και να αυξήσουν την οικονομική τους βιωσιμότητα. Επιπλέον, τα κίνητρα για την προώθηση άλλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στην περιοχή υπήρξαν αποτελεσματικά. Το γεγονός αυτό είναι απογοητευτικό για τις προοπτικές στα Τζουμέρκα μακροπρόθεσμα, αφού τέτοιου είδους επενδύσεις εμπεριέχουν τις τοπικές αντιλήψεις για τις μελλοντικές δυνατότητες της περιοχής. Δυστυχώς, τα χαρακτηριστικά των σημερινών ιδιωτικών επενδύσεων απεικονίζουν μια στατιστική κατάσταση, όπου οι αλλαγές στις τιμές δεν προκαλούν ταυτόχρονα αλλαγές συμπεριφοράς. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί ο τομέας του τουρισμού, ο οποίος συμπεριλαμβάνει, για πρακτικούς λόγους, όλες τις επενδύσεις που προωθούνται από την ΕΕ στον ιδιωτικό τομέα στα Τζουμέρκα τα τελευταία δέκα χρόνια (Κοινοτικό πλαίσιο στήριξης, LEADER II και άλλες πηγές). Ωστόσο, η

αναλογία των επιμέρους έργων υπήρξε μικρή και συνολικά δεν μπορούν να αντισταθμίσουν τους υπόλοιπους στάσιμους τομείς παραγωγής.

Οι παραδοσιακές αγροτικές δραστηριότητες στα Τζουμέρκα υποστηρίζονται από τις δράσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Η Γραμματεία του ΟΟΣΑ χρησιμοποιεί την έννοια της Εκτίμησης Ενίσχυσης των Παραγωγών (Producer Support Estimate –PSE) . Τα στοιχεία αυτά δείχνουν ότι τα παραδοσιακά κτηνοτροφικά αγαθά στα Τζουμέρκα υποστηρίζονται σε μεγάλο βαθμό, με τις μεταβιβάσεις, στο πλαίσιο της ΚΑΠ, που ανέρχονται περίπου στο 54% της αξίας των συνολικών απολαβών των κτηνοτροφικών μονάδων για αρνίσιο κρέας. Με δεδομένο το επίπεδο των επιχορηγήσεων των παραδοσιακών αγροτικών δραστηριοτήτων στα Τζουμέρκα η τακτική αναμονής είναι απόλυτα λογική.

Παρότι οι παραδοσιακές δραστηριότητες υποστηρίζονται από τις δράσεις της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, η παροχή βοήθειας για τα αγαθά αυτά αναπόφευκτα θα μειωθεί. Στην Ελλάδα οι μεταβιβάσεις στον αγροτικό τομέα από το πρόγραμμα Agenda 2000 παρέμειναν αμετάβλητες μέχρι το 2006. Η ελληνική Κυβέρνηση εξετάζοντας το Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης πρότεινε την παροχή συμπληρωματικής βοήθειας σε αγρότες ορεινών περιοχών. Ωστόσο, η διστακτικότητα των αγροτών στα Τζουμέρκα σε παρόμοιες προσφορές στο παρελθόν υποδεικνύει ότι τα οικονομικά κίνητρα δεν επαρκούν.

5.4 Περιορισμένοι πόροι για την προσαρμογή στην κρίση

Προκειμένου να αντιμετωπίσουν την κρίση οι τοπικοί φορείς προσκολλούνται περισσότερο σε απαρχαιωμένες μεθόδους τη στιγμή που η υιοθέτηση νέων προσεγγίσεων αποτελεί προϋπόθεση για την οικονομική πολιτιστική και περιβαλλοντική αειφορία της περιοχής.

Το δόγμα της μη κρατικής παρέμβασης “laissez-faire” με αναφορά στις επιχορηγήσεις που αλλοιώνουν τα κίνητρα είναι επίκαιρο στην περίπτωση των Τζουμέρκων – οι οικονομικές δραστηριότητες του παρελθόντος δεν άλλαξαν παρά τα φαινομενικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν διάφορες εναλλακτικές λύσεις, για τις οποίες όμως δεν παρέχεται βοήθεια. Όμως τα οικονομικά προβλήματα δεν αφορούν μόνο τα διάφορα αγαθά. Μόνο οι παραγωγοί οι οποίοι μπορούν να

ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ποιότητας και παράδοσης της σύγχρονης αγοράς θα είναι ανταγωνιστικοί, ιδιαίτερα σε μια ορεινή περιοχή που αντιμετωπίζει σοβαρούς οικονομικούς και αγρονομικούς περιορισμούς. Αυτό το επιχείρημα αφορά όλους τους οικονομικούς τομείς στα Τζουμέρκα, συμπεριλαμβανομένου του αναπτυσσόμενου τουριστικού τομέα.

Ωστόσο, η πιθανότητα εύρεσης λύσης στο πρόβλημα με βάση το σκεπτικό του “laissez – faire” εξανεμίζεται όταν εκτιμηθεί ρεαλιστικά η δυνατότητα των τοπικών φορέων να προσαρμοστούν σε ένα νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Είναι αδύνατο να περιμένει κανείς ότι οι άνθρωποι θα αφήσουν τις παλιές βιοποριστικές συνήθειες και θα εμπλακούν σε νέες δραστηριότητες που ενέχουν ρίσκο, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις προσδοκίες των καταναλωτών όσον αφορά την ποιότητα των προϊόντων, αν δεν έχουν πληροφόρηση ή εμπειρία για τον ποιες είναι αυτές οι προσδοκίες, πως άλλοι άνθρωποι τις ικανοποιούν και πως και οι δυο αυτοί παράμετροι μεταβάλλονται. Με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης στα Τζουμέρκα αυτή η πληροφόρηση και εμπειρία δεν μπορούν να αποκτηθούν μέσα από εγχειρίδια ή σεμινάρια.

Προκειμένου να αλλάξει η κατάσταση στα Τζουμέρκα, είναι αναγκαίο να κινητοποιηθούν ιδιωτικοί φορείς και να πειστούν ότι η αναζωογόνηση της περιοχής βασίζεται στις επενδύσεις σε κοινοτικούς πόρους ώστε να πραγματοποιήσουν νέα οικονομικά έργα με επιτυχία. Για το σκοπό αυτό απαιτείται η ανάπτυξη αποτελεσματικών τοπικών μεθόδων για την εκτίμηση της βιωσιμότητας των εναλλακτικών λύσεων, η επικέντρωση σε συγκεκριμένους τομείς που παρουσιάζουν περισσότερες πιθανότητες ανάκαμψης και η παροχή των υπηρεσιών που χρειάζονται αυτές οι επιχειρήσεις προκειμένου να πετύχουν. Η εξάλειψη της εξάρτησης που υπάρχει είναι δυνατόν να πραγματοποιεί μόνο εάν υλοποιηθούν κάποιες επιτυχημένες πρωτοβουλίες με απτά αποτελέσματα.

5.5 Οι τοπικοί πόροι αποτελούν τη βάση για την οικονομική αναζωογόνηση της περιοχής

Συνηθισμένη στρατηγική αποτελεί η εξομάλυνση της μετάβασης σε ένα όμορφο αλλά ουσιαστικά μη κατοικημένο καταφύγιο με συνέπεια την απώλεια σημαντικών

τοπικών πόρων. Αποδεικνύεται ότι η πιθανή αξία από τη χρησιμοποίηση ή όχι των πόρων είναι σημαντική και συνεχώς αυξάνεται.

Η επένδυση πρόσθετων πόρων στην περιοχή είναι αμφίβολο κατά πόσο είναι αποδοτική, δεδομένης της εκτεταμένης παρακμής και της διστακτικότητας που υπήρχε για τις προηγούμενες πρωτοβουλίες. Το πιο ορθολογικό σενάριο μπορεί να είναι απλώς η εξομάλυνση των κοινωνικών προβλημάτων που προκύπτουν κατά τη μετάβαση σε ένα παρθένο, όμορφο αλλά ουσιαστικά μη κατοικημένο φυσικό καταφύγιο ή και θερινό θέρετρο για το αυξανόμενο πλήθος μεταναστών από τα Τζουμέρκα. Το αν αυτό το σενάριο είναι και το κοινωνικά βέλτιστο εξαρτάται από τη φύση των τοπικών πόρων που χρησιμοποιήθηκαν και την εκτίμησή τους από το κοινωνικό σύνολο. Σε αυτό το σενάριο τα κύρια χαρακτηριστικά των τοπικών πόρων που χάνονται είναι η αδυναμία δημιουργίας ή ανταλλαγής τους. Το άθικτο περιβάλλον που αποτελεί προϊόν πρακτικών αειφόρου διαφύλαξης εδώ και αιώνες, η αυθεντικότητα της ορεινής κουλτούρας ή η εμπειρική αξία που αποκτά ο επισκέπτης μέσω της αλληλεπίδρασής του με ζωντανές παραδόσεις διατηρούνται όσο υπάρχουν εκείνες οι δραστηριότητες που τις συντηρούν.

Υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι η κοινωνική αξία που αποδίδεται σε αυτούς τους πόρους αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς. Από την άλλη πλευρά, η «αποτυχία» εντατικής ανάπτυξης της περιοχής στο παρελθόν έχει μετατραπεί σε πόρο. Η αξία του πόρου αυτού αυξάνεται καθώς οι πρωτογενείς πόροι γίνονται πιο σπάνιοι σε όλο τον κόσμο, γεγονός που αποδεικνύεται από την αυξανόμενη ζήτηση για αγροτουρισμό σε όλη τη Μεσογειακή Ευρώπη. Πράγματι, ο εμπειρικός τουρισμός-δηλαδή το ταξίδι με σκοπό τη γνωριμία με την κουλτούρα μιας περιοχής, το περιβάλλον και τους κατοίκους της-καταλαμβάνει σημαντικό κομμάτι της αγοράς κατά την τελευταία δεκαετία.

Η δυνατότητα πραγματοποίησης αυτής της πρότασης ενισχύεται από τις σημαντικές αξίες που προκύπτουν από τη μη χρησιμοποίηση των πόρων και οι οποίες εκφράζονται από το Σύνταγμα της Ελλάδας, την νομοθεσία και τον συνεχή πολιτικό διάλογο. Η Ελλάδα είναι ίσως η μόνη χώρα του ΟΟΣΑ που απαγορεύει συνταγματικά την αλλαγή χρήσης των δασικών γαιών, επιβεβαιώνοντας την αξία που έχει ένας φυσικός πόρος ανεξάρτητα από την εκμετάλλευσή του στη συζήτηση για το «Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης» τέθηκε το θέμα της αξίας, με αυτή την έννοια, των αγροτικών δραστηριοτήτων, υπό τον τίτλο «πολυλειτουργική γεωργία»,

ενώ ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις επιπτώσεις που ενδέχεται να υπάρξουν στη γεωργία σε ορεινές περιοχές. Παρά το γεγονός ότι στη συζήτηση διαπιστώθηκε ότι οι επιδοτήσεις δε θα αποτελέσουν αναγκαστικά την οριστική λύση για την ορεινή γεωργία, ανατράπηκε αποτελεσματικά η δυνατότητα αποδοχής του σεναρίου που έχει ήδη γίνει αναφορά παραπάνω.

Η συζήτηση για την καθιέρωση διατίμησης των πόρων ως στρατηγική αγροτικής ανάπτυξης ενέχει τον κίνδυνο να μετατραπεί σε κοινοτοπία. Η παροχή πόρων δεν αποτελεί ενδογενές αγροτικό χαρακτηριστικό. Με αυτό το σκεπτικό, τα Τζουμέρκα είναι προνομιούχα σε σχέση με άλλες αγροτικές περιοχές, αφού έχουν μεγάλο πλούτο πόρων που τα χαρακτηρίζουν (περιβάλλον μεγάλης φυσικής ομορφιάς, ιστορία, πολιτισμό, παράδοση κ.α.). μπορούν έτσι να αποτελέσουν παράδειγμα όσον αφορά την παραγωγικότητα αυτής της μεθόδου καθώς κύριο μειονέκτημά τους αποτελεί η έλλειψη οργάνωσης αυτών των πόρων, αφού η περιοχή δεν είναι ιδιαίτερα ελκυστική ως τουριστικός προορισμός ή ως προορισμός διακοπών του απόδημου πληθυσμού. Η κατάλληλη οργάνωση αυτών των πόρων ώστε να αποτελούν την ελάχιστη κρίσιμη μάζα για την πλήρη διατίμησή τους, αποτελεί την κύρια αναπτυξιακή πρόκληση για τα Τζουμέρκα.

5.6 Μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την οικονομική αναζωογόνηση της περιοχής

Η δημιουργία ενός αναπτυξιακού φορέα με παγκόσμια εμβέλεια για την αναζωογόνηση της περιοχής θα βοηθήσει να εσωτερικευτούν οι συνέργιες διάφορων έργων όσον αφορά τα αγροτικά προϊόντα διατροφής. Η στρατηγική αυτή βασίζεται στο συνδυασμό των παραδοσιακών δραστηριοτήτων με την ποιότητα και την προστιθέμενη αξία του αγροτικού προϊόντος και παίζει σημαντικό ρόλο στη διατήρηση της αυθεντικότητας της περιοχής για τους τουρίστες που θέλουν να την ανακαλύψουν.

Η οργάνωση των πόρων κατά τρόπο ώστε να είναι ελκυστικοί είναι απαραίτητο να γίνει παράλληλα με την ενσωμάτωση των υποστηρικτικών υπηρεσιών, των πρωτοβουλιών των έργων και των πολιτικών παρεμβάσεων για την οικονομική αναδιάρθρωση στα Τζουμέρκα. Με βάση την τοπική εμπειρία προκύπτει ότι οι μεμονωμένες παρεμβάσεις έχουν μικρή πιθανότητα να αποφέρουν το επιθυμητό

αποτελέσμα. Προκειμένου να αποφευχθεί η επιδίωξη αντίθετων στόχων και να εσωτερικευτούν τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν από τις συμπληρωματικότητες και τις συνέργιες των έργων, είναι αναγκαία η δημιουργία ενός αναπτυξιακού φορέα με παγκόσμια εμβέλεια για την αναζωογόνηση της περιοχής. Η πιθανότητα επιτυχίας του φορέα αυτού ενισχύεται από το γεγονός ότι υπάρχουν απτά αποτελέσματα επιτυχημένων πρωτοβουλιών. Αυτό αποδεικνύεται από το μεγάλο αριθμό συνεταιρισμών που δημιουργήθηκαν από μετανάστες από τα Τζουμέρκα και οι οποίοι παραμένουν ενεργοί στην περιοχή χωρίς να ασχολούνται ουσιαστικά με την οικονομική ανάπτυξη. Η κινητοποίηση των ανθρώπινων και οικονομικών πόρων του απόδημου πληθυσμού μπορεί να αποτελέσει τακτική η οποία μπορεί να οδηγήσει σε επιτυχία ή πλήρη αποτυχία της στρατηγικής

Όσον αφορά συγκεκριμένες πρωτοβουλίες, η κυριαρχία του αγροτικού τομέα στην παρούσα οικονομική δομή παρέχει επαρκείς ανθρώπινους πόρους, κάποιοι από τους οποίους ενδέχεται να παρακινηθούν να διερευνήσουν νέες προσεγγίσεις στις παραδοσιακές δραστηριότητες. Στόχος αποτελεί η αύξηση του αριθμού των επιχειρήσεων που σημειώνουν επιτυχία στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα από τη γεωργία. Για το σκοπό αυτό απαιτείται τα μέλη των οικογενειών που ασχολούνται με την γεωργία να χρησιμοποιήσουν καλύτερα τις δεξιότητές τους προκειμένου να αυξηθούν τόσο τα οικονομικά όσο και τα φυσικά οφέλη από τον συγκεκριμένο τομέα. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στη ποιότητα και στην προστιθέμενη αξία του αγροτικού προϊόντος, κυρίως μέσω της επεξεργασίας και μετατροπής του σε τρόφιμα που έχουν μεγάλη ζήτηση.

Η παροχή υποστήριξης στις συγκεκριμένες περιπτώσεις είναι απαραίτητη ώστε οι μονάδες παραγωγής να μπορέσουν:

- να διατηρήσουν υψηλά επίπεδα στην παραγωγή πρώτων υλών
- να μεγιστοποιήσουν την αξία των προϊόντων παράγοντας τρόφιμα υψηλής ποιότητας
- να εφαρμόσουν μια αποτελεσματική στρατηγική Marketing

Οι προσπάθειες ενίσχυσης των αγροτικών δραστηριοτήτων εντάσσονται στο πλαίσιο της τουριστικής ανάπτυξης, η οποία πρέπει να λάβει υπόψη τις κλίσεις που παρουσιάζει η περιοχή με βάση την αυξημένη διατίμηση των υπαρχουσών ευκαιριών. Κύριο στόχο αποτελεί η χρησιμοποίηση και η ενδυνάμωση των τοπικών παραγόντων – π.χ της υπάρχουσας υποδομής, σημαντικών τοποθεσιών και

πόρων, ιστορικών και πολιτιστικών παραδόσεων κ.α. Οι προϋποθέσεις μιας αποτελεσματικής στρατηγικής είναι οι εξής:

- δημιουργία καταλόγου με πιθανούς πελάτες ή κατηγορίες πελατών
- πραγματοποίηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος
- ισχυρός συσχετισμός της ανάπτυξης ελαφρών και κατάλληλων υποδομών με τη συνολική στρατηγική του προγράμματος.

Η απαίτηση για ελαφρές υποδομές χρειάζεται διερεύνηση, δεδομένης της σημασίας που έχει για την υποστήριξη της κρίσιμης μάζας του τουριστικού προϊόντος σε σχέση με τους βασικούς διαθέσιμους πόρους. Κάποια παραδείγματα αφορούν τα συστήματα πληροφοριών για τον τοπικό τουρισμό, τη βελτίωση της πρόσβασης των τουριστών σε τοποθεσίες και αξιοθέατα της περιοχής και την αυξημένη ανταπόκριση σε δραστηριότητες προώθησης πωλήσεων και υποδοχής.

Το ισχυρό ενδιαφέρον των τοπικών παραγόντων που είναι υπεύθυνοι για τη χάραξη πολιτικής, όσον αφορά την οδοποιία πρέπει να εξεταστεί υπό το πρίσμα της συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής για την περιοχή. Παρόλο που η καλύτερη σύνδεση με το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκτυο μπορεί να ενισχύσει τη τουριστική ζήτηση, η ανάλυση των τυπολογιών του τουρισμού παρέχει μια πιο σωστή εκτίμηση αυτού του επιχειρήματος. Στην περίπτωση που η κατασκευή δρόμων είναι αναπόφευκτη, η εισαγωγή νέων τεχνικών κατασκευής τους που εναρμονίζονται με το περιβάλλον έχει ιδιαίτερη σημασία με δεδομένη την παράλληλη ανάπτυξη του τουρισμού.

Είναι σημαντικό για την περιοχή να συνδεθεί με τους δυο εθνικούς δρόμους που σχεδιάζονται σε περιφερειακό επίπεδο προκειμένου να μειωθεί ο χρόνος οδήγησης ή και η απόσταση από άλλες αγορές. Τα Τζουμέρκα βρίσκονται σε σχετικά καλή θέση σε σχέση με τους δυο αυτοκινητόδρομους και μπορούν να αποκτήσουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα αν συνδεθούν με την Εγνατία Οδό στα Βόρεια και με την Ιονία Οδό στα Νοτιοδυτικά.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας της πληροφορίας και της επικοινωνίας ενδέχεται να μειώσει δραστικά τα μειονεκτήματα της απομόνωσης που κάποτε οφείλονταν στη φυσική απόσταση. Έτσι, σε κάθε πρόγραμμα ανάπτυξης για την αναζωογόνηση της περιοχής είναι πολύ σημαντικό να αναπτυχθούν ικανότητες που σχετίζονται με την Κοινωνία της Πληροφορίας, που θα μπορέσουν να εισάγουν τα Τζουμέρκα ως ισότιμο εταίρο σε ένα στενά συνδεδεμένο ψηφιακό κόσμο. Αυτές οι πρωτοβουλίες σχετίζονται ιδιαίτερα με τη στρατηγική για τα αγροτικά προϊόντα διατροφής και τον

τουρισμό που θα μπορούσαν να επωφεληθούν άμεσα από τη μεγαλύτερη συνδετικότητα.

Η Περιφερειακή στρατηγική για την Κοινωνία της Πληροφορίας αποτελεί ιδανικό πρόγραμμα δράσης. Τα απαραίτητα βήματα για τη πραγματοποίησή του είναι τα εξής: η δημιουργία ενός πλαισίου συνεργασίας με τη συμμετοχή της ομάδας του RISE του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και των άλλων δημόσιων φορέων, ο σχεδιασμός και η επιλογή εφαρμόσιμων πιλοτικών εφαρμογών με απτά αποτελέσματα, ο καθορισμός του κόστους για τις διάφορες δραστηριότητες, η πραγματοποίηση διαρκούς εκστρατείας ενημέρωσης στη κοινότητα, η εύρεση χρηματοδότησης, η εγκατάσταση του τηλεπικοινωνιακού δικτύου και η εγκατάσταση των προτεινόμενων υπηρεσιών που σχετίζονται με την Κοινωνία της Πληροφορίας. Συγκεκριμένα, πρέπει να βρεθεί χρηματοδότηση ώστε να επεκταθεί το Epirus-Net στα Τζουμέρκα και κάθε κοινότητα να έχει πρόσβαση στις ευρυζωνικές (broadband) τηλεπικοινωνίες.

Η ενσωμάτωση των αρχών περιβαλλοντικής διαχείρισης σε όλες τις δραστηριότητες του φορέα είναι αναγκαία την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης που επιθυμεί η εθνική Κυβέρνηση, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Παγκόσμια Κοινότητα. Προκειμένου η συνολική στρατηγική να οδηγήσει στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη, απαιτείται η δημιουργία σχεδίου διαχείρισης που θα εξασφαλίζει την πλήρη διατίμηση των εδαφικών πόρων στα Τζουμέρκα. Το σχέδιο αυτό πρέπει να διατηρεί την περιβαλλοντική ακεραιότητα καθώς συνδέεται και με άλλες δραστηριότητες.

Η σύνδεση οικονομικών και κοινωνικών θεμάτων με σημαντικά περιβαλλοντικά υποσυστήματα αποτελεί τον κύριο στόχο ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης. Η επίτευξη αυτού του στόχου εξαρτάται από τρεις δραστηριότητες που πρέπει να γίνουν από την αρχή του προγράμματος και οι οποίες είναι:

- συζητήσεις για τη βιώσιμη ανάπτυξη που περιλαμβάνει τα συμφέροντα όλων των φορέων
- η ενεργή σύνδεση με τα πιο παραγωγικά δίκτυα όσον αφορά την αντιμετώπιση των προβλημάτων που υπάρχουν στις απομονωμένες ή και στις ορεινές περιοχές.

Η πολυπλοκότητα των ζητημάτων της βιώσιμης ανάπτυξης απαιτεί την υιοθέτηση μιας προσέγγισης που βασίζεται στη δημιουργία δικτύων προκειμένου να υπάρξει διάχυση των εμπειριών από διαφορετικές περιοχές.

- η επιλογή σχετικών περιβαλλοντικών δεικτών πρέπει να γίνει στα αρχικά στάδια δημιουργία του προγράμματος αναζωογόνησης της περιοχής ώστε να υπάρχει η ελάχιστη πληροφορία που απαιτείται για την εξέλιξη του συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης μέσω διαδοχικών σταδίων.

5.7 Η εφαρμογή της στρατηγικής

Για να είναι ένας τοπικός αναπτυξιακός φορέας αποτελεσματικός, πρέπει να διασφαλίσει τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας, να υποχρεώσει τα ανώτερα επίπεδα της Κυβέρνησης να βοηθήσουν στην αναζωογόνησης της περιοχής και να ωθήσει τους κατοίκους στα Τζουμέρκα να δημιουργήσουν μια βιώσιμη κοινότητα σύμφωνα με το παρελθόν τους και με όραμα για το μέλλον τους.

Η επίτευξη συνεργασίας είναι απαραίτητη ώστε να χρησιμοποιηθούν όλες οι πηγές σχετικής γνώσης και να υπάρξει συντονισμός των συμφερόντων και των δράσεων διαφορετικών ομάδων. Κάθε κοινοτικό πρόγραμμα αναζωογόνησης μιας περιοχής έχει διάφορα σημαντικά χαρακτηριστικά, που πρέπει να ενσωματωθούν στις δράσεις που σκοπό έχουν να εξασφαλίσουν τα πλεονεκτήματα της συνεργασίας κατά την εφαρμογή της στρατηγικής:

- Η επίτευξη συμφωνίας μεταξύ των βασικών εταίρων όσον αφορά την προτεραιότητα που πρέπει να δοθεί στο Πρόγραμμα, το σκοπό του και τους πόρους που θα δεσμευτούν.
- Ο προσδιορισμός του υπεύθυνου προσώπου για την εφαρμογή του Προγράμματος και ο καθορισμός ενός πλαισίου ευθυνών.
- Ο προσδιορισμός του περιεχομένου του Προγράμματος όσον αφορά τις δράσεις, τα χρονοδιαγράμματα και τους στόχους.
- Η επικέντρωση σε βασικούς οικονομικούς τομείς της περιοχής.
- Η ανάληψη μέτρων για την ώθηση νέας επιχειρηματικής ανάπτυξης.
- Η ολοκλήρωση δράσεων από δημόσιους φορείς σύμφωνα με τους στόχους του Προγράμματος.
- Η παρακίνηση και η εμπλοκή όλης της κοινότητας.
- Η παρακολούθηση, η αναθεώρηση και η προσαρμογή του Προγράμματος ανάλογα με την αποκτηθείσα εμπειρία.

Βασική ευθύνη του αναπτυξιακού φορέα αποτελεί η δημιουργία ενός ολοκληρωμένου συστήματος υποστήριξης που θα διασφαλίζει ότι οι τοπικοί φορείς του έργου θα έχουν επαγγελματική υποστήριξη σε όλα τα στάδια του προγράμματος και ότι υπάρχει σαφής και αποτελεσματικός καταμερισμός της εργασίας ανάμεσα σε ένα νέο τοπικό φορέα ή μια ομάδα υποστήριξης και φορείς σε ανώτερα επίπεδα. Ο τοπικός φορέας δεν θα πρέπει να ειδωθεί ως μια ομάδα γραφειοκρατών ή επαγγελματιών που δεν έχουν σχέση με την περιοχή και θα πρέπει να αποκτήσει γρήγορα φήμη «ενδυναμωτή». Πρέπει να είναι ιδιαίτερα συμμετοχικός και να λειτουργεί με τέτοιο τρόπο ώστε ο τοπικό πληθυσμός να αισθάνεται ότι η στρατηγική και οι προτεραιότητες που υιοθετήθηκαν του «ανήκουν» και έχει τη δυνατότητα (ή γνωρίζει πώς να την αποκτήσει) να τις εφαρμόσει.

Η αναζωογόνηση της οικονομίας στα Τζουμέρκα αποτελεί μεγάλη πρόκληση. Οι τοπικοί φορείς είναι ακόμα πιο δύσκολο να παρακινηθούν λόγω της επιχορήγησης των παραδοσιακών δραστηριοτήτων, η οποία μετριάξει την επιτακτικότητα προσαρμογής σε ένα νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον. Η παροχή καλύτερης πληροφόρησης για τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις μιας αναπόφευκτης μείωσης των επιχορηγήσεων ενδέχεται να πείσει ότι η εμπειρία του παρελθόντος δεν αποτελεί πλέον αξιόπιστο μοντέλο δράσης. Κύριο μέλημα του αναπτυξιακού φορέα αποτελεί η παροχή βοήθειας σε αυτούς που ενδιαφέρονται για τη βιωσιμότητα της περιοχής ώστε να δημιουργήσουν ένα όραμα για το μέλλον της.

5.8 Προοπτικές Αγροτικού Τομέα ΟΟΣΑ 2004 -2013

Η γενικευμένη αύξηση των εισοδημάτων, τόσο στις χώρες μέλη όσο και στις χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ, η μέτρια δημογραφική αύξηση και ο χαμηλός πληθωρισμός αύξησαν τα κατά κεφαλήν εισοδήματα και ενίσχυσαν την κατανάλωση παγκοσμίως. Η κατανάλωση στις χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ αναμένεται να αυξηθεί γρηγορότερα από ότι στις χώρες μέλη, ιδιαίτερα όσον αφορά τα γαλακτοκομικά προϊόντα, όπως το βούτυρο, το τυρί, το πλήρες γάλα σε σκόνη, και τα κτηνοτροφικά προϊόντα. Η αύξηση της κατανάλωσης των εν λόγω προϊόντων θα ξεπεράσει την αύξηση του πληθυσμού δημιουργώντας έτσι τις κατάλληλες συνθήκες για την καταπολέμηση του υποσιτισμού και της πείνας.

Στις ώριμες αγορές των χωρών του ΟΟΣΑ, όπου τα εισοδήματα είναι υψηλά και οι βασικές διατροφικές ανάγκες έχουν από καιρό καλυφθεί, η αύξηση της κατανάλωσης των εμπορικών αγαθών αναμένεται να είναι μέτρια, λόγω της στροφής των προτιμήσεων των καταναλωτών σε προϊόντα όπως το κρέας πουλερικών, το τυρί και το πλήρες γάλα σε σκόνη. Οι υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης στις χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ κατά την περίοδο πρόβλεψης υποδηλώνουν ότι ένα προϊόν μερίδιο της γεωργικής παραγωγής και των ζωοτροφών καταναλώνεται έξω από την περιφέρεια του ΟΟΣΑ και ότι η δραστηριότητα στον τομέα της ζωικής παραγωγής στις χώρες μη μέλη του ΟΟΣΑ επεκτείνεται.

Η παγκόσμια παραγωγή σίτου, ρυζιού, δευτερευόντων δημητριακών, βοείου κρέατος, τυριού και φυτικών ελαίων αυξάνεται γρηγορότερα από την κατανάλωση. Τα κέρδη στην παραγωγή οφείλονται κυρίως στην αναμενόμενη βελτίωση της παραγωγικότητας, ιδιαίτερα στον τομέα των δημητριακών των οποίων οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις επεκτείνονται με αργό ρυθμό, και τείνουν να συγκεντρώνονται στις χώρες μη μέλη του Οργανισμού. Η παραγωγή στις χώρες μη μέλη είναι υψηλότερη από αυτήν του συνόλου των χωρών μελών του ΟΟΣΑ. Κατά συνέπεια το μερίδιο του ΟΟΣΑ στην παγκόσμια παραγωγή μειώνεται, περισσότερο όσον αφορά το βούτυρο και το αποβουτυρωμένο γάλα σε σκόνη, λιγότερο όσον αφορά το χοίρειο κρέας και πολύ λίγο ως προς τα άλλα προϊόντα.

Αναμένεται μέτρια αύξηση των παγκόσμιων εμπορικών συναλλαγών σίτου και δευτερευόντων δημητριακών, σε αντίθεση με τις συναλλαγές σε ρύζι που προβλέπεται να σημειώσουν υψηλή αύξηση. Οι εμπορικές συναλλαγές ζάχαρης αναμένεται να επεκταθούν κατά την περίοδο πρόβλεψης, και η Βραζιλία, που είναι η κυριότερη χώρα εξαγωγής, θα αυξήσει το μερίδιό της στην αγορά. Το μερίδιο του παγκόσμιου εμπορίου γαλακτοκομικών προϊόντων στην παραγωγή γάλακτος παραμένει μικρό, ελέγχεται από τις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ προς τις χώρες μη μέλη αναμένεται να μειωθούν, με εξαίρεση τις συναλλαγές σε πλήρες γάλα σε σκόνη. Ωστόσο οι χώρες του ΟΟΣΑ συνεχίζουν να κατέχουν ένα σημαντικό μερίδιο των εμπορικών συναλλαγών κρέατος, κυρίως πουλερικών.

Οι τιμές όλων σχεδόν των προϊόντων που καλύπτονται στις Προοπτικές αυτές αναμένεται να ενισχύσουν κατά την περίοδο πρόβλεψης σε ονομαστικές όρους, αλλά να συνεχίσουν την καθοδική τους τάση σε πραγματικές όρους.

Οι εγχώριες και οι εμπορικές πολιτικές αποτελούν καθοριστικούς παράγοντες των Προοπτικών του γεωργικού τομέα, καθώς επηρεάζουν τις αγορές και το βαθμό ολοκλήρωσης και μεταβλητότητας των εγχώριων και των παγκόσμιων τιμών. Για ορισμένα προϊόντα οι πολιτικές αυτές συντηρούν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ εγχώριων και παγκόσμιων τιμών επιβάλλοντας υψηλό κόστος στους καταναλωτές και αμβλύνοντας την ικανότητα ανταπόκρισης των εγχώριων αγορών στις ελλείψεις των διεθνών αγορών. Οι έμμενες αποκλίσεις των τιμών υποδηλώνουν την ανάγκη για μεγαλύτερη ελευθερία των ευαίσθητων τομέων, ιδιαίτερα μέσω της αναθεώρησης των συνοριακών μέτρων και σχετικών εγχώριων πολιτικών. Από αυτήν την άποψη, η επίτευξη προόδου στις γεωργικές διαπραγματεύσεις που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων για το Αναπτυξιακό Πρόγραμμα της Ντόχα στο ΠΟΕ ενδεχομένως να αποτελέσει σημαντική συνεισφορά.

5.9 Προτάσεις για το αναπτυξιακό μοντέλο των Τζουμέρκων

Σύμφωνα με την εισήγηση του καθηγητή του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΑΣΟΕΕ) Λιούκα Σπύρου, ο οποίος εξετάζει το αναπτυξιακό μοντέλο των Τζουμέρκων και προτείνει κατευθύνσεις για ανάκαμψη και βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής και έχοντας κάνει χρήση στοιχείων από την διεθνή εμπειρία και σχετικές μελέτες, προβάλλει την ανάγκη σύνθεσης τριών κατευθύνσεων. Δηλαδή:

1. Της ενδογενούς τοπικής επιχειρηματικότητας που αξιοποιεί τις παραδόσεις και τα μοναδικά χαρακτηριστικά της περιοχής
2. Της αειφόρου ανάπτυξης η οποία προβάλλει το περιβάλλον ως κύριο κεφάλαιο και συστατικό της ανάπτυξης και
3. Της δημιουργίας ενός οικοσυστήματος σχηματισμών μικρών επιχειρήσεων (clusters) αρμονικά ενταγμένων στην τοπική κοινωνία και το περιβάλλον.

Μέσω της παρούσας εισήγησης επισημαίνεται η ανάγκη δημιουργίας κοινού οράματος για το μοντέλο ανάπτυξης και η ταυτόχρονη υποστήριξή του από

κατοίκους και επιμέρους φορείς. Επιπλέον, τονίζεται η ανάγκη για ειδική βοήθεια και στήριξη από την πολιτεία για την υλοποίηση του οράματος.

1. Το σημερινό μοντέλο ανάπτυξης.

Τα Τζουμέρκα έχουν περιέλθει σε μια δύσκολη κατάσταση οικονομικού μααρασμού και κοινωνικής υποβάθμισης που διερωτάται κανείς αν υπάρχει διέξοδος. Η περιοχή δεν έχει ελκυστικές ευκαιρίες για να συγκρατήσει τους νέους ενώ με την μετανάστευση έχει τροφοδοτήσει τα κέντρα της χώρας με χιλιάδες αποδήμους. Αν συνεχίσει η τάση απώλειας ενεργού πληθυσμού υπάρχει κίνδυνος κατάρρευσης όλου του οικοδομήματος αυτής της όμορφης, περήφανης και κάποτε ζωντανής περιοχής. Κίνδυνος δηλαδή να μετατραπεί σε μια εγκαταλελειμμένη περιοχή, ξεχασμένη και λιγότερο αναγνωρίσιμη. Ήδη με τους λίγους, 4000 – 5000 περίπου, μόνιμους κατοίκους που έχει η περιοχή το χειμώνα έχει φτάσει σε κρίσιμο σημείο βιωσιμότητας. Αν δεν μεταστραφεί η τάση παρακμής η περιοχή δεν θα μπορέσει να διατηρήσει τον ιδιαίτερο πολιτισμό και τις παραδόσεις της. Μακροπρόθεσμα οι μνήμες και οι παραδόσεις θα ξεθωριάσουν παρά τις προσπάθειες των οργανώσεων των αποδήμων να τις κρατήσουν ζωντανές μακριά από τον φυσικό τους χώρο.

Τα στατιστικά στοιχεία συνηγορούν στην καταγραφή μιας απαισιόδοξης κατάστασης. Πρόκειται για την λιγότερο αναπτυγμένη περιοχή της λιγότερο αναπτυγμένης περιφέρειας της Ευρώπης. Όταν οι νομοί Άρτας και Ιωαννίνων έχουν εισόδημα ανά κάτοικο στο 70% του μέσου εθνικού εισοδήματος και λιγότερο από το 50% του μέσου Ευρωπαϊκού, η περιοχή των Τζουμέρκων θα πρέπει να βρίσκεται σε ακόμα χαμηλότερα επίπεδα, με μεγάλα ποσοστά των κατοίκων τους κάτω από τα επίπεδα φτώχειας. Όταν οι γνωστοί διεθνείς δείκτες ανταγωνιστικότητας κατεβάζουν την Ελλάδα στις τελευταίες θέσεις σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, διερωτάται κανείς πόσο ποιο χαμηλά άραγε θα βρίσκονται τα Τζουμέρκα σε όρους διεθνούς ανταγωνιστικότητας; Έχοντας υπόψη ότι η παγκοσμιοποίηση είναι αμείλικτη, δύο τινά θα ισχύουν: ή κερδίζεις σε ανταγωνιστικότητα τοποθετώντας δικά σου προϊόντα στις τοπικές και υπερτοπικές αγορές ή μπαίνεις στο περιθώριο. Αυτό γίνεται περισσότερο κατανοητό από τα ξένα προϊόντα, αγροτικά και άλλα, που κατακλύζουν τις τοπικές αγορές.

Σε αυτό το σημείο θα αναφερθούν ορισμένα χαρακτηριστικά που απαντώνται σε πολλές ορεινές ή απομακρυσμένες περιοχές της Ευρώπης και του κόσμου γενικότερα. Συγκεκριμένα:

- Η γεωγραφική απόσταση από τα μεγάλα κέντρα
- Ο μεγάλος βαθμός ορεινότητας (70% του εδάφους)
- Η ανεπάρκεια υποδομών και το υψηλό κόστος τους
- Η έλλειψη οικονομικής εξειδίκευσης και κάποιας αξιόλογης τοπικής επιχειρηματικής δραστηριότητας.
- Η αποσύνθεση του κοινωνικού ιστού και η απώλεια κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου λόγω της συνεχούς μετανάστευσης των νέων ανθρώπων.

Τα πιο πάνω χαρακτηριστικά αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα στην αναπτυξιακή διαδικασία. Υπάρχουν δομικά μειονεκτήματα που δεν αίρονται εύκολα. Το χάσμα σε σύγκριση με άλλες αναπτυγμένες περιοχές δεν κλείνει εύκολα. Η ανάπτυξη συσσωρεύεται σε περιοχές που έχουν ήδη μπει σε τροχιά ανάπτυξης δημιουργώντας έτσι φαινόμενα αυτό-τροφοδότησης. Περιοχές δίχως προηγούμενο ανάπτυξης δυσκολεύονται να βρουν διέξοδο. (ΟΟΣΑ 2001).

Αυτό παρατηρείται και στα Τζουμέρκα. Τα Περιφερειακά Προγράμματα του ΚΠΣ, οι επιδοτήσεις της ΚΑΠ και άλλων ειδικών προγραμμάτων είχαν μικρή επίδραση στην περιοχή, εξετάζοντας το μοντέλο ανάπτυξης και μέσα από την εμπειρία των λίγων περιοχών ανά τον κόσμο που κατάφεραν να ξεφύγουν από το αδιέξοδο και να δημιουργήσουν βιώσιμη ανάπτυξη.

Το σημερινό μοντέλο ανάπτυξης δεν είναι προσαρμοσμένο για τα Τζουμέρκα. Πρόκειται για ένα ενιαίο, κοινό για όλη τη χώρα μοντέλο, με παρόμοια προγράμματα και δράσεις. Το ίδιο για ορεινές και πεδινές περιοχές, χωρίς να εξειδικεύεται και να διαφοροποιείται ειδικά για τα Τζουμέρκα, ή έστω για την ομάδα ορεινών περιοχών.

2. Προς ένα διαφοροποιημένο μοντέλο ανάπτυξης.

Επίσης, σύμφωνα με τον καθηγητή Λιούκα Σπύρο, το θέμα του κατάλληλου μοντέλου ανάπτυξης τέτοιων περιοχών έχει απασχολήσει τους διεθνείς οργανισμούς όπως τη Διεθνή Τράπεζα, τον ΟΟΣΑ, την ΕΕ. Επίσης έχει αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και προβληματισμού. Όλοι συμφωνούν ότι τέτοιες περιοχές χρειάζονται ένα διαφοροποιημένο μοντέλο ανάπτυξης.

Γενικά στη διεθνή συζήτηση υπάρχει ευρεία υποστήριξη μιας προσέγγισης στην τοπική ανάπτυξη η οποία ενσωματώνει 3 στοιχεία:

1. Στήριξη σε ενδογενείς αναπτυξιακές δυνατότητες και τοπική επιχειρηματικότητα.
2. Προσανατολισμό στην αειφόρο ανάπτυξη με επιλογή δράσεων που δεν υποβαθμίζουν το περιβάλλον και την ποιότητα ζωής.
3. Δημιουργία ενός οικοσυστήματος μικρών επιχειρήσεων, σχηματισμένων επιχειρήσεων (clusters) σύμφωνα με τη διεθνή ορολογία, που να εντάσσονται στον κοινωνικό ιστό της περιοχής και να έχουν προοπτική ανάπτυξης και ανταγωνιστικότητας.

Τα στοιχεία αυτά αλληλοσυμπληρώνονται. Το κάθε ένα τροφοδοτεί τα άλλα δύο. Με το συγκεκρισμό τους προκύπτει ένα νέο μοντέλο που προβάλλει τα μοναδικά χαρακτηριστικά και την πολιτισμική παράδοση της περιοχής. Η μελέτη το ΟΟΣΑ που έγινε για τα Τζουμέρκα το 2000 εντάσσεται σε αυτό το μοντέλο. Για να εφαρμοστεί ένα μοντέλο ανάπτυξης πρέπει να υπάρξουν συνθήκες που θα δημιουργήσουν συνθήκες ευνοϊκές για να ανθίσουν βιώσιμες δραστηριότητες στην περιοχή που να στέκονται στον εγχώριο και διεθνή ανταγωνισμό, δηλαδή δραστηριότητες που δεν στέκονται μόνο λόγω της ύπαρξης των επιδοτήσεων.

Το πιο κρίσιμο σημείο είναι να επιλεγούν οι τομείς εκείνοι όπου θα επικεντρωθεί η προσπάθεια. Με βάση επομένως τα δεδομένα της περιοχής οι πιο πιθανοί τομείς όπου μπορεί να αναπτυχθούν σχηματισμοί επιχειρήσεων με προοπτική είναι τα ποιοτικά παραδοσιακά προϊόντα διατροφής και ο ειδικός βιωματικός τουρισμός. Οι δύο αυτοί τομείς αλληλοϋποστηρίζονται και οδηγούν την ανάπτυξη. Ένας τρίτος κλάδος, αυτός της χειροτεχνίας και της μικροβιοτεχνίας μπορεί να αναπτυχθεί συμπληρωματικά.

Οι παραπάνω τομείς επισημαίνεται ότι στηρίζονται στην παράδοση και αξιοποιούν τα μοναδικά πλεονεκτήματα της περιοχής των Τζουμέρκων. Στόχος είναι, συνδυάζοντας την νέα τεχνολογία να δώσουν ποιοτικές προσφορές στον σύγχρονο καταναλωτή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Περιβαλλοντική προστασία και βιωσιμότητα

6.1 Πολιτικές για περιβαλλοντική προστασία και βιωσιμότητα

Βασική προϋπόθεση για την επίτευξη της βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης αποτελεί η βελτίωση της ποιότητας του φυσικού και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Άρα πρέπει να γίνονται συνεχείς προσπάθειες για την ενσωμάτωση των αρχών της αειφορίας στη στρατηγική και τις πρακτικές της ανάπτυξης του τουριστικού τομέα και για την προστασία και ανάδειξη του περιβάλλοντος ως πολύτιμου τουριστικού πόρου.

Πρέπει να υπάρχουν θεσμοθετημένοι φορείς, που θα κρίνουν τη σκοπιμότητα ως προς τη χωροθέτηση τουριστικών εγκαταστάσεων, που θα κρίνουν και θα καθορίζουν τις τουριστικά κορεσμένες περιοχές, που θα ελέγχουν τις μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων για την ίδρυση ή επέκταση τουριστικών εγκαταστάσεων, που θα ελέγχουν την τήρηση τεχνικών προδιαγραφών ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων και εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής, που θα καθορίζουν τις χρήσεις γης σε παραλιακές περιοχές.

Σε ό,τι αφορά την προώθηση πρότυπων δράσεων και σχεδίων διαχείρισης ειδικών περιοχών χρειάζεται να εκπονηθούν μελέτες σχετικά με την οργάνωση και την ανάδειξη χώρων, τη διαχείριση επισκεπτών, την κατάρτιση και επιμόρφωση σε περιβαλλοντικά θέματα - ενέργειες ενημέρωσης και προβολής – και τη σύσταση ειδικών φορέων διαχείρισης.

Σε ό,τι αφορά την πολιτική προώθησης οικονομικών κινήτρων πρέπει να υπάρχουν επιχορηγήσεις σε επενδύσεις σε μη κορεσμένες περιοχές, εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων με φιλικές προς το περιβάλλον τεχνικές και μεθόδους, στήριξη μικρών και μεσαίων τουριστικών επιχειρήσεων για την προώθηση ήπιων μορφών τουρισμού κλπ

Είναι ακόμη αναγκαία η ευαισθητοποίηση του κοινού, η ενημέρωση και η επιμόρφωση σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και εναλλακτικών μορφών τουρισμού αλλά και ειδικά προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης προσωπικού και στελεχών του τουριστικού τομέα σε θέματα προστασίας

περιβάλλοντος και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Πρέπει η περιβαλλοντική αγωγή να αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο και να καλύψει ολόκληρο τον πληθυσμό, ιδιαίτερα στις τουριστικές περιοχές, όπου τα στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελούν την «πρώτη ύλη» του προϊόντος που παράγουν και διαθέτουν. Επιβάλλεται να γίνει συνείδηση σ' αυτούς που εμπλέκονται άμεσα στις δραστηριότητες του τουριστικού τομέα, τους επιχειρηματίες και τους εργαζομένους ότι η διατήρηση της ισορροπίας ανάμεσα στο περιβάλλον και την τουριστική ανάπτυξη, δεν είναι εύρημα των ρομαντικών, αλλά ανάγκη επιβίωσης των τουριστικών επιχειρήσεων και των εργαζομένων σ' αυτές.

Επιπλέον, χρειάζονται πρωτοβουλίες και δράσεις για την προώθηση διαφόρων προγραμμάτων βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης, με μελέτες και έργα (πρόγραμμα παραδοσιακών οικισμών, προώθηση ορεινού τουρισμού, αγροτουρισμού, κλπ.)

Βασική προτεραιότητα αποτελεί παράλληλα, η επιβολή αυστηρού θεσμικού πλαισίου για την ανέγερση τουριστικών εγκαταστάσεων, με την απαίτηση εκπόνησης μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και την τήρηση περιβαλλοντικών όρων (ιδιαίτερα, ως προς την κατανάλωση νερού και ενέργειας, την διάθεση λυμάτων και απορριμμάτων, τις εκπομπές θορύβου και αερίων, κλπ.)

Ταυτόχρονα, χρειάζεται να δοθεί έμφαση στην ανάπτυξη προγραμμάτων σχετικά με τον ορεινό τουρισμό και την προστασία του περιβάλλοντος σε παραλιακές περιοχές, σε συνεργασία με ξενοδοχειακές επιχειρήσεις και την τοπική αυτοδιοίκηση. Προώθηση και προβολή ήπιων μορφών τουρισμού (ορεινού, οικολογικού, πολιτιστικού, αγροτικού) σε ορεινές διαδρομές, μονοπάτια και καταφύγια, αποκατάσταση και ανάδειξη παραδοσιακών οικισμών και διατηρητέων κτιρίων, έργα ανάδειξης κάστρων, προβολή πολιτιστικής κληρονομιάς και φυσικών τοπίων, κλπ. Μελέτες δηλαδή ήπιας και οικολογικής τουριστικής ανάπτυξης περιοχών των ορεινών όγκων. Σαφώς, για την επίτευξη όλων αυτών απαιτείται συντονισμός δράσεων κυβερνητικών φορέων και μη κυβερνητικών οργανώσεων για την προώθηση του οικολογικού τουρισμού.

6.2 Φορείς σχεδιασμού και εφαρμογής περιβαλλοντικά βιώσιμων πολιτικών στον τουρισμό

Κατά πρώτο λόγο, σε διεθνές επίπεδο παρατηρείται μια κινητικότητα, η οποία έχει εκφραστεί κυρίως μέσω της διατύπωσης μιας πληθώρας συστάσεων, ελάχιστες όμως από τις οποίες έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα. Ειδικότερα, υπάρχει η ρύθμιση Agenda 21 που αναγνωρίζει την ανάγκη προώθησης του βιώσιμου τουρισμού. Επίσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει στο Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δράσης «Προς την Αειφορία» ότι ο τουρισμός και οι μεταφορές αποτελούν τομείς με σημαντική επίπτωση στο περιβάλλον και ότι πρέπει να αναπτυχθούν δράσεις για την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής πολιτικής στο σχεδιασμό της τουριστικής ανάπτυξης. Άλλα αντίστοιχα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελούν η δημιουργία του δικτύου ECONETT, του δικτύου δηλαδή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τον τουρισμό και το περιβάλλον, καθώς και τα προγράμματα THERMIE (στόχος η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης των συστημάτων και η ενθάρρυνση των ήπιων μορφών ενέργειας) και LIFE (στόχος η προστασία του περιβάλλοντος). Επιπλέον, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, προχωρά σε πρωτοβουλίες για το βιώσιμο τουρισμό και στο πλαίσιο αυτό εξέδωσε οδηγό για τους ανθρώπους που σχεδιάζουν την τουριστική ανάπτυξη. Ένας ακόμα σημαντικός διεθνής φορέας που προωθεί τη περιβαλλοντική βιωσιμότητα στον τουρισμό, είναι το WTTC (World Tourism and Travel Council), μια διεθνής ένωση με εκπροσώπους απ' όλους τους τομείς της βιομηχανίας τουρισμού και ταξιδιών και προωθεί πρωτοβουλίες όπως το πρόγραμμα Green Globe.

Σε εθνικό επίπεδο (κράτος) υπάρχει ένα σημαντικά μεγαλύτερο φάσμα δυνατοτήτων ρύθμισης και παρέμβασης για την ανάπτυξη του τουρισμού. Η πολιτική για τον τουρισμό εστιάζεται στην ανάγκη ποιοτικής αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος της χώρας, με στόχους την άμβλυνση της εποχικότητας και τη μεγιστοποίηση των ωφελειών από την ανάδειξη και προστασία του περιβάλλοντος ως τουριστικού πόρου.

Σε τοπικό ή περιφερειακό (δήμοι, νομαρχίες, περιφέρειες) επίπεδο τίθενται προϋποθέσεις πολεοδομικού και χωροταξικού σχεδιασμού και σχεδιάζονται οι πολιτικές περιβαλλοντικής διαχείρισης. Πιο συγκεκριμένα, βασικά στοιχεία μιας στρατηγικής που αναγνωρίζει αυτές τις διαστάσεις, οφείλει να θεσπίζει αυστηρούς

κανόνες και έλεγχο του τρόπου δόμησης και στις τουριστικές περιοχές καθώς και να παρέχει κίνητρα κατασκευών ήπιων μορφών ενέργειας (βιοκλιματική αρχιτεκτονική). Επιπλέον, είναι αναγκαία η δημιουργία προστατευτικών ζωνών γύρω από τις ευαίσθητες περιβαλλοντικές περιοχές και τέλος η ευαισθητοποίηση των τουριστών και του τοπικού πληθυσμού, αλλά και όσων ασχολούνται με τον τουρισμό, σε περιβαλλοντικά θέματα.

6.3 Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Η λογική για τη συμβολή του ιδιωτικού τομέα προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη θα πρέπει να αναζητηθεί στον τρόπο που αυτός λειτουργεί και στην αντιμετώπιση των πιέσεων στο περιβάλλον που προκύπτουν από τη δραστηριότητά του. Πολλές έρευνες έχουν καταγράψει μια σαφή προτίμηση των τουριστών σε τουριστικά καταλύματα φιλικά προς το περιβάλλον και ότι τα απορρίμματα και η γενικότερη ρύπανση αποτελούν σημαντικό στοιχείο απόρριψης μιας ξενοδοχειακής μονάδας. Ταυτόχρονα, είναι γνωστό ότι κάθε είδους επιχειρηματική δραστηριότητα πρέπει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της κοινωνίας και να αφουγκράζεται την τις απαιτήσεις και τις επιθυμίες των καταναλωτών. Έτσι και η τουριστική βιομηχανία, οφείλει να ανταποκρίνεται στο αυξανόμενο επίπεδο της περιβαλλοντικής ευαισθησίας και να της ζήτησης για υψηλής ποιότητας περιβάλλον. Στο πλαίσιο αυτό έχουν αναπτυχθεί πρωτοβουλίες και εργαλεία περιβαλλοντικής διαχείρισης για τις τουριστικές επιχειρήσεις. Η υιοθέτηση τέτοιων εργαλείων και πρακτικών από τον ιδιωτικό τομέα, δίνει τη δυνατότητα διείσδυσης σε νέες και ιδιαίτερα δυναμικές αγορές ευαισθητοποιημένων επισκεπτών υψηλού επιπέδου και κατ' επέκταση υψηλών εισοδηματικών στρωμάτων.

Υπάρχουν δύο κατηγορίες σχημάτων και προτύπων για την πρακτική ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης κατά τη λειτουργία των τουριστικών επιχειρήσεων. Η πρώτη περιλαμβάνει τα **συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης**, όπου επιδιώκεται η συνεχής βελτίωση των περιβαλλοντικών επιδόσεων και συνδέονται κυρίως με τις διαδικασίες διοίκησης και τις οργανωτικές

δομές μιας τουριστικής επιχείρησης. Η δεύτερη περιλαμβάνει **οικολογικά σήματα και σφραγίδες περιβαλλοντικής ποιότητας**, που αποβλέπουν στην εφαρμογή βέλτιστων τεχνικών λύσεων και προσαρμογών στους τομείς της πρόληψης και αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων³.

Η υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης διεθνούς εμβέλειας, όπως είναι το πρότυπο της σειράς ISO 14001 και το Κοινοτικό Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και Ελέγχου - EMAS (Eco Management and Audit Scheme), μπορεί να δημιουργήσει σημαντικά περιβαλλοντικά και επιχειρηματικά οφέλη όπως: Μείωση της κατανάλωσης φυσικών πόρων (νερού και ενέργειας) και του λειτουργικού κόστους της επιχείρησης, ανάπτυξη των δεξιοτήτων των εργαζομένων της επιχείρησης συμβάλλοντας στην αποτελεσματικότερη διοίκηση, βελτίωση των διοικητικών δομών αναγνωρίζοντας την περιβαλλοντική διαχείριση ως αναπόσπαστο κομμάτι της εφαρμογής συστημάτων διαχείρισης Ολικής Ποιότητας, ενίσχυση της δημόσιας εικόνας και της ανταγωνιστικότητας της επιχείρησης, και τέλος προστασία και αναβάθμιση του τοπικού περιβάλλοντος.

Παράλληλα, τα οικολογικά σήματα συμβάλλουν σημαντικά στην προστασία του περιβάλλοντος. Πιο συγκεκριμένα, για την απονομή οικολογικού σήματος στα τουριστικά καταλύματα θεσπίζονται κάποιες προδιαγραφές οι οποίες έχουν στόχο τον/ την:

- Περιορισμό της κατανάλωσης ενέργειας και νερού
- Μείωση των στερεών και υγρών αποβλήτων
- Προώθηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της χρήσης ουσιών που εμπεριέχουν μικρότερους κινδύνους στο περιβάλλον
- Προώθηση της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των επισκεπτών αλλά και των εργαζομένων στον τουριστικό τομέα.

Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα, παρόλη την επάρκεια και σημαντική ποικιλία των εργαλείων περιβαλλοντικής διαχείρισης για τον κλάδο του τουρισμού, παρατηρείται περιορισμένο ενδιαφέρον από μέρους των ελληνικών τουριστικών επιχειρήσεων τέτοιων εθελοντικών σχημάτων και προτύπων. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ελλιπή πληροφόρηση για τα οφέλη αλλά και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από την υιοθέτηση τέτοιων εργαλείων καθώς και για το κόστος που λανθασμένα θεωρείται

³ Κοκκώσης Χ. – Κυρατσούλης Θ., «Προς μια βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη: Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα», περιοδικό *Αγορά Χωρίς Σύνορα*, τ. 9, 2003

ότι είναι πολύ υψηλό. Επίσης, ευθύνεται η απουσία οικονομικών κινήτρων και επιδοτήσεων στις επιχειρήσεις ώστε να προχωρήσουν στην εφαρμογή τέτοιων πρακτικών. Σαφέστατα, ανασταλτικό παράγοντα αποτελεί το γεγονός της χαμηλής ζήτησης της εγχώριας αγοράς για τουριστικές υπηρεσίες φιλικές στο περιβάλλον.

6.4 Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Natura, βιωσιμότητα και τουρισμός.

Η ευρωπαϊκή οδηγία 92/43/ΕΟΚ για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και άγριας χλωρίδας και πανίδας επιτάσσει τη δημιουργία στα κράτη μέλη ενός συνεκτικού δικτύου προστατευόμενων φυσικών περιοχών με την ονομασία Natura 2000. Το δίκτυο αυτό στοχεύει στη διάτρηση της βιοποικιλότητας μέσα από τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων και της άγριας ζωής (πανίδας και χλωρίδας). Τα κράτη μέλη της Ε.Ε. υποχρεώνονται να προστατεύσουν τις θέσεις Natura 2000 και ταυτόχρονα πρέπει να υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε πρώτα απ' όλα να αποτραπεί η χειροτέρευση των οικοτόπων και η εφαρμογή επεμβάσεων που επηρεάζουν τα είδη για τα οποία εντάχθηκαν οι περιοχές στο Δίκτυο. Παράλληλα, οφείλουν να αξιολογούν τις επιπτώσεις όλων των σχεδίων και έργων, ώστε να εξασφαλίζεται η ακεραιότητα των περιοχών. Αν και η οδηγία 92/43 δεν υποχρεώνει τα κράτη μέλη να εντάξουν τις προσπάθειες διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος σε άλλες τομεακές πολιτικές, θεωρείται ότι τα παρακινεί να τις ενσωματώσουν σε πολιτικές για τις μεταφορές, τον τουρισμό, τη γεωργία, τη χωροταξία και την αλιεία.

Οι τόποι του δικτύου κατά κανόνα δεν αποτελούν σήμερα τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές. Μέσω του ελέγχου νέων δραστηριοτήτων και της εσωτερικής ζώνωσης θα επιχειρηθεί ένας αυστηρός περιορισμός στην υποβάθμιση των φυσικών οικοτόπων και των ειδών και μια συμβατή ανάπτυξη ήπιων δραστηριοτήτων αναψυχής και τουρισμού, έτσι ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να απολαμβάνουν το φυσικό περιβάλλον και να ενημερώνονται για την αξία της περιοχής. Το οικολογικό δίκτυο, μπορεί και πρέπει να είναι και ένα πολιτιστικό δίκτυο ανώτερης ποιότητας.

Η εφαρμογή του δικτύου στην Ελλάδα αφορά 239 περιοχές με συνολική επιφάνεια 27.228 τ.μ., που αποτελεί 17,9% της εθνικής επικράτειας. Μία από αυτές τις περιοχές αποτελεί περιοχή της δυτικής Μήλου, όπου δημιουργήθηκε το *Φυσικό Πάρκο Δυτικής Μήλου*. Η ειδική περιβαλλοντική μελέτη έχει συνδεθεί κυρίως με την οχιά της Μήλου που αποτελεί είδος «προτεραιότητας» και μάλιστα «αυστηρής προστασίας». Ωστόσο, δεν περιορίζεται στο να συστήσει μια προστατευόμενη περιοχή μόνο γι' αυτό το σκοπό (πράγμα που θα ήταν ελάχιστα ή καθόλου ελκυστικό για ντόπιους και επισκέπτες αφού θα περιλάμβανε περιορισμούς, χωρίς από την άλλη πλευρά να διαθέτει κίνητρα ανάπτυξης της περιοχής), αλλά αντιμετωπίζει το σύνολο της περιοχής, αξιολογώντας, προστατεύοντας και προβάλλοντας τα πιο ελκυστικά της γνωρίσματα, αξιοθέατα, βιότοπους, δείχνοντας δηλαδή έναν συνολικά όμορφο τόπο. Με αυτόν τον τρόπο προσφέρει αντισταθμιστικά μέτρα, προτείνοντας και περιγράφοντας μια περιοχή οικοανάπτυξης, με βιωσιμότητα, προστασία της φύσης, παραδοσιακές ασχολίες και ήπιο εναλλακτικό τουρισμό π.χ αγροτουρισμό.

6.5 Γνώμη της ΟΚΕ : Αειφόρος ανάπτυξη και τουρισμός⁴

Σύμφωνα με την Ο.Κ.Ε, στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου για τη διαμόρφωση της νέας ελληνικής Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΣΑΑ) καλείται η ίδια να εκφέρει Γνώμη αναφορικά με τις μέχρι σήμερα εξελίξεις που σημειώθηκαν και να προτείνει νέα μέτρα πολιτικής για την αντιμετώπιση των καθυστερήσεων και ελλείψεων που διαπιστώνονται στην υφιστάμενη ΣΑΑ (2003). Γενικότερο πλαίσιο αναφοράς για τη διαδικασία αυτή είναι η νέα στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη της Ε.Ε του 2006. Τα ζητήματα του περιβάλλοντος έως και πριν δυο δεκαετίες δεν απασχολούσαν την κοινωνία και ο όρος της ανάπτυξης συνδεόταν με καθαρά οικονομικά χαρακτηριστικά και συγκεκριμένα με την ικανότητα μιας οικονομίας να παράγει ένα διαρκώς αυξανόμενο όγκο αγαθών και υπηρεσιών. Έμφαση δινόταν στην επίτευξη υψηλών οικονομικών επιδόσεων, καθώς η οικονομική μεγέθυνση θεωρείτο ως η μοναδική διέξοδος από τα προβλήματα της φτώχειας και της ανεργίας.

⁴ Γνώμη της Ο.Κ.Ε Αρ.172: «Εθνική Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (6 Μαρτίου 2007)

Σήμερα ο όρος «βιώσιμη ανάπτυξη» αποτελεί ένα από τα βασικά θέματα της διαδικασίας της οικονομικής ανάπτυξης σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι πρώτες ενδείξεις ανεπάρκειας βασικών φυσικών πόρων, εξαιτίας της αλόγιστης χρήσης τους και με δεδομένο το πεπερασμένο του χαρακτήρα τους, θέτουν σε ομηρία τη διαδικασία της ανάπτυξης-μεγέθυνσης.

Η πρώτη αναφορά στο περιβαλλοντικό απόθεμα έγινε το 1972, από μια ομάδα επιστημόνων και βιομηχάνων, γνωστή και ως «Ομάδα της Ρώμης», σύμφωνα με την οποία η συνεχώς εντεινόμενη αύξηση του συνολικού πληθυσμού και η αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, λόγω της βιομηχανικής υπερεκμετάλλευσης, αναμένεται ότι θα προκαλέσει περιβαλλοντική υποβάθμιση τέτοιου μεγέθους που θα απειλήσει την ίδια την ανθρώπινη ύπαρξη στον πλανήτη.

Το συνέδριο των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον στη Στοκχόλμη, το ίδιο έτος, αν και δεν συνέδεσε άμεσα την οικονομική ανάπτυξη με την περιβαλλοντική διάσταση και την ανάγκη αλλαγής της υφιστάμενης προσέγγισης, εισήγαγε δυο νέες έννοιες: της περιβαλλοντικής εκτίμησης.

Η επόμενη αναφορά σε θέματα περιβάλλοντος που αποτέλεσε και σταθμό στη σύγχρονη ιστορία έγινε με την έκθεση Brundtland, σύμφωνα με την οποία η βιώσιμη ανάπτυξη ορίζεται ως « η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να υποσκάπτει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες».

Μετά από την έκθεση Brundtland, η οποία έθεσε τις βάσεις της βιωσιμότητας ή αειφορίας, ακολούθησαν και άλλες διεθνείς διασκέψεις, με σημαντικότερες αυτές του Ρίο Ντε Τζανέιρο (1992), στο Κιότο (1998), στο Γιοχάνεσμπουργκ (2002) και πρόσφατα η διεθνής Διακυβερνητική Διάσκεψη του ΟΗΕ για το κλίμα στο Παρίσι.

Η Διεθνής Διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο, που θεωρήθηκε ότι σηματοδότησε την αρχή του τέλους της «εποχής της ανάπτυξης», υπήρξε μείζονος σημασίας, λόγω της αναγνώρισης, από τις κυβερνήσεις που συμμετείχαν, των υφιστάμενων στενών σχέσεων μεταξύ οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών στόχων και της δέσμευσης για την προστασία των οικοσυστημάτων. Τα σημαντικότερα κείμενα στα οποία συνοψίστηκαν οι αποφάσεις της Διάσκεψης ήταν το κείμενο της Διακήρυξης του Ρίο και η Agenda 21. Πιο συγκεκριμένα στη διακήρυξη του Ρίο ορίστηκαν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των πολιτών, όσον αφορά στην προστασία του περιβάλλοντος, ενώ η Agenda 21 περιέλαβε οδηγίες για την

προώθηση διαδικασιών λήψης αποφάσεων σε θέματα οικονομίας, κοινωνίας και περιβάλλοντος, ώστε να επιτευχθεί ο στόχος της βιωσιμότητας.

Από το 1992 έως και σήμερα έχουν διατυπωθεί πολλοί εναλλακτικοί ορισμοί περί βιώσιμης ή αειφόρου ή αυτοσυντηρούμενης ή αξιοβίωτης ανάπτυξης. Στο πλαίσιο εφαρμογής μιας στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης, καθορίζονται δυο βασικές αρχές:

A) της Ενσωμάτωσης και

B) της προληπτικής δράσης.

Κάθε τομεακή πολιτική θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τους περιορισμούς που θέτει το περιβάλλον και, ταυτόχρονα, να προωθεί δράσεις για την προστασία του. Τα μέτρα ανάσχεσης ή επαναφοράς του περιβάλλοντος μιας περιοχής στην προτέρα κατάσταση είναι ιδιαίτερα περιορισμένα, σε αντίθεση με τις δυνατότητες προληπτικής δράσης που υπάρχουν.

Ως βασική διαπίστωση η Ο.Κ.Ε θεωρεί ότι τα προβλήματα της στρατηγικής για την αειφορία στην Ελλάδα τοποθετούνται λιγότερο στο επίπεδο της γενικής στρατηγικής και πολύ περισσότερο στο επίπεδο της επιχειρησιακής διατύπωσης πολιτικών και της εφαρμογής τους. Στο πλαίσιο αυτό τα βασικά ζητήματα που πρέπει να διερευνηθούν και να προσδιοριστούν για το σχεδιασμό της νέας ελληνικής Στρατηγικής είναι τα εξής:

- Επικαιροποίηση, όσον αφορά την υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα σήμερα, και ποσοτική αποτίμησης της προόδου που έχει σημειωθεί.
- Σύγκριση της υφιστάμενης Ελληνικής Στρατηγικής με τη Νέα Ευρωπαϊκή.
- Προσδιορισμός ζητημάτων ειδικού ελληνικού ενδιαφέροντος, που δεν εμφανίζονται στην Ευρωπαϊκή ΣΑΑ.

Είναι προφανές ότι μία ολοκληρωμένη Στρατηγική αειφόρου ανάπτυξης απαιτεί συστηματική και πολύπλευρη προσέγγιση, καθώς και εμπλοκή πολλών φορέων.

6.5.1 Επικαιροποίηση της Ανάλυσης του Διεθνούς πλαισίου και της Ελληνικής υφιστάμενης κατάστασης

Αν και ο σχεδιασμός της πρώτης Ελληνικής Στρατηγικής για την αειφόρο Ανάπτυξη είναι σχετικά πρόσφατος, έχουν υπάρξει σημαντικές διεθνείς εξελίξεις που είναι αναγκαίο να ενσωματωθούν στη νέα Στρατηγική. Τέτοιες εξελίξεις είναι οι εξής:

- Η έκδοση της νέας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αειφόρο Ανάπτυξη.
- Ορισμένες μείζονες επιλογές ή κατευθύνσεις της Ε.Ε. που συνοδεύονται άμεσα με ζητήματα αειφορίας. Π.χ η 4^η Έκθεση Προόδου για την Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή κ.λπ.
- Η αναθεωρημένη Στρατηγική της Λισσαβόνας.
- Τα πορίσματα της Διεθνούς συνδιάσκεψης για το κλίμα στο Παρίσι.
- Οι επιπτώσεις της Παγκοσμιοποίησης στα ζητήματα της αειφορίας.

Επίσης, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τη νέα Ελληνική Στρατηγική ορισμένα νέα δεδομένα οριζόντιου ή πολυτομεακού χαρακτήρα που από τη φύση τους δεν μπορούν να αντιστοιχηθούν με κάποιο συγκεκριμένο τομέα δράσης. Ειδικότερα:

- Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 (ΕΣΠΑ) που υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 26.1.2007, και ουσιαστικά προδιαγράφει την ελληνική αναπτυξιακή στρατηγική για τα επόμενα 6-8 χρόνια. Το ΕΣΠΑ συνδέεται άμεσα με τα ζητήματα της αειφορίας διότι στο σύνολό του αφορά την οικονομική ανάπτυξη, μια από τις τρεις προτεραιότητές του είναι η «βιώσιμη ανάπτυξη» και τέλος, αρκετές από τις 17 θεματικές του ενότητες αφορούν πεδία της Ευρωπαϊκής ή και της Ελληνικής Στρατηγικής.
- Το Γενικό Πλαίσιο Εθνικού Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, όπου οι κατευθύνσεις και οι επιλογές του θα πρέπει να ληφθούν υπόψη από τη νέα Ελληνική Στρατηγική.

6.5.2 Τουρισμός - Άξονας δράσης της Νέας Ελληνικής Στρατηγικής

Είναι κοινά αποδεκτό ότι ο τουρισμός, που αναφέρεται συχνά ως «βαριά βιομηχανία» της Ελλάδας, μπορεί να συνεισφέρει σημαντικά στην ανάπτυξη τόσο της Περιφέρειας, όσο και των αστικών κέντρων, δημιουργώντας ισχυρές οικονομίες κλίμακας και σημαντικά εισοδήματα.

Η διεθνής προβολή της Ελλάδας κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες ενίσχυσε σημαντική την τουριστική κίνηση της Χώρας. Η κυριότερη πρόκληση για τη βιομηχανία του τουρισμού είναι η διαχείριση της τουριστικής δραστηριότητας με τρόπο περιβαλλοντικά και οικονομικά βιώσιμο. Η αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού συνδέεται περισσότερο με την ανάπτυξη της ποιότητας, παρά της ποσότητας. Έτσι, το μοντέλο του τουρισμού επιβάλλεται να στηριχθεί στην περιβαλλοντική, πολιτιστική και κοινωνική ποιότητα.

Ωστόσο, διαπιστώνονται προβλήματα αναφορικά με την προώθηση των ειδικών μορφών τουρισμού και την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης των τουριστικών στελεχών.

Η Ο.Κ.Ε θεωρεί ως άμεσες προτεραιότητες για την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος τα ακόλουθα:

- Την προώθηση των εναλλακτικών και ήπιων μορφών τουρισμού.
- Το συνδυασμό της τουριστικής πολιτικής με την πολιτική για την προστασία των φυσικών πόρων, με σκοπό τη διασφάλιση της βιωσιμότητας. Η τουριστική ανάπτυξη οφείλει να κινείται με γνώμονα την προστασία και το σεβασμό του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος.
- Την ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας, π.χ θρησκευτικά μνημεία, παραδοσιακούς οικισμούς κ.ά.

Την αποφυγή της μαζικοποίησης του τουριστικού προϊόντος (τουριστική ανάπτυξη τύπου Ισπανίας) με τον περιορισμό των πολύ μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων σε αυστηρά καθορισμένες περιοχές με βάση το φυσικό ανάγλυφο καθώς και της υπάρχουσες ή τις σχεδιαζόμενες υποδομές. Ο μαζικός τουρισμός έχει πολύ μεγάλες επιπτώσεις στο περιβάλλον και υπονομεύει μακροπρόθεσμα την τουριστική ανάπτυξη, καθώς αποφέρει συνεχώς μειούμενα κατά κεφαλήν έσοδα.

Στο επόμενο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στο σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης (ΚΥΑ) του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Σχέδιο της ΚΥΑ του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό

Σε αυτό το μέρος της διπλωματικής εργασίας θα γίνει αναφορά στο Σχέδιο ΚΥΑ με τα ακριβή στοιχεία που έχει διατυπωθεί, απομονώνοντας το Άρθρο 9 το οποίο αναφέρεται στις τουριστικές υποδομές.

Η Επιτροπή Συντονισμού της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα του χωροταξικού σχεδιασμού εκτιμώντας ιδιαίτερα:

1. Η τουριστική δραστηριότητα διογκώνεται ραγδαία ως οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο και αποκτά νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά, υπό το καθεστώς ενός διαρκώς εντεινόμενου διεθνούς ανταγωνισμού.
2. Οι αλλαγές που συντελούνται στην παγκόσμια τουριστική αγορά έχουν άμεσα αποτελέσματα στα χαρακτηριστικά, τον τρόπο διάθεσης και τις απαιτήσεις για τη διαμόρφωση του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος.
3. Η έλλειψη κοινής τουριστικής πολιτικής στο πλαίσιο της ΕΕ, δυσχεραίνει τη σχεδιασμένη τουριστική ανάπτυξη της χώρας, μειώνει τις δυνατότητες προγραμματισμού και ελέγχου επί της τουριστικής πολιτικής, περιορίζει τη δυνατότητα της χώρας, να υποστηρίξει με υποδομές τη χωρική διάχυση και την ποιοτική αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας, ενώ ταυτόχρονα οξύνει τους κινδύνους που προέρχονται από τις απαιτήσεις που διαμορφώνει διεθνής ανταγωνισμός.
4. Το σύνολο των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (πολιτισμικό κεφάλαιο, κλίμα, πολυνησιακός χαρακτήρας, μήκος και ποιότητα των ακτών, ποικιλία και έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των

πόρων, πυκνότητα και ποικιλία των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους), την καθιστούν μοναδική στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη ως προς τις δυνατότητες ανάπτυξης των περισσότερων από τις σύγχρονες μορφές τουρισμού και μάλιστα υψηλών απαιτήσεων

5. Τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού και ειδικότερα:
 - Η απήχηση της χώρας κυρίως στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης.
 - Η επικράτηση του μαζικού τουρισμού και η περιορισμένη ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού.
 - Η περιβαλλοντική υποβάθμιση σε μερικούς προορισμούς.
 - Η έντονη εποχικότητα που καθιστά αναγκαίο τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος με δραστηριότητες που επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο (προώθηση αστικού τουρισμού, συνεδριακού τουρισμού, τουρισμού γκολφ).
 - Η μειωμένη προσβασιμότητα των προορισμών
 - Η κυριαρχία του αεροπλάνου ως μέσου άφιξης αλλοδαπών επισκεπτών
 - Το μη ικανοποιητικό επίπεδο υπηρεσιών, η απαξίωση σημαντικού ποσοστού των τουριστικών καταλυμάτων παρά την επιχειρούμενη αργή αλλά σταθερή ποιοτική αναβάθμιση του ξενοδοχειακού δυναμικού βάσει νέων προτύπων, οι ελλείψεις σε ειδικές τουριστικές υποδομές καθώς και οι δυσλειτουργίες (κυκλοφοριακή συμφόρηση, έλλειψη χωρών στάθμευσης κ.λπ.) που παρουσιάζουν πολλοί τουριστικοί προορισμοί με την παρεπόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος.
 - Η ριζική ανασυγκρότηση της προβολής της στις διεθνείς αγορές και η ανάδειξη νέων μορφών τουρισμού.
6. Με τον κατάλληλο χωρικό σχεδιασμό η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επηρεάσει θετικά ένα σημαντικό τμήμα των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων μιας περιοχής.
7. Η υιοθέτηση ενός επιστημονικά ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού αποτελεί προϋπόθεση για την ορθολογική ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, μεταξύ των οποίων ο τουρισμός στο χώρο. Ο χωροταξικός σχεδιασμός προσφέρει ένα επιχειρησιακό πλαίσιο αναφοράς για την αναζήτησης συμπληρωματικότητας και συνέργειας στις επιμέρους τομεακές πολιτικές καθώς και για τη διευθέτηση των

ενδεχόμενων συγκρούσεων ως προς τη χρήση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και ιδίως ως προς τις χρήσεις γης.

8. Η οργάνωση της τουριστικής ανάπτυξης μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού που βασίζεται στις αρχές της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, συμβάλλει στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης των επενδυτών και αναδεικνύει τη χώρα σε ώριμο τουριστικό προορισμό.

Εγκρίνεται:

Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον τουρισμό (Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α), το οποίο έχει ως εξής:

Άρθρο 9

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΣΤΑΘΕΡΟΥ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΟΥ.

Α. Η ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού προωθείται τόσο σε αναπτυσσόμενες και ήδη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές συμπεριλαμβανομένων των μητροπολιτικών περιοχών όσο και στον πεδινό ή ημιορεινό χώρο εφόσον:

- Συμβάλλουν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, ύστερα από συνεκτίμησης και της κατάστασης/δυνατοτήτων του πόρου που τίθεται προς εκμετάλλευση, συμπεριλαμβανομένης και της ικανότητας των δικτύων και των υποδομών να υποστηρίξουν υψηλής ποιότητας τουριστικές υπηρεσίες.
- Ενισχύουν την κοινωνική, οικονομική και παραγωγική βάση της ευρύτερης περιοχής.
- Εξασφαλίζουν ικανοποιητική ζήτηση για τη βιωσιμότητα των επιμέρους υποδομών της.
- Διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση.

Β. Σε κάθε περίπτωση κατά την αξιολόγηση των εν λόγω επενδυτικών σχεδίων εκτιμάται θετικά η τυχόν:

- Παράλληλη προώθηση δράσεων ανάδειξης/προβολής στοιχείων της φυσικής ή και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής (κέντρα πληροφόρησης, λαογραφικά κ.ά. μουσεία, αποκατάσταση και προβολή τόσο πολιτιστικών μνημείων όσο και νεότερων χαρακτηριστικών κτισμάτων της υπαίθρου, όπως παλιοί νερόμυλοι ή ανεμόμυλοι , βρύσες) ή και αναβίωσης παραδοσιακών δραστηριοτήτων.
- Η ενσωμάτωση αξιόλογων στοιχείων της τοπικής αρχιτεκτονικής.

- Η υιοθέτηση σύγχρονων προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης και εξοικονόμησης ενέργειας και υδάτινων πόρων.

- Αποκατάσταση και αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων οικισμών και γενικότερα παλαιών κελυφών, καθώς και αλλοιωμένων φυσικών / τουριστικών πόρων (π.χ. παλιά λατομεία)

Γ. Ειδικά για τις περιοχές του δικτύου Φύση (NATURA) 2000:

Θετική θα μπορούσε να θεωρηθεί η συγκέντρωση της δόμησης με ταυτόχρονο περιορισμό της όσο και της χρήσης των εγκαταστάσεων, σε συνδυασμό με την προστασία και αναβάθμιση των οικολογικών χαρακτηριστικών του χώρου στη βάση των αναγκών διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής.

Σε κάθε περίπτωση στις περιοχές αυτές η κάλυψη των εγκαταστάσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει το 2% της έκτασης του γηπέδου και πρέπει να αποδεικνύεται με την κατάλληλη επιστημονική μελέτη ότι η επένδυση δεν θα επηρεάσει την οικολογική ισορροπία των οικοτόπων προτεραιότητας

Δ. Ειδικά για τις περιοχές που παρουσιάζουν στοιχεία κορεσμού:

Εκτιμάται θετικά ο τυχόν συνδυασμός τους με δράσεις απόσυρσης απαξιωμένων τουριστικών υποδομών.

Ε. οι ρυθμίσεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται στον ορεινό χώρο, στα μικρά ακατοίκητα νησιά και βραχονησίδες.

Κατ' εξαίρεση μπορεί να εξετάζεται η δυνατότητα για πιλοτικές επενδύσεις σε περιορισμένο αριθμό (έως 5 στο σύνολο του εθνικού χώρου) μικρών ακατοίκητων νησιών, υπό την προϋπόθεση ότι θα τεκμηριώνεται πλήρως η θετική συμβολή της επένδυσης στη βιώσιμη ανάπτυξη του ευρύτερου χώρου στον οποίο εντάσσονται, ύστερα από συνεκτίμηση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων.

ΣΤ. Ως ενδεικτικές περιοχές προτεραιότητας για ανάπτυξη σύνθετων κι ολοκληρωμένων μορφών τουρισμού προτείνονται οι ακόλουθες περιοχές:

- Παράκτιες περιοχές Δυτικής Πελοποννήσου
- Παράκτιες περιοχές Αιτωλοακαρνανίας
- Παράκτιες περιοχές Ηπείρου
- Παράκτιες περιοχές Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης
- Παράκτιες περιοχές Ανατολικής και ΝΑ Κρήτης
- Παράκτιες περιοχές Νότιας Ρόδου
- Δυτικές ακτές Ζακύνθου

- Ευρύτερη περιοχή πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου.

Με βάση τα παραπάνω και δεδομένου του στόχου της παρούσας εργασίας, το Άρθρο 9 αποτελεί την απεικόνιση μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης των τουριστικών υποδομών σε ορεινές περιοχές, με την ταυτόχρονη τόνωση της τοπικής οικονομίας και της προώθησης και προστασίας της πολιτισμικής κληρονομιάς.

Η περιοχή των Τζουμέρκων είναι μια περιοχή όπου χρήζει ανάγκης εφαρμογής του άρθρου, όπου πλέον της οικονομικής ανάπτυξης θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί αποκατάσταση και προβολή τόσο πολιτιστικών μνημείων όσο και νεότερων χαρακτηριστικών κτισμάτων της και αναβίωσης παραδοσιακών δραστηριοτήτων.

7.1 Θέση του WWF Ελλάς επί του Σχεδίου ΚΥΑ του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τον τουρισμό (17.06.07)

Η περιβαλλοντική οργάνωση WWF Ελλάς, έχοντας αναγνώσει με εξαιρετική προσοχή το σχέδιο ΚΥΑ του ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό και έχοντας προχωρήσει σε ανάλυση των ρυθμίσεων που επιχειρεί να εισαγάγει στο πλαίσιο ειδικής επιστημονικής ομάδας, αποφάσισε να το απορρίψει καθ' ολοκληρίαν για τους εξής λόγους:

1. Απουσία Εθνικού Χωροταξικού: Όπως έχει ήδη επισημανθεί από το WWF Ελλάς και πολλούς άλλους φορείς, η κατάρτιση των ΕΠΧΣΑΑ πρέπει να έπεται του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης. Βάσει των άρθρων 7 και 18 του Ν. 2742/1999 ΦΕΚ 207/Α'/07.10.1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη & άλλες διατάξεις», μόνο κατά την πρώτη εφαρμογή του νόμου, η κατάρτιση και έγκριση ειδικών πλαισίων χωροταξικού σχεδιασμού χωρεί ανεξάρτητα από την ύπαρξη εγκεκριμένου γενικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αειφόρου ανάπτυξης. Η πρώτη εφαρμογή του νόμου σε ζητήματα χωροταξικού σχεδιασμού πραγματοποιήθηκε το 2001 με την έγκριση του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού για τα σωφρονιστικά καταστήματα

Επομένως, το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης (Εθνικό Χωροταξικό) θα έπρεπε να έχει οριστικοποιηθεί και εγκριθεί ήδη πριν το ΕΠΣΧΣΑΑ για τον τουρισμό. Σημειώνουμε ότι η ολοκλήρωση και θέση σε διαβούλευση του Εθνικού Χωροταξικού αναμένεται από το 2001, οπότε το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης κατάληξε σε τελική γνωμοδότηση επί της τότε εκδοχής του.

Το WWF Ελλάς εμμένει στην ανάγκη ολοκλήρωσης της διαδικασίας θεσμοθέτησης του Εθνικού Χωροταξικού, καθώς η προήγηση ειδικών και περιφερειακών χωροταξικών σχεδίων διαμορφώνει μια κατάσταση που θα το εγκλωβίσει και θα περιορίσει τη χρησιμότητά του στην απλή αποτύπωση μιας ήδη διαμορφωμένης κατάστασης.

2. Δεν περιλαμβάνονται προβλέψεις συνυπολογισμού φέρουσας ικανότητας:

Σε γενικές γραμμές, το σχέδιο ΚΥΑ προσανατολίζεται προς τη διευκόλυνση και χωροθέτηση των επενδύσεων που έχουν ήδη δρομολογηθεί, και δευτερευόντως προς τη διαμόρφωση συνθηκών για αειφόρο χωροταξική οργάνωση. Έτσι, ως προτεραιότητα προβάλλει η εντατικοποίηση της τουριστικής εκμετάλλευσης του χώρου, ακόμα και σε περιοχές που αναγνωρίζονται ως τουριστικά ήδη ανεπτυγμένες. Επιπλέον, πουθενά δε γίνεται αναφορά στην ανάγκη υπολογισμού και σεβασμού της φέρουσας ικανότητας των περιοχών στις οποίες χωροθετούνται νέες τουριστικές υποδομές.

3.Δίνει κατευθύνσεις εντατικής εκμετάλλευσης του φυσικού χώρου: Πουθενά δε γίνεται μνεία για τουριστικά «κορεσμένες» περιοχές, στις οποίες θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και στην απομάκρυνση των τουριστικών εγκαταστάσεων που είτε είναι παράνομες είτε προκαλούν εξόφθαλμη αισθητική υποβάθμιση του τοπίου. Αντίθετα, ακόμα και στις διεγνωσμένες ως τουριστικά ανεπτυγμένες περιοχές, δίνονται κατευθύνσεις για περαιτέρω αύξηση της χωρητικότητας

4. Απουσία ρυθμίσεων για την απομάκρυνση αυθαιρέτων: Θεωρούμε επίσης σοβαρή έλλειψη κάθε σχεδίου χωρικής οργάνωσης της τουριστικής

δραστηριότητας την απουσία ρυθμίσεων για την εφαρμογή των τελεσίδικων πράξεων κατεδάφισης των αυθαιρέτων κτισμάτων σε αιγιαλούς, παραλίες, δάση και δασικές εκτάσεις. Η απουσία αυτή μειώνει το κύρος του συγκεκριμένου πλαισίου και το καθιστά απλό σχέδιο περαιτέρω οικοδομικής ανάπτυξης των υπό εξέταση περιοχών.

Μεγάλη έλλειψη αποτελεί επίσης η απουσία οποιασδήποτε αναφοράς στην ανάγκη κατάργησης ή τουλάχιστον δραστικού περιορισμού της εκτός σχεδίου δόμησης, που ευθύνεται για μεγάλο μέρος της υποβάθμισης του φυσικού χώρου από την τουριστική ανάπτυξη. Κατά την άποψή μας, η μη κατάργηση του δικαιώματος για δόμηση εκτός σχεδίου ουσιαστικά ακυρώνει κάθε προσπάθεια για χωροταξική οργάνωση.

5. Απουσία Στρατηγικής Μελέτης Επιπτώσεων: Θεωρούμε απαράδεκτη τη μη δημοσιοποίηση των υποστηρικτικών μελετών και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, η οποία βάσει της κείμενης νομοθεσίας πρέπει να προηγηθεί της έγκρισης οποιουδήποτε ΕΠΣΧΑΑ και πρέπει απαραίτητως να δημοσιοποιηθεί και να τεθεί σε δημόσια διαβούλευση.

6. Περιβαλλοντικά επικίνδυνες ρυθμίσεις: Η προβαλλόμενη ως νέα μορφή τουρισμού με τον τίτλο «σύνθετες και ολοκληρωμένες αναπτύξεις τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού» δημιουργεί εύλογες ανησυχίες για τη δημιουργία νέων οικισμών με αποκλειστικά παραθεριστική χρήση, οι οποίοι θα είναι πλήρως αποκομμένοι από την τοπική κοινωνία και οικονομία. Μάλιστα, η πρόβλεψη χωροθέτησης «σύνθετων και ολοκληρωμένων αναπτύξεων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού» εντός των ορίων περιοχών του δικτύου Natura 2000, δημιουργεί σοβαρή απειλή οικοδομικής επιβάρυνσης στις ευαίσθητες αυτές περιοχές.

Η πρόβλεψη για «δέουσα βαρύτητα στην οικολογική συνιστώσα» είναι εξαιρετικά ασαφής και υπόκειται σε επικίνδυνες παρερμηνείες. Αυτή η μορφή οικιστικής ανάπτυξης θεωρούμε πως δεν αποτελεί μορφή τουρισμού, αλλά αντικείμενο της πολεοδομικής νομοθεσίας και των κατά τόπους ειδικότερων πολεοδομικών ρυθμίσεων. Επιπλέον, θεωρούμε απαράδεκτο τον ορισμό ελάχιστης απόστασης τοποθέτησης κτισμάτων τα 50 μ. από την γραμμή αιγιαλού,

στα νησιά και τις παράκτιες περιοχές. Η ρύθμιση αυτή δεν απειλεί απλώς την παράκτια ζώνη με σοβαρή οικοδομική επιβάρυνση, αλλά προκαλεί και ευθεία αμφισβήτηση της τεκμηριωμένης σχετικής νομολογίας του Συμβουλίου της Επικρατείας που ορίζει ως ελάχιστη απόσταση τα 100 μ. (Π.Ε. 247/2003, Τμ. Ε', καθώς και Π.Ε. 636/2002 και 633/2002).

7. Ελλιπής πρόβλεψη συντονισμού με ΕΣΠΑ 2007-2013: Λείπει οποιαδήποτε αναφορά και σύνδεση με το ΕΣΠΑ 2007-2013, παρά το γεγονός πως και τα δυο σχέδια θα εξελιχθούν ταυτόχρονα. Μόνη αναφορά γίνεται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη»- ΕΣΣΑ 2007-2013, αποκλειστικά όμως ως χρηματοδοτικό μέσο, ενώ λείπει οποιαδήποτε αναφορά σε άλλα επιχειρησιακά προγράμματα.

Αποστολή του WWF Ελλάς είναι να διατηρήσει την πλούσια βιοποικιλότητα της Ελλάδας ως αναπόσπαστο στοιχείο της Μεσογείου και να εμποδίσει –και μακροπρόθεσμα να αντιστρέψει– την υποβάθμιση του περιβάλλοντος, στοχεύοντας στην αρμονική συνύπαρξη ανθρώπου και φύσης

7.2 Νέο «ΟΧΙ» οργανώσεων στο χωροταξικό σχέδιο για τον τουρισμό⁵

Την απόσυρση του σχεδίου ειδικού χωροταξικού πλαισίου για τον τουρισμό ζητούν εκ νέου πέντε περιβαλλοντικές οργανώσεις. Όπως επισημαίνουν, το υπό διαβούλευσης σχέδιο στοχεύει πρωτίστως στην ενίσχυση της κτηματομεσιτικής δραστηριότητας και θα έχει μη αναστρέψιμες συνέπειες στο περιβάλλον. Οι οργανώσεις απορρίπτουν τις αιτιάσεις του ΥΠΕΧΩΔΕ, περί αναξιόπιστης κριτικής, χαρακτηρίζοντας αναξιόπιστη τη διαδικασία που ακολουθήθηκε για την ολοκλήρωση του συγκεκριμένου χωροταξικού σχεδίου. Η παρέμβαση των πέντε οργανώσεων (Ελληνική εταιρεία προστασίας της φύσης, Ελληνική εταιρία προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, WWF, Ορνιθολογική και Αρχέλων) έρχεται σε απάντηση παλαιότερης ανακοίνωσης του ΥΠΕΧΩΔΕ, η οποία

⁵ ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΙΑΝΟΣ (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2007)

κατηγορούσε τις πέντε οργανώσεις για στείρα και μη εμπειριστατωμένη κριτική. Όπως επισημαίνουν «το ξενοδοχειακό επιμελητήριο Ελλάδας, το ΤΕΕ, έξι περιβαλλοντικές οργανώσεις εθνικής εμβέλειας, δέκα φορείς, δεκάδες ακαδημαϊκοί, εκατοντάδες πολίτες, ο μελετητής που εκπόνησε τη μελέτη επί του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό, έχουν δημόσια τοποθετηθεί ότι το τελικό σχέδιο που βρίσκεται σε δημόσια διαβούλευση είναι βαθύτατα προβληματικό».

Σχετικά με τις ρυθμίσεις του σχεδίου για τη παραθεριστική κατοικία, οι οργανώσεις επισημαίνουν ότι «περιορισμός της διάσπαρτης δόμησης τουριστικών εγκαταστάσεων κινείται προς θετική κατεύθυνση», ωστόσο χαρακτηρίζουν «δυσάρεστη πραγματικότητα» την ταυτόχρονη προώθηση της διάσπαρτης δόμησης μεγάλων μονάδων, ιδίως παραθεριστικής κατοικίας (CONDO). «Η διαδικασία αυτή θα οδηγήσει στη δόμηση ολόκληρων χωριών χωρίς πολεοδομικό σχέδιο. Πρόκειται δηλαδή για ιδιωτική ανάπτυξη εκτός σχεδίου δόμησης, χωρίς τις διαδικασίες πολεοδόμησης και χωρίς καμία πρόνοια για την προστασία του περιβάλλοντος».

Οι πέντε οργανώσεις επιμένουν στην απόρριψη του Ειδικού χωροταξικού για τον Τουρισμό. «Φοβόμαστε ότι δεν στοχεύει στη χωροταξική οργάνωση του Τουρισμού πρωτίστως, αλλά στην ενίσχυση της κτηματομεσιτικής και εργολαβικής δραστηριότητας, καταλήγουν.

7.3 Περιβαλλοντικές οργανώσεις ζητούν απόσυρση Χωροταξικού για τον τουρισμό⁶

Την απόσυρση του Χωροταξικού του τουρισμού και την κατάθεση νέου σχεδίου που να αρμόζει στις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά της Ελλάδας και να σέβεται τη φέρουσα ικανότητα του κάθε τόπου ζητούν πέντε περιβαλλοντικές οργανώσεις από την πολιτική ηγεσία του ΥΠΕΧΩΔΕ. Όπως υπογραμμίζουν σε ανακοίνωσή τους επικροτούν τη προσπάθεια για τη προώθηση, έγκριση και εφαρμογή

⁶ ΕΣΤΑ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΝΑΥΤΕΜΠΟΡΙΚΗ, 2 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 2007

ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού της χώρας, όμως η χωροταξία δεν είναι αυτοσκοπός. Ο χωροταξικός σχεδιασμός είναι ένα αναγκαίο εργαλείο για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, την κοινωνική, οικονομική συνοχή και πρωτίστως τη προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, αν όμως γίνει λανθασμένα μπορεί να αποτελέσει μέσο για την υποβάθμιση όλων αυτών. Ζητούν την απόσυρσή του, επειδή μεταξύ άλλων φοβούνται ότι δεν στοχεύει στη χωροταξική οργάνωση του τουρισμού στην Ελλάδα πρωτίστως, αλλά στην ενίσχυση της κτηματομεσιτικής και εργολαβικής δραστηριότητας, ενώ ενισχύουν για το πώς ο προϋπολογισμός θα αντέξει την επιδότηση της παραθεριστικής κατοικίας από εθνικούς πόρους μέσω του αναπτυξιακού νόμου και τις επιπτώσεις που θα έχει στις ανάγκες για άλλες επενδύσεις και τη δυνατότητα κάλυψης της εθνικής συμμετοχής στα ευρωπαϊκά προγράμματα, καθώς και στο στόχο της μείωσης του δημόσιου χρέους.

Εκτιμούν με βάση την Ισπανική εμπειρία, ότι θα προκαλέσει υπερθέρμανση πολλών τοπικών οικονομιών, αλλά και της εθνικής οικονομίας με όλες τις αρνητικές συνέπειες, ενώ θεωρούν ότι η διαδικασία που ακολουθήθηκε θίγει την αξιοπιστία σχεδιασμού εις βάρος της ανάπτυξης και του περιβάλλοντος της χώρας. Τέλος διαβλέπουν κινδύνους για προστατευόμενες περιοχές, αρχαιολογικούς χώρους και ακατοίκητα νησιά και κρίνουν ότι η κατάρτιση των Ειδικών Χωροταξικών πλαισίων Χωροταξικού σχεδιασμού, πρέπει να έπεται του Γενικού Σχεδίου.

7.4 Επιστημονική Κριτική του Εθνικού Χωροταξικού Σχεδίου⁷

Σύμφωνα με τον κ. Μιχαήλ Δεκτέρη – Πρόεδρο, το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο έρχεται πολύ αργά, όταν έχει πια διαμορφωθεί μη βιώσιμη κατάσταση στη χώρα. Επομένως, πρωταρχικός σκοπός του έπρεπε να είναι η Περιβαλλοντική Αποκατάσταση, και ιδιαίτερα των καταστραφέντων δασικών και φυσικών οικοσυστημάτων, των υδατικών και παρακτίων συστημάτων, η οριοθεσία της γεωργικής γης και η ανάκτηση του σφραγισμένου εδάφους. Επιβάλλεται, επίσης, η

⁷ Κύρια σημεία των τοποθετήσεων στην Ημερίδα (18/4/08) που διοργάνωσε το Επιμελητήριο Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας - ΟΙΚΟ.ΠΟΛΙ.Σ

μετεγκατάσταση της βαρείας βιομηχανίας, που έχει καταστρέψει πολύτιμους κόλπους, όπως ιδίως της Ελευσίνας, τον Παγασητικό και τον Θερμαϊκό, η αποκατάσταση του Φαληρικού Όρμου, αλλά και η ανάπτυξη του επίσης κατεστραμμένου αστικού περιβάλλοντος των μεγάλων πόλεων. Τίποτε όμως απ' αυτά δεν προβλέπεται στο Σχέδιο, που νομιμοποιεί απλώς την άγρια ανάπτυξη του παρελθόντος, την οποία και συνεχίζει. Καταλήγει, ο Μιχαήλ Δεκλέρης στο ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί με κανένα τρόπο βιώσιμο χωροταξικό σχέδιο, όπως επιβάλλει ο θεμελιώδης κανόνας της βιωσιμότητας, ισχύων τόσο στο Διεθνές και Ευρωπαϊκό Δίκαιο, όσο και στο Σύνταγμα της Χώρας.

Η Μαρία Καραμανώφ, μέλος Δ.Σ. του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας, Σύμβουλος Επικρατείας τοποθετείται στην ημερίδα αναφέροντας τα ακόλουθα:

«Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού πάσχει δύο θεμελιώδεις και αθεράπευτες νομικές πλημμέλειες. Η πρώτη συνίσταται στην κατάφωρη παραβίαση της συνταγματικής αρχής της Βιωσιμότητας, η οποία δίνει απόλυτη προτεραιότητα στη διαφύλαξη και αποκατάσταση του φυσικού και πολιτιστικού κεφαλαίου της χώρας. Αντ' αυτής, το Χωροταξικό Πλαίσιο επιλέγει ένα παρωχημένο μοντέλο άγριας ανάπτυξης με κυρίαρχο σκοπό τη μετατροπή της Ελλάδος σε βασικό «κόμβο» των διεθνών δικτύων διαμετακομιστικού εμπορίου και μεταφοράς ενεργείας. Όλες οι δημόσιες πολιτικές προσανατολίζονται στην εξυπηρέτηση του σκοπού αυτού με κύρια σημεία της την ad hoc χωροθέτηση ενός δυσανάλογου για τις ανάγκες της χώρας αριθμού ενεργοβόρων και περιβαλλοντοκτόνων συγκοινωνιακών έργων (χερσαίων, θαλάσσιων και εναέριων), την ένταση της εξορυκτικής δραστηριότητας με κριτήριο την ζήτηση και όχι την προστασία των πόρων, την νομιμοποίηση των υφισταμένων προβληματικών βιομηχανικών συγκεντρώσεων, την υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου τουρισμού που ισοδυναμεί με άναρχη οικιστική ανάπτυξη, την θυσία της γεωργικής γης στον τουρισμό και την οικιστική εξάπλωση, την νομιμοποίηση παράνομων ενεργειακών έργων, όπως είναι η εκτροπή του Αχελώου κ.λπ. Όσο για το περιβάλλον και τον πολιτισμό, περιορίζονται σε οριοθετημένους θύλακες οιονεί μουσειακού τύπου, οι οποίοι λειτουργούν πράγματι στο περιθώριο της ανάπτυξης και στο μέτρο που δεν την παρενοχλούν. Τα πραγματικά οφέλη των ανωτέρω

στρατηγικών επιλογών για τις παρούσες και τις μέλλουσες γενεές δεν προσδιορίζονται ούτε καν με οικονομικά κριτήρια, ενώ αποσιωπάται τελείως το περιβαλλοντικό τους κόστος. Έτσι μάλλον εξηγείται η δεύτερη νομική πλημμέλεια του Πλαισίου, η οποία συνίσταται στην έλλειψη της αναγκαίας Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, που απαιτείται από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία (Οδηγία 2001/42ΕΚ), ώστε να διασφαλίζεται ο βιώσιμος χαρακτήρας του χωροταξικού σχεδιασμού, πλημμέλεια η οποία καθιστά το παρόν Πλαίσιο εξαιρετικά ευάλωτο σε περίπτωση δικαστικής αμφισβητήσεως ενώπιον Ελληνικών ή Ευρωπαϊκών δικαστηρίων».

Επίσης, ο **Ιωσήφ Στεφάνου** Καθηγητής Χωροταξίας – Πολεοδομίας ΕΜΠ κάνει ηχηρή την τοποθέτησή του, αναφερόμενος σε σημεία της Συνέντευξης Τύπου του Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ:

«Στη Συνέντευξη Τύπου ο Κύριος Υπουργός ΠΕΧΩΔΕ τονίζει ότι με το Εθνικό Χωροταξικό Σχέδιο επιδιώκεται «...Η προστασία του περιβάλλοντος και η συνετή διαχείριση του χώρου με τον περιορισμό παραγόντων υποβάθμισης του χώρου, όπως η υπέρμετρη αστική εξάπλωση και η διάσπαρτη δόμηση». Παράλληλα όμως τονίζει «1. Δεν είναι δυνατό να καταργηθεί η εκτός σχεδίου δόμηση...» και «2.....δεν καταργείται η αρτιότητα των τεσσάρων στρεμμάτων για την κατοικία» ενώ ταυτόχρονα, με τον νέο θεσμό της τουριστικής κατοικίας διπλασιάζεται ο συντελεστής δόμησης ουσιαστικά για παραθεριστική κατοικία στις εκτός σχεδίου περιοχές. Ένα απλό ερώτημα τίθεται σ' αυτή την δογματική αξιωματική θέση του αδύνατου της κατάργησης της εκτός σχεδίου δόμησης (σημ: καμιά ευρωπαϊκή χώρα δεν κτίζει εκτός θεσμοθετημένων ορίων). Έχει μετρήσει ποτέ το ΥΠΕΧΩΔΕ το μέγεθος των εκτάσεων των εντός σχεδίου περιοχών της Ελλάδας; Το σύνολο των εκτάσεων αυτών, που είτε ανήκουν σε πόλεις ή οικισμούς με ρυμοτομικό σχέδιο, είτε σε αραιοκατοικημένα χωριά, πολίχνες, ή γενικότερα αραιοδομημένες οικιστικές συγκεντρώσεις υπαίθρου που ο πληθυσμός τους κυμαίνεται από 1 έως 2000 κατοίκους και έχουν οριοθετημένη εντός σχεδίου περιοχή χωρίς ρυμοτομικό, είναι τόσο μεγάλο που θα έφθανε, σύμφωνα με τα παγκόσμια πρότυπα που το ίδιο το ΥΠΕΧΩΔΕ υιοθετεί, να καλύψει ανάγκες υπερπολλαπλάσιες του ελληνικού πληθυσμού και των επισκεπτών που ετησίως δεχόμαστε ή που μπορούμε να

δεχτούμε στα επόμενα 15 χρόνια. Γιατί χρειαζόμαστε την εκτός σχεδίου δόμηση; Και αν για ορισμένη χρήση (π.χ. τουρισμό) είναι απαραίτητη η δημιουργία νέων κελυφών σε κάποια συγκεκριμένη περιοχή, γιατί αυτή δεν επιλέγεται να πολεοδομηθεί προς τον σκοπό αυτό με σχέδιο, σύστημα και ειδικούς όρους δόμησης όπως σε όλο τον πολιτισμένο κόσμο;»

Στην ημερίδα του Επιμελητηρίου Περιβάλλοντος και Βιωσιμότητας τοποθετήθηκε και ο Πρόεδρος του Συλλόγου Ελλήνων Αρχαιολόγων, **Δημήτριος Αθανασούλης** :«ο Σύλλογος θεωρεί ότι η σύνταξη, θεσμοθέτηση και εφαρμογή τόσο ενός γενικού όσο και ειδικών πλαισίων χωρικής οργάνωσης, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αειφόρο ανάπτυξη και ουσιαστικό βήμα για την αντιμετώπιση των παθογενειών που αλλοιώνουν και υποβαθμίζουν την πολιτιστική κληρονομία της χώρας. Το παρόν Πλαίσιο του ΥΠΕΧΩΔΕ δεν καλύπτει τις σύγχρονες απαιτήσεις που υπάρχουν, καθώς έχει σοβαρότατες ελλείψεις και ασάφειες που επιτρέπουν τη διατήρηση των υφιστάμενων αρνητικών παραγόντων. Ένα Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού θα πρέπει να διέπεται από τόλμη και να λειτουργεί σαν ένα ασφαλές πλαίσιο για την βιώσιμη ανάπτυξη, στοιχεία που το παρόν Σχέδιο δεν διαθέτει».

Ο **Νικόλαος Μπόκαρης**, Δασολόγος και Πρόεδρος ΠΕΔΔΥ : «Για τους ειδικούς επιστήμονες, δασολόγους και περιβαλλοντολόγους, η προστασία του περιβάλλοντος, που αποτελεί στοιχειώδες και επιζητούμενο δεδομένο του χωροταξικού σχεδιασμού, είναι συνδεδεμένη με την προστασία και την αειφόρο ανάπτυξη των δασικών οικοσυστημάτων και τη διαφύλαξη της οντότητας τους ως φυσικών πόρων, και όχι με τη θυσία τους στο βωμό «αναπτυξιακών» σκοπιμοτήτων, ή τη μείωση του βαθμού προστασίας τους. Το Σχέδιο Εθνικού Χωροταξικού Πλαισίου που κατατέθηκε αντιμετωπίζει υποκριτικά και αντιεπιστημονικά το θέμα της προστασίας και της καταγραφής των δασικών οικοσυστημάτων. Ακυρώνεται ουσιαστικά η σημαντικότερη συνιστώσα του χωροταξικού σχεδιασμού, που είναι η διάκριση του χαρακτήρα των παραγωγικών εκτάσεων της χώρας με την ακριβή καταγραφή των χρήσεων γης και κυρίως των δασών που αποτελούν και δημόσια περιουσία. Η μεθοδολογική προσέγγιση που

κατονομάζεται στο Σχέδιο ως «πρόγραμμα οριοθέτησης των δασών και δασικών εκτάσεων», δεν είναι παρά μια αδρομερής καταγραφή των δασών από το γραφείο, χωρίς επαλήθευση των μετρητικών στοιχείων στο έδαφος, (μονοσκοπική φωτοερμηνεία) που προσδίδει μεγάλο περιθώριο λάθους (30%) στο προϊόν που θα παραχθεί και υποκριτικά κατονομάζεται από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε ως δασικός χάρτης, ενώ όλοι γνωρίζουμε ότι δεν είναι. Ουσιαστικά, με την αντιεπιστημονική προσέγγιση του θέματος του δασολογίου, ακυρώνονται οι δασικοί χάρτες, δηλ. το δασολόγιο, που είναι το μοναδικό εργαλείο που διαθέτουμε σήμερα για την ανάδειξη, την ακριβή οριοθέτηση και τη αειφορική διαχείριση των δασικών εκτάσεων και την προστασία της δημόσιας περιουσίας. Ενώ, από την άλλη πλευρά, δεν γίνεται λόγος για την κύρωση των δασικών χαρτών, η οποία από ότι φαίνεται είναι άγνωστη έννοια για τους συντάκτες του Σχεδίου. Ένα πρόσθετο αρνητικό στοιχείο του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης αποτελεί η μη αποτελεσματική προστασία της γεωργικής γης υψηλής παραγωγικότητας και των εδαφικών πόρων της χώρας, ιδιαίτερα στις παράκτιες και νησιωτικές περιοχές που δέχονται σοβαρές πιέσεις από άλλες χρήσεις. Δεν υπάρχει σαφής κατεύθυνση για την προστασία της γεωργικής γης, η χρήση της οποίας «καθορίζεται», σύμφωνα με το Πλαίσιο, από «τις ανάγκες επέκτασης οικισμών και την οικονομική ανάπτυξη», ενώ η γεωργία και η εντατική κτηνοτροφία προτείνεται να διατηρηθεί μόνο στις «γόνιμες πεδινές περιοχές» της χώρας (οι οποίες ταυτίζονται με τις «παραδοσιακές» γεωργικές περιφέρειες της χώρας).

Τέλος, ο **Ηλίας Φρυζαλάς**, Χωροτάκτης, M.Sc. Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και Εκπρόσωπος του ΠΑΝΔΟΙΚΟ) αναφέρει συνοπτικά τα ακόλουθα «Το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού δεν διορθώνει τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί στη χώρα, αλλά μάλλον τα διαιωνίζει, ούτε και προβλέπει για τα δυνητικά προβλήματα που ενδεχομένως θα προκύψουν. Καθώς φαίνεται, το ΓΠΧΣ έγινε απλώς ... για να γίνει (για να καλύψει το βιβλιογραφικό κενό). Πρόκειται για ένα μη ολοκληρωμένο και μη συνεκτικό αναπτυξιακό στρατηγικό σχέδιο, το οποίο κατά καιρούς έχει προκαλέσει την κοινή γνώμη. Το ΓΠΧΣ θα πρέπει να αποτελεί μέσο προστασίας του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς), ρύθμισης των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων στο χώρο και, γενικότερα, προάσπισης της βιώσιμης και αειφόρου ανάπτυξης. Το ΠΑΝΔΟΙΚΟ ζητά την άμεση απόσυρση του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και να ξεκινήσει νέα διαδικασία

επεξεργασίας νέου χωροταξικού σχεδίου, προσαρμοσμένου στις σύγχρονες συνθήκες και ανάγκες της χώρας μας».

Με βάση τις παραπάνω κριτικές, εν ολίγοις διαφαίνεται έμμεσα αλλά και άμεσα η διαφωνία προς το Γενικό Πλαίσιο χωροταξικού Σχεδιασμού. Συμφωνούν μόνον προς την περιβαλλοντική αποκατάσταση, τη διαφύλαξη, την προώθηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και της ρύθμισης των δραστηριοτήτων στον περιβάλλοντα χώρο της Ελλάδας. Επομένως, επιμένουν προς ένα βιώσιμο περιβαλλοντικό χωροταξικό πλαίσιο, προσαρμοσμένο στην προστασία του περιβάλλοντος και εναρμονισμένο στις σύγχρονες ανάγκες αλλά και συνθήκες της Ελλάδας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Μεσόγειος θεωρείται παγκόσμια ως η πρώτη «τουριστική λεκάνη». Οι ευνοϊκοί παράγοντες για την προσέλκυση τουριστών είναι σημαντικοί. Σε ό,τι αφορά την Ελλάδα η ανάπτυξη του τουρισμού βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην απόλαυση του φυσικού περιβάλλοντος. Ειδικότερα, οι βασικότεροι παράγοντες προσέλκυσης είναι:

- η γεωγραφική εγγύτητα ιδιαίτερα για τους ευρωπαίους επισκέπτες
- το έξοχο κλίμα
- η ομορφιά των τοποθεσιών
- η πλούσια πολιτιστική κληρονομιά.

Ο παράγοντας περιβάλλον ως πόλος τουριστικής έλξης, ως ενεργειακή πηγή, ως φορέας πολιτισμού και αντικείμενο θεσμικής προστασίας είναι υψίστης σημασίας. Η συνύπαρξη τόσων παραμέτρων σε μία και μόνο έννοια δημιουργεί συσχετισμούς, που μπορούν εφόσον βρίσκονται σε αρμονία, να διαμορφώσουν ένα αυτοτροφοδοτούμενο, βιώσιμο και «αιφόρο» πλαίσιο τουριστικής δράσης.

Η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιοχή των Τζουμέρκων που είναι και η περιοχή αναφοράς στην παρούσα διπλωματική, όπως συμβαίνει και για κάθε άλλη οικονομική δραστηριότητα, δεν αποτελεί αυτοσκοπό. Στόχος είναι η ανάπτυξη του να συμβάλλει στην οργάνωση του αγροτικού χώρου και κατ' επέκταση στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Η τουριστική ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος πρέπει να βρίσκονται σε σχέση ισορροπίας, γιατί όπως διακήρυξε και ο ΟΗΕ, «η οικονομία, στην οποία ανήκει και ο τουρισμός, δεν πρέπει να στοχεύει μόνο στην παραγωγή ευημερίας και η οικολογία μόνο στην προστασία της φύσης, αλλά και οι δύο μαζί πρέπει να στοχεύουν στη βελτίωση της μοίρας της ανθρωπότητας και να βρίσκονται σε απόλυτη αρμονία στις διαδικασίες νομοθέτησης και λήψης αποφάσεων».

Για να διατηρηθούν οι ισορροπίες ανάμεσα στον τουρισμό και τον αγροτικό χώρο δεν αρκούν οι διακηρύξεις, οι θεωρητικές αναλύσεις και οι διαμαρτυρίες των οικολογικών οργανώσεων, χρειάζεται κάτι πιο ουσιαστικό: Να συνειδητοποιήσει ο πολίτης που ζει και δραστηριοποιείται σε μία τουριστική περιοχή, ότι η προστασία του περιβάλλοντος αποτελεί βασική προϋπόθεση όχι μόνο για να καλυτερεύσει την ποιότητα της ζωής του, αλλά κυρίως για να λύσει το πρόβλημα της οικονομικής του επιβίωσης.

Στην αειφόρο ανάπτυξη λαμβάνονται υπόψη όχι μόνο οι οικονομικές παράμετροι αλλά και οι περιβαλλοντικές και οι κοινωνικοπολιτιστικές. (Coccossis, H.:1996).

Οι πολιτικές σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο θα πρέπει να αναγνωρίζουν την αλληλεξάρτηση τουρισμού και περιβάλλοντος και να ενσωματώνουν τις επιμέρους επιδιώξεις σ' ένα ενιαίο πρόγραμμα με βάση τις αρχές της ολοκληρωμένης προσέγγισης και το στόχο της βιώσιμης ανάπτυξης.

Τέλος, στην εποχή της κοινωνίας της πληροφορίας και της παγκοσμιοποίησης, η προστασία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ανάγκη να ενταχθεί στις επιμέρους πολιτικές για οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη. Σε συνδυασμό με τους στόχους του χωροταξικού Σχεδιασμού και του γενικότερου πλαισίου του τουρισμού, να επέλθει ενίσχυση της τοπικής οικονομίας αγροτικών περιοχών, καθώς και βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των περιοχών αυτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

- I. «Χωροταξικός Σχεδιασμός και Βιώσιμη Ανάπτυξη», Μηνάς Αγγελίδης, Αναπληρωτής Καθηγητής Ε.Μ.Π, Εκδόσεις Συμμετρία, 2000.
- II. « Χώρος και Περιβάλλον. Παγκοσμιοποίηση, Διακυβέρνηση, Βιωσιμότητα», Παναγιώτης Γετίμης – Γρηγόρης Καυκαλάς, Εκδόσεις Τόπος 2003.
- III. «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Χ.Κοκκώσης-Π.Τσάρτας, Εκδόσεις Κριτική, 1^η Έκδοση, Σεπτέμβριος 2001.
- IV. Άρθρο: Περιβαλλοντικό Πάρκο στα Τζουμέρκα». Περιοδικό: Η Φωνή των Παλιοχωριτών (Παλαιοχώρι Συρράκου), Τεύχος 109, Ιανουάριος-Θεβρουάριος –Μάρτιος 2007. Γράφει ο Θανάσης Μπαζούκας, Δασοπόνος , Μέλος της ΙΛΕΤ.
- V. «Οικονομικός Προγραμματισμός εις τον Ηπειρωτικό Χώρον», Ιωάννης Έξαρχος , Εν Αθήναις 1963, Βιβλιοθήκη Ηπειρωτικής Εταιρείας Αθηνών.
- VI. «Τουρισμός, Έννοιες, μεγέθη, δομές Α&Β τόμος, Βαρβαρέσος Στέλιος, Προπομπός 2000.
- VII. «Προς μια βιώσιμη τουριστική Ανάπτυξη. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα», Κοκκώσης Χ_Κυρατσούλης Θ, Περιοδικό Αγορά Χωρίς Σύνορα.
- VIII. «Περιβάλλον -Τουρισμός-Πολιτισμός. Αγροτικός Τουρισμός Η ελληνική Πραγματικότητα», Όλγα Ιακωβίδου, 3^ο θεματικό Πεδίο, Αναπτυξιακό Συνέδριο
- IX. Γαλανή-Μουτάφη Βασιλική: Έρευνες για τον τουρισμό στην Ελλάδα και Κύπρο, Προπομπός, 2001.
- X. Ψαρούδας Σ., Τουρισμός σε προστατευόμενες περιοχές, WWF Ελλάς, 2003.
- XI. Ευθυμιόπουλος Η. – Μοδινός Μ., Οι Δρόμοι της Αειφορίας: περιβάλλον – εργασία – επιχειρηματικότητα, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 2003.
- XII. Ηγουμενάκης Ν., «Προϋποθέσεις για τη χάραξη και εφαρμογή μιας ρεαλιστικής πολιτικής τουριστικής ανάπτυξης», 2000.
- XIII. Ηγουμενάκης Ν. - Κραβαρίτης Κ. - Λύτρας Π., Εισαγωγή στον Τουρισμό, Αθήνα, Interbooks, 1999.
- XIV. Ηγουμενάκης Ν., Τουρισμός: Βασικές Έννοιες, Αθήνα, Interbooks, 2004.
- XV. Καψή Νέλλη, «Έντονο επιχειρηματικό ενδιαφέρον για τον τουρισμό», Άρθρο – Αφιέρωμα στον Τουρισμό, Οικονομική επιθεώρηση, Νοέμβριος 2005.
- XVI. Κομίλης, Π. – Βαγιονής Ν. Τουριστικός Σχεδιασμός: μέθοδοι και πρακτικές αξιολόγησης, Προπομπός, Αθηνά, 1999.
- XVII. Κείμενο Εργασίας 14 από: ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, Φεβρουάριος 2002.
- XVIII. Σβορώνου Ε., «Μέθοδοι Διαχείρισης του Οικοτουρισμού σε Προστατευμένες Περιοχές», ΥΠΕΧΩΔΕ – WWF, 2002.
- XIX. Τσάρτας Π., Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον τουρισμό, Εκδόσεις Εξάντας, Αθήνα 1999.

ΜΕΛΕΤΕΣ ΑΠΟ Ι.Τ.Ε.Π

- «Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβαλλοντική Προστασία, Αθανάσιος Λ., Έτος 2007
- «Τουριστική Εκπαίδευση και κατάρτιση, Εξελίξεις, Προβλήματα, ανάγκες και πολιτική», Αθανάσιος Λ., Έτος 2004.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΠΟ Ι.Τ.Ε.Π

- «Ελληνική Οικονομία & Τουρισμός, Τεύχη 9 έως 22, από το 2000 έως το 2006.

ΓΝΩΜΕΣ ΤΗΣ Ο.Κ.Ε

- «Εθνική Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη» Αρ.172, Αθήνα 6 Μαρτίου 2007.

ΥΠΕΧΩΔΕ

- ΕΚΘΕΣΗ ΟΟΣΑ για τα Τζουμέρκα
- ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ. Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης
- ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ. Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- International Tourism. Francois Vellas & Lionel Becherel . Macmillan Business, Madrid, 1995.
- Sustainable tourism development / Edited by Harry Coccossis and Peter Nijkamp Aldershot, Avebury, 1995.
- Coccosis, H Defining, Measuring and Evaluating Carrying Capacity in European Tourism Destinations, Environmental Planning Laboratory, University of the Aegean, 2001.
- Briassoulis, H: POLICY AND PRACTICE: Sustainable Development and its Indicators: Through a planners Glass Dakly, Journal of Environmental Planning and Management 44(3), pp: 409-427.
- Alister Mathieson and Geoffrey Wall: Tourism economical, physical and social impacts, Longman scientific & technical, 1986.
- David Moore, Susan. A, Dowling, Ross Kingston. Natural area tourism: ecology, impacts and management - (Aspects of tourism, 4) Newsome.
- World Travel & Tourist Council, International Federation of Tour Operators, International Hotels & Restaurants Association, International Council for Cruise Lines 2002 Industry as a partner for sustainable development, Beacon Creative, London.

П А Р А Р Т Н М А

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ
& ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ**

**ΕΙΔΙΚΟ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ**

Σχέδιο Κοινής Υπουργικής Απόφασης

Αθήνα, 2 Μαΐου 2007

ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ Κ.Υ.Α.

ΤΟΥ ΕΙΔΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ

Η Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης

Α. Έχοντας υπ' όψιν:

1. Τις διατάξεις του ν. 2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 207 Α').
2. Τις διατάξεις της υπ' αρ. ΥΠΕΧΩΔΕ/ΕΥΠΕ/οικ.107017/28.08.2006 κοινής απόφασης των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του Υφυπουργού Εσωτερικών,

Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης «Εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων, σε συμμόρφωση με τις διατάξεις της οδηγίας 2001/42/ΕΚ «σχετικά με την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων και προγραμμάτων» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 2001» (ΦΕΚ 1225 Β΄/5.9.2006).

3. Τη μελέτη του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, που εγκρίθηκε με
4. Την από Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΣΜΠΕ) για το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό.
5. Την από ... ανακοίνωση που δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες ... και , με την οποία γνωστοποιήθηκε στο κοινό η έναρξη της διαδικασίας διαβούλευσης επί της οικείας ΣΠΜΕ.
6. Τις υπ' αρ. γνωμοδοτήσεις των Περιφερειακών Συμβουλίων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Αττικής, Βορείου Αιγαίου, Δυτικής Ελλάδας, Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Ιονίων Νήσων, Κεντρικής Μακεδονίας, Κρήτης, Νοτίου Αιγαίου, Πελοποννήσου και Στερεάς Ελλάδας, αντιστοίχως .
7. Τις υπ' αρ. ... γνωμοδοτήσεις των Εκτελεστικών Επιτροπών των Οργανισμών Αθήνας και Θεσσαλονίκης αντιστοίχως.
8. Τα υπ' αρ.έγγραφα των Διευθύνσεων Περιβαλλοντικού Σχεδιασμού, Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Ελέγχου Ατμοσφαιρικής Ρύπανσης και Θορύβου (ΕΑΡΘ) του ΥΠΕΧΩΔΕ.
9. Τα υπ' αρ. ... έγγραφα των Διευθύνσεων ... του Υπουργείου Πολιτισμού, τα υπ' αρ.... έγγραφα των Διευθύνσεων ... του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, τα υπ' αρ. ... έγγραφα των Διευθύνσεων ... του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, τα υπ' αρ. ... έγγραφα των Διευθύνσεων του Υπουργείου Ανάπτυξης, τα υπ' αρ. ... έγγραφα των Διευθύνσεων ... του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης και τα υπ' αρ. έγγραφα των Διευθύνσεων ... του Υπουργείου Μεταφορών και Επικοινωνιών.

10. Την από εισήγηση της Διεύθυνσης Χωροταξίας του ΥΠΕΧΩΔΕ προς το Εθνικό Συμβούλιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.
11. Τη γνωμοδότηση του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.
12. Την από εισήγηση της Διεύθυνσης Χωροταξίας του ΥΠΕΧΩΔΕ προς την Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης.
13. Το γεγονός ότι από τις κανονιστικές διατάξεις της απόφασης αυτής δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού,

B. Εκτιμώντας ιδίως τα ακόλουθα:

1. Η τουριστική δραστηριότητα διογκώνεται ραγδαία ως οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό φαινόμενο σε παγκόσμιο επίπεδο και αποκτά νέα ποιοτικά χαρακτηριστικά, υπό το καθεστώς ενός διαρκώς εντεινόμενου διεθνούς ανταγωνισμού. Ειδικότερα, αναμένεται να συνεχίσει να αυξάνεται παγκόσμια μεσοπρόθεσμα με ετήσιο ρυθμό άνω του 6%. Η εκτίμηση αυτή, αν συνδυαστεί με το γεγονός ότι το 1/3 περίπου της τουριστικής δραστηριότητας έχει ως προορισμό την Ευρώπη, αναδεικνύει μια συνεχιζόμενη ανοδική πορεία στην ευρύτερη περιοχή μας. Άλλωστε οι μακροχρόνιες προβλέψεις (και για τη Μεσόγειο) είναι θετικές.
2. Οι αλλαγές που συντελούνται στην παγκόσμια τουριστική αγορά έχουν άμεσα αποτελέσματα στα χαρακτηριστικά, τον τρόπο διάθεσης και τις απαιτήσεις για τη διαμόρφωση του ελληνικού τουριστικού προϊόντος. Ιδιαίτερα επισημαίνεται η αυξημένη ζήτηση κατοικίας σε οργανωμένα συγκροτήματα τουρισμού καθώς και μορφών διαχείρισης τουριστικών καταλυμάτων (π.χ. condo hotels) στη λογική της πώλησης ή και της μακροχρόνιας μίσθωσης σε τρίτους, ενός ποσοστού της τουριστικού συγκροτήματος υπό τη μορφή ανεξάρτητων διαμερισμάτων ή κατοικιών που χρησιμοποιούνται από τον φορέα της τουριστικής επιχείρησης ως τμήμα του ξενοδοχείου δυνάμει μισθωτικών συμβάσεων που συνάπτονται μεταξύ αυτού και των κυρίων των δημιουργούμενων αυτοτελών ιδιοκτησιών,
3. Η έλλειψη κοινής τουριστικής πολιτικής στο πλαίσιο της ΕΕ, δυσχεραίνει τη σχεδιασμένη τουριστική ανάπτυξη της χώρας, μειώνει τις δυνατότητες

προγραμματισμού και ελέγχου επί της τουριστικής πολιτικής, περιορίζει τη δυνατότητα της χώρας να υποστηρίξει με υποδομές τη χωρική διάχυση και την ποιοτική αναβάθμιση της τουριστικής δραστηριότητας, ενώ ταυτόχρονα οξύνει τους κινδύνους που προέρχονται από τις απαιτήσεις που διαμορφώνει ο διεθνής ανταγωνισμός,

4. Το σύνολο των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας (πολιτισμικό κεφάλαιο, κλίμα, πολυνησιακός χαρακτήρας, μήκος και ποιότητα των ακτών, ποικιλία και έντονη εναλλαγή της μορφής και του είδους των πόρων, πυκνότητα και ποικιλία των περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους), την καθιστούν μοναδική στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη ως προς τις δυνατότητες ανάπτυξης των περισσότερων από τις σύγχρονες μορφές τουρισμού και μάλιστα υψηλών απαιτήσεων,
5. Τα κύρια χαρακτηριστικά του ελληνικού τουρισμού και ειδικότερα:
 - Η απήχηση της χώρας κυρίως στις αγορές της Δυτικής Ευρώπης.
 - Η επικράτηση του μαζικού τουρισμού και η περιορισμένη ανάπτυξη άλλων μορφών τουρισμού.
 - Η περιβαλλοντική υποβάθμιση σε μερικούς προορισμούς.
 - Η έντονη εποχικότητα που καθιστά αναγκαίο τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος με δραστηριότητες που επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο (προώθηση αστικού τουρισμού, συνεδριακού τουρισμού, τουρισμού γκολφ).
 - Η μειωμένη προσβασιμότητα των προορισμών.
 - Η κυριαρχία του αεροπλάνου ως μέσου άφιξης αλλοδαπών επισκεπτών.
 - Το μη ικανοποιητικό επίπεδο υπηρεσιών, η απαξίωση σημαντικού ποσοστού των τουριστικών καταλυμάτων παρά την επιχειρούμενη αργή αλλά σταθερή ποιοτική αναβάθμιση του ξενοδοχειακού δυναμικού βάσει νέων πρότυπων, οι ελλείψεις σε ειδικές τουριστικές υποδομές καθώς και οι δυσλειτουργίες (κυκλοφοριακή συμφόρηση, έλλειψη χώρων στάθμευσης κ.λπ.) που παρουσιάζουν πολλοί τουριστικοί προορισμοί με την παρεπόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος.

- Η ριζική ανασυγκρότηση της προβολής της στις διεθνείς αγορές και η ανάδειξη νέων μορφών τουρισμού.
- 6. Με τον κατάλληλο χωρικό σχεδιασμό η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επηρεάσει θετικά ένα σημαντικό τμήμα των λοιπών παραγωγικών δραστηριοτήτων μιας περιοχής.
- 7. Η υιοθέτηση ενός επιστημονικά ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού αποτελεί προϋπόθεση για την ορθολογική ανάπτυξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (μεταξύ των οποίων ο τουρισμός στο χώρο). Ο χωροταξικός σχεδιασμός προσφέρει ένα επιχειρησιακό πλαίσιο αναφοράς για την αναζήτηση συμπληρωματικότητας και συνέργειας στις επιμέρους τομεακές πολιτικές καθώς και για τη διευθέτηση των ενδεχόμενων συγκρούσεων ως προς τη χρήση των φυσικών και πολιτιστικών πόρων και ιδίως ως προς τις χρήσεις γης.
- 8. Η οργάνωση της τουριστικής ανάπτυξης μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού που βασίζεται στις αρχές της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης, συμβάλλει στη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης των επενδυτών και αναδεικνύει τη χώρα σε ώριμο τουριστικό προορισμό.

Εγκρίνουμε:

Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό (Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α), το οποίο έχει ως εξής:

Άρθρο 1

ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την επόμενη δεκαπενταετία (2007 – 2021).

Με το εν λόγω Ειδικό Πλαίσιο επιδιώκεται επίσης η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τουριστικού προϊόντος, η εξασφάλιση της προστασίας και της βιωσιμότητας των πόρων, η ενίσχυση των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης

καθώς και η διαμόρφωση ενός σαφέστερου πλαισίου κατευθύνσεων προς τον υποκείμενο σχεδιασμό, τις αδειοδοτούσες αρχές και τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις.

Άρθρο 2

ΣΤΟΧΟΙ

Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό στοχεύει στη διαμόρφωση συνθηκών για:

- Την ποιοτική περιβαλλοντική αναβάθμιση, θεματική, χρονική και χωρική διεύρυνση της τουριστικής δραστηριότητας και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του Ελληνικού τουριστικού προϊόντος, με ειδική μέριμνα για την ανάδειξη και προβολή της ταυτότητας του,
- Την προσαρμογή του σχεδιασμού στις νέες προκλήσεις και πολιτικές, για τη βελτίωση της απόδοσης στον τομέα του τουρισμού.
- Τη προώθηση της υγιούς επιχειρηματικότητας, μέσα από τη δημιουργία σταθερού πλαισίου κανόνων που αφορούν στη χωροθέτηση, επιχειρήσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό και τη δημιουργία συνθηκών για την προσέλκυση σημαντικών, για την εθνική οικονομία, τουριστικών επενδύσεων.
- Την εξειδίκευση και συμπλήρωση των βασικών κατευθύνσεων, προτεραιοτήτων και επιλογών του υπό κατάρτιση Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, στον τομέα του τουρισμού.
- Την προώθηση της αειφόρου και ισόρροπης ανάπτυξης της χώρας, σύμφωνα με τις φυσικές, πολιτιστικές, οικονομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής.
- Τη διάχυση της ανάπτυξης του τουρισμού σε περισσότερες γεωγραφικές περιοχές με πολιτικές που θα ενθαρρύνουν ή θα αποθαρρύνουν τη συγκέντρωση των επενδύσεων στον τουρισμό.
- Τη διάχυση των αποτελεσμάτων του τουρισμού στους υπολοίπους τομείς της οικονομίας, με πολιτικές οι οποίες ενισχύουν τη διασύνδεσή τους

- Τη βελτίωση του συνολικού (άμεσου και έμμεσου) οικονομικού αποτελέσματος της τουριστικής δραστηριότητας και του βαθμού απόδοσής της
- Την ενσωμάτωση στο παρόν ειδικό πλαίσιο των σχετικών με τον τουρισμό κατευθύνσεων, παρεμβάσεων και έργων των προγραμμάτων δημοσίων επενδύσεων, των προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, καθώς και άλλων γενικών ή ειδικών αναπτυξιακών προγραμμάτων που έχουν αξιόλογες επιπτώσεις στη διάρθρωση και ανάπτυξη του εθνικού χώρου, καθώς και τη διατύπωση προτάσεων για νέες παρεμβάσεις, έργα κ.λπ.
- Την παροχή των αναγκαίων κατευθύνσεων προς τα υποκείμενα επίπεδα χωρικού σχεδιασμού για την προώθηση της τουριστικής ανάπτυξης στο πλαίσιο της αειφόρου, ισόρροπης, συνεκτικής και ολοκληρωμένης διαχείρισης του χώρου.
- Την εξειδίκευση και αναπροσαρμογή των στόχων, κατευθύνσεων και προτεραιοτήτων της αναπτυξιακής νομοθεσίας, όσον αφορά στην τουριστική ανάπτυξη και την παροχή ειδικότερων κατευθύνσεων ως προς την αξιοποίηση των αναπτυξιακών κινήτρων.

Άρθρο 3

ΟΡΙΣΜΟΙ

1. Μια περιοχή διαθέτει **«αναγνωρίσιμη τουριστική ταυτότητα»** όταν:
 - Αποτελεί δημοφιλή τόπο (τουριστικό προορισμό) με ισχυρή φήμη.
 - Χαρακτηρίζεται από διαμορφωμένη υψηλή και συνεχή ζήτηση ανεξαρτήτως χαρακτηριστικών ηλικίας και εισοδηματικής τάξης των επισκεπτών.
2. Ως **«μαζικός»** ορίζεται ο τουρισμός, ο οποίος, διαμορφώνεται και διεκπεραιώνεται με οργανωμένο τρόπο από τουριστικούς φορείς και επιχειρήσεις και συνδέεται με τις εκάστοτε κυρίαρχες μορφές του.
3. Ως **«εναλλακτικές μορφές τουρισμού»** ορίζονται αυτές που ακολουθούν διαφορετικό τρόπο οργάνωσης από αυτό του μαζικού τουρισμού και στηρίζονται κατά κανόνα στην αξιοποίηση διαφορετικών πόρων από το κυρίαρχο μοντέλο τουρισμού (ήλιος – θάλασσα) με ήπιο τρόπο.
4. Ως **«υψηλή συγκέντρωση τουρισμού»** νοείται η συγκέντρωση επισκεπτών σε περιοχές εγγύς των ορίων της φέρουσας ικανότητας των πόρων του περιβάλλοντος και των υποδομών. Μπορεί να αφορά μαζικό τουρισμό ή εναλλακτικές μορφές τουρισμού.
5. Ως **«αξιόλογη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων»** μιας περιοχής, νοείται η ανάπτυξη εντός των ορίων των δυνατοτήτων του περιβάλλοντος και των υποδομών της.
6. Ως **«αποδεκτό επίπεδο υποδομών»** μιας περιοχής, ορίζεται αυτό που εξασφαλίζει την ικανοποίηση των βασικών αναγκών για το περιβάλλον, τους μόνιμους κατοίκους και τους επισκέπτες.
7. Ως **«σύνθετη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού»** νοείται η συνδυασμένη ανάπτυξη ξενοδοχείων διαφόρων λειτουργικών μορφών / τύπων υψηλών προδιαγραφών, τουριστικών επιπλωμένων επαύλεων, εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (συνεδριακά κέντρα, γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας κ.ά) καθώς και

κατοικιών προς πώληση στις οποίες θα προβλέπεται η δυνατότητα παροχής ξενοδοχειακών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου.

Άρθρο 4

ΚΑΤΗΓΟΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ

Για τις ανάγκες του παρόντος Ειδικού Πλαισίου, ο εθνικός χώρος, που προσεγγίζεται βάσει της έντασης και του είδους της τουριστικής δραστηριότητας, της γεωμορφολογίας και της ευαισθησίας των πόρων του, κατατάσσεται στις ακόλουθες κατηγορίες περιοχών που απεικονίζονται διαγραμματικά στο χάρτη που ακολουθεί σε σμίκρυνση.

(Α) Αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές. Διαθέτουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Αναγνωρίσιμη τουριστική ταυτότητα με ισχυρή φήμη.
- Υψηλή συγκέντρωση μαζικού τουρισμού.
- Αυξημένη πιθανότητα για φθίνουσα οικονομική απόδοση του τουριστικού πόρου.

Υψηλό βαθμό εξάρτησης της τοπικής οικονομίας από την τουριστική δραστηριότητα.

(Β) Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές. Χαρακτηρίζονται από τα εξής στοιχεία:

- Συγκέντρωση ιδιαίτερων χαρακτηριστικών φυσικού και πολιτισμικού περιβάλλοντος.
- Αξιόλογη ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων.
- Δυνατότητα για περαιτέρω βιώσιμη αξιοποίηση των πόρων.
- Δυνατότητα διαφοροποίησης και εμπλουτισμού του τουριστικού προϊόντος καθώς και διάχυσης της ζήτησης.
- Ύπαρξη αποδεκτού επιπέδου υποδομών.

Περαιτέρω, σε αυτήν την κατηγορία περιοχών διαμορφώνονται τρεις υποκατηγορίες, ως εξής:

(Β1) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης μαζικού τουρισμού και

(B2) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Στην κατηγορία αυτή εντάσσεται μεγάλος αριθμός νησιών καθώς και οι υπό τα στοιχεία B2.1 – B2.11 περιοχές της ηπειρωτικής χώρας.

B2.1 Δαδιά – Σουφλί

B2.2 Κερκίνη

B2.3 Βέρμιο – Καϊμακτσαλάν – Έδεσσα – Βέροια – Νάουσα

2.4 Καστοριά – Φλώρινα – Πρέσπες

B2.5 Περιοχή Β. Πίνδου, Ζαγορίου, Τζουμέρκων και ορεινός χώρος Δυτικής Θεσσαλίας

B2.6 Όλυμπος – Κίσσαβος – Μαυροβούνι

B2.7 Ορεινός χώρος Στερεάς Ελλάδας (Οίτη, Παρνασσός, Γκιώνα, Βαρδούσια, Τυμφρηστός, Χελιδόνα, Καλιακούδα, Παναιτωλικό, Όρη Ναυπακτίας)

B2.8 Δίρφυς

B2.9 Ορεινός χώρος Πελοποννήσου (Παναχαϊκό, Χελμός, Ζήρεια, Ερύμανθος, Μαίναλο, Πάρνωνας και Ταΰγετος)

B2.10 Ορεινός χώρος Κεντρο-Δυτικής Κρήτης (Λευκά Όρη – Ίδη)

B2.11 Ορεινός χώρος Κεντρικής Κρήτης (Δίκτη)

(B.3) Αναπτυγμένοι πυρήνες μαζικού τουρισμού εντός ευρύτερων αναπτυσσόμενων περιοχών με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού.

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι περιοχές εγκαταστάσεων των υφιστάμενων χιονοδρομικών κέντρων Χελμού, Παρνασσού Τυμφρηστού και Βερμίου καθώς και των οικισμών που τα περιβάλλουν.

(Γ) Περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό, και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Χαρακτηρίζονται από τα εξής στοιχεία:

- Κυρίαρχη άλλη χρήση πλην τουρισμού.

- Οι περιοχές αυτές διαθέτουν ορισμένα χαρακτηριστικά τουριστικής έλξης (φυσικά και ανθρωπογενή στοιχεία ιδιαίτερης αξίας, κ.α.), αλλά για ποικίλους λόγους η μέχρι σήμερα ανάπτυξή τους υποστηρίχθηκε από άλλους τομείς, ιδίως τον πρωτογενή, και δεν αξιοποίησε αυτά τα χαρακτηριστικά.
- Δυνατότητα συμπληρωματικής λειτουργίας της τουριστικής δραστηριότητας για την «ενίσχυση» άλλων - κυρίαρχων – χρήσεων και δραστηριοτήτων.
- Χαμηλό επίπεδο ή έλλειψη τουριστικών υποδομών.

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι υπό τα στοιχεία Γ1- Γ3 περιοχές της ηπειρωτικής χώρας:

Γ1 Πομακοχώρια (Βόρεια Ξάνθης – Κομοτηνής)

Γ2 Ροδόπη (Ελατιά)

Γ3 Άγραφα – Ασπροπόταμος

- (Δ) Μητροπολιτικές περιοχές:** Ταυτίζονται με τα όρια των μητροπολιτικών συγκροτημάτων Αθήνας και Θεσσαλονίκης.
- (Ε) Νησιά και παράκτιες περιοχές:** Αναφέρεται στο σύνολο της εδαφικής περιφέρειας των νήσων πλην της Εύβοιας και στην επιφάνεια των παράκτιων δημοτικών διαμερισμάτων της ηπειρωτικής Ελλάδας (συμπεριλαμβανομένης της Εύβοιας) μέχρι του υψομέτρου των 200 μ. και βάθους μέχρι 5 χλμ.
- (ΣΤ) Ορεινές περιοχές.** Πρόκειται για τις περιοχές της ηπειρωτικής Ελλάδας συμπεριλαμβανομένης της Εύβοιας καθώς και της νήσου Κρήτης που εκτείνονται σε υψόμετρο άνω των 600 μ.
- (Ζ) Πεδινές και ημιορεινές περιοχές.** Πρόκειται για τις περιοχές, που δεν κατατάσσονται στον παράκτιο ή ορεινό χώρο. Συμπεριλαμβάνει τον πεδινό ή ημιορεινό χώρο της Εύβοιας και της Κρήτης.
- (Η) Περιοχές που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Τόπων Κοινοτικής Σημασίας** (περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000) και λοιπές περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας, όπως κηρυγμένοι ιστορικοί τόποι, καταφύγια

άγριας ζωής κ.λπ., όπως έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

(Θ) Παραδοσιακοί οικισμοί όπως έχουν χαρακτηριστεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

(Ι) Αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία, όπως έχουν οριοθετηθεί σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις.

Όπου από την διαγραμματική απεικόνιση του συνημμένου χάρτη «Βασικών κατευθύνσεων χωρικής οργάνωσης του τουρισμού» δεν προκύπτουν με σαφήνεια τα όρια των υπό τα στοιχεία Α – Γ περιοχών του άρθρου αυτού η ακριβής οριοθέτησή τους θα γίνει στο πλαίσιο του υποκείμενου σχεδιασμού ήτοι με Γ.Π.Σ. ή Σ.Χ.Ο.Ο.Α.Π. ή άλλα σχέδια χρήσεων γης.

Άρθρο 5

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Κατωτέρω καταγράφονται ενέργειες και δράσεις που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την εξυπηρέτηση του τουρισμού ανά κατηγορία περιοχών του άρθρου 4.

Στις περιπτώσεις περιοχών που εμπίπτουν σε περισσότερες, της μιας, κατηγορίας ακολουθούνται σωρευτικά οι σχετικές κατευθύνσεις χωρικής οργάνωσης και ανάπτυξης του τουρισμού που δίδονται ανά κατηγορία περιοχών.

(Α) Αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές

- α Ανάδειξη στοιχείων ταυτότητας και αναγνωρισιμότητας της περιοχής.
- β Μέτρα βελτίωσης των εισόδων των πόλεων.
- γ Μέτρα βελτίωσης της σήμανσης των πόλεων.
- δ Ένταξη των αναξιοποίητων τουριστικά πόρων της ενδοχώρας στο προσφερόμενο προϊόν, με παράλληλη προστασία και διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους.
- ε Μέτρα εξυγίανσης και βελτίωσης των περιοχών που συγκεντρώνουν σημαντικό αριθμό σημείων τουριστικού ενδιαφέροντος καθώς και των τουριστικών διαδρομών.

- στ Ανάλυση δράσεων αύξησης της χωρητικότητας με παράλληλη προστασία και αποκατάσταση του περιβάλλοντος και του τοπίου μέσω της βελτίωσης των παραμέτρων που το συνθέτουν.
- ζ Ανάλυση δράσεων αναβάθμισης του δομημένου χώρου, με πολεοδομικές παρεμβάσεις, όπως αναπλάσεις κοινόχρηστων και ιδιωτικών χώρων με αύξηση των ελεύθερων χώρων και του πρασίνου
- η Ανάλυση δράσεων οργάνωσης του άτυπα οικιστικά διαμορφωμένου εξωαστικού χώρου.
- θ Προστασία, ανάδειξη και αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος
- ια Κατασκευή νέων, συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνικών, κοινωνικών (περίθαλψης και αθλητισμού), περιβαλλοντικών και πολιτιστικών υποδομών (μουσεία κ.λπ.).
- ιβ Κατασκευή νέων καταλυμάτων 4 και 5 αστέρων.
- ιγ Παροχή κινήτρων για ολοκληρωμένο εκσυγχρονισμό τουριστικών υποδομών.
- ιδ Κατασκευή νέων υποδομών φιλοξενίας και εστίασης, κατά προτεραιότητα, εντός οικισμών και οργανωμένων υποδοχέων.
- ιε Επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων.
- ιστ Παροχή κινήτρων για μερική ή ολική απόσυρση μη αξιόλογων και απαξιωμένων κτιρίων χρήσης τουρισμού συνδυαζόμενη με τη διερεύνηση της σκοπιμότητας χορήγησης νέων αδειών.
- ιζ Παροχή κινήτρων για κατεδάφιση κτιρίων χρήσης τουρισμού που προσβάλλουν το τοπίο.
- ιη Προσανατολισμός των ιδιωτικών επενδύσεων προς τη συμπλήρωση ελλείψεων σε τύπους και τάξεις καταλυμάτων και σε υποδομές που εμπλουτίζουν και αναβαθμίζουν το προσφερόμενο τουριστικό προϊόν.
- ιθ Προώθηση μέτρων για τη βελτίωση της κυκλοφορίας και την ασφάλεια των πεζών.
- κ Ανάπτυξη τοπικών προγραμμάτων με στόχο τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών με παράλληλη παρακολούθηση και αξιολόγηση της εφαρμογής τους.

Για τις περιοχές της κατηγορίας αυτής (αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές) το όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων, εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών, ορίζεται σε δέκα πέντε (15) στρέμματα με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες / στρέμμα. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν έχουν εφαρμογή για τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος τουριστικών καταλυμάτων.

Ρυθμίσεις σχεδιασμού του χώρου που προβλέπουν μεγαλύτερα όρια αρτιότητας κατισχύουν των ανωτέρω ορίων.

(B) Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές

(B1) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης μαζικού τουρισμού

Ισχύουν οι κατευθύνσεις για τις περιοχές (Α) πλην των περιπτώσεων στ, ιβ και ιστ καθώς και οι ακόλουθες:

- Λήψη μέτρων για την έγκαιρη πρόληψη φαινομένων υποβάθμισης της ποιότητας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων και συνδυασμένη προβολή τους
- Βελτίωση της προσβασιμότητας των δυσπρόσιτων τουριστικών πόρων.
- Ενθάρρυνση χωροθετήσεων που αξιοποιούν τους εναλλακτικούς πόρους (εκτός ήλιου – θάλασσας) κάθε προορισμού.
- Κατασκευή νέων καταλυμάτων 3, 4 και 5 αστέρων.
- Παροχή κινήτρων για αναβάθμιση παλαιότερων καταλυμάτων.

(B2) Περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού

- Διατήρηση, προστασία και ανάδειξη του χαρακτήρα, της κλίμακας και των χαρακτηριστικών των οικισμών.
- Λήψη μέτρων για την έγκαιρη πρόληψη φαινομένων υποβάθμισης της ποιότητας των φυσικών και ανθρωπογενών πόρων και συνδυασμένη προβολή τους.
- Συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων και βελτίωση της προσβασιμότητας μεταξύ των πόλων και πόρων που τα συγκροτούν με περιβαλλοντικά ήπιες παρεμβάσεις στις οδικές συνδέσεις.

- Κατασκευή νέων, συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνικών, κοινωνικών (περίθαλψης και αθλητισμού), περιβαλλοντικών και πολιτιστικών υποδομών (μουσεία κ.λπ.).
- Περιορισμός της δόμησης νέων υποδομών φιλοξενίας, εστίασης και λοιπών σχετικών με τον τουρισμό υποδομών, στον Ηπειρωτικό χώρο, εντός οικισμών καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όρια τους στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός (ποσοστό αδόμητων γηπέδων <40%).
- Προσαρμογή της τυπολογίας των καταλυμάτων (μορφολογικοί περιορισμοί, δυναμικότητα, τάξεις) και άλλων σχετικών με τον τουρισμό υποδομών σύμφωνα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής και των ειδικών μορφών που υποστηρίζουν.
- Προστασία και ανάδειξη περιβάλλοντος και τοπίου.
- Επανάχρηση αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων
- Αξιοποίηση των πόρων με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.α.).
- Στήριξη δραστηριοτήτων που συμβάλλουν στην αναβάθμιση της εικόνας και γενικότερα στην ανάδειξη και προβολή των χαρακτηριστικών και της φυσιογνωμίας του αγροτικού χώρου.
- Δημιουργία δικτύων μονοπατιών (εθνικών, ευρωπαϊκών) και διαδρομών («δρόμοι» καπνού, αμπέλου, ελιάς κ.α.).
- Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (στήριξη ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών).
- Ενίσχυση του προσανατολισμού των συνεχιζόμενων ευρωπαϊκών προγραμμάτων για τον αγροτικό χώρο (Leader+, ΟΠΑΑΧ), προς μια ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη πέραν της αποκλειστικής χρηματοδότησης καταλυμάτων.

(B.3) Αναπτυγμένοι πυρήνες μαζικού τουρισμού εντός ευρύτερων αναπτυσσόμενων περιοχών με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού.

Εφαρμόζονται οι κατευθύνσεις των υπό στοιχείο Β2 περιοχών του παρόντος άρθρου με εξαίρεση τους αναπτυγμένους πυρήνες τους που ακολουθούν τις κατευθύνσεις των υπό στοιχείο Α περιοχών του παρόντος άρθρου.

Για όλες τις υπό το στοιχείο Β περιοχές του άρθρου 4 (αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές) το όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων, εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών, ορίζεται σε οκτώ (8) στρέμματα με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες / στρέμμα. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν έχουν εφαρμογή για τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος τουριστικών καταλυμάτων.

Ρυθμίσεις σχεδιασμού του χώρου που προβλέπουν μεγαλύτερα όρια αρτιότητας κατισχύουν των ανωτέρω ορίων.

(Γ) Περιοχές με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού

- Διαφύλαξη φυσικών, ιστορικών, αρχιτεκτονικών κ.α. σημείων του χώρου με «μοναδικά» χαρακτηριστικά.
- Δημιουργία θεματικών διαδρομών με ανάδειξη στοιχείων των κυρίαρχων χρήσεων («δρόμοι» ελιάς, αμπέλου, καπνού, κ.α.).
- Αποκατάσταση και αξιοποίηση παλαιών κελυφών.
- Δημιουργία μουσείων, κέντρων ερμηνείας του χώρου ή άλλων εγκαταστάσεων απαραίτητων για την ανάδειξη της κυρίαρχης χρήσης - δραστηριότητας, εντός οικισμών.
- Κατασκευή νέων, συμπλήρωση και αναβάθμιση υφιστάμενων τεχνικών, κοινωνικών (περίθαλψης και αθλητισμού) και περιβαλλοντικών.
- Αξιοποίηση των πόρων με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.α.).
- Ανάδειξη και προστασία περιβάλλοντος και τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία μουσείων κ.α.).

- Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (στήριξη ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών).
- Δημιουργία υποδομών στήριξης, προώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης (Eco-Management and Audit Scheme- EMAS).

Για τις περιοχές της κατηγορίας αυτής (περιοχές με κυρίαρχες χρήσεις άλλες από τον τουρισμό και δυνατότητα ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού) το όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων, εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών, ορίζεται σε τέσσερα (4) στρέμματα με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες / στρέμμα. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν έχουν εφαρμογή για τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος τουριστικών καταλυμάτων.

Ρυθμίσεις σχεδιασμού του χώρου που προβλέπουν μεγαλύτερα όρια αρτιότητας κατισχύουν των ανωτέρω ορίων.

(Δ) Μητροπολιτικές περιοχές

Ισχύουν οι κατευθύνσεις για τις υπό στοιχείο (Α) περιοχές του παρόντος άρθρου πλην των περιπτώσεων δ, η, θ, ιστ, ιζ και κ καθώς και οι ακόλουθες:

- Επιτάχυνση των ρυθμών ανάπτυξης του ιστορικού κέντρου και του θαλασσίου μετώπου της Αθήνας και Θεσ/νίκης.
- Προστασία, ανάδειξη και συνδυασμένη προβολή των πόρων του ευρύτερου περιαστικού τους χώρου (ορεινοί όγκοι, κ.α.).
- Παροχή κινήτρων για απόσυρση παλαιών κτιρίων, που προσβάλουν υπέρμετρα την αισθητική της πόλης.
- Αναβάθμιση του ρόλου των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς
- Ενίσχυση της πολιτιστικής δραστηριότητας με διοργάνωση εκδηλώσεων διεθνούς ενδιαφέροντος.

Ειδικότερα για την μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας:

- Συνέχιση και εντατικοποίηση της προσπάθειας ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων

- Η δημιουργία ζωνών εναλλακτικών δραστηριοτήτων και υπαιθρίων πάρκων αναψυχής και αθλητισμού, στην Αττική και τη Θεσσαλονίκη.
- Η δρομολόγηση αναπλάσεων σε περιοχές με βιομηχανικό ενδιαφέρον, που έχουν χωρική συνέχεια με άλλες περιοχές αστικού τουρισμού.

Για τις περιοχές της κατηγορίας αυτής (μητροπολιτικές περιοχές) το όριο αρτιότητας για τη δόμηση τουριστικών καταλυμάτων, εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών, ορίζεται σε δέκα (10) στρέμματα με μέγιστη πυκνότητα 6 κλίνες / στρέμμα. Οι ρυθμίσεις αυτές δεν έχουν εφαρμογή για τον εκσυγχρονισμό υφισταμένων κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του παρόντος τουριστικών καταλυμάτων.

Ρυθμίσεις σχεδιασμού του χώρου που προβλέπουν μεγαλύτερα όρια αρτιότητας κατισχύουν των ανωτέρω ορίων.

(Ε) Νησιά και παράκτιες περιοχές

1. Για την ορθολογική ανάπτυξη του τουρισμού στα νησιά διακρίνονται τέσσερις κατηγορίες / ομάδες νησιών που απεικονίζονται στο χάρτη που ακολουθεί, για τις οποίες δίδονται αντίστοιχες κατευθύνσεις.

Ομάδα Ι: Νησιά με σχετικά μικρή γεωγραφική έκταση, τα οποία αντιμετωπίζουν κατά κανόνα σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης, πολλά εκ των οποίων χαρακτηρίζονται από συνεχή μείωση πληθυσμού, σοβαρές ελλείψεις σε υποδομές, ελάχιστο βαθμό αξιοποίησης των πόρων του ή περιορισμένους (ποσοτικά και ποιοτικά) πόρους και αισθητή γεωγραφική απομόνωση.

Τα νησιά που περιλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι τα παρακάτω:

Αγαθονήσι, Άγιος Ευστράτιος, Αμμουλιανή, Ανάφη, Αντικύθηρα, Αντίπαξος, Αντίπαρος, Αρκοί, Γαύδος, Γαυδοπούλα, Δεσποτικό, Δονούσα, Ηρακλειά, Θηρασιά, Κέρος, Κίμωλος, Κίναρος, Κουφονήσι (μικρό και μεγάλο), Λεβίθα, Λειψοί, Μάραθος, Λεβίδι, Νίσυρος, Οθωνοί, Οινούσσες, Καλόλιμνος, Κάτω Αντίκερι, Παξοί, Πλατή, Ρω, Σαμιοπούλα, Σαρία, Σίκινος, Στρογγυλή, Σχοινούσα, Τέλενδος, Τήλος, Φαρμακονήσι, Φολέγανδρος, Φούρνοι, Χάλκη, Ψέριμος.

Στην ομάδα αυτή επιτρέπονται μικρές ξενοδοχειακές μονάδες (μέχρι 100 κλινών) εντός ορίων οικισμών. Ο αριθμός των νέων κλινών δεν μπορεί να υπερβαίνει

ετησίως το 5% του αριθμού των υφισταμένων κλινών στην αρχή του έτους με ελάχιστο όριο της 30 κλίνες. Εκτός ορίων οικισμών μπορούν να αναπτυχθούν οργανωμένες κατασκηνώσεις (camping).

Ομάδα II: Νησιά που αναπτύσσονται τουριστικά ενώ παράλληλα διαθέτουν και άλλες παραγωγικές δραστηριότητες και εκμεταλλεύσιμους πόρους. Σε αυτά η έμφαση πρέπει να δοθεί σε δράσεις που σκοπό έχουν την αντιμετώπιση των συγκρούσεων μεταξύ των δραστηριοτήτων και την αποτροπή της εξάρτησής τους από τη μονόπλευρη τουριστική ανάπτυξη.

Τα νησιά που περιλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι τα παρακάτω:

Αίγινα, Αλόνησος, Αμοργός, Άνδρος, Αστυπάλαια, Ζάκυνθος, Θάσος, Ιθάκη, Ικαρία, Ίος, Κάλυμνος, Κάρπαθος, Κάσος, Κέα, Κεφαλλονιά, Κύθηρα, Κύθνος, Λέρος, Λευκάδα, Λήμνος, Μήλος, Νάξος, Πάτμος, Σαμοθράκη, Σάμος, Σέριφος, Σίφνος, Σκιάθος, Σκόπελος, Σκύρος, Σπέτσες, Σύμη, Τήνος, Ύδρα, Χίος.

Στην ομάδα αυτή ο σχεδιασμός των χρήσεων γης (ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ, EXM) πρέπει να διερευνά τη σκοπιμότητα καθορισμού ζωνών τουριστικής ανάπτυξης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές και να τις ορίζει κατά περίπτωση.

Ανώτατο όριο δυναμικότητας νέων τουριστικών εγκαταστάσεων εντός ορίων οικισμών και σχεδίων πόλεως 100 κλίνες.

Ομάδα III: Νησιά με σημαντική τουριστική δραστηριότητα όχι μόνο σε Περιφερειακό αλλά και σε Εθνικό και Κοινοτικό Επίπεδο (ή/και με άλλη ιδιαίτερα δυναμική παραγωγική δραστηριότητα), με αυξανόμενες περιβαλλοντικές πιέσεις, πληθυσμιακή αύξηση και συγκέντρωση, με άμεση ανάγκη ελέγχου του είδους της ανάπτυξής τους.

Τα νησιά που περιλαμβάνονται στην κατηγορία αυτή είναι τα παρακάτω:

Θήρα, Κέρκυρα, Κρήτη, Λέσβος, Σύρος, Μύκονος, Κως, Πάρος, Ρόδος.

Στην ομάδα αυτή ο σχεδιασμός των χρήσεων γης (ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ, EXM) πρέπει να διερευνά τη σκοπιμότητα καθορισμού ζωνών τουριστικής ανάπτυξης στις εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές και να τις ορίζει κατά περίπτωση.

Ανώτατο όριο δυναμικότητας νέων τουριστικών εγκαταστάσεων εντός ορίων οικισμών και σχεδίων πόλεως εκτός των νήσων Κρήτης, Κέρκυρας και Ρόδου: 100 κλίνες.

Ομάδα IV: Βραχονησίδες και ακατοίκητα νησιά

Κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες με βάση τα ιδιαίτερα φυσικά χαρακτηριστικά τους, το μέγεθος και την εγγύτητά τους με κατοικημένες περιοχές. Στην πρώτη κατηγορία θα επιβάλλεται η απόλυτη προστασία τους. Στη δεύτερη κατηγορία θα επιτρέπεται η ανάπτυξη τουριστικών εγκαταστάσεων με τον όρο ότι κάλυψή τους δεν θα υπερβαίνει το 2% του νησιού, τηρουμένης της λοιπής νομοθεσίας.

2. Επιπρόσθετα στις παράκτιες περιοχές των υπό στοιχείων Α, Β, και Δ του άρθρου 4 κατηγοριών χώρου (Αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές, Αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές, και Μητροπολιτικές Περιοχές) και στα νησιά που σύμφωνα με τις ρυθμίσεις της ενότητας αυτής κατατάσσονται στις ομάδες II και III, διακρίνεται ζώνη υψηλής ανταγωνιστικότητας διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων, η οποία εκτείνεται σε απόσταση 200 μ. από τον αιγιαλό και έχει ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη του τουρισμού. Στη ζώνη αυτή που παρατηρείται υψηλός ανταγωνισμός χρήσεων γης και δραστηριοτήτων όλων των ειδών, με άμεση ή έμμεση επίπτωση στον τουρισμό, δίδονται οι παρακάτω κατευθύνσεις:

- Ο περιορισμός της δημιουργίας νέων εγκαταστάσεων – χρήσεων μη συμβατών με την τουριστική δραστηριότητα (ιδίως βιομηχανικές / βιοτεχνικές εγκαταστάσεις, εγκαταστάσεις χονδρικού εμπορίου, εμπορικών εκθέσεων, κτίρια και γήπεδα αποθήκευσης, γραφεία, κτίρια περίθαλψης, πρατήρια καυσίμων) ιδιαίτερα στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ανεπτυγμένες τουριστικά. Στις υπόλοιπες περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος (περιοχές υπό στοιχεία Β και Δ του άρθρου 4) η χωροθέτηση άλλων χρήσεων επιτρέπεται σε τμήματα τους που δεν παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον είτε μεμονωμένα είτε σε οργανωμένους υποδοχείς.
- Η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων αποκατάστασης της αισθητικής του τοπίου και αναβάθμισης της λειτουργίας του χώρου
- Η διατήρηση των φυσικών χαρακτηριστικών της ζώνης υψηλής ανταγωνιστικότητας σε ορισμένα τμήματα της ακτογραμμής.

3. Για το σύνολο του παράκτιου χώρου και τα νησιά ορίζεται ελάχιστη απόσταση Ε τοποθέτησης των κτισμάτων από τη γραμμή αιγιαλού πενήντα (50,00μ.) μέτρα. Σε περίπτωση που η υψομετρική στάθμη του φυσικού εδάφους Υ στο πλησιέστερο στην ακτογραμμή σημείο τοποθέτησης του κτιρίου είναι μικρότερη των δέκα (10,00) μέτρων από την στάθμη της θάλασσας, η ελάχιστη απόσταση τοποθέτησης των κτισμάτων Ε από τη γραμμή του αιγιαλού δίδεται από τη σχέση $E=50+(10-Y) \times 5$.

Ρυθμίσεις σχεδιασμού του χώρου που προβλέπουν μεγαλύτερες αποστάσεις στην τοποθέτηση των κτισμάτων από την ακτογραμμή κατισχύουν της ανωτέρω διάταξης.

(ΣΤ) Ορεινές περιοχές

Η βασική κατεύθυνση τουριστικής αξιοποίησης του ορεινού χώρου συνίσταται στη μέριμνα για την προστασία αναβάθμιση και ανάδειξη των πόρων, τη βελτίωση της προσβασιμότητας, τη συγκρότηση τοπικών πολυθεματικών δικτύων, την αξιοποίηση του οικιστικού πλεονάσματος των φθινόντων και εγκαταλελειμμένων οικισμών και την προβολή των προορισμών.

Στο πλαίσιο αυτό επιβάλλεται, επιπρόσθετα των όσων προβλέπονται ειδικά για κάθε κατηγορία χώρου και μορφή τουρισμού που συναντάται στον ορεινό χώρο, τα εξής:

- Η διατήρηση της ποιότητας των φυσικών (στοιχεία χλωριδικά, πανιδικά, γεωλογικά – υδρογεωλογικά, τοπιακά κ.α.) και ανθρωπογενών (οικισμοί, κατασκευές, υποδομές, μνημεία, παραδοσιακές ασχολίες, εκδηλώσεις κ.λπ.) πόρων με μέτρα πρόληψης των κινδύνων υποβάθμισης τους,
- Λήψη ειδικών μέτρων ενσωμάτωσης τρίτων δραστηριοτήτων αναγκαίων για τη λειτουργία του χώρου που παρουσιάζουν ασυμβατότητες με την τουριστική δραστηριότητα και ειδικότερα μέτρων αισθητικής και λειτουργικής αναβάθμισης των υποδομών τους (π.χ. σύνταξη ειδικών προδιαγραφών κατασκευής και λειτουργίας).
- Δημιουργία βασικών προτύπων καθώς και εξειδικευμένων κατά περίπτωση κανόνων για το σχεδιασμό και τη δόμηση λαμβάνοντας υπόψη την

παραδοσιακή αρχιτεκτονική και τις τοπικές παραδόσεις, χρήσης, υλικών και μορφών δόμησης,

- Υιοθέτηση πρακτικών που θα εξασφαλίζουν μειωμένη κατανάλωση ενέργειας και χρήση φιλικών προς το περιβάλλον υλικών.
- Δημιουργία ειδικών κατασκευαστικών προτύπων για την εκτέλεση έργων συμβατικών υποδομών στον ορεινό χώρο (οδοποιία, κατασκευές δημόσιων κτιρίων, εγγειοβελτιωτικά, διαμορφώσεις χώρων κ.λπ.).

(Ζ) Πεδινές και ημιορεινές περιοχές.

Αποτελούν περιοχές προτεραιότητας τουρισμού στο μέτρο που εμπίπτουν στις υπό τα στοιχεία Α, Β, και Γ περιοχές του άρθρου 4. Στις περιπτώσεις αυτές ακολουθούν κατά περίπτωση τις κατευθύνσεις των υπό τα στοιχεία Α, Β, Γ, Η, Θ και Ι περιοχών του παρόντος άρθρου.

Σε αντίθετη περίπτωση τα χαρακτηριστικά του χώρου και η αναμενόμενη εξ αυτών ένταση των τουριστικών δραστηριοτήτων δεν δικαιολογούν, για την προγραμματική περίοδο του παρόντος Ειδικού Πλαισίου, τη λήψη ειδικών μέτρων, χωρίς ωστόσο να αποκλείουν τη χωροθέτηση τουριστικών δραστηριοτήτων εφόσον δεν υπάρχει σαφής αντίθεση με άλλες ρυθμίσεις σχεδιασμού του χώρου.

Σε κάθε περίπτωση είναι δυνατή η χωροθέτηση σύνθετων και ολοκληρωμένων αναπτύξεων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού του άρθρου 9 του παρόντος Ειδικού Πλαισίου με τους όρους και προϋποθέσεις που τίθενται σε αυτό.

(Η) Περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000

- Αξιοποίηση των πόρων με την ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού (αγροτουρισμού, περιηγητικού, πεζοπορικού, πολιτιστικού τουρισμού κ.α.).
- Ανάδειξη και προστασία περιβάλλοντος και τοπίου (προστασία φυσικού περιβάλλοντος, αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς, δημιουργία μουσείων κ.α.).
- Δημιουργία δικτύων μονοπατιών (εθνικών, ευρωπαϊκών) και διαδρομών («δρόμοι» καπνού, αμπέλου, ελιάς κ.α.).

- Προώθηση προγραμμάτων στήριξης αγροτικών δραστηριοτήτων φιλικών προς το περιβάλλον (στήριξη ολοκληρωμένης ή βιολογικής γεωργίας, προϊόντων ονομασίας προέλευσης, παραδοσιακών τεχνικών).
- Δημιουργία υποδομών στήριξης, προώθηση προγραμμάτων εκπαίδευσης και πιστοποίησης (Eco-Management and Audit Scheme- EMAS).
- Οργανωτική και λειτουργική υποστήριξη των Φορέων Διαχείρισης.
- Θέσπιση ειδικού τέλους υπέρ των Φορέων Διαχείρισης, επί των δραστηριοτήτων του τουρισμού που αναπτύσσονται στις περιοχές αυτές, με σκοπό να χρησιμοποιείται για την προστασία, διαχείριση και ανάδειξη των πόρων.

Μέχρι τον καθορισμό χρήσεων και δραστηριοτήτων στις περιοχές αυτές προτείνεται:

Ο περιορισμός της δόμησης μικρών, σύμφωνα με την κείμενη τουριστική νομοθεσία, τουριστικών καταλυμάτων στις εντός σχεδίου και εντός ορίων οικισμών περιοχές, καθώς και σε μια ζώνη πλάτους 500 μέτρων από τα όρια τους στις περιπτώσεις που διαπιστώνεται σχετικός κορεσμός (ποσοστό αδόμητων γηπέδων <40%).

Ο περιορισμός αυτός δεν ισχύει για την ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων αναπτύξεων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού με τους όρους και τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στο άρθρο 9 του παρόντος.

Σε κάθε περίπτωση κατά την αξιολόγηση των επενδυτικών σχεδίων πρέπει να δίδεται η δέουσα βαρύτητα στην οικολογική συνιστώσα.

(Θ) Αρχαιολογικοί χώροι & Μνημεία

- Εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και της οργάνωσής τους, εξωραϊσμός του περιβάλλοντος χώρου, έλεγχος χρήσεων και της εγκατάστασης δικτύων υποδομής, ώστε να διασφαλίζεται η βέλτιστη ανάδειξη τους.

(Ι) Παραδοσιακοί οικισμοί

- Δημιουργία μηχανισμού ελέγχου των χρήσεων γης και της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας βάσει των εξής κριτηρίων: επιφάνεια δομημένου

- χώρου, συνολικός αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων με έδρα ή πραγματική λειτουργία στον οικισμό, αριθμός υφιστάμενων κλινών. Στόχος είναι η διαφύλαξη της αξίας του πόρου και η προστασία του παραδοσιακού χαρακτήρα.
- Διαμόρφωση αυστηρότερων κανόνων για τη μορφολογία των νέων κτισμάτων, ενίσχυση δράσεων αποκατάστασης κελυφών και ειδικότερα για τους εγκαταλελειμμένους και φθίνοντες προώθηση πρωτοβουλιών στην κατεύθυνση αναζωογόνησης τους.
 - Ελαχιστοποίηση των επεκτάσεων των οικισμών.
 - Άμεσος έλεγχος της δόμησης εκτός σχεδίου πόλης και ορίων οικισμών.
 - Αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων ορεινών οικισμών που παρουσιάζουν αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με τη μετατροπή κτιρίων σε καταλύματα ή και με νέες μεγαλύτερου μεγέθους επενδύσεις (αύξηση μέχρι και 40% της υφισταμένης δομημένης επιφάνειας), με κίνητρα είτε προς τους σημερινούς ιδιοκτήτες είτε προς ενδιαφερόμενους επενδυτές.
 - Η ανάπτυξη δράσεων τοπικών συμφώνων ποιότητας (πέρα από τους κατά περίπτωση ισχύοντες κτιριολογικούς κανονισμούς), που αφορούν στη διατήρηση και ανάδειξη αξιόλογων μορφολογικών στοιχείων και την ιδιαίτερη τοπική αρχιτεκτονική παραδοσιακών οικισμών.

Άρθρο 6

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Κατωτέρω δίδονται κατευθύνσεις για τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού.

(Α) Συνεδριακός τουρισμός

Πρωθείται η ανάπτυξη συνεδριακού τουρισμού στα αστικά κέντρα της υπό στοιχείο Β του παρόντος άρθρου ειδικής μορφής τουρισμού και στις αναπτυγμένες τουριστικά περιοχές της χώρας (περιοχές υπό στοιχείο Α του άρθρου 4) με επαρκή συγκοινωνιακή σύνδεση (κυρίως αεροπορική) και ευκαιρίες για απόλαυση εκδηλώσεων σύγχρονου πολιτισμού (μουσεία, φεστιβάλ, εκθέσεις κ.α.), γαστρονομία, επίσκεψη αξιοθέατων κ.λπ.

Επιπρόσθετα, είναι δυνατή η δημιουργία εγκαταστάσεων συνεδριακού τουρισμού μικρότερης κλίμακας σε μικρότερα αστικά κέντρα και άλλους τουριστικούς προορισμούς, βάσει κριτηρίων, όπως: ύπαρξη Α.Ε.Ι. ή ερευνητικών κέντρων, παρουσία κάποιου ισχυρού / κυρίαρχου παραγωγικού τομέα στην περιοχή, ύπαρξη αξιόλογων στοιχείων του φυσικού ή ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, ιστορίας, αθλητικών ή πολιτιστικών εκδηλώσεων κ.α.

Για την ενίσχυση του συνεδριακού τουρισμού απαιτούνται:

- Μέτρα για τη βελτίωση της ελκυστικότητάς των πόλεων / τουριστικών περιοχών, τον εκσυγχρονισμό και αναβάθμιση των υφιστάμενων εγκαταστάσεων και τη δημιουργία νέων, είτε αμιγών είτε συνδυασμένων με καταλύματα υψηλών προδιαγραφών με συνεδριακά κέντρα.
- Δράσεις ενσωμάτωσης νέων τεχνολογιών στις υποδομές του συνεδριακού τουρισμού.
- Πρόσθετα κίνητρα για αποκατάσταση και επανάχρηση αξιόλογων παλαιών κελυφών.
- Η προώθηση δράσεων σύνδεσης του συνεδριακού με τον εκθεσιακό τουρισμό.

(B) Αστικός Τουρισμός

Πρωθείται κατά προτεραιότητα στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τις μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο) και σε τουριστικές περιοχές με αξιόλογα αστικά κέντρα (Βόλος, Ναύπλιο, Χώρα Κέρκυρας, Χώρα Ρόδου, Πόλη Χανίων, Ιωάννινα, Καστοριά, Καβάλα, Ξάνθη, Ερμούπολη, Μυτιλήνη, Κω, Καλαμάτα, Κομοτηνή, Ρέθυμνο).

Σε όλα τα ανωτέρω αστικά κέντρα προτείνεται η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων, που αφορούν στην ανάδειξη και αναβάθμιση των ιστορικών κέντρων, μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και λοιπών αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός τους.

Περαιτέρω για την ανάπτυξη του απαιτείται η προώθηση δράσεων :

- Δικτύωσης βάσει θεματικών ενοτήτων π.χ. κοινή ιστορία, αρχιτεκτονική, τοπική παραγωγή κ.α.

- Εμπλουτισμού παρεχόμενων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων, όπως μουσεία, εκθετήρια, σύγχρονες εγκαταστάσεις πληροφόρησης, φεστιβάλ και άλλες θεματικές εκδηλώσεις.
- Εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ποιότητας του ξενοδοχειακού δυναμικού των παραπάνω αστικών περιοχών.
- Ενημέρωσης των επισκεπτών για τη θέση και το περιεχόμενο των τουριστικών πόρων και η εξασφάλιση της εύκολης πρόσβασης σε αυτούς.
- Βελτίωσης της κυκλοφορίας και της ασφάλειας των πεζών.

(Γ) Θαλάσσιος Τουρισμός

Ο θαλάσσιος τουρισμός προσδιορίζεται από τη δυνατότητα χρήσης ιδιόκτητων και εκμισθωμένων σκαφών αναψυχής διαφορετικών μεγεθών και εμβέλειας ταξιδίων, με ή άνευ πληρώματος και με ποικίλους τρόπους κίνησης.

Για την ανάπτυξή του επιβάλλεται:

- Η δημιουργία έντεκα (11) κέντρων, για την υποστήριξη εννέα (9) ενοτήτων θαλάσσιου τουρισμού, τα οποία θα διαθέτουν σύγχρονες υποδομές ελλιμενισμού, ανεφοδιασμού και επισκευών και υπηρεσίες διοικητικής υποστήριξης για πρακτορεύσεις, ενοικιάσεις, αγοραπωλησίες κ.λπ. Τα κέντρα αυτά εξυπηρετούν το μεγαλύτερο δυνατό συνδυασμό θαλάσσιων δραστηριοτήτων του τουρισμού. Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτών των κέντρων αποτελεί η ύπαρξη σύγχρονης υποδομής φιλοξενίας, εστίασης και ψυχαγωγίας και η γειτνίαση με αεροδρόμιο. Οι εννέα ενότητες και τα κέντρα που τις υποστηρίζουν ορίζονται ως εξής :
- Λαύριο και η ζώνη με τους υφιστάμενους τουριστικούς λιμένες από τον Πειραιά μέχρι τη Βουλιαγμένη, με ακτίνα επιρροής τις Β-Β.Δ. Κυκλάδες και τον Αργοσαρωνικό αντιστοίχως,
- Θεσσαλονίκη με ακτίνα επιρροής το Θερμαϊκό και τη Χαλκιδική,
- Νάξος, με ακτίνα επιρροής τις Κεντρικές, Νότιες και Ανατολικές Κυκλάδες,
- Ρόδος και Κως, με ακτίνα επιρροής τα Νότια Δωδεκάνησα και τα Βόρεια Δωδεκάνησα και Σάμο – Ικαρία αντιστοίχως,

- Σκιάθος, με ακτίνα επιρροής τις Βόρειες Σποράδες, Μαγνησία, Βόρεια Εύβοια και Σκύρο,
- Κέρκυρα και Λευκάδα, με ακτίνα επιρροής τις ακτές της Δυτικής Ελλάδας, της Β.Δ. Πελοποννήσου και των νησιών του Ιονίου.
- Καλαμάτα με ακτίνα επιρροής τις ακτές της Ν. Δ. και Ν.Α. Πελοποννήσου,
- Ηράκλειο με ακτίνα επιρροής κυρίως τις βόρειες ακτές της Κρήτης.
- Η πύκνωση του δικτύου των τουριστικών λιμένων κατά τρόπο ώστε να εξασφαλίζεται η λειτουργική συνοχή του δικτύου κάθε επιμέρους ενότητας θαλάσσιου τουρισμού.
- Η βελτίωση των υποδομών των σημείων ελλιμενισμού (μαρίνες, αγκυροβόλια) και η δυνατότητα εποχικής αύξησης της χωρητικότητάς τους (ειδικά στο Ιόνιο, στις Κυκλάδες και στις Σποράδες).
- Η ανάπτυξη «πράσινων υποδομών» (ενέργεια, διαχείριση απορριμμάτων κ.λπ.).
- Η ανάπτυξη και λειτουργία συστημάτων ηλεκτρονικής ενημέρωσης για διαθεσιμότητα θέσης, κόστος κ.λπ.

(Δ) Πολιτισμικός Τουρισμός

Για την ανάπτυξη του πολιτισμικού τουρισμού απαιτείται :

- Η ιεραρχημένη αναβάθμιση του μουσειακού, μνημειακού και αρχαιολογικού κεφαλαίου της χώρας.
- Η εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων που θα ενταχθούν σε τουριστικά δίκτυα.
- Η δημιουργία θεματικών πάρκων που αφορούν στον πολιτιστικό πόρο της εκάστοτε περιοχής.
- Η ενίσχυση δράσεων τύπου RI-SE (μεταξύ άλλων προωθείται η σύνδεση καινοτομίας-πολιτισμού), για τη δημιουργία πολυχώρων ψηφιακής αναπαράστασης ιστορικών, μυθολογικών και άλλων πολιτιστικών σεναρίων.

- Η ενίσχυση, προβολή και καθιέρωση φεστιβάλ, πολιτισμικών θεσμών και άλλων σχετικών εκδηλώσεων.
- Η ανάπτυξη του γαστριμαργικού τουρισμού και η ένταξή του στο τουριστικό προϊόν (ανάπτυξη βιολογικών προϊόντων, συστημάτων διασφάλισης της ποιότητας τους και πιστοποίησης της αξίας και της μοναδικότητάς τους).

(Δ.1) Θρησκευτικός Τουρισμός

Για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού απαιτείται:

- Η ιεραρχημένη ανάδειξη πόλων ανάπτυξης θρησκευτικού τουρισμού (π.χ. Μετέωρα, Πάτμος, Άγιο Όρος).
- Συγκρότηση, οργάνωση και προβολή τους σε δίκτυα.
- Βελτίωση της προσβασιμότητας τους καθώς και των μεταξύ των συνδέσεων.
- Προώθηση μέτρων εξωραϊσμού / αναβάθμισης των λατρευτικών χώρων, των συνοδών τους εγκαταστάσεων διημέρευσης και διαμονής καθώς και του περιβάλλοντα χώρου τους.
- Στήριξη δράσεων που αφορούν στην οργάνωση σχετικών εκδηλώσεων.
- Προώθηση / στήριξη προγραμμάτων ανταλλαγής επισκέψεων μεταξύ θρησκευτικών κοινοτήτων.

(Ε) Αθλητικός Τουρισμός

Για την ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού απαιτείται:

- Η αξιοποίηση των αθλητικών εγκαταστάσεων της Αθήνας, της Θεσσαλονίκης, της Πάτρας, του Ηράκλειου και του Βόλου, ιδίως για τη διοργάνωση τακτικών διεθνών αθλητικών εκδηλώσεων.
- Η ενίσχυση των υφιστάμενων εξειδικεύσεων (αγώνες ταχύπλοων σκαφών στην Κέρκυρα, κωπηλατικοί αγώνες στα Ιωάννινα κ.λπ.) σε πόλεις που διαθέτουν υψηλών προδιαγραφών αθλητικές εγκαταστάσεις και ξενοδοχειακή υποδομή καθώς και αεροδρόμια.
- Η ανάπτυξη προπονητικών κέντρων σε περιοχές του ορεινού και ημιορεινού χώρου που διαθέτουν ήδη ικανοποιητική πρόσβαση και δεν απαιτούν

περαιτέρω βελτίωσή της, καθώς και ικανοποιητική ξενοδοχειακή υποστήριξη καθώς επίσης σε παραθαλάσσιες και παραλίμνιες περιοχές για τα αθλήματα του θαλάσσιου σκι, ιστιοδρομίες κ.λπ.

- Τα προπονητήρια και οι λοιπές σχετικές υποδομές πρέπει να εναρμονίζονται με την κλίμακα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής εγκατάστασης.
- Η προώθηση της σύνδεσης δράσεων αθλητικών φορέων (συλλόγων και σωματείων) με την τουριστική δραστηριότητα.

(Ε.1) Άλλες μορφές αθλητικού τουρισμού

(Ε.1.1) Γκολφ

Είναι μια μορφή τουρισμού που η ζήτηση της αυξάνει διεθνώς και επιπλέον δεν έχει εποχικό χαρακτήρα. Για την ανάπτυξή του δίδονται οι παρακάτω κατευθύνσεις :

- Δημιουργία εγκαταστάσεων γκολφ στις ευρύτερες περιοχές⁸ των μεγάλων αστικών κέντρων που αποτελούν τουριστικούς προορισμούς (Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Βόλος, Ιωάννινα, στις νήσους Κρήτη, Κέρκυρα, Ρόδο και Ζάκυνθο, στους νομούς, Ηλείας, Μεσσηνίας και Χαλκιδικής καθώς και ως τμήμα σύνθετων ολοκληρωμένων τουριστικών επενδύσεων με την προϋπόθεση εξασφάλισης των απαιτούμενων υδατικών πόρων της εγκατάστασης ύστερα από την ικανοποίηση υδρευτικών, αρδευτικών και οικολογικών αναγκών της περιοχής που επηρεάζεται ή τη χρήση ανακυκλωμένου νερού από αξιοποίηση των λυμάτων μετά από τριτοβάθμια επεξεργασία (αφαλάτωση).
- Αναβάθμιση των ήδη υπαρχόντων γηπέδων golf

Σε κάθε περίπτωση επιβάλλεται η λήψη μέτρων ορθής περιβαλλοντικής διαχείρισης καθώς και η διασφάλιση της προστασίας του περιβάλλοντος και ιδιαίτερα των υδάτινων πόρων, από κινδύνους εξάντλησης και ρύπανσης.

Θετική για τη χωροθέτηση γηπέδων γκολφ θεωρείται η ύπαρξη άλλων ή η συνδυασμένη ανάπτυξη στην ίδια περιοχή δύο ή περισσότερων γηπέδων γκολφ.

⁸ Ως ευρύτερη περιοχή Αθήνας κΘεσσαλονίκης ορίζεται αυτή του Ρυθμιστικού Σχεδίου, ενώ για τις υπόλοιπες πόλεις (Πάτρα, Βόλος, Ιωάννινα), η άμεση ζώνη επιρροής.

(Ε.1.2) Χιονοδρομικός τουρισμός

Δεν προβλέπεται η ανάπτυξη νέων χιονοδρομικών κέντρων.

Απαιτείται ο εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων, συμπεριλαμβανομένης πιθανής συμπλήρωσης, επέκτασης και αναβάθμιση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών στα σημαντικότερα τουλάχιστον χιονοδρομικά κέντρα και η ταυτόχρονη βελτίωση της ασφάλειας των υποδομών πρόσβασης (οδικό δίκτυο).

Προτείνεται η δημιουργία δικτύων διαδρομών ορειβατικού σκι σε υφιστάμενες δασικές οδούς και ορειβατικά μονοπάτια, κατά προτεραιότητα σε ορεινά συγκροτήματα που δεν διαθέτουν χιονοδρομικά κέντρα καθώς και γύρω από ορεινούς οικισμούς, οι οποίοι διαθέτουν ικανοποιητική υποδομή φιλοξενίας και εστίασης.

Όσον αφορά στη βελτίωση της προσβασιμότητας, θα πρέπει να λαμβάνονται μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος και του τοπίου. Τα γεωμετρικά χαρακτηριστικά των οδών να είναι στο αναγκαίο μέτρο για την εξυπηρέτηση των περιοχών και γενικότερα να λαμβάνεται μέριμνα για τον περιορισμό των επιπτώσεων στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των περιοχών.

(Ε.1.3) Καταδυτικός Τουρισμός

Ο καταδυτικός τουρισμός προτείνεται να προωθηθεί για τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος σε περιοχές όπου ο τουρισμός είναι ήδη αναπτυγμένος και διαθέτουν τους απαιτούμενους προς τούτο πόρους (υποθαλάσσιοι γεωλογικοί σχηματισμοί και οικοσυστήματα, ναυάγια, ενάλιες αρχαιότητες κ.λπ). Ως τέτοιες περιοχές καταρχήν προτείνονται:

- Κάλυμνος
 - Λέρος
 - Παγασητικός Κόλπος
 - Νότιος Ευβοϊκός Κόλπος
- Πύλος κ.λπ.

Προωθείται η δημιουργία «θεματικών υποθαλάσσιων πάρκων» υπό την προϋπόθεση της διαφύλαξης των στοιχείων του περιβάλλοντος⁹.

Προωθείται η κατασκευή χερσαίων εγκαταστάσεων υποστήριξης της υποβρύχιας δραστηριότητας (μουσείων, ενυδρείων κ.λπ.) σε περιοχές που γειτνιάζουν με αυτές όπου αναπτύσσονται οι καταδυτικές δραστηριότητες. Ως τέτοιες περιοχές προτείνονται κατ' αρχήν η Κάλυμνος (μουσείο σπογγαλιείας), η Λέρος (μουσείο μάχης της Λέρου).

(Ε.1.4) Αθλητικές δραστηριότητες του ορεινού χώρου

Προώθηση δράσεων που αφορούν στην ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων (σπορ) του ορεινού χώρου (π.χ. ορειβασία, αναρρίχηση, κανόε-καγιάκ, rafting, αιωροπτερισμός, αλεξίπτωτο πλαγιάς).

Η ενίσχυση σωματείων και των συλλόγων των αθλημάτων του ορεινού χώρου.

(ΣΤ) Ιαματικός και θεραπευτικός τουρισμός

α) Προτείνεται η ανάπτυξη κέντρων θερμαλισμού στις εξής καταρχήν περιοχές:

- Αιδηψός – Καμένα Βούρλα – Θερμοπύλες – Υπάτη – Σμόκοβο
- Κυλλήνη – Καϊάφας
- Κύθνος
- Μέθανα
- Λουτράκι
- Νιγρίτα
- Κως – Ρόδος – Νίσυρος
- Σάμος – Ικαρία
- Χίος – Μυτιλήνη
- Λουτράκι Πέλλας
- Σιδηρόκαστρο

με προτεραιότητα σε όσες διαθέτουν ήδη επαρκή ξενοδοχειακή υποδομή και εγκαταστάσεις άθλησης.

⁹ Βλ. άρθρο 11, ν. 3409/2005.

Απαιτείται η λήψη μέτρων για τη διαφύλαξη του φυσικού πόρου (πηγών) από τη ρύπανση και γενικότερα κάθε είδους υποβάθμιση προερχόμενη από κατασκευή τεχνικών έργων κ.λπ.

Απαιτείται επίσης η ανάπτυξη σχετικής επιστημονικής έρευνας και εκπαίδευσης.

β) Προτείνεται η δημιουργία κέντρων θαλασσοθεραπείας και θεραπευτικού τουρισμού με έμφαση στον συνδυασμό θεραπείας, αναψυχής και παραθερισμού κατά προτεραιότητα σε ανεπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές της χώρας με καλή συγκοινωνιακή σύνδεση.

(Ζ) Τουρισμός φύσης

Ο τουρισμός φύσης αναπτύσσεται στον ορεινό χώρο και σε ενδιαφέρουσες περιβαλλοντικά περιοχές (π.χ. περιοχές του δικτύου Φύση (NATURA) 2000, δάση).

Επιπρόσθετα των δράσεων που αναφέρονται στις υπό τα στοιχεία ΣΤ και Η του άρθρου 5 περιοχές επιβάλλεται:

- Η καθιέρωση ενός συστήματος ιεράρχησης των περιβαλλοντικά ευαίσθητων περιοχών που μπορούν να αξιοποιηθούν τουριστικά με κατά περίπτωση κριτήρια που θα αφορούν στις επιτρεπόμενες δραστηριότητες σε κάθε περιοχή.
- Δράσεις ανάδειξης προστατευόμενων περιοχών που διαθέτουν σχετικούς πόρους (φύση, τοπίο), ως πόλων ανάπτυξης τουρισμού φύσης ευρύτερης ακτινοβολίας. Τέτοιες περιοχές αποτελούν καταρχήν:
 - οι Εθνικοί Δρυμοί Ολύμπου, Πρεσπών, Βίκου – Αώου και Σαμαριάς,
 - οι υγρότοποι που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Ραμσάρ,
 - τα Εθνικά Θαλάσσια Πάρκα Ζακύνθου και Βορείων Σποράδων κ.λπ.
- Η αξιοποίηση επιλεγμένων περιοχών προστασίας της φύσης ή του τοπίου (περιοχές Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και αξιόλογα καταγεγραμμένα φυσικά τοπία), ως πόλων ανάπτυξης, τοπικής ή ευρύτερης εμβέλειας, ενός ήπιου ρεύματος τουρισμού φύσης.
- Η καθιέρωση τοπικών δικτύων, διαδρομών - μονοπατιών, πολυθεματικού χαρακτήρα με έμφαση στη φυσιολατρική διάσταση.

- Η σήμανση των διαδρομών σύμφωνα με τις προδιαγραφές που ισχύουν στην ΕΕ και η έκδοση χαρτών ορεινής περιήγησης.
- Ο εμπλουτισμός των διαδρομών με εναλλακτικές δραστηριότητες (πίστες mountain bike, ιππασία) και η ένταξη σε αυτές, όπου είναι δυνατόν, παραδοσιακών οικισμών με υποδομές εστίασης και αναψυχής.
- Η διατήρηση και ανάδειξη των στοιχείων του παραδοσιακού τρόπου ζωής.
- Η δημιουργία υποδομών παρατήρησης και ερμηνείας της φύσης (π.χ. παρατηρητήρια, κέντρα ενημέρωσης επισκεπτών, μουσεία και ορειβατικά καταφύγια).

Άρθρο 7

ΕΙΔΙΚΕΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ

(Α) Μεταφορικές υποδομές

Τα όσα προτείνονται παρακάτω αφορούν στη βελτίωση της προσβασιμότητας των περιοχών στην κατεύθυνση της διεύρυνσης των τουριστικών προορισμών

Γενικά σε ότι αφορά τις μεταφορές προτείνεται η προώθηση του «θεσμού» των συνδυασμένων μεταφορών με έμφαση στη βελτίωση της προσπελασιμότητας των πλέον δυσπρόσιτων γεωγραφικών ενοτήτων με αναξιοποίητο ή ήδη αξιοποιημένο δυναμικό.

(Α.1) Αεροδρόμια

Απαιτείται:

- Η αναβάθμιση, συμπλήρωση και βελτίωση όλων των αναγκαίων υποδομών των διεθνών αεροδρομίων (αεροδρόμια διεθνών συγκοινωνιών) Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Ηρακλείου, Ρόδου και Κέρκυρας ώστε να λειτουργούν ως διεθνείς πύλες εισόδου με στόχο την υποδοχή της τουριστικής κίνησης αλλοδαπών και τη διοχέτευσή της προς τους λοιπούς τουριστικούς προορισμούς.
- Η κατά προτεραιότητα αναβάθμιση, βελτίωση και συμπλήρωση των υποδομών των αεροδρομίων Μυκόνου, Σαντορίνης, Ζακύνθου και Νάξου, τα οποία αποτελούν σημεία υποδοχής σημαντικής κίνησης (κυρίως διεθνούς),

- Η λειτουργία ως κόμβων εξυπηρέτησης ευρύτερων περιοχών προτεραιότητας τουρισμού τα αεροδρόμια:
 - Καβάλας και Αλεξανδρούπολης
 - Ιωαννίνων και Ακτίου
 - Καλαμάτας
 - Χανίων
 - Σητείας
 - Σάμου και Μυτιλήνης
 - Ν. Αγχιάλου
 - Κω
- Η αξιοποίηση του συνόλου των περιφερειακών αεροδρομίων της χώρας, με τη συμμετοχή τους στα ευρύτερα δίκτυα υποδοχέων πτήσεων low cost καθώς και η ενεργοποίηση όσο το δυνατό περισσότερων ανενεργών αεροδρομίων και η λειτουργία ορισμένων από αυτά ως έδρες εταιρειών χαμηλού κόστους.
- Η διερεύνηση της δυνατότητας ορισμένα από τα στρατιωτικά αεροδρόμια να αποκτήσουν και πολιτική χρήση σε περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος που δεν εξυπηρετούνται επαρκώς.
- Η δημιουργία τοπικών δικτύων σύνδεσης τουριστικών προορισμών μέσω της χρήσης υδροπλάνων, με στόχο την ικανοποίηση αναμενόμενης μεγάλης τουριστικής ζήτησης σε παράκτιες, παραλίμνιες περιοχές και νησιά, που υποεξυπηρετούνται σήμερα .

(Α.2) Λιμάνια

Απαιτείται:

- Η αναβάθμιση των ρόλων των λιμανιών διεθνούς σημασίας της Πάτρας και της Ηγουμενίτσας, ως κυρίων πυλών εισόδου στη χώρα με παράλληλη διερεύνηση

της δυνατότητας διάνοιξης του διαύλου που συνδέει το λιμάνι της Ηγουμενίτσας με την ανοιχτή θάλασσα του Ιονίου και υπολογισμό του μέγιστου φόρτου του¹⁰.

- Η αναβάθμιση του ρόλου των λιμένων του Πειραιά, του Ηρακλείου και της Ρόδου, ως λιμένων εθνικής σημασίας και δυνάμει διεθνών πυλών.
- Η βελτίωση της σύνδεσης μεταξύ των νησιών της Δωδεκανήσου και των Κυκλάδων, με την πύκνωση των δρομολογίων, την αναβάθμιση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών καθώς και τη βελτίωση των υπαρχουσών λιμενικών υποδομών.
- Η κατά προτεραιότητα αναβάθμιση, βελτίωση, επέκταση και εκσυγχρονισμός όπου, κατά περίπτωση, απαιτείται, των λιμένων – κόμβων εθνικής και (δια)περιφερειακής εμβέλειας της χώρας με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση της τουριστικής κίνησης (ημεδαπών και αλλοδαπών). Ως επιπλέον λιμάνια εθνικής εμβέλειας προτείνονται τα ακόλουθα:
 - Θεσσαλονίκη
 - Λαύριο.
- Η αναβάθμιση του ρόλου των λιμένων Καβάλας – Αλεξανδρούπολης, Βόλου, Νάξου, Κω, Μυτιλήνης Χίου και Χανίων ως λιμένων περιφερειακής εμβέλειας για τον τουρισμό.

Οι κατά τα παραπάνω κόμβοι – λιμάνια τόσο εθνικής όσο και περιφερειακής εμβέλειας πρέπει να ενισχυθούν με τρόπο ικανό ώστε η κίνηση προς τους τουριστικούς προορισμούς της χώρας να κατανέμεται και εξυπηρετείται με το βέλτιστο τρόπο.

(Α.3) Οδικό δίκτυο

Απαιτείται:

- Η ολοκλήρωση του αυτοκινητοδρόμου Π.Α.Θ.Ε. και της Εγνατίας οδού.
- Η ταχύτερη κατασκευή:

¹⁰ Η λειτουργία του λιμένα θα αποτελέσει αντικείμενο μελέτης, η οποία θα ελέγξει το βαθμό συμβατότητας των πραγματικών γεωμορφολογικών συνθηκών του διαύλου, με τις απαιτήσεις του ρόλου που καλείται στο άμεσο μέλλον να παίζει.

- ο της Ιόνιας οδού και του αυτοκινητοδρόμου Ε 65.
 - ο των αυτοκινητοδρόμων Κορίνθου – Τρίπολης – Καλαμάτας και Λεύκτρου – Σπάρτης.
 - ο του αυτοκινητοδρόμου Ελευσίνας – Κορίνθου - Πάτρας - Πύργου – Τσακώνας.
- Η ολοκλήρωση ειδικών σημάνσεων των τουριστικών πόρων.

(Α.4) Σιδηροδρομικό δίκτυο

Απαιτείται:

- Ο εκσυγχρονισμός και η ολοκλήρωση του σιδηροδρομικού άξονα Π.Α.Θ.Ε.
- Η ανάπτυξη ολοκληρωμένων σιδηροδρομικών τουριστικών διαδρομών σε περιοχές με ιδιαίτερη αισθητική αξία, στις οποίες έχουν ήδη εγκαταλειφθεί ή προβλέπεται να εγκαταλειφθούν τμήματα σιδηροδρομικών γραμμών (λειτουργία τουριστικών τραίνων, αναστήλωση, ανάδειξη και επαναλειτουργία παλαιών σταθμών, γεφυρών κ.λπ., δημιουργία πεζοπορικών διαδρομών κ.α.).
- Η προώθηση της ένταξης του σιδηροδρόμου στη διακίνηση τουριστών – επισκεπτών.

(Β) Ύδρευση

Είναι αναγκαία η εξασφάλιση ποσοτικής και ποιοτικής επάρκειας των υδατικών πόρων που προορίζονται για την ύδρευση των περιοχών με προτεραιότητα τουρισμού. Προς την κατεύθυνση αυτή, απαιτείται, κατά προτεραιότητα, η αποτελεσματικότερη διαχείριση των υδατικών πόρων, η διαφύλαξη των οικοσυστημάτων, η προστασία της φυτοκάλυψης για τον εμπλουτισμό των υδροφοριών, ο έλεγχος της ρύπανσης, η βελτίωση των δικτύων διανομής και η περιστολή της σπατάλης.

(Γ) Διαχείριση υγρών και στερεών αποβλήτων

Απαιτείται:

- Να επιταχυνθεί και ενισχυθεί η προσπάθεια για ορθολογικό σχεδιασμό και οργάνωση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των απορριμμάτων.
- Να ληφθούν μέτρα για τον καθαρισμό και αποκατάσταση των χώρων ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων στις περιοχές με προτεραιότητα τουρισμού.
- Με σκοπό τη διατήρηση της αξίας και ποιότητας των τουριστικών πόρων, να μην εγκαθίστανται χώροι υγειονομικής ταφής ή άλλου τρόπου διάθεσης / διαχείρισης απορριμμάτων στις περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και στην άμεση περίμετρό τους καθώς και στις περιοχές που προτείνονται για προστασία ως τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλους.
- Η κατασκευή συγχρόνου, φιλικού προς το περιβάλλον αποχετευτικού συστήματος με επεξεργασία λυμάτων (βιολογικό καθαρισμό) σε όλες τις περιοχές με προτεραιότητα τουρισμού.

(Δ) Ενέργεια

Σε όλες τις περιοχές με προτεραιότητα τουρισμού απαιτείται:

- Να εξασφαλισθεί η ενεργειακή επάρκεια.
- Να θεσπισθούν κανονισμοί και να δοθούν κίνητρα για τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας υφιστάμενων και νέων κτιρίων φιλοξενίας, εστίασης και αναψυχής.

(Ε) Τηλεπικοινωνίες

Σε όλες τις περιοχές με προτεραιότητα τουρισμού απαιτείται:

- Να καλυφθούν οι ελλείψεις των τηλεπικοινωνιακών υποδομών.
- Η λήψη μέτρων για την εξασφάλιση της πρόσβασης με υψηλές ταχύτητες στο διαδίκτυο, με χαμηλό κόστος.
- Με σκοπό τη διατήρηση της ποιότητας και της αξίας των τουριστικών πόρων στις περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους κατά την εγκατάσταση κεραιών πρέπει να λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα για την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων τους στο περιβάλλον και το τοπίο.

- Προτείνεται η ανάπτυξη κέντρων τηλεργασίας που να διαθέτουν τις πλέον σύγχρονες μεθόδους τηλεπικοινωνίας.

(ΣΤ) Υγεία

Στις περιοχές με προτεραιότητα τουρισμού απαιτείται:

- Η πύκνωση και αναβάθμιση των υποδομών υγείας καθώς και ο συσχετισμός τους με τις κυρίαρχες τουριστικές δραστηριότητες.
- Ειδικά στις δυσπρόσιτες ορεινές ή νησιωτικές περιοχές απαιτείται η άμεση, τουλάχιστον, προώθηση των εφαρμογών της τηλεϊατρικής

Άρθρο 8

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΩΡΟΥ ΜΕ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ & ΕΠΙΛΥΣΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ

1. Κατευθύνσεις για κατηγορίες χώρου με ειδικό καθεστώς

A. Δάση και δασικές εκτάσεις

Τίθεται ως γενική αρχή ότι θα πρέπει να αποφεύγεται η διάσπαση της ενότητας των δασών που προκύπτει από την παρουσία μικρών και διάσπαρτων θυλάκων.

Να επιτρέπεται η εγκατάσταση ελαφρών, μη μόνιμων, υποδομών εξυπηρέτησης ειδικών μορφών τουρισμού φύσης, αποκλειστικά για τη φύλαξη εξοπλισμού και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών.

B. Αγροτική γη

Αγροτική γη υψηλής παραγωγικότητας: Επιβάλλεται η διατήρηση του υψηλού καθεστώτος προστασίας που προβλέπεται από την ισχύουσα νομοθεσία με εξαίρεση τις περιπτώσεις δημιουργίας τουριστικών υποδομών μεγάλης κλίμακας στον ηπειρωτικού χώρο, που συμβάλλουν στην αναβάθμιση ή και εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος ύστερα από στάθμιση παραγόντων κόστους ωφέλειας σε κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο.

Λοιπή γεωργική γη: Τα ΓΠΣ / ΣΧΟΟΑΠ και λοιπά σχέδια χρήσεων γης πρέπει να παρέχουν κατευθύνσεις για τον καθορισμό ζωνών τουριστικής ανάπτυξης και για την προστασία της γεωργικής γης από τη δόμηση.

2. Επίλυση συγκρούσεων με άλλες χρήσεις

A. Τουρισμός – βιομηχανία: Σε περιοχές με προτεραιότητα τουρισμού, είναι κατά κανόνα επιθυμητή η συγκέντρωση βιομηχανικών εγκαταστάσεων μέσης και υψηλής όχλησης σε οργανωμένους υποδοχείς. Η τυχόν επιτρεπόμενη σημειακή χωροθέτηση της βιομηχανίας δεν πρέπει να θίγει το περιβάλλον και το τοπίο ως τουριστικούς πόρους.

Η συνύπαρξη της παραδοσιακής βιοτεχνίας – χειροτεχνίας καθώς και μονάδων τυποποίησης τοπικών προϊόντων ονομασίας προέλευσης με τον τουρισμό κρίνεται επιθυμητή.

B. Τουρισμός – ενέργεια: Εντός των περιοχών με προτεραιότητα τουρισμού, απαιτείται η ελεγχόμενη συγκέντρωση έργων ΑΠΕ σύμφωνα με τις διατάξεις του Ειδικού Πλαισίου για τις ΑΠΕ.

Γ. Τουρισμός – υδατοκαλλιέργειες: Η χωροθέτηση νέων μονάδων υδατοκαλλιέργειών πρέπει να αποφεύγεται στις περιοχές που χαρακτηρίζονται ως ανεπτυγμένες τουριστικά. Στις υπόλοιπες περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος η χωροθέτηση μονάδων επιτρέπεται σε τμήματα τους που δεν παρουσιάζουν τουριστικό ενδιαφέρον είτε μεμονωμένα είτε σε οργανωμένους υποδοχείς.

Άρθρο 9

ΣΥΝΘΕΤΕΣ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΥΠΟΔΟΜΩΝ ΣΤΑΘΕΡΟΥ ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΟΥ.

A. Η ανάπτυξη σύνθετων και ολοκληρωμένων τουριστικών υποδομών σταθερού παραθερισμού προωθείται τόσο σε αναπτυσσόμενες και ήδη ανεπτυγμένες τουριστικά περιοχές συμπεριλαμβανομένων των μητροπολιτικών περιοχών όσο και στον πεδινό ή ημιορεινό χώρο εφόσον:

- Συμβάλλουν στον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος, ύστερα από συνεκτίμηση και της κατάστασης / δυνατοτήτων του

πόρου που τίθεται προς εκμετάλλευση, συμπεριλαμβανομένης και της ικανότητας των δικτύων και των υποδομών να υποστηρίξουν υψηλής ποιότητας τουριστικές υπηρεσίες.

- Ενισχύουν την κοινωνική, οικονομική, και παραγωγική βάση της ευρύτερης των περιοχής.
- Εξασφαλίζουν ικανοποιητική ζήτηση για τη βιωσιμότητα των επιμέρους υποδομών της.
- Διαθέτουν ικανοποιητική πρόσβαση.

Β. Σε κάθε περίπτωση κατά την αξιολόγηση των εν λόγω επενδυτικών σχεδίων εκτιμάται θετικά η τυχόν :

- Παράλληλη προώθηση δράσεων ανάδειξης / προβολής στοιχείων της φυσικής ή και πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής (κέντρα πληροφόρησης, λαογραφικά κ.ά. μουσεία, αποκατάσταση και προβολή τόσο πολιτιστικών μνημείων όσο και νεώτερων χαρακτηριστικών κτισμάτων της υπαίθρου, όπως παλιοί νερόμυλοι ή ανεμόμυλοι, βρύσες) ή και αναβίωσης παραδοσιακών δραστηριοτήτων.
- Η ενσωμάτωση αξιόλογων στοιχείων της τοπικής αρχιτεκτονικής.
- Η υιοθέτηση σύγχρονων προτύπων περιβαλλοντικής διαχείρισης και εξοικονόμησης ενέργειας και υδάτινων πόρων.
- Αποκατάσταση και αξιοποίηση εγκαταλελειμμένων οικισμών και γενικότερα παλαιών κελυφών, καθώς και αλλοιωμένων φυσικών / τουριστικών πόρων (π.χ. παλιά λατομεία)

Γ. Ειδικά για τις περιοχές του δικτύου Φύση (NATURA) 2000:

Θετική θα μπορούσε να θεωρηθεί η συγκέντρωση της δόμησης με ταυτόχρονο περιορισμό της όσο και της χρήσης των εγκαταστάσεων (π.χ. πυκνότητα κλινών ανά στρέμμα), σε συνδυασμό με την προστασία και αναβάθμιση των οικολογικών χαρακτηριστικών του χώρου στη βάση των αναγκών διαχείρισης της προστατευόμενης περιοχής.

Σε κάθε περίπτωση στις περιοχές αυτές η κάλυψη των εγκαταστάσεων δεν μπορεί να υπερβαίνει το 2% της έκτασης του γηπέδου και πρέπει να

αποδεικνύεται με την κατάλληλη επιστημονική μελέτη ότι η επένδυση δεν θα επηρεάσει την οικολογική ισορροπία των οικοτόπων προτεραιότητας.

Δ. Ειδικά για τις περιοχές που παρουσιάζουν στοιχεία κορεσμού:

Εκτιμάται θετικά ο τυχόν συνδυασμός τους με δράσεις απόσυρσης απαξιωμένων τουριστικών υποδομών.

Ε. Οι ρυθμίσεις του παρόντος άρθρου δεν εφαρμόζονται στον ορεινό χώρο, στα μικρά ακατοίκητα νησιά και βραχονησίδες.

Κατ' εξαίρεση μπορεί να εξετάζεται η δυνατότητα για πιλοτικές επενδύσεις σε περιορισμένο αριθμό (έως 5 στο σύνολο του εθνικού χώρου) μικρών ακατοίκητων νησιών, υπό την προϋπόθεση ότι θα τεκμηριώνεται πλήρως η θετική συμβολή της επένδυσης στη βιώσιμη ανάπτυξη του ευρύτερου χώρου στον οποίο εντάσσονται, ύστερα από συνεκτίμηση κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών παραμέτρων.

ΣΤ. Ως ενδεικτικές περιοχές προτεραιότητας για ανάπτυξη σύνθετων κι ολοκληρωμένων μορφών τουρισμού προτείνονται οι ακόλουθες περιοχές:

- Παράκτιες περιοχές Δυτικής Πελοποννήσου
- Παράκτιες περιοχές Αιτωλοακαρνανίας
- Παράκτιες περιοχές Ηπείρου
- Παράκτιες περιοχές Ανατολικής Μακεδονίας – Θράκης
- Παράκτιες περιοχές Ανατολικής και ΝΑ Κρήτης
- Παράκτιες περιοχές Νότιας Ρόδου
- Δυτικές ακτές Ζακύνθου
- Ευρύτερη περιοχή πολεοδομικού συγκροτήματος Βόλου

Ζ. Η ανάπτυξη σύνθετων κι ολοκληρωμένων μορφών τουρισμού είναι δυνατή είτε σε οργανωμένους υποδοχείς (Π.Ο.Τ.Α., Π.Ο.Α.Π.Δ., Π.Ε.Ρ.ΠΟ.) είτε σε εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών περιοχές με τις διατάξεις για τη δόμηση τουριστικών εγκαταστάσεων στις περιοχές αυτές. Τα όρια αρτιότητας στη δεύτερη περίπτωση ορίζεται σε 150.000 τμ.

Άρθρο 10

ΛΟΙΠΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Στις ιδιαίτερα αναπτυσσόμενες περιοχές, να καθορίζονται ζώνες αναβάθμισης του αστικού χώρου και εν γένει του οικιστικού και εξωαστικού, μέσω πολεοδομικών παρεμβάσεων, αναπλάσεων κοινόχρηστων και ιδιωτικών χώρων κ.λπ.

Στις περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης μαζικού τουρισμού να καθορίζονται ζώνες για την οργάνωση του άτυπα διαμορφωμένου εξωαστικού χώρου.

Να επιβληθούν πρότυπα και εξειδικευμένοι κανόνες για τον πολεοδομικό σχεδιασμό, τη δόμηση και την εκτέλεση έργων με γνώμονα τη διαφύλαξη των χαρακτηριστικών και της κλίμακας και την ανάδειξη του φυσικού και δομημένου χώρου (τοπική αρχιτεκτονική, υλικά και μορφές δόμησης, περιορισμός των γεωμετρικών χαρακτηριστικών δρόμων και λοιπών έργων στο αναγκαίο, για την εξυπηρέτηση των περιοχών, μέτρο κ.α.).

Στις περιοχές περιβαλλοντικής ευαισθησίας, όλες οι κατασκευές πρέπει να προσαρμόζονται στην κλίμακα και τη φυσιογνωμία του τόπου, να χρησιμοποιούνται υλικά παραδοσιακά και φιλικά προς το περιβάλλον και τεχνολογίες φιλικές προς το περιβάλλον.

Τα δίκτυα ενέργειας και τηλεπικοινωνιών να υπογειοποιηθούν εντός των παραδοσιακών οικισμών και αρχαιολογικών χώρων και να μη διέρχονται, κατά το δυνατόν, από τις περιοχές του Δικτύου Φύση (NATURA) 2000 και τα προτεινόμενα τοπία ιδιαιτέρου φυσικού κάλλους.

Απαιτείται η προσαρμογή της πολεοδομικής νομοθεσίας κατά τρόπο που να υποστηρίζουν την εξυγίανση, οργάνωση και γενικότερα την ανάπτυξη τουριστικών περιοχών και ιδιαίτερα των άτυπα διαμορφωμένων, με τις διατάξεις της εκτός σχεδίου δόμησης τουριστικών περιοχών.

Απαιτείται η εισαγωγή στη νομοθεσία:

α) νέων μορφών διαχείρισης τουριστικών καταλυμάτων που θα περιλαμβάνουν τη δυνατότητα αγοράς από τρίτους, για χρήση και εκμετάλλευση, τμημάτων

τουριστικού συγκροτήματος υπό τη μορφή ανεξάρτητων διαμερισμάτων ή κατοικιών, με την υποχρέωση να το παραχωρούν, στο φορέα της τουριστικής επιχείρησης, ελεύθερο για χρήση ως τμήμα του ξενοδοχείου, ένα τμήμα τουλάχιστον του χρόνου βάσει ιδιωτικών συμφωνιών. Το ποσοστό του ξενοδοχειακού καταλύματος που θα μπορεί να μεταβιβαστεί δύναται να διαφοροποιείται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά της εγκατάστασης και δεν μπορεί να υπερβεί το 70% της επιφανείας των δωματίων. Αντίστοιχες ρυθμίσεις μπορεί να προβλεφθούν με μακροχρόνιες μισθώσεις ξενοδοχειακών τμημάτων ή με την αγορά κάθε «αυτοτελούς τμήματος» από ένα μικρό αριθμό αγοραστών. Η ρύθμιση αυτή θα έχει εφαρμογή και σε υφιστάμενες τουριστικές εγκαταστάσεις.

β) νέου τύπου τουριστικής εγκατάστασης που θα προβλέπει τη συνδυασμένη ανάπτυξη ξενοδοχείων διαφόρων λειτουργικών μορφών και τύπων υψηλών προδιαγραφών, τουριστικών επιπλωμένων επαύλεων, εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (συνεδριακά, γκολφ, κέντρα θαλασσοθεραπείας κ.ά.) καθώς και κατοικιών προς πώληση στις οποίες θα προβλέπεται η δυνατότητα παροχής ξενοδοχειακών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου. Στις περιπτώσεις αυτές το ποσοστό των κατοικιών, που μπορεί να διαφοροποιείται ανάλογα με τα είδη των ειδικών τουριστικών υποδομών που περιλαμβάνει, μπορεί να φτάσει το 30% της συνολικής επιφανείας των εγκαταστάσεων φιλοξενίας (δωμάτια ξενοδοχείου και κατοικίες).

Οι εγκαταστάσεις των εδαφίων (α) και (β) δομούνται στο σύνολο τους ως κύρια τουριστικά καταλύματα. Σε περίπτωση συνδυασμένης χρήσης των εδαφίων αυτών (α και β) το συνολικά μεταβιβαζόμενο ποσοστό δεν μπορεί να υπερβαίνει 70% της συνολικής επιφάνειας των εγκαταστάσεων φιλοξενίας. Η ρύθμιση αυτή θα έχει εφαρμογή και σε εκτάσεις που έχουν ενεργοποιηθεί πολεοδομικά με προγενέστερα καθεστώτα δόμησης.

Απαιτείται να περιληφθούν στα κίνητρα του αναπτυξιακού νόμου:

α) Η ίδρυση, επέκταση και ο εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων και υποδομών που αφορούν στην ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού που περιλαμβάνονται στο Ε.Π.Χ.Σ.Α.Α. για τον Τουρισμό.

β) Η προώθηση δράσεων ανάδειξης, προβολή, υποστήριξης, κατάρτισης – επιμόρφωσης, εφαρμογής συστημάτων αξιολόγησης, δεικτών επίδοσης – απόδοσης, εγκαταστάσεων, υπηρεσιών και περιβαλλοντικής ποιότητας όλων των

επιλεγμένων ειδικών μορφών τουρισμού που περιλαμβάνονται στο Ειδικό Πλαίσιο Χ.Σ.Α.Α. για τον Τουρισμό.

γ) η ίδρυση, επέκταση και ο εκσυγχρονισμός τουριστικών λιμένων σκαφών αναψυχής (μαρίνες) και αγκυροβολίων...».

Απαιτείται επίσης να εξεταστεί

- η περαιτέρω ενίσχυση των κινήτρων για την επανάχρηση κελυφών αξιόλογων κτιρίων ή συνόλων για χρήση τουρισμού τόσο στα όρια παραδοσιακών οικισμών όσο και εκτός αυτών
- η δυνατότητα παροχής πρόσθετων κινήτρων, στις αναπτυσσόμενες τουριστικά περιοχές με περιθώρια ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού, για την ανάληψη του κόστους επιβολής μέτρων ενσωμάτωσης τρίτων δραστηριοτήτων αναγκαίων για τη λειτουργία του χώρου που παρουσιάζουν ασυμβατότητες με την τουριστική δραστηριότητα και ειδικότερα μέτρων αισθητικής και λειτουργικής αναβάθμισης των υποδομών τους.

Άρθρο 11

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΡΑΣΗΣ

Το πρόγραμμα δράσης αφορά στην δεκαπενταετή (15ετη) προγραμματική περίοδο 2007 – 2022 και περιλαμβάνει :

A. ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

1. Προσαρμογή Προγραμμάτων, δράσεων και ενεργειών των Υπουργείων, Περιφερειών και Αυτοδιοίκησης στις κατευθύνσεις του παρόντος Πλαισίου

α. Ενέργεια: Προσαρμογή των Προγραμμάτων, δράσεων και ενεργειών των Υπουργείων, Περιφερειών και Οργανισμών Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης, οι αρμοδιότητες και δραστηριότητες των οποίων συνδέονται ή επηρεάζουν, κατά οποιοδήποτε τρόπο, τον Τουρισμό, με τις κατευθύνσεις και επιλογές του παρόντος Πλαισίου.

β. Αρμόδιοι φορείς: Υπουργεία, Περιφέρειες, Οργανισμοί Τοπικής και Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: Κατάρτιση εκθέσεων αξιολόγησης των σχεδίων, ενδιάμεσων και τελικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων (τομεακών, ΠΕΠ κ.λπ.) και ενέργειες προσαρμογής.

δ. Χρηματοδότηση: Ανά Πρόγραμμα.

2. Εναρμόνιση των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης

α. Ενέργεια: Εναρμόνιση των εγκεκριμένων Περιφερειακών Πλαισίων προς τις κατευθύνσεις του παρόντος Ειδικού Πλαισίου.

β. Αρμόδιος φορέας: ΥΠΕΧΩΔΕ

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: Κατάρτιση εκθέσεων αξιολόγησης των Περιφερειακών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και εκπόνηση μελετών για την τροποποίηση / αναθεώρησή τους και την εναρμόνισή τους προς τις κατευθύνσεις του παρόντος (άρθρο 8 παρ. 6 και 5 ν. 2742/1999).

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» - ΕΣΣΑ 2007-2013.

3. Εναρμόνιση των Γενικών Πολεοδομικών Σχεδίων (ΓΠΣ) και των Σχεδίων Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοικτών Πόλεων (ΣΧΟΟΑΠ)

α. Ενέργεια: Εναρμόνιση των εγκεκριμένων ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ προς τις κατευθύνσεις του παρόντος Ειδικού Πλαισίου.

β. Αρμόδιοι φορείς: ΥΠΕΧΩΔΕ – Περιφέρειες – ΟΤΑ.

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: Εκπόνηση μελετών για την τροποποίηση / αναθεώρηση των ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ και την εναρμόνισή τους προς τις κατευθύνσεις του παρόντος Ειδικού Πλαισίου (άρθρο 9 ν. 2742/1999, άρθρο 4 παρ. 7 ν. 2508/1997 όπως συμπληρώθηκε με την παρ. 3 του άρθρου 19 του ν. 3212/2003)).

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» και ΠΕΠ - ΕΣΣΑ 2007-2013.

4. Τροποποίηση των προδιαγραφών εκπόνησης των ΓΠΣ και των ΣΧΟΟΑΠ

α. Ενέργεια: Προσαρμογή των προδιαγραφών εκπόνησης ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ, με σκοπό την υποστήριξη της εφαρμογής των κατευθύνσεων του παρόντος Ειδικού Πλαισίου (Υπουργική Απόφαση 9572/1845/2000, ΦΕΚ 209 Δ'/2000).

β. Αρμόδιος φορέας: ΥΠΕΧΩΔΕ .

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: Ενσωμάτωση σχετικής δράσης επικαιροποίησης – προσαρμογής των προδιαγραφών εκπόνησης των ΓΠΣ και ΣΧΟΟΑΠ προς τις κατευθύνσεις του σχεδιασμού εθνικού επιπέδου.

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» - ΕΣΣΑ 2007-2013.

5. Προσαρμογή της νομοθεσίας που αφορά στις αναπλάσεις, στις απαιτήσεις του τομέα του τουρισμού.

α. Ενέργεια: Προσαρμογή της νομοθεσίας περί αναπλάσεων, ώστε να εξυπηρετεί τις κατευθύνσεις του παρόντος σχεδίου.

β. Αρμόδιοι φορείς: ΥΠΕΧΩΔΕ –Υπουργείο Τουριστικής Ανάπτυξης.

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: Ανάθεση σχετικής δράσης προσαρμογής και τροποποίησης της νομοθεσίας.

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη»- ΕΣΣΑ 2007-2013.

6. Πιλοτικές μελέτες οργάνωσης και ανάπλασης περιοχών σύμφωνα με τις κατευθύνσεις του παρόντος.

α. Ενέργεια: Εκπόνηση πιλοτικών μελετών με αντικείμενο την οργάνωση και ανάπλαση περιοχών εξειδικεύοντας τις κατευθύνσεις που παρέχει το παρόν.

β. Αρμόδιος φορέας: ΥΠΕΧΩΔΕ.

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: Προκήρυξη – ανάθεση σχετικών μελετών.

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη»- ΕΣΣΑ 2007-2013.

B. ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ – ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

1. Δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής του Ειδικού Πλαισίου

α. Ενέργεια: Δημιουργία μηχανισμού παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής του σχεδιασμού κατά τρόπο που να υποστηρίζει και τις ανάγκες του Ειδικού Πλαισίου για τον Τουρισμό.

β. Αρμόδιος φορέας: ΥΠΕΧΩΔΕ .

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: α) συλλογή, ταξινόμηση και επεξεργασία στοιχείων και δεδομένων για τη χωρική διάρθρωση και οργάνωση του τουρισμού, β) επεξεργασία δεικτών παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής του Ειδικού Πλαισίου, γ) παρακολούθηση των σημαντικών επιπτώσεων στο περιβάλλον από την εφαρμογή του Ειδικού Πλαισίου, εντοπισμός απρόβλεπτων επιπτώσεων και πρόταση για τη λήψη επανορθωτικών μέτρων, δ) παρακολούθηση και αξιολόγηση της τήρησης των βασικών επιλογών, προτεραιοτήτων και κατευθύνσεων του Ειδικού Πλαισίου (άρθρα 7 παρ. 6 και 14 ν. 2742/1999, άρθρο 9 ΚΥΑ 10701/28.08.2006, ΦΕΚ 1225Β'/5.9.2006).

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» - ΕΣΣΑ 2007-2013.

2. Αξιολόγηση του ρόλου των παραδοσιακών οικισμών για τον τουρισμό

α. Ενέργεια: Δημιουργία μηχανισμού ελέγχου των χρήσεων γης και της έντασης της τουριστικής δραστηριότητας, με στόχο τη διαφύλαξη της αξίας των παραδοσιακών οικισμών ως τουριστικού πόρου και την προστασία του παραδοσιακού χαρακτήρα τους.

β. Αρμόδιοι φορείς: Υπουργεία ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. – Τουριστικής Ανάπτυξης – Πολιτισμού – Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής και Μακεδονίας – Θράκης (Συντονισμένη δράση).

γ. Αναγκαία μέτρα και δράσεις: α) δημιουργία ενός τμήματος σε καθένα Υπουργείο, β) επεξεργασία κριτηρίων και δεικτών (προτεινόμενα: επιφάνεια δομημένου χώρου, συνολικός αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων με έδρα ή πραγματική λειτουργία στον οικισμό, αριθμός υφιστάμενων κλινών).

δ. Χρηματοδότηση: Επιχειρησιακά Προγράμματα «Περιβάλλον & Αειφόρος Ανάπτυξη» και «Ανταγωνιστικότητα».

Άρθρο 12

ΚΑΤΑΡΓΟΥΜΕΝΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Κάθε διάταξη που αντίκειται στις διατάξεις της παρούσας απόφασης ή ανάγεται σε θέματα που ρυθμίζονται από αυτήν, παύει να εφαρμόζεται.

Άρθρο 13

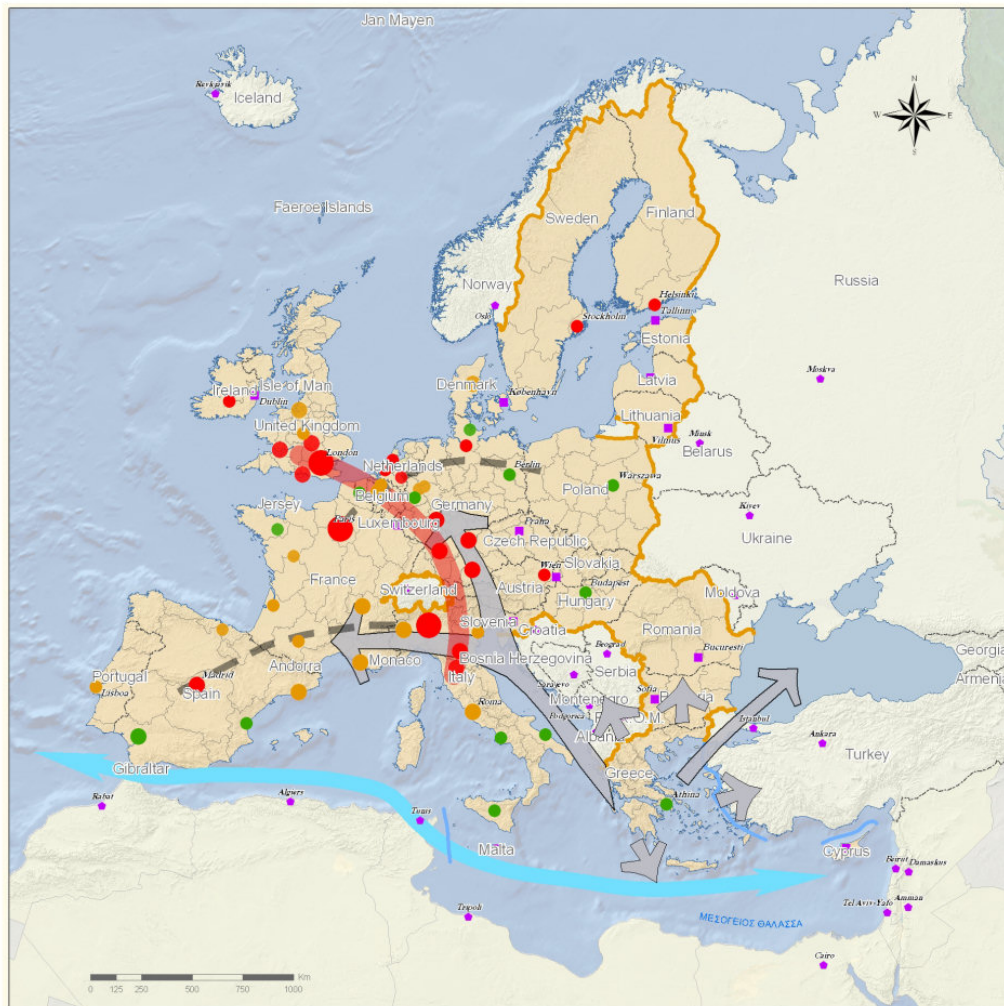
ΕΝΑΡΞΗ ΙΣΧΥΟΣ

Η ισχύς της παρούσας απόφασης αρχίζει από τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, Απριλίου 2007

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτης 3.1: Ένταξη της Χώρας στον Ευρωπαϊκό και ευρύτερο της χώρο.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

----- Ορια Κρατών
 ——— Ορια Περιφερειών

■ Η Ευρώπη των 27
 — Εξωτερικό όριο της ΕΕ27
 — Θαλάσσια Ορια της ΕΕ

■ Πρωτεύουσες - Πύλες των Χωρών της ΕΕ
 ■ Πρωτεύουσες - Πύλες των περιφερειακών Χωρών

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

Υπεροχή από το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ της ΕΕ

● Πολύ Μεγάλη
 ● Μεγάλη
 ● Μικρή
 ○ Βαθμός Συμμετοχής στο Συνολικό Περιφερειακό ΑΕΠ της ΕΕ

■ Μέτωπο Συγκέντρωσης
 — Τάσεις Διάχυσης
 — Αξονας Μεσογειακής Συνεργασίας
 — Κύριοι Αξονες Προσανατολισμού της Χώρας

* Πηγή: 3η Έκθεση για τη συνοχή

Χάρτης 3.2: Η Ελλάδα στο Βαλκανικό χώρο.

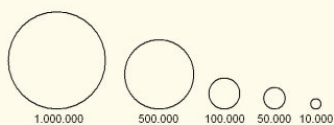
Χάρτης 5: Πύλες - Πόλοι και Άξονες Ανάπτυξης

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΟΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι
- Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι
- Λοιποί εθνικοί πόλοι

ΙΕΡΑΡΧΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001

ΑΞΟΝΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

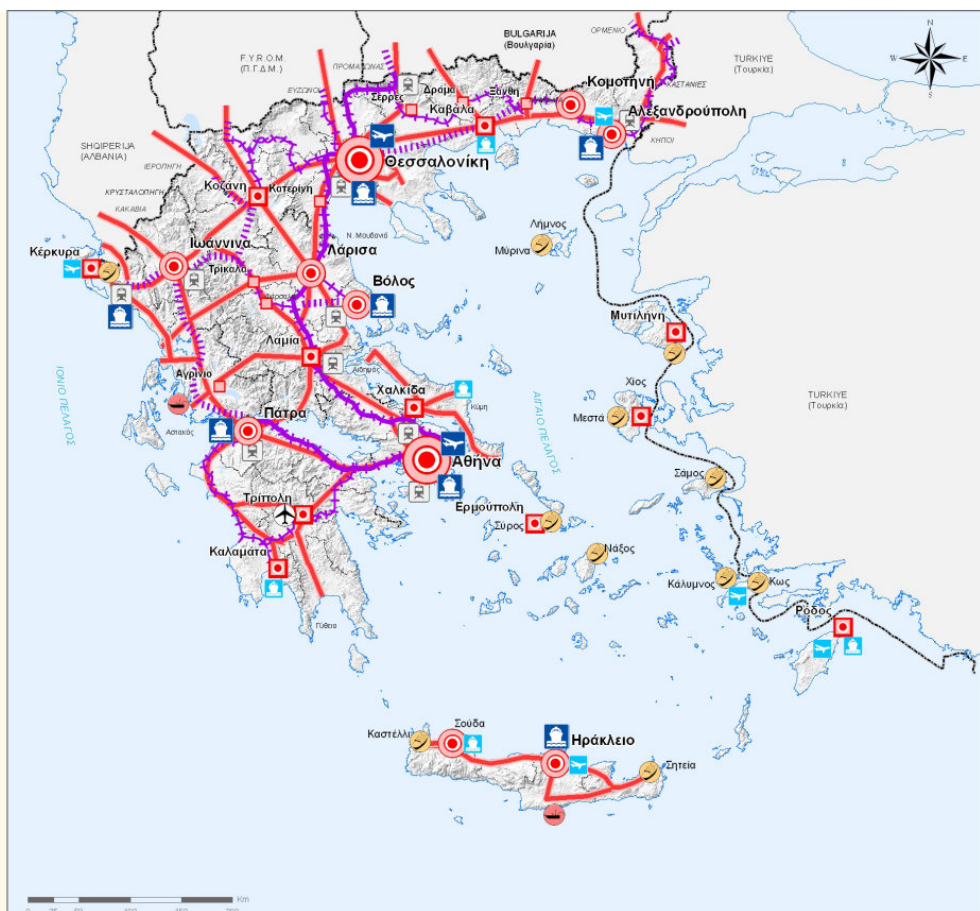
- Κύριοι χερσαίοι άξονες ανάπτυξης
- Θαλάσσιοι άξονες σύνδεσης

ΠΟΛΥΠΟΛΙΚΟ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΝΗΣΙΩΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΒΟΡΕΙΟΥ ΚΑΙ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

- Περιοχή νησιωτικού πολυπολικού συμπλέγματος
- Κύριες αναπτυξιακές ενότητες

Εξωτ.: κύριες λειτουργικές συνδέσεις με ηπειρωτική χώρα & Κρήτη.

*Πηγή: ΕΣΥΕ - Απογραφή 2001

Χάρτης 6 : Μεταφορικές Υποδομές

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

Πρωτεύων και ηλεκτροκίνητο δίκτυο

Δευτερεύον δίκτυο

Υπό μελέτη

Κόμβοι - κέντρα εμπορευματικών σιδηροδρομικών μεταφορών (logistics)

Διεθνείς αεροπορικοί κόμβοι

Κύριες διεθνείς θαλάσσιες πύλες-λιμένες

Κύριοι διεθνείς αερολιμένες

Λιμένες διεθνούς ενδιαφέροντος και εθνικής σημασίας

Λιμένες περιφερειακής σημασίας

Εξειδικευμένοι λιμένες εμπορευματοκιβωτίων

Ειδικός εμπορευματικός ή/και επιβατικός αερολιμένας εξυπηρέτησης αεροσκαφών χαμηλού κόστους

ΚΥΡΙΟΙ ΠΟΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μητροπόλεις

Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι

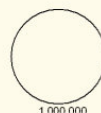

Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι

Λοιποί εθνικοί πόλοι

ΙΕΡΑΡΧΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001

1,000,000

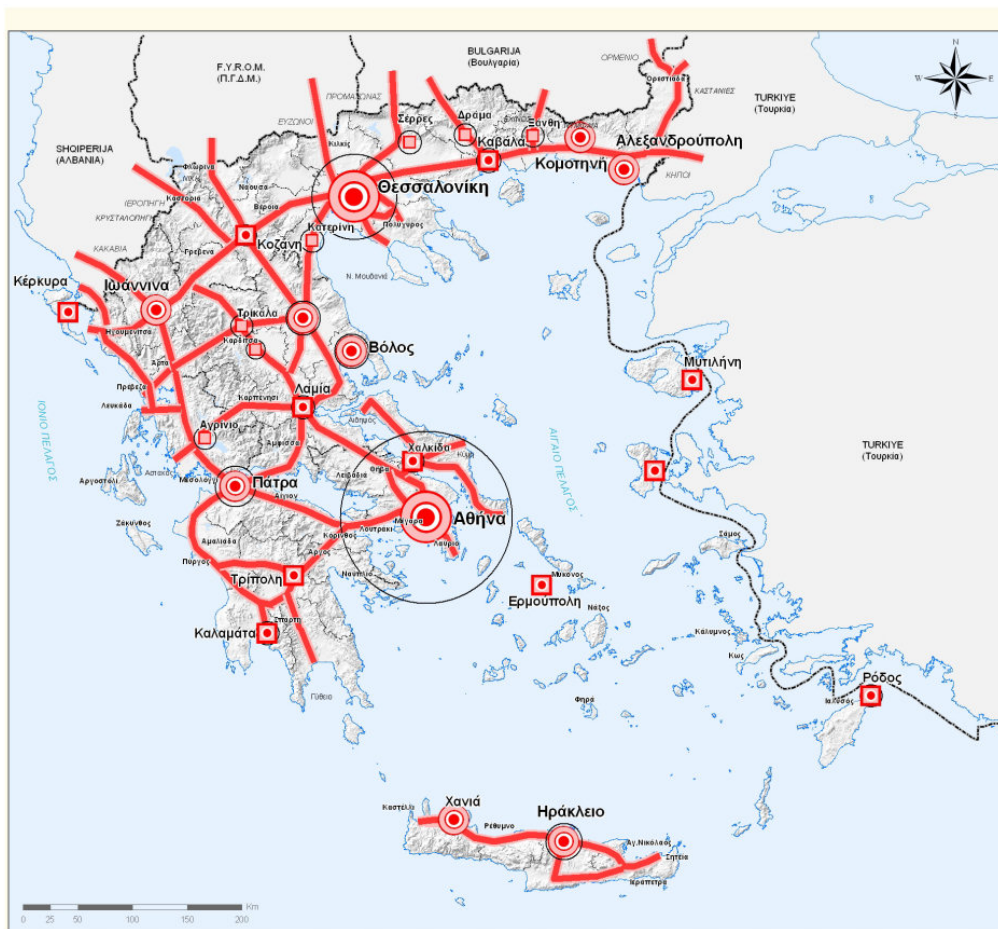
500,000

100,000

50,000

10,000

*Πηγή: ΕΣΥΕ - Απογραφή 2001

Χάρτης 6.1 : Νέο και Αναβαθμιζόμενο Οδικό Δίκτυο

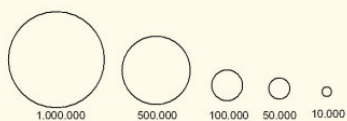
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

— ΟΔΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

ΚΥΡΙΟΙ ΠΟΛΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι
- Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι
- Λοιποί εθνικοί πόλοι

ΙΕΡΑΡΧΙΣΗ ΑΣΤΙΚΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ
ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥΣ 2001

*Πηγή: ΕΣΥΕ - Απογραφή 2001

Χάρτης 6.2: Αερολιμενικές Υποδομές Διεθνούς Σημασίας -
Λιμενικές Υποδομές Διεθνούς, Εθνικής και Περιφερειακής Σημασίας

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

	Διεθνείς αεροπορικοί κόμβοι
	Κύριες διεθνείς θαλάσσιες πύλες-λιμένες
	Κύριοι διεθνείς αερολιμένες
	Λιμένες διεθνούς ενδιαφέροντος και εθνικής σημασίας
	Λιμένες περιφερειακής σημασίας
	Εξειδικευμένοι λιμένες εμπορευματοκιβωτίων
	Ειδικός εμπορευματικός ή/και επιβατικός αερολιμένας εξυπηρέτησης αεροσκαφών χαμηλού κόστους

Χάρτης 6.3: Σιδηροδρομικές υποδομές και υπηρεσίες

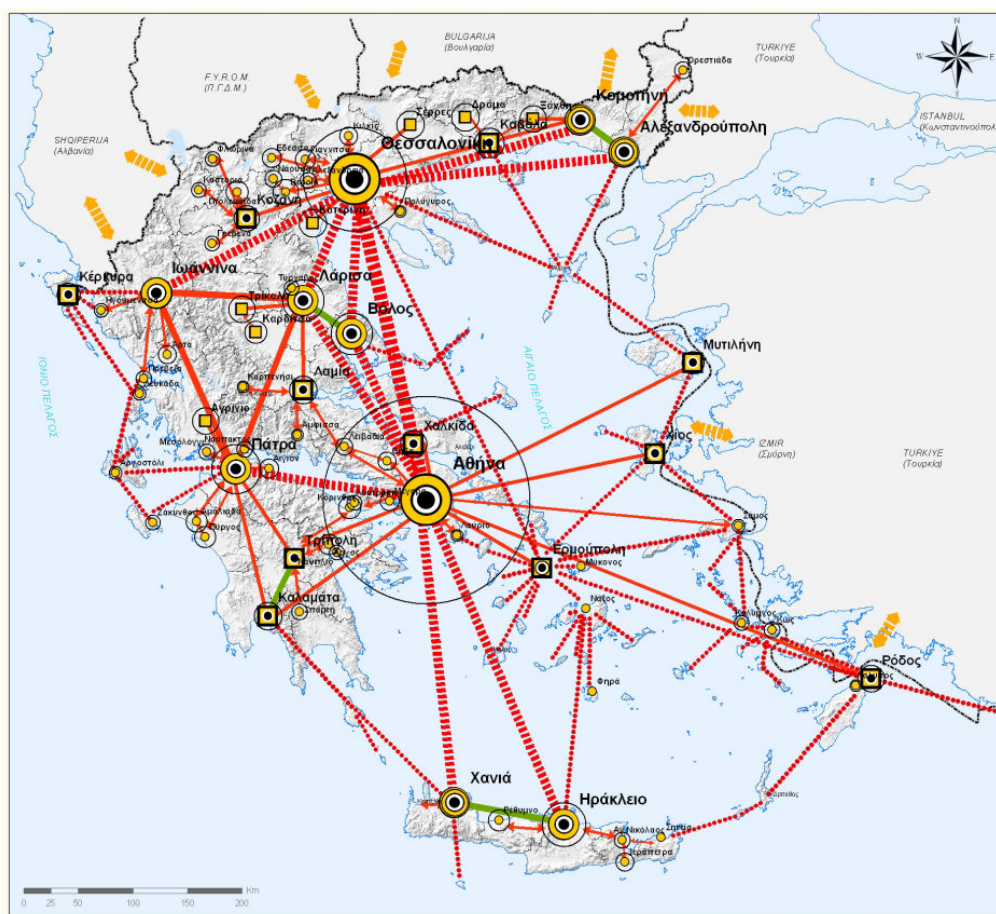
ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

- Πρωτεύον και ηλεκτροκίνητο δίκτυο
- Δευτερεύον δίκτυο
- Υπό μελέτη
- Κόμβοι - κέντρα εμπορευματικών σιδηροδρομικών μεταφορών (logistics)

ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι
- Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι
- Λοιποί εθνικοί πόλοι
- Λοιπά νομαρχιακά κέντρα και αστικά κέντρα με πληθυσμό > 10.000κατ.

Χάρτης 8.1: Πολυκεντρική και ισόρροπη χωρική ανάπτυξη

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

- Μητροπόλεις (1ο επίπεδο)
- Πρωτεύοντες εθνικοί πόλοι (2ο επίπεδο)
- Δευτερεύοντες εθνικοί πόλοι (3ο επίπεδο)
- Λοιποί εθνικοί πόλοι (4ο επίπεδο)
- Λοιπά νομαρχιακά κέντρα, αστικά κέντρα με πληθυσμό > 10.000κατ. και άλλα σημαντικά κέντρα (5ο επίπεδο)

 Ενίσχυση διασυνοριακών συνεργασιών

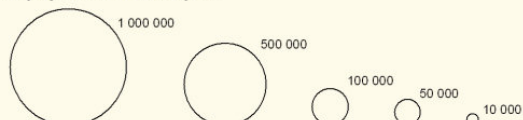
Κύριες λειτουργικές εξαρτήσεις:

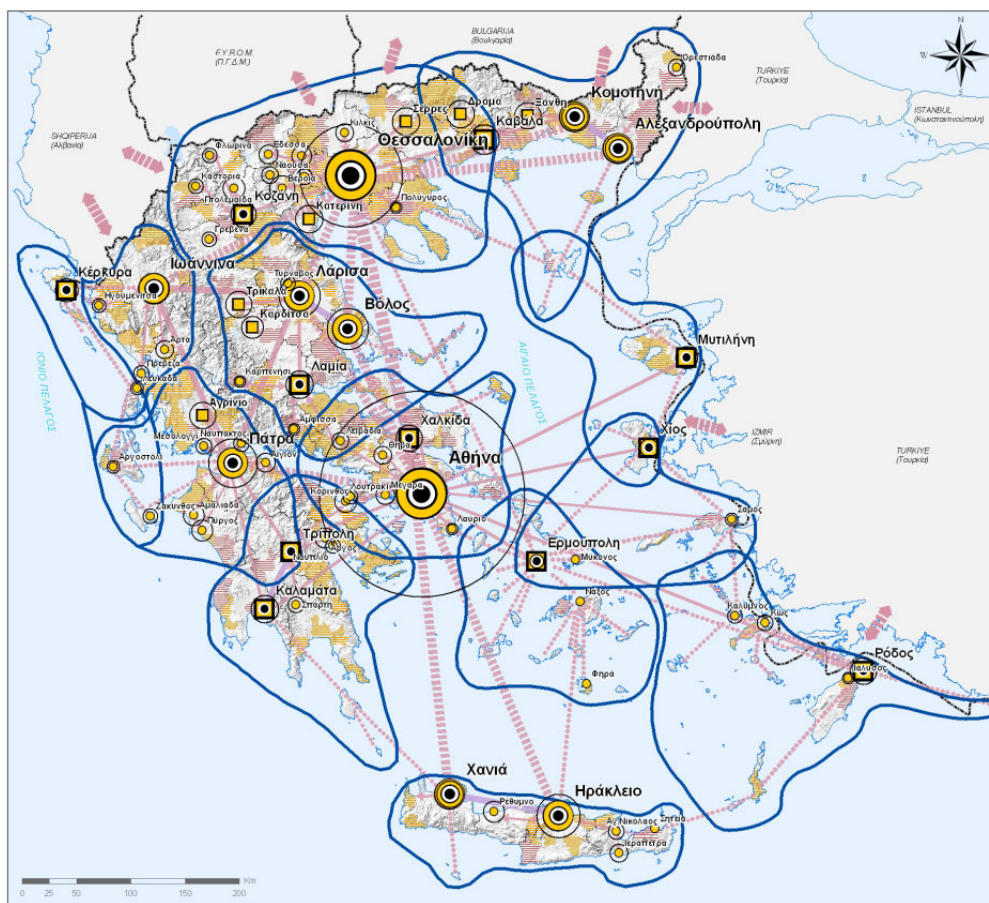
- μεταξύ αστικών κέντρων 1ου επιπέδου
- αστικών κέντρων 2ου επιπέδου με αστικά κέντρα 1ου επιπέδου
- μεταξύ αστικών κέντρων 2ου επιπέδου
- αστικών κέντρων 3ου και 4ου επιπέδου με ανώτερα επίπεδα
- μεταξύ αστικών κέντρων 3ου και 4ου επιπέδου
- αστικών κέντρων 4ου και 5ου επιπέδου με ανώτερα επίπεδα
- αστικών κέντρων 4ου και 5ου μεταξύ τους
- συνλειτουργία αστικών κέντρων 2ου & 3ου επιπέδου (διπόλα)

Ενίσχυση Συνοχής Νησιωτικού Χώρου

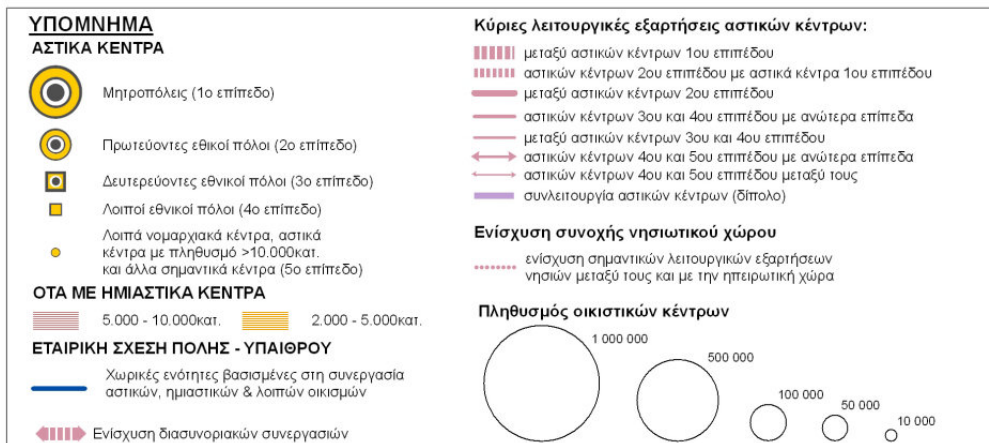
- ενίσχυση σημαντικών λειτουργικών εξαρτήσεων νησιών μεταξύ τους και με την ηπειρωτική χώρα

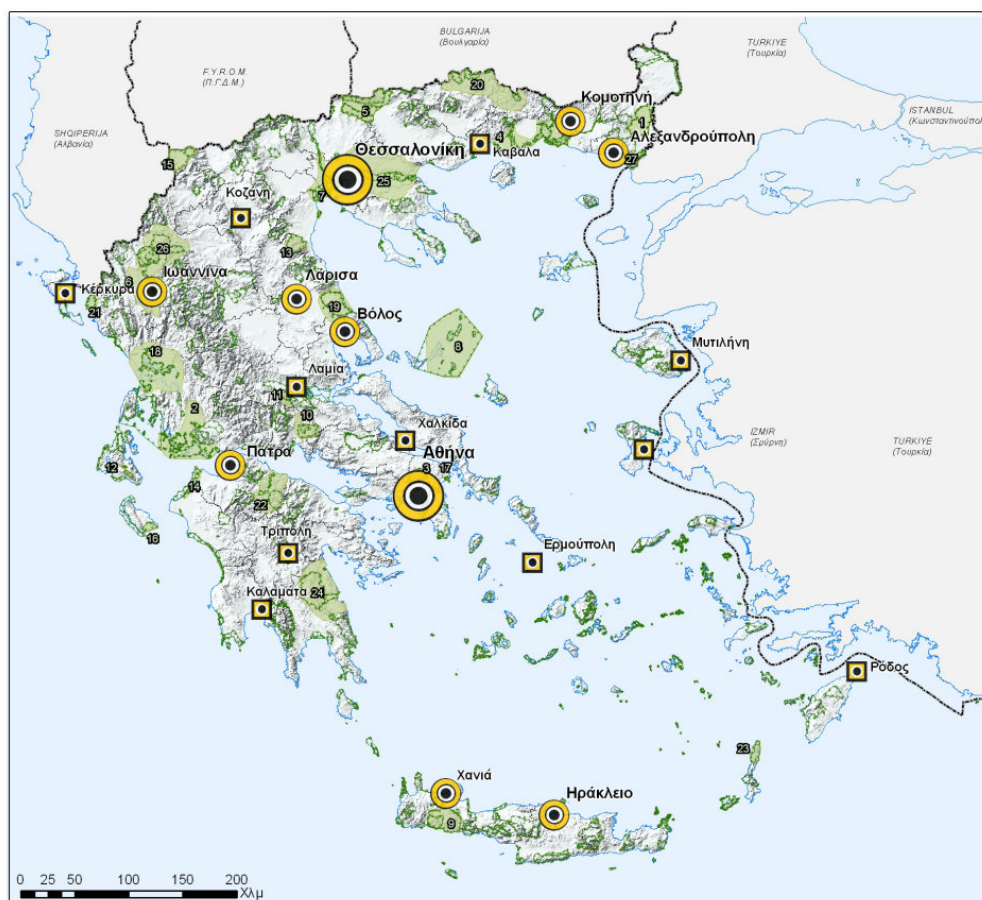
Πληθυσμός οικιστικών κέντρων

Χάρτης 8.2: Εταιρική σχέση πόλης - υπαίθρου

Χάρτης 10: Περιοχές φυσικού πλούτου

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΟΙΚΙΣΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ

- Μητροπόλεις
- Πρωτεύουσες εθνικοί πόλοι
- Δευτερεύουσες εθνικοί πόλοι

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

- φυσική περιοχή με Φορέα Διαχείρισης
- Natura 2000

Περιοχές Φορέων Διαχείρισης

1. Δοδιά	10. Παρνασσός	19. Κάρλα, Μαυροβούνι
2. Αγελιώσις, Μεσολόγγι	11. Οίτη	20. Ροδόπη
3. Πάρνηθα	12. Αίνας	21. Καλαμάς
4. Νέστος, Βιστωνίδα	13. Όλυμπος	22. Χελμός, Βουραϊκός
5. Κερκίνη	14. Κατύχι	23. Κάρπαθος, Σαρία
6. Παμβώτιδα	15. Πρέσπες	24. Πάρνωνας
7. Αξιός	16. Ζάκυνθος	25. Βόλβη, Λαγκαδάς
8. Σποράδες	17. Σχινιάς	26. Β. Πίνδος
9. Σαμαριά	18. Αμβρακικός	27. Εβρος

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
& ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΣΧΕΔΙΟ ΝΟΜΟΥ

Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.

ΑΘΗΝΑ 16 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2008

ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η Επιτροπή Συντονισμού της Κυβερνητικής Πολιτικής στον τομέα του Χωροταξικού Σχεδιασμού και της Αειφόρου Ανάπτυξης

I. Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του ν. 2742/1999 «Χωροταξικός σχεδιασμός και αειφόρος ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 207 Α').
2. Το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς 2007-2013 (ΥΠ.ΟΙ.Ο., Ιανουάριος 2007).
3. Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013.
4. Το Επικαιροποιημένο Πρόγραμμα Σταθερότητας και Ανάπτυξης 2006-2009 (ΥΠ.ΟΙ.Ο., Δεκέμβριος 2006).
5. Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας 2007-2013.
6. Το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση 2005-2008 (ΥΠ.ΟΙ.Ο., Οκτώβριος 2005).

7. Τη μελέτη εκπόνησης του Γενικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.
8. Την εισήγηση της Διεύθυνσης Χωροταξίας του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. στην από 8.11.2007 Συνεδρία του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.
9. Την υπ' αρ. 1/13.12.2007 γνωμοδότηση του Εθνικού Συμβουλίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης.

II. Λαμβάνοντας υπόψη τις βασικές ευρωπαϊκές χωρικές διαπιστώσεις και κατευθύνσεις που περιλαμβάνονται στα ακόλουθα κείμενα:

1. «Σχέδιο Ανάπτυξης του Κοινοτικού Χώρου (Σ.Α.Κ.Χ.)», που υιοθετήθηκε την 11η Μαΐου 1999 στο (άτυπο) Συμβούλιο Υπουργών Χωροταξίας στο Πότσταμ της Γερμανίας.
2. «Κατευθυντήριες Αρχές για τη Βιώσιμη Χωρική Ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής ηπείρου», που εγκρίθηκαν στην 12η Σύνοδο των Υπουργών Χωροταξίας του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEMAT) στις 7-8 Σεπτεμβρίου 2000 στο Ανόβερο της Γερμανίας.
3. Σύσταση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 30ης Μαΐου 2002, σχετικά με την εφαρμογή στην Ευρώπη της ολοκληρωμένης διαχείρισης των παράκτιων ζωνών (ΕΕ L 148 της 06.06.2002, σ. 24).
4. Ανακοίνωση προς το Εαρινό Ευρωπαϊκό Συμβούλιο «Συνεργασία για την οικονομική μεγέθυνση και την απασχόληση – Νέο ξεκίνημα για τη στρατηγική της Λισσαβόνας». COM (2005) 24 της 2.2.2005.
5. «Θεματική Στρατηγική για το Αστικό Περιβάλλον» COM (2005) 718 τελικό.
6. «Αναθεωρημένη Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη», η οποία εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 15-16 Ιουνίου 2006.
7. Απόφαση 2006/702/ΕΚ του Συμβουλίου, της 6ης Οκτωβρίου 2006, για τις «Στρατηγικές κατευθυντήριες γραμμές της Κοινότητας για τη συνοχή» (Ε.Ε. L 291 της 21.10.2006, σ. 11).

8. Συμπεράσματα των μελετών του Ευρωπαϊκού Δικτύου Χωροταξικής Παρατήρησης (ESPON) και ειδικότερα : (α) του θεματικού προγράμματος «ESPON 3.3. Η χωρική διάσταση των διαδικασιών της Λισσαβόνας και του Γκέτεμποργκ» (Τελική έκθεση, Δεκ. 2006) και (β) του θεματικού προγράμματος «ESPON 3.2. Χωρικά Σενάρια σε συνάρτηση με το Σ.Α.Κ.Χ. και την Κοινοτική Πολιτική Συνοχής» (Τελική έκθεση, Οκτ. 2006).
9. «Εδαφική Ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προς μία πιο ανταγωνιστική και βιώσιμη Ευρώπη με τις περιφερειακές της διαφορετικότητες» και «Χάρτα της Λειψίας για Βιώσιμες Ευρωπαϊκές πόλεις», που υιοθετήθηκαν στην (άτυπη) σύνοδο των Υπουργών για την Αστική Ανάπτυξη και την Εδαφική Συνοχή η οποία πραγματοποιήθηκε στη Λειψία της Γερμανίας, στις 24-25 Μαΐου 2007.

III. Εκτιμώντας ιδίως τα ακόλουθα σε ό,τι αφορά την Ελλάδα:

A. Ως προς τον ευρύτερο χώρο στον οποίο εντάσσεται η Ελλάδα

1. Η Ελλάδα βρίσκεται σε μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα οικονομικά κέντρα και τις αγορές της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης. Με την προς ανατολάς διεύρυνση, όμως, της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με την οποία η Ελλάδα έχει πλέον χερσαία σύνορα, ενισχύεται η γεωπολιτική θέση της χώρας.
2. Η γεωγραφική θέση της χώρας παρέχει πλεονεκτήματα συνεργασίας στους τομείς της οικονομίας, των μεταφορών, της ενέργειας κ.α. με τις χώρες της ευρύτερης περιοχής (Βαλκάνια, Παρευξείνιες χώρες - Ρωσία, Μέση Ανατολή). Παρά την ύπαρξη προβλημάτων και εντάσεων σε ορισμένες χώρες της περιοχής, οι γενικότερες εξελίξεις ευνοούν τις συνεργασίες και υπόσχονται ευνοϊκότερες συνθήκες στο μέλλον.
3. Η ένταξη της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ε.Ε. και η προβλεπόμενη επέκταση των δράσεων της Ένωσης και σε άλλες χώρες της περιοχής βελτιώνουν ακόμη περισσότερο τις συνεργασίες της Ελλάδας με τις χώρες του αμέσου γεωγραφικού της περιγύρου.
4. Οι πολιτικές της Ε.Ε. για τη συνοχή, την ανάπτυξη και την απασχόληση, όπως εξυπηρετούνται σήμερα από τους τρεις στόχους των Διαρθρωτικών Ταμείων,

την «Σύγκλιση», την «Περιφερειακή ανταγωνιστικότητα και απασχόληση» και την «Ευρωπαϊκή εδαφική συνεργασία», θέτουν νέες προκλήσεις στην αναπτυξιακή και, κατ' επέκταση, και στη χωροταξική πολιτική της χώρας μας.

5. Η θέση της Ελλάδας σε σχέση με τους άξονες των διεθνών θαλασσίων μεταφορών σε συνδυασμό με τη μεγάλη ειδίκευσή της στη διεθνή ναυτιλία, της παρέχουν τη δυνατότητα να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο ως διαμετακομιστικό κέντρο εμπορευματικών μεταφορών, ιδίως εν όψει του γεγονότος ότι το μεταφορικό έργο θα αυξάνει λόγω της παγκοσμιοποίησης και της ραγδαίας αύξησης των εξαγωγών των ασιατικών χωρών προς την Ευρώπη και αλλού. Η συνεχής αύξηση των διεθνών τουριστικών μετακινήσεων σε σταθερή βάση, το άνοιγμα νέων τουριστικών αγορών στην Ασία με μεγάλα πληθυσμιακά μεγέθη και η πύκνωση των διεθνών μεταφορών, συνθέτουν ένα ευνοϊκό πλαίσιο για τη δυναμική ανάπτυξη του ελληνικού τουριστικού τομέα. Για όλα τα παραπάνω, προϋπόθεση είναι η δημιουργία στη χώρα μας των αναγκαίων υποδομών σε λιμάνια, αεροδρόμια και μεγάλους οδικούς άξονες

B. Ως προς τη φυσιογνωμία της χώρας, τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της:

B1. Δημογραφία και απασχόληση

1. Η δημογραφική στασιμότητα των τελευταίων ετών, παρά τη συνεχιζόμενη μεταναστευτική εισροή, έχει οδηγήσει στη γήρανση του πληθυσμού, η οποία είναι εντονότερη σε περιοχές που παρουσιάζουν εσωτερική μετανάστευση και χαμηλά ποσοστά γεννητικότητας. Το γεγονός αυτό δημιουργεί έντονα προβλήματα στην απασχόληση και στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας, στο σύστημα της κοινωνικής ασφάλισης καθώς και στα συστήματα υγείας και κοινωνικής προστασίας. Τα προβλήματα αυτά είναι οξύτερα σε περιφέρειες με υψηλά ποσοστά πληθυσμού μεγάλων ηλικιών.
2. Η ανεργία -ιδιαίτερα στις νέες ηλικίες- παραμένει υψηλή, παρά την πρόσφατη σημαντική μείωση. Συνδυάζεται όμως και με την αναντιστοιχία της προσφοράς και της ζήτησης στην αγορά εργασίας για συγκεκριμένες ασχολίες. Το 80% των ανέργων βρίσκεται στις αστικές περιοχές, κυρίως στις Περιφέρειες της Αττικής και της Κεντρικής Μακεδονίας, όπου σημειώνονται και τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας των νέων.

Το γεγονός αυτό οξύνει τα κοινωνικά προβλήματα από την αυξανόμενη διόγκωση των αστικών κέντρων και αυξάνει την πίεση στις αστικές υποδομές, στις υποδομές υγείας και κοινωνικής προστασίας και στο ευρύτερο αστικό περιβάλλον.

3. Η επιδιωκόμενη μείωση της ανεργίας, η απορρόφηση του εργατικού δυναμικού που εγκαταλείπει τη γεωργία (περίπου 100.000 μέχρι το 2020) και η εξασφάλιση απασχόλησης σε όσους ζητούν εργασία για πρώτη φορά, απαιτούν τη δημιουργία 500.000-600.000 νέων θέσεων απασχόλησης μέχρι το 2020. Είναι χρέος της οικονομικής και της χωροταξικής πολιτικής να συμβάλουν στη δημιουργία των θέσεων αυτών, κατά τρόπο που να εξασφαλίζει την ορθολογικότερη κατανομή τους κατά οικονομική δραστηριότητα και περιοχή, ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της ισόρροπης ανάπτυξης και της προστασίας του περιβάλλοντος.

B2. Οικονομική και περιφερειακή ανάπτυξη

1. Διαπιστώνεται σταδιακή βελτίωση όλων σχεδόν των οικονομικών δεικτών και στοιχείων (ΑΕΠ, δημόσιο χρέος, ανταγωνιστικότητα, επιχειρηματικότητα, ξένες άμεσες επενδύσεις κ.ά.), τα οποία συνθέτουν την οικονομική ταυτότητα της χώρας. Σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη αποδεικνύεται η ενεργοποίηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.
2. Οι αλλαγές στη διάρθρωση της οικονομίας συνεχίζονται, με την περαιτέρω μείωση της συμβολής της γεωργίας στο ΑΕΠ και στην απασχόληση. Η μείωση αυτή μπορεί να ερμηνευθεί, πάντως, ως ένδειξη ανάπτυξης του συνόλου της οικονομίας παρά ως αδυναμία του πρωτογενούς τομέα, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη σημαντική συμβολή της γεωργίας στην περιφερειακή ανάπτυξη. Υπογραμμίζεται εξάλλου ότι η γεωργία συμβάλλει καθοριστικά, ως κύρια ή δευτερεύουσα πηγή, στο εισόδημα σημαντικού αριθμού νοικοκυριών της χώρας.
3. Η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στο ΑΕΠ μένει περίπου αμετάβλητη, παρά τη μείωση σε πολλούς κλάδους της μεταποίησης. Αντίθετα, ο ρόλος του τριτογενούς τομέα αυξάνει συνεχώς αφού σήμερα συμμετέχει κατά 82% στο ΑΕΠ, με τάση περαιτέρω αύξησης. Στην εξέλιξη αυτή έχει συμβάλει καθοριστικά η ανάπτυξη του τουρισμού, των μεταφορών, των

χρηματοοικονομικών υπηρεσιών κ.α. Πρόβλημα συνιστά η παραοικονομία και η διόγκωση του δημόσιου τομέα που υποκρύπτει υποαπασχόληση και κρυμμένη ανεργία.

4. Παρά τη γενική βελτίωση του επιπέδου ανάπτυξης στη χώρα, εξακολουθούν να υπάρχουν διαπεριφερειακές και ενδοπεριφερειακές διαφορές στο επίπεδο του εισοδήματος και της ευημερίας, όπως άλλωστε συμβαίνει στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. Σημαντική βελτίωση παρατηρήθηκε στις περιφέρειες με αξιόλογη τουριστική ανάπτυξη (Κρήτη, Νησιά Αιγαίου, Νησιά Ιονίου κ.α.), ενώ συγκριτικά μειονεκτούν περιφέρειες όπως η Ήπειρος, η Δυτική Μακεδονία και η Θράκη. Το γεγονός της διάθεσης του 80% των πόρων του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013 στην περιφέρεια θέτει νέες προοπτικές στην πολιτική για την περιφερειακή ανάπτυξη και τη χωροταξία.
5. Οι περισσότερες από τις Περιφέρειες υστερούν σε επιχειρηματικότητα και οι σημαντικότεροι λόγοι είναι :
- το μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων και η περιορισμένη ικανότητα καινοτομίας,
 - οι διοικητικές δυσχέρειες,
 - η έλλειψη υποδομών και
 - η τροφοδότηση σημαντικού μέρους της ανάπτυξής τους με δράσεις που κατευθύνονται από επιχειρήσεις που εδρεύουν στο κέντρο.

Οι λόγοι αυτοί έχουν ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση επιχειρήσεων σε ορισμένες περιφέρειες και πόλεις, προσδιορίζοντας και την αναπτυξιακή πορεία των υπολοίπων.

6. Οι πολιτικές για την περιφερειακή ανάπτυξη και τη χωροταξία, για να είναι αποτελεσματικές, πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα διαφορετικά διαρθρωτικά προβλήματα των περιφερειών και τις πιθανές μεταβολές στο μέλλον. Για το λόγο αυτό η χωροταξία και η περιφερειακή πολιτική πρέπει να διαθέτουν ευελιξία και προσαρμοστικότητα στις νέες συνθήκες. Τέτοια διαρθρωτικά προβλήματα είναι έντονα σε περιφέρειες που απώλεσαν ή θα απολέσουν σημαντικούς κλάδους παραγωγής, λόγω μειωμένης

ανταγωνιστικότητας, όπως η κλωστοϋφαντουργία, η παραγωγή ενδυμάτων, η καλλιέργεια και η επεξεργασία βάμβακος, καπνού και ζαχαρότευτλων στη Θεσσαλία, τη Μακεδονία και τη Θράκη κ.α.

B3. Περιβάλλον και Φυσικοί Πόροι

1. Η Ελλάδα βρίσκεται σε προνομιούχο θέση σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, λόγω της ποικιλομορφίας και της αισθητικής των τοπίων, της μεγάλης ποικιλίας βιοτόπων, της σχετικά καλής κατάστασης των φυσικών της πόρων (νερό, έδαφος, υπέδαφος), καθώς και του πλούτου και της έκτασης της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Η ποιότητα περιβάλλοντος είναι εν γένει καλή σε επίπεδο χώρας, ενώ τα περιβαλλοντικά προβλήματα που παρατηρούνται, λόγω ιδίως μη συμβατών χρήσεων γης, είναι συνήθως εστιασμένα τοπικά.
2. Ειδικότερα, η Ελλάδα διαθέτει μεγάλο ποσοστό βιολογικής ποικιλότητας (5.500 είδη χλωρίδας, 436 είδη ορνιθοπανίδας και 116 είδη θηλαστικών). Ωστόσο, παρατηρείται μείωση της φυσικής βλάστησης στις παράκτιες περιοχές, ενώ υπάρχουν ακόμη ελλείψεις στη διαχείριση των προστατευόμενων περιοχών και του δικτύου Natura 2000. Όμως, οι συνθήκες αυτές συνεχώς βελτιώνονται και θα βελτιωθούν περαιτέρω με ταχύτερους ρυθμούς και με τη διάθεση σημαντικών πόρων κατά την προγραμματική περίοδο 2007 - 2013.
3. Επίσης, παρατηρείται μείωση των δασών και των δασικών εκτάσεων της ελληνικής επικράτειας, κυρίως, λόγω των δασικών πυρκαγιών (βασικό χαρακτηριστικό των μεσογειακών οικοσυστημάτων) και, δευτερευόντως, λόγω των καταπατήσεων, οι οποίες έπονται πολλές φορές των δασικών πυρκαγιών, ιδίως στις παράκτιες ζώνες.
4. Η ανεπαρκής διαχείριση των υδατικών πόρων, επιφανειακών και υπόγειων, οδηγεί στη μείωση ή στην υποβάθμιση των υδάτινων αποθεμάτων.
5. Οι εντατικές καλλιέργειες και η αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων συμβάλλουν στην υποβάθμιση των εδαφών.
6. Η υπεραλίευση και η παράνομη αλιεία συμβάλλουν στη μείωση των ιχθυοαποθεμάτων.

7. Η, συχνά άναρχη, αστικοποίηση μειώνει τους ελεύθερους χώρους, κυρίως των μεγάλων αστικών κέντρων, υποβαθμίζει τον φυσικό και πολιτιστικό πλούτο της χώρας και καθιστά δυσκολότερη τη διαχείριση των αποβλήτων.
 8. Η ανταπόκριση της Ελλάδας στις διεθνείς περιβαλλοντικές προκλήσεις δεν υπήρξε ομοιόμορφη. Θετική επίδραση αναμένεται να έχει η εφαρμογή της νομοθεσίας για την ολοκληρωμένη διαχείριση των υδατικών πόρων. Επίσης, σε ό,τι αφορά την 'τύπα του όζοντος', η Ελλάδα φαίνεται να τηρεί τους Κοινοτικούς Κανονισμούς που στοχεύουν στη μείωση των εκπομπών χλωροφθορανθράκων (HFC's).
 9. Στον τομέα των κλιματικών αλλαγών εκτιμάται ότι η χώρα μας θα ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της που απορρέουν από το Πρωτόκολλο του Κιότο και τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη μείωση των εκπομπών αερίων που συμβάλλουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου. Προβλέπεται μία δέσμη μέτρων που περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, μέτρα για την αύξηση της ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και τον περιορισμό των εκπομπών των μεγαλύτερων βιομηχανιών, την εφαρμογή βέλτιστων διαθέσιμων τεχνικών στη βιομηχανία, τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, την επέκταση της χρήσης φυσικού αερίου κ.ά.
- Γ. Ως προς τις διεθνείς και διαπεριφερειακές εισόδους-πύλες και συνδέσεις της χώρας και τη χωρική οργάνωση των κύριων εθνικών πόλων και αξόνων ανάπτυξης*
- Γ1. Ως προς τις διεθνείς και διαπεριφερειακές εισόδους-πύλες και συνδέσεις της χώρας*
- Η Ελλάδα, λόγω της θέσης της στην άκρη της Βαλκανικής χερσονήσου και της Ανατολικής Μεσογείου, μπορεί να επιτελέσει σημαντικό ρόλο στις διεθνείς μεταφορές, στις συγκοινωνίες και τις επικοινωνίες υπό την προϋπόθεση ότι θα αξιοποιήσει επαρκώς:
1. Τις προοπτικές που παρέχουν οι διεθνείς άξονες και οι πόλοι ανάπτυξης της ευρύτερης περιοχής.
 2. Τις σύγχρονες δυνατότητες που προσφέρουν οι θαλάσσιες μεταφορές και οι χερσαίοι διάδρομοι επικοινωνίας για την ενδυνάμωση των σχέσεων της με τους βόρειους και ανατολικούς της γείτονες, στη Βαλκανική, στον Εύξεινο

Πόντο και την Ανατολική Μεσόγειο. Η ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού και των καθέτων προς αυτήν αξόνων, που ήδη κατασκευάζονται, θα εξυπηρετήσουν πολλαπλώς τους στόχους αυτούς σε συνδυασμό με τις ακτοπλοϊκές συνδέσεις της ηπειρωτικής χώρας με τα νησιά ως θαλάσσιες επεκτάσεις των ανωτέρω οδικών αξόνων της ηπειρωτικής χώρας.

3. Την κομβική θέση της χώρας στις θαλάσσιες μεταφορές, που προωθείται: α) με την ανάπτυξη λειτουργιών μεταφόρτωσης στους θαλάσσιους διαδρόμους που διατρέχουν κατά μήκος τη Μεσόγειο, τον Εύξεινο Πόντο και την Ερυθρά θάλασσα και β) με τις διεθνείς συνδυασμένες μεταφορές –διαμέσου κυρίως των λιμανιών του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης– που αποτελούν, ήδη σήμερα, πραγματικότητα με σημαντικές προοπτικές μελλοντικής ενίσχυσης.
 4. Το γεωγραφικό πλεονέκτημα γειτνιάσής της με τους διεθνείς αεροδιάδρομους διασύνδεσης της Δυτικής Ευρώπης με την Ανατολική και Νότια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, τη Νότια και Νοτιανατολική Ασία, καθώς και την Ωκεανία. Τον ρόλο αυτό μπορεί να εξυπηρετήσει, υπό προϋποθέσεις και ρυθμιστικές παρεμβάσεις, το αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος» στην Αθήνα, το αεροδρόμιο «Μακεδονία» στη Θεσσαλονίκη και το αεροδρόμιο του Ηρακλείου, με την κατασκευή νέου διεθνούς αερολιμένα σε συνδυασμό με τον αερολιμένα των Χανίων.
 5. Τις ευκαιρίες που αναδύονται για την ανάπτυξη της χώρας μέσα από τη ολοκλήρωση των μεγάλων έργων υποδομής που έχουν προγραμματισθεί ή κατασκευάζονται.
- Γ2. Ως προς τη χωρική οργάνωση των κύριων εθνικών πόλων και αξόνων ανάπτυξης.*
1. Διαπιστώνεται ότι κύριοι εθνικοί πόλοι ανάπτυξης παραμένουν τα μητροπολιτικά συγκροτήματα της Αθήνας και Θεσσαλονίκης, καθώς αποτελούν τα βασικά διοικητικά κέντρα της χώρας, ενώ ταυτόχρονα διαθέτουν ιδιαίτερα σημαντικές υποδομές που ενισχύουν τη θέση τους ως τόπων προσέλκυσης κάθε είδους επενδύσεων (λιμένες Πειραιά και Θεσσαλονίκης, αεροδρόμια «Ελευθέριος Βενιζέλος» και «Μακεδονία», μεγάλοι οδικοί άξονες, σιδηροδρομικό δίκτυο, δίκτυα επικοινωνιών και ενέργειας κλπ).

2. Εκτιμάται ότι ο ρόλος των δύο μητροπολιτικών πόλων θα ισχυροποιηθεί περαιτέρω. Ωστόσο, η σχετική σπουδαιότητα τους θα μειούται όσο θα αυξάνει η ελκυστικότητα των κύριων εθνικών πόλων ανάπτυξης (Πάτρα, δίπολο Λάρισα-Βόλος, Ηράκλειο, Ιωάννινα, δίπολο Κομοτηνή-Αλεξανδρούπολη), με την προώθηση κατάλληλων παρεμβάσεων και, κυρίως με τη βελτίωση της προσπελασιμότητας του εθνικού χώρου στο σύνολο του.
3. Διαπιστώνεται ότι ο ΠΑΘΕ εξακολουθεί να αποτελεί τον κύριο άξονα ανάπτυξης της χώρας, με ενισχυμένο το τμήμα Αθήνα-Θεσσαλονίκη και αρκετά αδύναμα ακόμη τα δύο άκρα.
4. Διαπιστώνεται ότι το λιμάνι του Πειραιά είναι ήδη ενταγμένο στους διεθνείς θαλάσσιους άξονες (Ανατολική-Δυτική Μεσόγειος, Εύξεινος Πόντος, Αδριατική). Αντίστοιχα, το λιμάνι της Θεσσαλονίκης διαθέτει προοπτικές περαιτέρω ισχυροποίησης, με την ολοκλήρωση των πανευρωπαϊκών οδικών αξόνων προς τη Δυτική και την Κεντρική Ευρώπη (μέσω Σκοπίων, Σόφιας, Βελιγραδίου).
5. Συμπληρωματικές διεθνείς εισόδους-πύλες αποτελούν τα ειδικά, σχετιζόμενα τον τουρισμό, αεροδρόμια (Κέρκυρας, Ρόδου, Ηρακλείου σε συνδυασμό με αυτό της Σούδας και Κω) και λιμάνια (Πάτρας και δευτερευόντως Ηγουμενίτσας), καθώς και η πύλη της Κακαβιάς εξαιτίας του ισχυρού μεταναστευτικού ρεύματος από την Αλβανία. Αναμένεται ότι θα αναβαθμιστεί ο ρόλος του λιμανιού της Πάτρας με την κατασκευή του αυτοκινητοδρόμου Κορίνθου - Πατρών - Πύργου και της Ιονίας οδού, καθώς και με την ολοκλήρωση των έργων ταχείας σιδηροδρομικής σύνδεσης στο δυτικό άκρο του ΠΑΘΕ (Κόρινθος-Πάτρα).
6. Αντίστοιχες προοπτικές δημιουργούνται στο βόρειο/ανατολικό άκρο του ΠΑΘΕ, με την ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού και των καθέτων αξόνων της, την κατασκευή του αγωγού πετρελαίου Μπουργκάς - Αλεξανδρούπολη και την συνακόλουθη αναβάθμιση του λιμανιού της Αλεξανδρούπολης σε νέο εθνικό πόλο και διεθνή πύλη (απόληξη σημαντικού χερσαίου άξονα από τον Εύξεινο Πόντο και διεθνή πύλη εισόδου από τον θαλάσσιο άξονα από και προς τη Βόρεια Αφρική και την Ερυθρά θάλασσα, καθώς και την Ανατολική Μεσόγειο).

7. Εκτιμάται ότι η διεθνής πύλη του Προμαχώνα ισχυροποιείται με την ένταξη στην Ε.Ε. της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας και τις προοπτικές ολοκλήρωσης των πανευρωπαϊκών δικτύων. Με την ολοκλήρωση της Εγνατίας οδού και της Ε65, αναμένεται να ενισχυθεί ο ρόλος της Ηγουμενίτσας, παρά τις διαφαινόμενες πιέσεις σε διεθνές, κυρίως, επίπεδο (συνδέσεις Κωνσταντινούπολης-Αδριατικής και Κεντρικής Ευρώπης) αλλά και σε εθνικό επίπεδο (Πάτρα). Η ομαλοποίηση των σχέσεων με την Τουρκία θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την αναβάθμιση της λειτουργίας των Κήπων ως πύλης εισόδου. Τέλος, αναμένεται η λειτουργία έως το 2021 και της πύλης εισόδου/εξόδου στην Ιεροπηγή προς Δυρράχιο.
8. Η ιδιαίτερη γεωμορφολογία της χώρας θέτει αναπτυξιακούς περιορισμούς (φραγμούς και ασυνέχειες στην κατανομή των δραστηριοτήτων στο χώρο). Ταυτόχρονα, όμως, αποτελεί και τον καθοριστικό παράγοντα για το, εξαιρετικής ποιότητας, φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της. Η ανάδειξή του, με τη χρήση κατάλληλων αναπτυξιακών πολιτικών και, κυρίως, με τη δημιουργία της απαραίτητης υποδομής, μπορεί να αποτελέσει το συγκριτικό πλεονέκτημα της αναπτυξιακής πορείας της Χώρας.
- Δ. Ως προς τη χωρική διάρθρωση των στρατηγικής σημασίας δικτύων υποδομών και μεταφορών διαπιστώνονται κατά τομέα τα εξής:
1. Ενέργεια
- (α) Η ηλεκτρική ενέργεια παράγεται κυρίως στα βόρεια και δυτικά διαμερίσματα της χώρας, ενώ καταναλώνεται ιδίως στα ανατολικά και στα νότια. Κριτήριο χωροθέτησης των δικτύων παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας αποτελούν οι πηγές ενέργειας του ελλαδικού χώρου.
- (β) Τα στρατηγικής σημασίας δίκτυα διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας είναι διασυνδεδεμένα με τα δίκτυα των γειτονικών χωρών και χωροθετούνται κυρίως στον άξονα ανάπτυξης Βορρά-Νότου, με γνώμονα την εξυπηρέτηση του πληθυσμού των μεγάλων αστικών κέντρων και των περί αυτά εγκατεστημένων δραστηριοτήτων.
- (γ) Το νησιωτικό σύστημα δεν είναι ουσιαστικά διασυνδεδεμένο και εξυπηρετείται κυρίως από αυτόνομα δίκτυα.

(δ) Το δίκτυο μεταφοράς φυσικού αερίου από τη Ρωσία ακολουθεί επίσης τον άξονα ανάπτυξης, στο νότιο άκρο του οποίου (Ρεβυθούσα) υπάρχει σταθμός αποθήκευσης υγροποιημένου φυσικού αερίου που μεταφέρεται δια θαλάσσης.

(ε) Οι σταθμοί φόρτωσης πετρελαίου και τα διυλιστήρια βρίσκονται στις ευρύτερες περιφέρειες των δύο μητροπολιτικών κέντρων.

(στ) Το 2006 οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας κάλυψαν μόλις το 11,5% της συνολικής παραγωγής ηλεκτρισμού στην Ελλάδα, με το 9.71% από Υ-Η μονάδες 1,5% από αιολική ενέργεια και 0,23% από βιοαέριο.

Εκτιμάται ότι στο άμεσο μέλλον, θα υπάρξει ουσιαστική αύξηση της διείσδυσης των Α.Π.Ε. στην παραγωγή ενέργειας, ιδίως με την ανάπτυξη αιολικής ενέργειας.

2. Τηλεπικοινωνίες

(α) Διαπιστώνεται ότι στο χώρο των τηλεπικοινωνιών έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικές επενδύσεις σε συγκεκριμένες περιοχές της χώρας (όπως στις Ολυμπιακές πόλεις), ενώ, παράλληλα, στον σχετικό τομέα των υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας (μεταφορά δεδομένων, παροχή πρόσβασης στο διαδίκτυο κ.α.) λειτουργούν ήδη πολλές νέες επιχειρήσεις, που είναι κυρίως εγκατεστημένες στα δύο μητροπολιτικά και στα λοιπά αστικά κέντρα της χώρας.

(β) Περιορισμένη παραμένει η συμμετοχή των απομονωμένων περιοχών (νησιωτικός και ορεινός χώρος) και εν γένει της χώρας στα διακρατικά ευρυζωνικά δίκτυα.

(γ) Η σύγκλιση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Ένωση σε ό,τι αφορά τη χρήση και την αφομοίωση νέων τεχνολογιών δεν έχει τον επιθυμητό ρυθμό, ενώ διατηρούνται οι αποκλίσεις μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών.

3. Μεταφορές

(α) Στο πεδίο των μεταφορών, έχουν προωθηθεί οδικές υποδομές στρατηγικής σημασίας (Εγνατία, ΠΑΘΕ, Ιόνια οδός, Ε 65, άξονας Κόρινθος-Καλαμάτα, ΒΟ.Α.Κ., κλπ.) και βελτιωτικά έργα στη σιδηροδρομική υποδομή.

(β) Προβλήματα προσβασιμότητας και προσπελασιμότητας εξακολουθούν και υφίστανται σε αρκετές περιοχές της χώρας, κυρίως όμως στον ορεινό και στο νησιωτικό χώρο.

(γ) Διαπιστώνεται ότι η έως σήμερα πρακτική στον τομέα μεταφορών έχει οδηγήσει στη συστηματική ενίσχυση της εξυπηρέτησης των περιοχών περί τον Π.Α.Θ.Ε. - ιδιαιτέρως δε των δύο μητροπολιτικών κέντρων Αθήνας και Θεσσαλονίκης - με τις οδικές υποδομές να βρίσκονται σε πρόωρο κορεσμό και πολλαπλά προβλήματα να παρατηρούνται στους τομείς της ασφάλειας.

(δ) Διαπιστώνεται πως ο κλάδος της ναυτιλίας αποτελεί έναν από τους βασικότερους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, εξυπηρετώντας τις μεταφορές εμπορευμάτων και επιβατών τόσο εντός, όσο και εκτός, χωρικών υδάτων. Ωστόσο, ο κλάδος παρουσιάζει αδυναμίες οι οποίες εντοπίζονται κυρίως στην εσωτερική ακτοπλοΐα και στην ποιότητα των λιμενικών υπηρεσιών.

(ε) Διαπιστώνεται ότι η σημασία του σιδηροδρόμου στις μεταφορές είναι εξαιρετικά περιορισμένη, κυρίως διότι δεν έχει αποκτήσει διεθνή ρόλο και εστιάζεται στην εγχώρια μεταφορά προσώπων.

(στ) Επισημαίνεται, επίσης, ότι η χώρα, λόγω γεωμορφολογικών συνθηκών, διαθέτει δυσανάλογα μεγάλο αριθμό αεροδρομίων, σε σχέση με την έκταση και τον πληθυσμό της.

(ζ) Ειδικότερα, έως το τέλος της 15ετούς προγραμματικής περιόδου του παρόντος πλαισίου, εκτιμάται ότι ο κλάδος των μεταφορών και των συγκοινωνιών θα εξυπηρετεί, με αυξημένη ποιότητα, ταχύτητα και μειωμένο κόστος, πολλαπλάσια από σήμερα μεταφορικά βάρη. Το σύνολο του κλάδου προβλέπεται να λειτουργήσει σε πιο ανταγωνιστικό και διεθνοποιημένο περιβάλλον και να διαδραματίσει κομβικό ρόλο για τις μεταφορές όλων των Βαλκανίων και της νοτιοανατολικής Ευρώπης γενικότερα. Η προώθηση πολιτικών συνδυασμένων συστημάτων μεταφορών και δημοσίων συγκοινωνιών θα καταστήσει ανταγωνιστικότερη την ελληνική οικονομία και θα βελτιώσει την ποιότητα των υπηρεσιών μεταφορών.

Ε. Ως προς τη χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα των παραγωγικών τομέων και τη σχέση τους με το περιβάλλον:

1. Η γεωργία αποτελεί δραστηριότητα η οποία συμβάλλει στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών (θέσεις εργασίας), στην παραγωγή ασφαλών γεωργικών προϊόντων και τροφίμων και στη διατήρηση της φυσιογνωμίας της υπαίθρου και του κοινωνικού ιστού. Παράλληλα, συντελεί στη δημιουργία ποικίλων ημιφυσικών οικοτόπων και τοπίων τα οποία, πέραν της αισθητικής αξίας, συνιστούν ενδιαιτήματα για την πλούσια πανίδα και χλωρίδα της χώρας μας. Όμως, η αλόγιστη χρήση λιπασμάτων και παρασιτοκτόνων, καθώς και οι αδόκιμες πρακτικές άρδευσης και, ενίοτε, η ακατάλληλη χρήση της γεωργικής γης, τραυματίζουν την περιβαλλοντική κληρονομιά και υποβαθμίζουν την βιοποικιλότητα.
2. Το μεγαλύτερο μέρος της γεωργικής παραγωγής της χώρας παράγεται στις, περιορισμένης έκτασης, πεδινές, γόνιμες και αρδευόμενες περιοχές, όπου ασκείται εντατική γεωργική δραστηριότητα. Η δραστηριότητα αυτή χαρακτηρίζεται από αυξημένες εισροές και υψηλή κατά κανόνα παραγωγικότητα, αν και συχνά προκαλεί δυσμενείς επιπτώσεις στο περιβάλλον λόγω της εντατικής χρήσης των φυσικών πόρων, ιδιαίτερα στον περιαστικό χώρο. Αντίστοιχα, ένα σημαντικό μέρος των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων ασκείται στις ημιορεινές, ορεινές, μειονεκτικές και νησιωτικές περιοχές της χώρας, κυρίως με τις εκτροφές αιγοπροβατοτροφίας και με ένα μικρότερο αριθμό εκτροφών βοοτροφίας. Ωστόσο, η αδυναμία οργανικής σύνδεσης των εκτροφών αυτών με τους βοσκοτόπους, καθώς και οι ελλείψεις σε υποδομές πρόσβασης, υδροδότησης και ηλεκτροδότησης, συνιστούν ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του κλάδου.
3. Εκτιμάται ότι, στο μέλλον, η αλλαγή του τρόπου χορήγησης των ενισχύσεων – σύμφωνα με τους στόχους της ενδιάμεσης μεταρρύθμισης της ΚΑΠ– θα οδηγήσει σε μία ανταγωνιστική γεωργία προσανατολισμένη περισσότερο στην αγορά, ενώ θα εγκαταλειφθούν κλάδοι παραγωγής τα οικονομικά αποτελέσματα των οποίων στηρίζονταν κυρίως στην οικονομική ενίσχυση. Ωστόσο, οι επιπτώσεις της ΚΑΠ επηρεάζουν με διαφορετικό τρόπο τις πεδινές, γόνιμες, αρδευόμενες περιοχές –που ενσωματώνουν και αξιοποιούν εύκολα την τεχνολογία και θα εξακολουθούν να χαρακτηρίζονται δυναμικές– και τις ορεινές και νησιωτικές περιοχές με περιορισμένους φυσικούς πόρους, όπου η συνέχιση της λειτουργίας των οικογενειακών γεωργικών και

κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων έχει σημαντική συμβολή στη διατήρηση του παραγωγικού και κοινωνικού ιστού της υπαίθρου.

4. Διαπιστώνεται ότι το 50% των εκτάσεων της χώρας δεν μπορεί να αξιοποιηθεί ή χρησιμοποιείται ελάχιστα (βραχώδη βουνά, θαμνότοποι, πτωχά βοσκοτόπια, άγονες εκτάσεις).
5. Όσον αφορά ειδικότερα την παραγωγικότητα των δασών, είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι η χώρα μας δεν μπορεί να ανταγωνιστεί επαρκώς τα προϊόντα του ξύλου των κρατών της κεντρικής και βόρειας Ευρώπης σε ποιότητα, σε ποσότητα, σε τιμές. Στην κατάσταση αυτή συντελούν τόσο οι μετεωρολογικές συνθήκες που χαρακτηρίζουν το μεσογειακό οικοσύστημα όσο και το ανάγλυφο (τοπογραφία) που δυσχεραίνει την απόληψη ξύλου με χαμηλού κόστους τεχνολογικά μεθόδους, αλλά και η ανεπαρκής διαχείριση των δασών με στόχο την παραγωγή εμπορικής ξυλείας. Εκτιμάται, συνεπώς, ότι τα δάση θα μπορούσαν να βελτιωθούν με κατάλληλη διαχείριση, ώστε να καταστούν πιο παραγωγικά.
6. Η χώρα είναι πλούσια σε μεταλλεύματα και ορυκτά. Οι σχετικές δραστηριότητες συναντώνται σχεδόν σε όλους τους νομούς της χώρας, ακόμη και στις νησιωτικές περιοχές, όπου απαντώνται διάφορα κοιτάσματα και ορυκτά και τα οποία, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία λόγω της συμβολής τους στην παραγωγική διαδικασία. Η χωρική διάσταση της εξορυκτικής και της μεταλλευτικής δραστηριότητας συνδέεται με την ανάγκη αναγνώρισης των ορυκτών πόρων ως ισότιμων προς τους λοιπούς φυσικούς πόρους και με την εξασφάλιση της δυνατότητας αξιοποίησής τους, κατά τρόπο συμβατό με την προστασία του περιβάλλοντος και την άσκηση τουριστικών ή άλλων δραστηριοτήτων.
7. Εκτιμάται ότι, με την προϋπόθεση τήρησης των απαιτούμενων περιβαλλοντικών όρων και μέτρων, η άσκηση μεταλλευτικών δραστηριοτήτων μπορεί να συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη περιοχών με περιορισμένες οικονομικές δραστηριότητες και στη συγκράτηση του πληθυσμού στην υπαίθρο χώρα.
8. Διαπιστώνεται ότι τα 2/3 της απασχόλησης στη μεταποιητική δραστηριότητα συγκεντρώνονται στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής (Αττική, Κεντρική

Εύβοια, νότιο ήμισυ της Βοιωτίας, και στο ηπειρωτικό, κυρίως, τμήμα του Νομού Κορινθίας) και της Κεντρικής Μακεδονίας (Νομός Θεσσαλονίκης, βορειοδυτικό τμήμα του Νομού Χαλκιδικής, Νομοί Κιλκίς και Ημαθίας), ενώ μικρότερες συγκεντρώσεις έχουν διαμορφωθεί κατά μήκος του παραδοσιακού άξονα ανάπτυξης της χώρας (Π.Α.Θ.Ε.), αλλά και στο βόρειο μέτωπο της χώρας. Τέλος, αρχίζει να αναδύεται ο δυτικός άξονας από τον Νομό Αχαΐας έως τον Νομό Ιωαννίνων ο οποίος προβλέπεται να ενισχυθεί σημαντικά με την κατασκευή της Ιονίας οδού.

9. Διαπιστώνεται ότι πολύ μικρό ποσοστό των βιομηχανικών καταστημάτων είναι εγκατεστημένο σε οργανωμένους υποδοχείς, γεγονός που σημαίνει ότι, ακόμη και για τη βιομηχανία, η επιλογή της εκτός σχεδίου δόμησης αποτελεί στην πράξη κυρίαρχη χωροθετική επιλογή. Επίσης, συχνό φαινόμενο αποτελεί η διαμόρφωση περισσότερο ή λιγότερο εκτεταμένων περιοχών με συγκέντρωση μεμονωμένων μονάδων, κυρίως στις ζώνες επιρροής των μεγάλων αστικών κέντρων, που απαιτούν εξυγίανση. Εκτιμάται, σύμφωνα και με τη μελέτη για το Ειδικό Χωροταξικό Πλαίσιο για τη Βιομηχανία, ότι η διάσπαρτη εγκατάσταση μπορεί να είναι αποδεκτή για ορισμένους βιομηχανικούς κλάδους, αλλά στην πλειονότητά τους οι νέες ή μετεγκαθιστάμενες μονάδες μπορούν να συγκεντρωθούν σε οργανωμένους υποδοχείς.
10. Ομοίως, από την πιο πάνω μελέτη, εκτιμάται ότι, στον χρονικό ορίζοντα εφαρμογής του παρόντος Πλαισίου, οι μεγαλύτερες ανάγκες χωρικής ρύθμισης της βιομηχανικής δραστηριότητας θα εξακολουθούν να εστιάζονται γύρω από τις δύο μητροπολιτικές περιοχές. Μικρότερες ανάγκες αναμένεται να υπάρξουν στο νοτιοδυτικό τμήμα του Νομού Βοιωτίας, στην ευρύτερη περιοχή του δίπολου Βόλου-Λάρισας, στο νοτιότερο τμήμα των Νομών Καβάλας - Δράμας - Ξάνθης, στο κεντρικότερο τμήμα του Νομού Ιωαννίνων και, σε περιορισμένη ζώνη, με επίκεντρο την Πάτρα.
11. Διαπιστώνεται ότι ο τομέας των υπηρεσιών συγκεντρώνεται με απόλυτο τρόπο στις ευρύτερες περιοχές των δύο μητροπολιτικών κέντρων και, κατ' αναλογία πληθυσμού και δραστηριοτήτων, σε αυτές των λοιπών αστικών κέντρων της χώρας.

12. Διαπιστώνεται ότι η κύρια τουριστική δραστηριότητα είναι απολύτως συγκεντρωμένη, αφού το 65% των ξενοδοχειακών κλινών και το 70% των διανυκτερεύσεων κατανέμονται στις Περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων νήσων, Κρήτης, Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ η πληρότητα των ξενοδοχειακών κλινών σε όλες τις νησιωτικές Περιφέρειες υπερβαίνει το 50% (Περιφέρειες Κρήτης, Νοτίου Αιγαίου, Ιονίων Νήσων και Βορείου Αιγαίου).
13. Διαπιστώνεται ότι οι βασικές μορφές τουρισμού, που αναπτύχθηκαν μέχρι σήμερα στην Ελλάδα, αξιοποίησαν μέρος της ποικιλίας και των διατιθέμενων τουριστικών πόρων. Το πλήθος των νησιών, το μεγάλο μήκος των παράκτιων περιοχών και το μεσογειακό κλίμα κατέστησαν τη χώρα προνομιακό τουριστικό προορισμό, με κυρίαρχο το μοντέλο «ήλιος-θάλασσα». Ωστόσο, οι διεθνείς τάσεις για εξατομίκευση του τουριστικού προϊόντος, σε συνδυασμό με την αύξηση του ανταγωνισμού λόγω της εισόδου και άλλων μεσογειακών χωρών στην αγορά, καθώς και η αλλοίωση ή η υπερφόρτιση σημαντικών πόρων λόγω της κατανάλωσής τους με βάση το κυρίαρχο μοντέλο, καθιστούν αναγκαία, σύμφωνα και με τη μελέτη του Ειδικού Χωροταξικού Πλαισίου για τον Τουρισμό, την παράλληλη ανάπτυξη και άλλων μορφών τουριστικής δραστηριότητας αλλά και την αναβάθμιση και τον εμπλουτισμό των υφισταμένων.
14. Διαπιστώνεται, επίσης, αύξηση του ενδιαφέροντος για ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο αθλητικός, ο συνεδριακός, ο πολιτιστικός, ο θρησκευτικός, ο ιαματικός τουρισμός, ο καταδυτικός και ο αλιευτικός.
15. Εκτιμάται ότι στο μέλλον ο κεντρικός κορμός του τομέα των υπηρεσιών θα εξακολουθήσει να συγκεντρώνεται στα δύο μητροπολιτικά κέντρα, με ισχυρές, όμως, ενδείξεις για περαιτέρω διάχυση των σχετικών εξυπηρετήσεων στο σύνολο του εθνικού χώρου.
- Ζ. Ως προς τη χωρική διάρθρωση του αστικού δικτύου, το ρόλο των μητροπολιτικών και λοιπών σημαντικών αστικών κέντρων και τη σχέση τους με την ενδοχώρα:*
1. Διαπιστώνεται ότι, ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του '70, το αστικό σύστημα της χώρας μετεξελίσσεται αργά σε ολιγοπολικό (Αθήνα,

Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Λάρισα, Βόλος, Ηράκλειο), ενώ κεντρικός παραμένει ο ρόλος των δύο μητροπολιτικών αστικών σχηματισμών που έχουν δημιουργήσει μία σημαντική σε έκταση ενδοχώρα από λειτουργική και οικονομική άποψη, με την Αθήνα να κατέχει τον πρώτο λόγο.

2. Παράλληλα, διαπιστώνεται η ύπαρξη διευρυμένου δικτύου αστικών πόλων, μικρής και μεσαίας κλίμακας, που στηρίζει σήμερα και αναμένεται να στηρίξει περισσότερο στο μέλλον την οργάνωση των μικρότερων οικισμών της χώρας, την εδραίωση της εταιρικής σχέσης πόλης-υπαίθρου, απαντώντας συγχρόνως στα καίρια αιτήματα για συγκράτηση του πληθυσμού.
3. Ως προς τη μορφή της χωρικής ανάπτυξης, διαπιστώνονται εμφανώς έντονες τάσεις αστικής εξάπλωσης, κυρίως γύρω από τα δυναμικά αστικά κέντρα, στις παράκτιες περιοχές αλλά και στη λοιπή επικράτεια, ιδιαίτερα κατά μήκος των οδικών αξόνων. Η αστική ανάπτυξη στις πιο πάνω περιοχές ενθαρρύνεται αφενός από τη διαθεσιμότητα των κεφαλαίων και τη βελτίωση της προσβασιμότητας και αφετέρου από την κερδοσκοπία στη γη και την έλλειψη ουσιαστικού ελέγχου στις χρήσεις γης.
4. Εκτιμάται, πάντως, ότι η εν λόγω αστική διάχυση έρχεται σε αντίθεση με τα πρότυπα της αειφόρου και της 'συμπαγούς' πόλης, καθώς αυξάνει το κόστος των υποδομών, την κυκλοφορία και την κατανάλωση ενέργειας, ενώ επιπλέον υποβαθμίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος.

Η. Ως προς τη χωρική οργάνωση και ανάπτυξη του ορεινού, αγροτικού, παράκτιου και νησιωτικού χώρου, καθώς και των παραμεθόριων περιοχών:

1. Οι ορεινές, οι παράκτιες, οι αγροτικές και οι νησιωτικές περιοχές της χώρας, παρά τα χωροταξικά τους πλεονεκτήματα (εξαίρετο εύκρατο κλίμα, αρμονία φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, παρουσία διάσπαρτων νησιωτικών συμπλεγμάτων μοναδικής ομορφιάς, βατοί ορεινοί όγκοι με ποικιλία αξιόλογων τοπίων, μεγάλη βιοποικιλότητα) και γενικά την πληθώρα μοναδικών τουριστικών και άλλων παραγωγικών πόρων που διαθέτουν, εμφανίζουν ποικιλία προβλημάτων που οφείλονται κατά περίπτωση:
 - στα ιδιαίτερα γεωγραφικά χαρακτηριστικά τους, τα οποία δημιουργούν προβλήματα στην προσπελασιμότητα και, κατ' επέκταση, στην επικοινωνία (όπως η έλλειψη ικανοποιητικού οδικού δικτύου στις ορεινές

- περιοχές, η βελτίωση του οποίου απαιτεί σημαντικά έργα υποδομών, και οι μεγάλες θαλάσσιες αποστάσεις των νησιών από την ηπειρωτική χώρα),
- στην έλλειψη ενδοχώρας και κρίσιμης μάζας σε πλείστες περιοχές, γεγονός που συχνά συνεπάγεται υποβαθμισμένες αλλά και, με μεγάλο συγκριτικά κόστος παροχής και διατήρησης, υπηρεσίες και υποδομές,
 - ενίοτε δε στο πρότυπο ανάπτυξης που επιφέρει αλλοιώσεις στο φυσικό, πολιτιστικό και κοινωνικό περιβάλλον.
2. Τα παραπάνω προβλήματα εκτιμάται ότι είναι δυνατό να αντιμετωπιστούν με την κατάλληλη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτουν οι ενότητες αυτές, αλλά και με ενέργειες άρσης των φραγμών που δημιουργείται από το ορεινό ανάγλυφο (τεχνολογικές κ.ά.), τις μεγάλες θαλάσσιες αποστάσεις των νησιών από την ηπειρωτική χώρα, καθώς και την υψηλή εξάρτηση του νησιωτικού χώρου από την Αττική-Αθήνα.
 3. Ειδικότερα, εκτιμάται ότι ο ορεινός χώρος διαθέτει προοπτικές αναζωογόνησης και χωροταξικής ενσωμάτωσης στο εθνικό σύστημα αξόνων και πόλων ανάπτυξης μέσα και από τις επιδράσεις που θα δεχτεί από την αξιοποίηση των μεγάλων έργων υποδομής στο δυτικό και το βόρειο τμήμα της χώρας.
 4. Εκτιμάται ότι οι ορεινοί όγκοι, όπως και ο παράκτιος και ο νησιωτικός χώρος, συνιστούν γεωγραφικές, οικονομικές και κοινωνικές ενότητες, το ανάγλυφο, το κλίμα, το φυσικό περιβάλλον και η πολιτισμική κληρονομιά των οποίων απαιτούν τον προσδιορισμό και την εφαρμογή μιας εξειδικευμένης αναπτυξιακής και χωροταξικής πολιτικής.
 5. Βαρύνουσα θέση, λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας, κατέχουν οι συνοριακές περιοχές, οι οποίες διακρίνονται στις περιοχές του ηπειρωτικού τμήματος, που είναι κατά κανόνα ορεινές, και στις περιοχές του νησιωτικού χώρου του Αιγαίου. Οι περιοχές αυτές προσφέρονται για την ανάπτυξη συνεργασιών με τις γείτονες χώρες στους τομείς της επιχειρηματικότητας, του τουρισμού, του πολιτισμού, της κοινής διαχείρισης των υδατικών πόρων και των αποβλήτων, της προστασίας του περιβάλλοντος και του διασυνοριακού ελέγχου, καθώς και για την ανάπτυξη υποδομών και δικτύων πληροφόρησης, επικοινωνίας και ενέργειας.

6. Ειδικότερα, στο νησιωτικό χώρο του Αιγαίου, εκτιμάται ότι τα προγραμματισμένα ή προωθούμενα έργα υποδομής, καθώς και η συνέχιση των πολιτικών επικοινωνίας και συνεργασίας στους τομείς του τουρισμού και των υπηρεσιών, θα ενδυναμώσουν τις δυνατότητες διασυνοριακής συνεργασίας και τις προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης της γεωγραφικής αυτής ενότητας.
- Θ. Ως προς τη διατήρηση και ανάδειξη της ποικιλομορφίας της υπαίθρου, καθώς και τη διατήρηση, ανάδειξη και προστασία της εθνικής πολιτιστικής κληρονομιάς:
1. Παρά τον πλούτο και την ποικιλομορφία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, που αποτελεί σημαντικό προνόμιο της χώρας, διαπιστώνεται η έλλειψη ολοκληρωμένου χωρικού σχεδιασμού, η οποία οδηγεί σε υποβάθμιση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της. Φύση, τοπία και παραδοσιακοί οικισμοί δεν προστατεύονται με επάρκεια στην πράξη, λόγω συγκρούσεων με οικονομικά συμφέροντα, που επενδύουν σε ακίνητα, και των έντονων τάσεων οικιστικής ανάπτυξης.
 2. Εκτιμάται, όμως, ότι - με κατάλληλη ενημέρωση και εκπαίδευση, θεσμική θωράκιση της φυσικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς και προώθηση των αναγκαίων επενδύσεων για την προστασία και ανάδειξή της - είναι δυνατή η αλλαγή νοοτροπίας, στο άμεσο και το απώτερο μέλλον, και η συνειδητοποίηση ότι η ικανοποιητική διαχείριση και προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου αποτελεί προϋπόθεση για σταθερή, βιώσιμη και ποιοτική ανάπτυξη της χώρας.
 3. Εξάλλου, ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να ληφθεί για το 'τοπίο', ώστε να αποτελέσει σημαντική συνιστώσα των πολιτικών χωροταξίας, πολεοδομίας, περιβάλλοντος, πολιτισμού και αγροτικής οικονομίας.
- Ι. Ως προς τη γεωγραφική ανασυγκρότηση της χώρας με σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων διοικητικών και αναπτυξιακών ενότητων σε διαπεριφερειακό επίπεδο:
1. Διαπιστώνεται ότι οι αδυναμίες των ελληνικών περιφερειών, σε σχέση με τις επιδόσεις των αντίστοιχων ευρωπαϊκών, οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στο ότι δεν διαθέτουν:

- τα αναγκαία κρίσιμα μεγέθη, τόσο από πλευράς δημογραφικού δυναμισμού και οικονομικής δυνατότητας, όσο και από απόψεως ενδο-περιφερειακών και δια-περιφερειακών σχέσεων, δικτύωσης και έντασης γνώσης, με πρακτικό αποτέλεσμα να αποδυναμώνεται η ανταγωνιστικότητα και οι επιδόσεις τους

και

- αποτελεσματικά συστήματα υποστηρικτικών θεσμών του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα που να ενισχύουν την ανάληψη πρωτοβουλιών.

2. Εκτιμάται ότι στο άμεσο μέλλον οι προοπτικές - σύμφωνα και με τις διεθνείς τάσεις των ανεπτυγμένων χωρών - θα είναι προς την κατεύθυνση της περαιτέρω διεύρυνσης και ενίσχυσης των θεσμών της αποκέντρωσης. Στο πλαίσιο αυτό, οι τελικές επιλογές πρέπει να υπηρετούν με το βέλτιστο τρόπο τα κριτήρια της εδαφικής, της κοινωνικής και της οικονομικής/αναπτυξιακής συνοχής, σε συνδυασμό με τα κριτήρια περί κρίσιμων μεγεθών, με ενίσχυση της προσπάθειας για μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.

ΙΑ. Ως προς τις προϋποθέσεις/μηχανισμούς υλοποίησης (της ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης και της αειφόρου οργάνωσης του εθνικού χώρου):

1. Διαπιστώνεται ότι κύρια προβλήματα στο ισχύον σύστημα του χωρικού σχεδιασμού αποτελούν:

- Το πλήθος των επιπέδων και των κατηγοριών σχεδίων οργάνωσης του χώρου και η πολυνομία,
- Οι αδυναμίες των ελεγκτικών και κυρωτικών μηχανισμών, στο πολεοδομικό κυρίως επίπεδο,
- Η αποθάρρυνση επενδυτικών σχεδίων εξ αιτίας των μακροχρόνιων και γραφειοκρατικών διαδικασιών αδειοδότησης, με αποτέλεσμα είτε την παράκαμψη των νομίμων διαδικασιών, είτε την καθυστέρηση ή και την εγκατάλειψη των σχετικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών,
- Η συσσώρευση αρμοδιοτήτων σχεδιασμού, μελετών και έργων τοπικής κλίμακας στις κεντρικές υπηρεσίες της Διοίκησης, εξ αιτίας και της, ενίοτε, προβληματικής διαχείρισης των αποκεντρωμένων αρμοδιοτήτων από την τοπική αυτοδιοίκηση, και ο εξ αυτής προκύπτων συγκεντρωτισμός,

- Η έλλειψη μηχανισμών υλοποίησης δομικών παρεμβάσεων και αναπλάσεων στρατηγικής σημασίας και
 - Η ελλιπής λειτουργική διασύνδεση μεταξύ αναπτυξιακού και χωροταξικού σχεδιασμού.
2. Εκτιμάται ότι στρατηγικές επιλογές και παρεμβάσεις σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο θα οδηγήσουν εφεξής σε ενίσχυση των μηχανισμών υλοποίησης της ολοκληρωμένης χωρικής ανάπτυξης και της αειφόρου οργάνωσης του εθνικού χώρου. Ως τέτοιες λογίζονται ιδίως:
- Η προώθηση του ολοκληρωμένου χωροταξικού σχεδιασμού σε εθνικό επίπεδο και ειδικότερα του παρόντος και των Ειδικών Πλαισίων Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας, τον Τουρισμό, τη Βιομηχανία, τον παράκτιο και τον ορεινό χώρο.
 - Η παροχή, μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού, ενός σαφέστερου πλαισίου ανάπτυξης, για τις αδειοδοτούσες αρχές και τις επιχειρήσεις, ώστε να προσανατολιστούν σε καταρχήν κατάλληλες από χωροταξικής απόψεως περιοχές εγκατάστασης και να περιορίσουν έτσι τις αβεβαιότητες και τις συγκρούσεις χρήσεων γης που συχνά αναφύονται επί του πεδίου.
 - Η σταδιακή αναγνώριση της συμβολής του χωροταξικού σχεδιασμού και της προστασίας του περιβάλλοντος στη συνολική ανταγωνιστικότητα του ελληνικού χώρου και των επιμέρους περιοχών του.
 - Η ενίσχυση της συνεργασίας για τη χωροταξία στην Ευρώπη και η ενσωμάτωση της έννοιας της εδαφικής συνοχής στις Καταστατικές Συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.